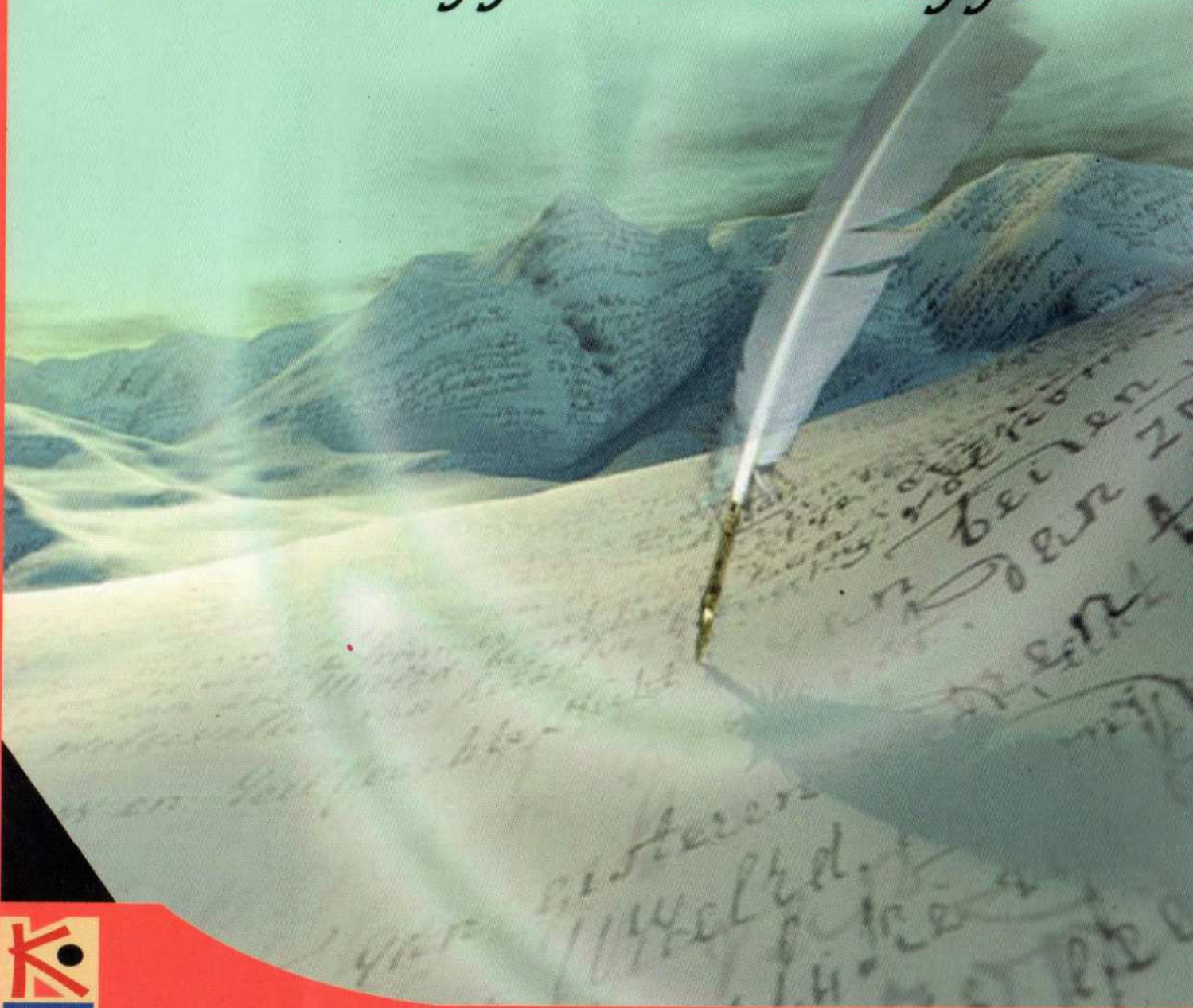

Nefis Terbiyesi

İbn-ul Kayyim el-Cevziyye

İBN KAYYİM el-CEVZİYYE

NEFİS TERBİYESİ

(TİBBÜ'L-KULÛB)

ORİJİNAL ADI:
Tıbbü'l-Kulûb

YAZARI:
İbn Kayyim el-Cevziyye

TERCÜME EDENLER:
Osman Arpaçukuru (1-124)
Mehmet Ali Kara (125-192)
Alim Yücer (193-272)

SAYFA TASARIMI:
Osman Arpaçukuru

KAPAK TASARIM:
Polen Ajans

BASKI:
Kilim Matbaası

İsteme Adresi:

POLEN YAYINLARI

Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkması No: 5/9
Beyazıt / İSTANBUL Telefon: 0 212 516 42 44

www.polenkitap.com
www.karincakitap.net

İBN KAYYİM el-CEVZİYYE

NEFİS TERBİYESİ

(Tıbbü'l-Kulûb)

Tercüme

OSMAN ARPAÇUKURU

MEHMET ALİ KARA

ALİM YÜCER

POLEN

©2006

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	13
BU KİTAP	17
KİTAP ÜZERİNDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİM ÇALIŞMALAR	19
BAŞLARKEN	24
İBN KAYYİM el-CEVZİYYE.....	27

TİBBÜ'L-KULÛB

ÖNSÖZ.....	33
------------	----

Birinci Bölüm

SAĞLIK VE HASTALIK BAKIMINDAN KALPLER

KALBİN DURUMU	41
1) Sağlıklı kalp.....	42
2) Ölü kalp.....	45
3) Hasta kalp.....	46
Bu üç kalbi birarada anan Kur'ân âyeti	47
Sağlıklı kalbe şeytan zarar veremez	49

İkinci Bölüm

KALBİN SAĞLIK VE HASTALIK BELİRTİLERİ

KALP HASTALIĞININ TANIMI	53
Kalbin hastalandığının farkına varmak.....	54
Tedavinin zorluklarına tahammül etmek gerekir	55
Kalbin hastalık belirtileri	56
Kalbin sağlık belirtileri	56
Özetle sağlıklı kalp	60

KALP SAĞLIĞINI BOZAN DAVRANIŞLAR

VE HASTALIĞA YOL AÇAN SEBEPLER	62
1. İnsanlar arasına fazla karışmak.....	64
1) Gıda hükmünde olan insanlar.....	67
2) İlaç hükmünde olan insanlar.....	67

3) Hastalık hükmünde olan insanlar	67
4) Zehir hükmünde olan insanlar	69
2. Olması veya olmaması yönündeki istekler	70
3. Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmek	71
4. Doyuncaya kadar yemek	73
5. Çok Uyumak.....	74
6. Fuzûlî bakmalar.....	76
7. Faydasız konuşmalar	77

Üçüncü Bölüm **KALP HASTALIĞININ HAKİKATİ**

KUR'ÂN'IN KALP HASTALIĞINA DAİR AÇIKLAMALARI.....	81
Aynı olay karşısında kalplerin farklı tutumları.....	82
Gönüllerdekine şifa	84
KALP VE BEDEN HASTALIĞININ NEDENLERİ	86
Beden hastalıkları ve tedavi yolları	86
Bedenin direnç ve dayanıklılığını korumak.....	87
Sağlığı bozucu şeylerden uzak durmak.....	87
Zararlı maddeyi vücuddan çıkarmak.....	87
Hastalık ve korunmada kalp beden gibidir	88
Kalbin durumunun esası şudur:	89

Dördüncü Bölüm **NEFSİN KALBİ İŞGAL ETMESİNDEN KORUNMA**

KALBİN NEFİSTEN DOLAYI HASTALANMASI	93
Nefsin kötülüklerinden Allah'a sığınma	93
Nefis, kalp ile Yaratıcı'sı arasında duvardır	94
Nefis mi yoksa nefisler mi?	95
ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN NEFSİN ÇEŞİTLERİ	97
Huzura ermiş nefis (nefs-i mutmaine)	97
Kötülüğe çağıran nefis (nefs-i emmâre)	98
Kendini paylayan nefis (nefs-i levvâme)	99
Nefsin hâlleri.....	100

NEFİS MUHASEBESİ YÖNTEMİYLE	
KALP HASTALIĞININ TEDAVİSİ.....	101
Kalp hastalığının tedavisi	101
Nefsi hesaba çekme hakkında selef âlimlerinin açıklamaları ...	101
Nefis muhasebesinin nasıl yapılacağına dair bir örnek	104
Nefis muhasebesine yardımcı unsurlar.....	106

NEFİS MUHASEBESİ	107
1) Bir işin öncesinde yapılan nefis muhasebesi.....	107
2) Bir işin sonrasında yapılan nefis muhasebesi.....	109
Nefis muhasebesi yapmamanın zararı	110
İbadetin ihlâs ve sünnete uygunluğu konusunda nefsi hesaba çekmek.....	110
Nefis muhasebesi yapmak farzdır	113

NEFİS MUHASEBESİ YAPMANIN FAYDALARI	115
1) Nefsin ayıplarını öğrenmek.....	115
2) Allah ona nefsinin çirkin gösterir.....	119
3) İnsan bu sayede Allah'ın hakkını öğrenir	120

Beşinci Bölüm

ŞEYTANIN KALBE EGEMEN OLMASINA MANİ OLMAK

ŞEYTANIN KALBE EGEMEN OLMASI VE İLACI	127
Şeytanın egemen olduğu merkez	127
Şeytan tehlikesi nefis tehlikesinden daha büyüktür.	129
Kur'ân okumaya başlarken Allah'a sığınmak.....	131
İnsan ve cin şeytanlarından Allah'a sığınmak	136
İstiaze duasıyla birlikte sabır da gereklidir.....	139
KULU ŞEYTANDAN KORUYAN ŞEYLER	146
Özet olarak.....	151

Altıncı Bölüm

VESVESE VE GÜNAHLARIN KALP ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

VESVESELERİN KALBE GELMESİ.....	155
---------------------------------	-----

GÜNAHLARIN KALP ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	159
1) Allah'a saygı duyma hissini zayıflatması	159
2) Kalbin korku ve yalnızlık hissine kapılması	161
3) Kalp sağlığını bozması	163
4) Kalbin basiretini köreltmesi	165

Yedinci Bölüm

DİRİ KALP

KALBİN DİRİ OLMASI HER İYİLİĞİN ANA KAYNAĞIDIR	169
1-) Hayat ve nur, kulun mutlu olmasının temelidir	169
Su ve ateş örnekleri	172
2-) Kalbin düzelmesi, iki temel esasa bağlıdır	175
KALP, HAKKI ANLAMAKLA CANLANIR	177
Kalpteki iki güç: İlim ve irade	177
Hakkı bilip-tanımak ve ona tâbi olmak	178

Sekizinci Bölüm

KALBİN HASTALIKLARININ TEDAVİSİ

KALP HASTALIKLARI	183
Kalp hastalıkları iki türdür	183
KUR'ÂN, KALP İLAÇLARINI HABER VERİYOR	187
Kur'ân'ın, kuşku ve şüphe hastalığına ilacı	187
Kur'ân, gerçek bir şifadır	188
Kelamcıların sıkıntı ve çıkmazları	188
Kur'ân'ın, nefsanî düşkünlük hastalığına ilacı	190

Dokuzuncu Bölüm

KALBİN KİR VE PİSLİKTEN TEMİZLENMESİ

ELBİSENİN VE KALBİN TEMİZLİĞİ	195
Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Elbiseni temizle"	195
Elbiseden maksat kalptir diyenler	195
Âyeti zahiriyle gibi tefsir edenler	197
Elbise kelimesini kadınlar diye tefsir edenler	198

İbn Kayyim'in görüşü	198
Elbise ve yiyeceğin kalbin üzerindeki etkisi	198
BÂTILI DİNLEMENİN KALBE ETKİSİ	200
Bâtılı dinlemek hakkı tahrife, saptırmaya götürür.....	200
Cennete kötü olan giremez	201
İki temizlik	202
"Ey Allah'ım! Beni temizle" duasının anlamı	203
GÜNAHLARIN PİSLİĞİ VE KALBE OLAN ETKİLERİ	207
Şirk, zina ve lûtîliğin pislîği.....	207
Şirk pislîği iki kısımdır.....	208
Necasetin kalp ve ruhtaki eseri	208
Allah Teâlâya göre şirkin sonuçları.....	209
Bid'at şirkin arkadaşıdır.....	213
Günah pislîği ile şirk pislîği arasında fark.....	214
Zina ve homoseksüellik necasetlerin en ağırlarındandır.....	215
Görüntülere duyulan aşkla şirkin ayrılmazlığı	216
Kalbin Allah'tan uzaklaşmasında zinanın etkisi	218

Onuncu Bölüm **KALBİN TEZKİYESİ**

KALBİN TEZKİYESİ	223
Tezkiyenin mânası	223
Tezkiye ancak temizlikten sonra olur	223
Gözü haramlardan sakınmanın faydaları	224
Birinci fayda: İmanın tad ve lezzetini elde etmek	224
İkinci fayda: Nurlu bir kalp ve sahih bir ferasettir.....	226
Üçüncü fayda: Kalbin kuvvetlenmesi, sebatı ve cesaretidir	227
Günahın zilleti taatın izzeti	227
Kalbin tezkiyesi onun temiz olmasına bağlıdır.....	228
Nefsi tezkiye etmek ile nefsin tezkiyesinden haber vermek arasındaki fark.....	229
"Arıtan kurtuluşa ermiştir" âyetinin mânası.....	231

On Birinci Bölüm
KENDİSİNDE KALBİN SAADETİ OLAN ŞEYLER
(KALP SAADETİ)

FAYDA VE ZARARIN KÜLLÎ TASAVVURU VE SAADET	237
Fayda ve zararın küllî tasavvuru	237
Bu sayılanların Allah'la alâkası	238
Kulun mutluluğu şundadır: "(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız"	239
Tevhidin bu iki aslını bir araya getiren âyet-i kerimeler.....	239
DÜNYADA ÖZLEMEK, ÂHİRETTE GÖRMEK.....	241
Özlem ve görmenin bir araya gelmesi.....	241
Sadece rubûbiyet tevhidi yeterli değildir.....	244
KULUN ALLAH'A İBADETE MUHTAÇ OLMASI.....	246
Kulun ibadete ihtiyacı.....	246
İbadet bir teklif değildir	247
İbadet gözlere sevinç sinelere şifadır	247
İtiraz ve cevap.....	248
KİYAMET GÜNÜ ALLAH TEÂLÂ'NIN CEMALİNE BAKMANIN HAZZI	250
Âhirette en büyük nimet Allah'a bakmanın hazzıdır	250
Görme hazzı O'nu tanımaya bağlıdır	252
YARDIM VE RIZIK ALLAH'TANDIR	253
ALLAH'TAN BAŞKASINA TUTULMAK İKİ CİHANDA DA ZARARDIR	257
Allah'tan başkasına tutulmanın zararı.....	257
Dünyaya tutulmanın zararı.....	259
Allah'tan başka kim bir şeyi severse onunla azaplandırılır.....	261
Kulun yaratılmışı itimat etmesi desteksiz kalmazdır	264
YARATICININ MENFAATİ VE YARATILMIŞIN MENFAATİ ..	266
Allah kullarına ihsan eden ve onlardan müstağni olandır.....	266
Yaratılmış senin faydanı amaçlamaz	268

Kul kendi maslahatını bile bilemezken sana nasıl	
faydalı olabilir?	269
Yaratılmışlar senden kendi ihtiyaçlarını isterler	269
BİTİRİRKEN	271

GİRİŞ

Âlemlerin Rabbi Allah'a en güzel biçimde hamd olsun. Ümmî Peygamber, Efendimiz Muhammed'e ve ailesine ve arkadaşlarına en güzel salâtlar ve eksiksiz selâmlar olsun.

Bilim ve tekniğin gelişme gösterdiği ve insana medeniyet ve refâh alanında pek çok imkânlar sunduğu bir süreci yaşıyoruz. Bu gelişme süreci hâlâ devam ediyor. Her gün yeni bir şeyle karşılaşıyoruz.

Bu hızlı gelişme beraberinde bir gelişmeyi de getirdi. İnsanın bu gelişmeleri, çağın ihtiyaç duyduğu eşyayı üretip, ondan yararlanma yönünde organize etmesi gerekiyordu. Fakat ne gezer?! Yeniliklerin ardı arkası kesilmiyor.

Üretimdeki bu hızlılığı, tüketimdeki hızlılık izledi.

Bunun tesirinde kalan insan, öyle bir duruma geldi ki, yeni ürünlerin peşinde koştaktan nefes nefese kaldı. Üretici büyük bir telaşla yeni şeyler üretmenin gayretinde; tüketici de aynı gayretle yeni ürünü tüketmenin çabasında.

İşin garip tarafı, her iki taraf da nefes nefese kaldıkları bu koşuşturmada durup biraz soluk alma imkânına sahip değiller.

Yaşanan bu gelişme, hasta insanların sayısında ve hastalığın türlerinde de bir artışı beraberinde getirdi. Daha önceden bilinmeyen yeni yeni hastalıklar ortaya çıktı. Bu durum, bu hastalıkların, medeniyet alanında yaşanan söz

konusu gelişmenin doğal salgıları olduğunu gösteriyor. Her gün yeni bir hastalığın adını duyuyoruz...

Laboratuvarlar ve sağlık kurumları, ortaya çıkan bu yeni hastalıklara yeni ilaçlar ve tedavi yolları bulmaya çalışıyor. Bu arayış da bu kurumları nefes nefese bir çalışmaya zorluyor.

Pek çok hastalıkta olduğu gibi kalp hastalıklarında ve türlerinde de bir patlama yaşandı. Kalp hastalarının sayısı korkunç oranlara ulaştı.

Bugün insanın içine düştüğü durum budur...

Bizim bu kitapta üzerinde durduğumuz konu da kalp hastalıklarıdır. Çünkü kalp, insanın merkezi, başkentidir. Kalp, kendisi iyi olduğunda bütün bendenin iyi olduğu, hasta olduğunda da bütün beden hastalandığı et parçasıdır. Yaşadığı etkilenimlerin etkisi, bütün bedende ortaya çıkmaktadır.

Halbuki diğer organların hastalıkları bölgesel olarak, sadece hasta organla sınırlı kalır.

Kalp hastalıklarındaki artışa paralel olarak, kalp doktor, uzman ve cerrahlarının... ilaç ve tedavi yöntemlerinin sayısı da artma gösterdi... Kalbin hastalığının tedavisi için ameliyatlar yapıldı... Bütün bunlar, hissedilen ağrıları biraz olsun hafifletme ve dindirme adına gerçekleştirildi.

Bugün kalbin içinde bulunduğu durum budur...

Fakat insanın, gözün görme alanı dışında kalan bir kalbi daha var. Biraz önce sözünü ettiğimiz et parçasından ibaret kalp kadar değerli ve önemli bir ikinci kalp. Kur'ân bu kalbi muhatap almış ve pek çok âyetinde ondan söz etmiştir.

Birinci kalbin zarar ve hasar görmesi, ölümü; insanın ölümüyle ve akabinde dünya hayatını yitirmekle sonuçlanmaktadır... İkinci kalbin zarar ve hasar görmesi, ölümü ise, insanın bütünüyle ölmesiyle ve dünya ve âhiret hayatı-

nın her ikisini birlikte yitirmesiyle sonuçlanır. O bu hâliyle Kur'ân'ın dile getirdiği şu insana benzer: *"O, dünyasını da, âhiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir."*¹

Bundan dolayı görünmeyen bu gizli kalpten söz etmek de önem kazanıyor.

Bu hasta kalpteki en büyük problem, kalp sahibinin bu hastalığın farkında olmamasıdır. Çünkü birinci kalpte olduğunun aksine bu ikinci kalbin hastalığında bunun bedende belirtileri yoktur.

Hastalık kalpte kronik hâl alır; ama o hasta kalbi taşıyan kişi bu yüzden bu durumu fark edemez.

Bundan dolayı âlimlerin, bu alanda kalp sağlığı bilinci oluşturma ve insanları bilgilendirme görevini yerine getirmeleri gerekiyordu. Âlimler bunu yapmalı ki, insanlar dikkatli ve ihtiyatlı hareket edebilsinler ve gafil yakalanmasınlar... Onlar bunu yaptılar.

Her ne kadar bu tür kalp hastalıklarının doktorları günümüzde nadir bulunsalar da çok eski zamanlara ait klinik ve muayenehanelerin kapıları hâlâ ardına kadar açıktır. Ziyaretçilerine, kalp sağlıklarına dikkat etmeleri için danışmanlık hizmetleri vermenin yanı sıra onlara reçeteler ve ilaçlar yazmaya ve isteyenler için checkup'lar yapmaya devam ediyor. Bunun için de Allah'ın rızası dışında hiçbir ücret talep etmiyor.

Bu kliniklere örnek olarak şunları verebiliriz:

Hasan el-Basrî kliniği, Hâris el-Muhâsibî kliniği, Cüneyd kliniği, Gazalî kliniği... ve bunlar gibi daha birçok klinik. Allah hepsine rahmêtiyle davransın ve yaptıklarının karşılığını fazlasıyla versin.

¹ Hac, 11

Allah rahmetiyle sarsın, İbn Kayyim, bu sahada tecrübe, uzmanlık, sezgi ve bilgiyle öne çıkmış meşhur önderlerden biridir. Bize yakışan, onun ilminden, uzmanlığından istifade etmek için kapısında durmaktır.

Çalışmalarımı kendisine hâlis kılmasını ümit ederek, bu konuyu titizlikte ele almaya ve bu kitabı baskıya hazırlamaya beni sevk eden sebep işte budur. Kuşkusuz Allah, kendisinden istenenlerin en iyisidir. O (c.c.), Efendimiz Muhammed'e ve ailesine ve arkadaşlarına salât etsin.

6 Şevval 1421

01 Ocak 2001

Salih Ahmed eş-Şâmî

BU KİTAP

İmam İbn Kayyim'in biyografisini okuduğumuz zaman telif ettiği kitaplar listesinde "Tıbbü'l-kulûb" başlıklı bir kitap görüyoruz.

Onun biyografisini kalem alan yazarların çoğunluğu bu kitabı eserleri arasında göstermektedir.¹ Fakat bugüne kadar bu kitabın yazma nüshalarına rastlanmamıştır. Riyad'daki İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi'nde Berlin kütüphanesinden fotokopi edilmiş bazı yazma nüsha sayfalar bulunuyor. Fakat bunlar da "Zâdü'l-meâd" kitabından çeşitli bölümlere ait olup, bağımsız bir eser değildir. Kütüphanede bu el yazma sayfalar, "Tıbbü'l-kulûb" başlığı altında kayda alınmıştır.²

Şimdiye kadar bu kitaba ait hiçbir yazma nüsha bulunamamış olsa da İbn Kayyim çeşitli kitaplarında bu konuyu yeterince ele almış bulunmaktadır. Bu kitaplardan bazıları şunlardır:

- Medâricü's-sâlikîn
- Tarîku'l-hicreteyn
- ed-Dâu ve'd-devâu (el-Cevâbu'l-kâfi limen seele ani'd-devâi's-şâfi)

¹ Örnek olarak şu kitaba bakılabilir: "et-Takrîb li fıkhi İbn Kayyim el-Cevziyye", Dr. Bekir Ebû Zeyd, 1/221

² Şeyh Abdullah b. Muhammed el-Müdeyfir'in neşrettiği "Risâletü İbn Kayyim ilâ ahadi ihvânihi" adlı kitapta açıklama bu şekildedir. Bkz. S. 76

- İğâsetü'l-lehfân
- el-Fevâid.....vdğ.

İbn Kayyim, bu kitaplarında, ister şüphe ve kuruntulardan, ister ihtiras ve tutkulardan ileri gelmiş olsun, kalp hastalıklarını ve tedavi yollarını ele almaktadır.

Bu konunun bütün unsur ve malzemelerini bir araya getirmek ve bunları halkın istifadesine sunmak, okuyucuya zaman ve emekten yana tasarruf sağlayan faydalı bir çalışmadır.

İbn Kayyim'in kültürünü halkın yaşamına kazandırma projesi kapsamında azimle bu işe girişince, araştırmalarımın sonunda şu sonuca ulaştım: İbn Kayyim'in "İğâsetü'l-lehfân fî masâyidi's-şeytân" başlıklı kitabı, bu kitabın omurgasını oluşturacak derecede bu konunun ilk bölümünü içermektedir.

Diğer kitaplarda ele alınanlar ise, konuyu tamamlayıcı niteliktedir.

Konunun unsur ve malzemelerini yeterince topladığımda ona başlama yönündeki kararım da iyice pekişmiş oldu. Allah da sebep ve vasıtalarla kolaylıkla ulaşmamızı sağladı... Ve bu kitap ortaya çıktı.

* * *

KİTAP ÜZERİNDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİM ÇALIŞMALAR

Yazarın “İğâsetü’l-lehfân” adlı kitabının ilk bölümünün, konumuzun temelini ve omurgasını oluşturduğunu söylemiştim. Bundan dolayı bu kitaptan biraz bahsetmek yerinde olacaktır.

İbn Kayyim, adı geçen kitabını on üç bölüme; on üçüncü bölümü de şeytanın tuzakları konusuna ayırmıştır. Kitabın ana teması olan şeytanın tuzakları, kitabın dörtte üçünü meydana getirmekte olup, bu da çalışmanın tamamında iki cilde tekabül ediyor.

Geri kalan bölümlerin tümü “Tıbbü’l-kulûb” konusundadır. Bu da kitabın dörtte birini oluşturmaktadır. Bu itibarla bu bölüm, kitabın “Önsöz”ü olarak kabul edilebilir. Nitekim yazar burada şeytanın savaş alanını ele almaktadır ki, bu kalptir.

Şayet bu bölüm, söz konusu kitaptan bağımsız olarak basılmış olsaydı, amaca daha uygun düşerdi. Nitekim “et-Tıbbü’n-nebevî”de durum tamamen bundan ibarettir. Bu kitap da gerçekte “Zâdü’l-meâd” kitabından bir bölümdür.

“Tıbbü’l-kulûb”un bağımsız bir kitap olarak basılmamış olmasının sebebi, “İğâsetü’l-lehfân fi masâyidi’ş-şeytân” başlığının kitapta bu konunun bulunduğu dair bir fikir vermemesi olabilir. Nitekim kitabın adından, orada bu

konunun bulunabileceğini sezinlemek mümkün değildir. Böylelikle kalp ve bağlantılı konular, kitap adının parıltısı karşısında gözden kaçmıştır. Yazarın bazen yüz sayfayı bulan, konu dışına çıkan uzun arasözleri de söz konusu gözden kaçmaya yardımcı oldu. “İğâsetü’l-lehfân”ın ikinci cildinin başlangıcında olan da budur. Bundan dolayı okuyucu bu bölümü, okuduklarından ibaret sanabilmektedir.

Yazarın yapmış olduğu düzenlemeye göre bölümlerin sıralanışı şöyledir:

- 1) Kalplerin sağlıklı, hasta ve ölü diye kategorilere ayrılması.
- 2) Kalp hastalığının hakikati.
- 3) Kalp hastalıklarının ilaçlarının doğal ve dinî olarak gruplandırılması.
- 4) Kalbin diri ve aydınlık olmasının, her iyiliğin; ölmüş ve kararmış olmasının da her kötülüğün mayası olması.
- 5) Kalp ancak hakkı kavrayıp, onu arzuladığı ve başkasına onu tercih ettiği sürece hayat bulur ve sağlıklı olur.
- 6) Yaraticısı ve ilahı onun yegane mabudu, en ileri arzusu ve ona başka her şeyden daha sevgili olmadıkça kalp mutlu olamaz ve huzur bulamaz.
- 7) Kur’ân’ın, her türlü hastalığına karşı kalbin tüm ilaç ve tedavisini içinde bulundurması.
- 8) Kalp tezkiyesi.
- 9) Kalbin kirlerinden ve pisliklerinden temizlenmesi.
- 10) Kalbin hastalık ve sağlığının belirtileri.
- 11) Nefsin baskın gelmesinden ileri gelen kalp hastalığının tedavisi.
- 12) Şeytandan dolayı hastalanan kalbin, sağlığına kavuşturulması.

Benim bu kitapta yaptıklarıma gelince;

Bunlar şu şekilde maddelendirilebilir:

1. Konuyu oluşturan malzemenin düzenlenmesi.

Biraz önce yazarın, konunun bölümlerine ilişkin düzenlemesini vermiştik.

Bu düzenin bu şekliyle bilerek ve isteyerek yapılmayıp, kendiliğinden bu şekilde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. On sekizinci bölümde kalp tezkiyesinin anlatılmasından sonra on dokuzuncu bölümde kalp temizliğinden bahsedilmesi ve ve ardından tezkiyenin temizlikten sonra geldiğinin vurgulanması, bu düşüncemizi desteklemektedir. Şayet bölümler arasında bir sıralama ve düzen amaçlanmış olsaydı, kalp temizliği, kalp tezkiyesinden öne alınırdı.

Fakat amaç, konuyu bağımsız bir kitap olarak sunmak olunca, araştırmanın temel öğelerini... öncelik sırasına göre gösteren bir planın yapılması zorunlu olmaktadır. Kitapta bu yapılmıştır. Yazarın düzenlemesi üzerinde yaptığım değişikliklerden bazılarına burada işaret etmek istiyorum:

a) Birinci bölümde kalp sağlıklı, hasta ve ölü diye üçe ayrılmıştır. Daha sonra onuncu bölümde kalbin hasta ve sağlıklı olmasının belirtilerine dair açıklamalar yapılmıştır. Uygun olan, bu onuncu bölümün konusunun ikinci bölüme alınmasıydı.

b) Üçüncü bölümde kalp hastalıklarının ilaçları doğal ve dinî olarak gruplandırılmıştır. Ardından yedinci bölümde Kur'ân'ın, her türlü hastalığına karşı kalbin tüm ilaç ve tedavisini içinde bulundurmasına ilişkin açıklamalar gelmiştir. Doğru olan; bu iki bölümün ardarda gelmesiydi.

c) Üçüncü bölümde kalbin huzur ve mutluluğundan bahsedilmektedir. Halbuki bu konunun son bölüm olması ve kitabın onunla bitmesi daha uygundu.

Bazı konular kitapta birden fazla yerde dağınık olarak yer almaktadır. Makbul olan, bunların tek bölüm altında

biraraya getirilmesi idi. Örneğin; sağlıklı ve diri kalp konusu iki bölümde ve yine kalp hastalıklarının ilaç ve tedavileri de iki bölümde anlatılmaktadır.

Buna karşılık yazar, ilk bölümde iki konuyu da işlemektedir. Güzel olan; bu konulardan ikincisinin uygun yere alınmasıydı. Altıncı bölüm onun için uygun olmuştur.¹

2. Konunun, yazarın diğer kitaplarından tamamlanması.

Yazar pek çok kitabında bu konuyu ele almıştır. Bu konuyu işleyen kitapları üzerinde yaptığım araştırmam sonunda aşağıdaki kitaplarından da yararlanmış oldum:

- Medâricü's-sâlikîn
- Miftâhu dâri's-saâde
- Bedâiu'l-fevâid
- el-Fevâid
- el-Cevâbü'l-kâfi

Aşağıdaki başlık ve paragraflar da kitaba eklenmiştir:

- İkinci bölümde ikinci başlık
- Beşinci bölümde ikinci başlık
- Altıncı bölümde ikinci başlık
- Birinci bölümde birinci paragraf
- Beşinci bölümde birinci başlığın girişi
- Diğer paragraflar...

Kitaba eklediğim her başlık ve paragrafın kaynağını da gösterdim.

3. Konuyla ilgisi olmayan araözler

İbn Kayyim (rah.a.), güzel anlatımıyla tanınmıştır. Bu anlatımıyla, o her ne zaman isterse, okuyucuyu ardı sıra

¹ Bu değişikliklerin ardından bölümlerin sıralaması kendi düzenine göre şu şekilde olmuştur: 1, 10, 2, 11, 12, (4 + 5), (3 + 7), 9, 8, 6.

götürme imkânına sahip olmuştur. Aynı şekilde o, uyumlu arasözleriyle de meşhurdur. Konunun dışına çıkan bu sözlerini bazen uzun tutmuş, bazen kısa geçmiştir. Bu sözler nedeniyle, okuyucunun zaman zaman konular arasındaki bağlantıyı kaçırdığı olmuştur.

Onun bu tür açıklamalarını¹ bazen -konu içinde gelmişse- dipnotta verdim, bazen de -konunun sonunda yer almışsa- bulunduğu yerde aktardım. Fakat her iki hâlde de bunun bir arasöz olduğuna işaret ettim. Böylece arasözden beklenen faydayı hem koruduk, hem de okuyucuya zaman kazandırdık.

4. Biçimle ilgili değişiklikler:

Anlamayı hızlandırmak ve konunun bütüncül olarak kavranmasını sağlamak üzere başlıklar paragraflar hâlinde düzenlendi ve alt başlıklar konuldu.

Konunun biraz olsun hakkını verebilmiş olduğumu ümit ediyorum.

* * *

¹ Arasözlerden maksat, "İğâsetü'l-lehfân" kitabından alınan konuda yer alan konu dışı açıklamalardır.

BAŞLARKEN...

Yazarın ele aldığı ve birçok kitabında açıklamalarda bulunduğu bu önemli konuya başlarken, okuyucuya araştırmanın planını ve düzenini vermem yerinde olacaktır. Bu konunun bütüncül olarak kavranmasına yardım edecektir.

Birinci bölüm, genel bir giriş olarak, insanda kalbin yerine ve önemine değiniyor. Sonra kalplerin sağlık ve hastalık itibariyle sağlıklı, hasta ve ölmüş kalpler olarak gruplandırılması geliyor. Bu esnada her birinin özellikleri de anlatılıyor.

İkinci bölüm, kalbin sağlık ve hastalık belirtilerini ve hastalığa yol açan sebeplere değiniyor.

Üçüncü bölüm, kalp hastalığının gerçekte ne olduğunu ve kalbin hastalık ve sağlık bakımından bedene benzediğini anlatıyor.

Böylece ilk üç bölüm, okuyucuya, kalbin sağlık ve hastalıkları ve hastalığa yol açan sebepler hakkında kapsamlı bir anlayış kazandırıyor. Hastalığa yol açan sebeplerden uzak durmaya ve belirtileri ortaya çıktığında da hastalığın teşhisini yapmaya yardımcı oluyor.

Tehlike kalbe üç yönden geliyor: Nefis, şeytan ve fitne ve günahlar...

Bundan dolayı **dördüncü bölüm**, nefsin kalbe baskın gelmesinden, kalbin nefsin boyunduruğuna girmesinden korunma yollarının açıklanmasına ayrılmış.

Beşinci bölüm, şeytanın kalbe egemen olmasından korunma yollarına; **altıncı bölüm**, fitne ve günahların kalbe etkisine dair açıklamalar içeriyor.

Bu açıklamalar sonunda insan, tehlikelerin nereden geldiğini ve bunlardan korunma yollarını öğreniyor. Böylece gerekli korunma çarelerine sarılıyor ve durumunun tamamen bilincinde oluyor.

Söz kalplerden ve tedavisinden açılınca, ilacın, henüz tüm yaşam fonksiyonlarını kaybetmemiş kalbe faydalı olacağını; ölmüş kalbe ise hiçbir faydasının olmayacağını da söylemek gerekiyordu. Bundan dolayı **yedinci bölüm**, diri kalbe ve kalbin diri olduğunun işaret ve belirtilerine dair açıklamalara ayrıldı.

Kalbin hâlâ diri olduğundan emin olunduğunda, reçete Allah'ın izniyle şifa verecektir. İşte bu noktada kalbin ilaçlarından söz etmek uygun düşecekti. Böylelikle **sekizinci bölüm** bu konuyu ele aldı.

Tehlikenin nereden geldiğini bilmek, gerekli korunma çarelerine başvurmak ve hastalık belirtileri ortaya çıktığında vakit geçirmeden ilaç ve tedaviye başlamak, kalbin sağlıklı hâlini sürdürebilmesine yardım eder. Ayrıca kalbin kirlerinden ve pisliklerinden temizlenmesi de kalbin sağlıklı hâlini sürdürebilmesine yardımcı olan bir diğer davranıştır. **Dokuzuncu bölüm** bu konuyu ele alıyor.

Yazarın da dediği gibi, kalp temizliği kalbin tezkiyesinden sonra geliyor. Bu, **onuncu bölümün** konusu.

Kalp tezkiye makamında durulduğunda mutluluk aşamasına ulaşıyor. Bu aşamada, kalbin mutluluk ve saadetini sağlayan unsurlardan söz etmek gerekli oluyor. Bu ise, **on birinci bölümün** konusudur ki, kitap bu konuyla son bulmaktadır.

Bu sözler, bu kitabın özet bir tanıtımı ve bu şekilde düzenlenmesinin sebeplerine dair açıklamalardır. Çalışıp doğruya ulaşanlardan olduğumu ümit ediyorum.

* * *

İBN KAYYİM el-CEVZİYYE

Tam ismi, Muhammed b. Ebû Bekir b. Eyyûb b. Sa'd b. Harîz ez-Zer'î ed-Dımaşkî'dir. Lakabı, Şemsüddin (veya Abdullah)'dir. Yusuf b. Abdurrahman el-Cevziyye'nin yaptırdığı okula nispetle bu adı almıştır. Babası o okulun kayyımı¹ idi, bu işinden ötürü "Kayyim el-Cevziyye" (Cevziyye okulunun kayyımı) adıyla meşhur oldu. O da babasının adına nispetle İbn Kayyim el-Cevziyye (Cevziyye okulunun kayyımının oğlu) olarak tanındı.

Hicri 691 yılında Havran kazasının "Zer'a" köyünde dünyaya geldi. Daha sonra Dımaşk'a (Şam'a) yerleşti ve oranın âlimlerine öğrencilik yaptı.

Şeyhülislâm İbn Teymiye'ye, o 712 yılında Mısır'dan Dımaşk'a döndükten sonra 728 yılında vefatına kadar tam bir sadakatla bağlandı. Bu beraberlik ona, hocasının görüş ve ictihadlarını öğrenme imkânının yanı sıra onun delile dayanarak sonuç çıkarma ve tartışma metodunu kavrama fırsatı da verdi. Yazı hayatında ve konuları kalemle dile getirmede hocasının tarzından oldukça etkilendi.

Hocasından istifade ettiği en önemli konular: Allah'ın kitabına ve sahih sünnete sarılma ve selefi salihin anladığı şekilde onları anlamaya çalışmaya davet.

¹ Kayyim: Kurumun işlerini gören hizmetli.-O.A.

Hocasının karşılaştığı tüm eziyet ve sıkıntılara o da maruz kaldı. Dımaşk kalesinde onunla birlikte hapsedildi; ancak hocasının vefatından sonra salıverildi.

Vefatından sonra da hocasına olan sevgisini, ona olan bağlılığını korudu; yaşantısında ve ilmî çalışmalarında onun metodunu sürdürdü.

O tam bir âbiddi. İbn Kesir onun bu özelliği hakkında şöyle der: “Günümüzde dünyada ondan daha çok ibadet eden birini bilmiyorum. Onun ibadette bir tarzı vardı; namazını oldukça uzun tutardı; rüku ve secdesinde uzun uzun kalırdı. Bazen dostları onun bu davranışını eleştirir; fakat yine de o, bildiğini yapmaktan vazgeçmezdi. Allah kendisine rahmet etsin.”

Onun biyografisini yazanlar, onun ibadetine, dünyadan yüz çevirmesine ve doğru sözlülüğüne dair çok şeyler söylediler.

Kaleme aldığı eserler oldukça çoktur. Onların otuzdan fazlası yayımlanmıştır.

Hicri 751 yılının recep ayında vefat etti. Cenaze namazı Büyük Dımaşk Camii’nde kılındı.

İbn Kayyim’in kişiliğine dair düşüncenin tamamlanması için burada biraz durup, âlimlerin onun hakkındaki sözlerine kulak verelim:

İbn Hacer el-Askalânî onun hakkında şöyle diyor:

“Cesurdu, geniş ilim sahibiydi, selevin ihtilaf ve görüşlerini iyi biliyordu.”

İbn Recep el-Hanbelî de şöyle diyor:

“Ondan daha bilgisini, Kur’ân ve Sünnet’in anlamlarını, iman gerçeklerini ondan daha iyi bilen birini görmedim. O masum değildi; fakat ben onun gibisini görmedim.”

Kadı Burhanüddin ez-Zer’î şöyle diyor:

“Gökyüzünün altında ondan daha bilgisi yoktur.”
(Yani kendi zamanında...)

İbn Kesir de onun için şunları söyler:

“Gece gündüz sürekli meşguldü. Çok namaz kılar, Kur’ân okurdu. Güzel ahlaklıydı. Sevgi doluydu. Kimseyi kıskanmaz, hiç kimseye kin gütmezdi...”

Daha önce de İbn Kesir’in onun hakkında bazı sözlerini vermiştik.

İbnü’l-İmâd el-Hanbelî ise onu şöyle anlatır:

“O tam bir müçtehit. Müfessir, dilbilimci, metodoloji âlimi ve İslâm felsefecisi... idi. İslâm ilimlerinde derin bilgi sahibiydi. Tefsir dalında benzersiz bir müfessir; metodolojide zirveydi. Hadis, Fıkıh alanlarında, onları anlama ve onlardan hüküm çıkarmada son derece üstündü, ona kimse erişemezdi. Arap Dili’nde, Davranış Bilimleri’nde... en-gin bilgisi vardı.”¹

* * *

¹ Bu biyografiyi, “Mevâzu’l-imâm İbn Kayyim” kitabına yazdığım, giriş bölümünden alıntılardım. Bu kitabın girişine koymayı uygun buldum.

TIBBÜ'L-KULÛB

ÖNSÖZ

Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla! Efendimiz Muhammed'i ve âlini rahmet ve bereketinle kuşat.

Büyüklüğünü gösteren sıfatları ile dostlarına belli olan/beliren, kusursuzluğunun vasıflarını göstererek onların kalplerini aydınlatan ve nimet ve lütufları ile kendini onlara tanıtan Allah'a hamd olsun. O dostları da böylelikle kavrayıp anladılar ki, O tek ve birdir; her şeyin kendisine muhtaç olup, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan eşsizdir; zatında, sıfatlarında ve fillerinde ortaksızdır. Bilakis O kendisini nasıl tanıtmışsa öyledir, az veya çok sözlerle yaratıklarının kendisini tanıttığından çok daha yücedir.

Hiç kimse O'nu yeterince övemez. Kendilerine peygamberlik bahşettiği kimselerin diliyle kendini nasıl övmüşse O öyledir. O, hiçbir şey yok iken, vâr olandır. Varlıkların yok olmasından sonra varlığı devâm eden, yalnız kendisi kalan, hiç yok olmayandır. Varlığı her şeyden âşikâr olandır. Duyu organları ile hissedilemiyen, hayâl gücü ile hayâl edilemiyen, akıl ile anlaşılamayandır. Hiçbir örtü, mahlukatı O'ndan gizleyemez. O dâimâ hayât sâhibi ve diri olan, her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare edendir. Her varlık yok olacak, yalnızca O'nun varlığı bâki kalacaktır.

Farklı dillerle, türlü türlü ihtiyaçları dillendiren tüm sesleri işitendir. O seslerden birini duyması, diğerlerini duymasına engel olmaz. İstek ve dileklere cevap verirken şaşırmaz. İsrarla istemeyi sürdürenlerin bu davranışından asla rahatsız olmaz, cevap vermekten usanmaz ve bıkmaz.

Koyu karanlık bir gecede, düz arazide ya da dağdaki siyah bir kayanın üzerindeki kara karıncanın hareketini görür. Hatta bundan daha zorunu, kulunun kalbinde olanları, yaşadığı hâlleri görür. Kul O'na yönelirse, O'nu karşısında bulur. Kulun O'na yönelmesi da ancak O'nun ona yönelmesinden dolayıdır. Kul O'ndan yüzçevirecek olsa, bu durumda da onu düşmanına terk etmez, onu bir başına kendi hâline bırakmaz. Bilakis bu hâlde bile O ona karşı, hamilelik, emzirme ve süten ayırma dönemlerinde annenin, çocuğuna duyduğu şefkatten daha fazla şefkat duyar. Kul tevbe edip, kendisine döndüğü zaman O, bütün yiyecek ve içeceği üzerinde yüklü olan devesini ıssız çölde kaybedip, kendini ölüme hazırladığı bir anda devesinin geri dönmesiyle sevinçten coşan adamdan çok daha fazla sevinç duyar.

Fakat O'ndan yüz çevirmeye devam eder, şefkat görmesine yol açacak sebeplerden uzak durur; bu yetmezmiş gibi her hâl ve hareketinde günah işlemeyi sürdürür, Allah'ın düşmanlarıyla dost olur, dostlarına düşmanlık ederse, perişan olmayı hak eder. Allah'ın engin şefkat ve sınırsız ikramından dolayı, bedbaht ve perişan olmayı hak eden den başkası perişan olmaz.

Ben, tek, eşsiz, hiçbir şeye muhtaç olmayıp her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ortağı, benzeri ve dengi olmayan, zıttının, denginin ve ortaklarının olmasından yüce olan Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık ederim. O'nun verdiğini engelleyebilecek, vermediğini ulaştırabilecek, hükmüne karşı durabilecek ve yaptıklarından dolayı O'nu hesaba çekebilecek hiçbir güç yoktur. *"Allah bir topluma*

kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.”¹

Aynı şekilde O'na karşı sorumluluk ve görevlerini yerine getiren, vahyi konusunda kendisine güvenilen ve mahlukat içinde seçtiği Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna da tanıklık ederim. Allah onu âlemlere rahmet, müttakîlere önder, kâfirlere üzüntü kaynağı ve bütün varlığa karşı da belge ve delil olarak göndermiştir. Allah, peygambersiz geçen ve insanların bozulduğu, ilâhî gerçeklerin ve öğretilerin unutulup, terk edildi bir zamanda göndererek, böylelikle onları yolların en açık ve en doğru-suna ulaştırdı. Kullara, onun sözünü dinleyip itaat etmelerini, onu sevmelerini, ona saygı ve hürmet gösterip, ona karşı sorumluluk ve görevlerini yerine getirmelerini farz kıldı. Cennete giden bütün yolları kapatarak, yalnızca onun yolunu açık bıraktı. Onun için göğsünü açıp genişletti, yükünü ondan alıp attı, şânını ve ününü yüceltti. Onun emir ve yasaklarına aykırı hareket edenlerin hor ve hakir olmalarını diledi. İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hayrı şerden ayıran açık, anlaşılır kitabında onun hayatına yemin etti. İsmi ismiyle yan yana getirdi; ettehiyyâtü, hutbe ve ezan sözlerinde olduğu üzere kendisi her anıldığında o da O'nunla birlikte anıldı.

O da hiçbir şekilde asla vazgeçmeden, önüne çıkan engellere aldırmadan ve Allah'ın hoşnutluğunu arayarak emrini yerine getirmeye devam etti. Bu çabasını, dünya onun peygamberlik nuruyla aydınlanıncaya, insanlar gruplar hâlinde Allah'ın dinine girinceye, çağrısı güneşin doğduğu tüm coğrafyalara ulaşıncaya ve gece ve gündüzün meydana geldiği her yere O'nun dosdoğru dini erişinceye kadar sürdürdü.

¹ Ra'd, 11

Ardından Allah, Kitab-ı mübîninde vaadettiklerini ona vermek üzere onu kendi katına aldı. Bu ise, o, elçilik görevini yerine getirdikten, ümmete gerekli nasihat ve uyarıyı yaptıktan, Allah uğrunda gereken çaba ve mücadeleyi ortaya koyduktan, dini gerçek şekliyle yeniden belirledikten, onları yürüyecekler için son derece açık olan bir cadde üzerinde bıraktıktan ve *"İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim."* dedikten sonra oldu.

Elbette Allah, mahlukatını bir amaç olmaksızın ve boş yere yaratmadı. Bilakis onları ilâhî yükümlülöklere muhatap kılmış, emir ve yasaklara taraf yaptı. Bunları öz hâlde ve ayrıntılı olarak anlamalarını emretti. Buna göre, onları bedbaht ve mesut diye gruplandırdı ve her bir gruba bir konum ve statü belirledi. Kendisinden onlara bir lütuf ve iyilik olmak üzere, ilim ve amelin kaynaklarını gösterdi: Kalp, işitme ve görme duyuları ile kol ve bacak gibi organlar.

Kim bunları Allah'a itaat yolunda kullanır, gösterdiği biçimde O'nu tanımaya çalışır ve O'nu bırakıp başkasına yönelmezse, kendisine verilen nimetlerin şükrünü yerine getirmiş ve onları Allah'ın rızasına uygun dğrultuda kullanmış olur. Her kim de onları kendi arzu ve ihtirasları dğrultusunda kullanır ve onlarda Allah'ın hakkını gözetmezse, onlardan dolayı hesaba çekildiğinde pişmanlık ve üzüntüyle kahrolur. Allah'ın şu âyetinden dolayı kullar bu organlara karşı sorumluluklarından elbette hesaba çekileceklerdir: *"Kulak, göz ve gönöl, bunların hepsi ondan sorumludur."*¹

Kalp, bu organlar için, ordusunu dilediğı gibi yönetip, sevk eden hükümdar mesabesindedir. Hepsi onun hizme-

¹ İsra, 36

tinde ve tahakkümü altındadır. Tüm istikamet ve sapmalarını ondan alırlar. Onun azim ve kararsızlığının ardınca yürürler. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde onun hakkında: “Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır ki, o iyi olduğunda bütün beden iyi olur.” buyurmuştur. O onların hükümdarıdır. Onlar onun emirlerini yerine getirir, ondan gelen hediye de kabul ederler. Kalp isteyip, yapmaya karar vermedikçe onlar hiçbir işi yapamazlar. Bundan dolayı da onların tamamından sorumlu olan odur. Çünkü her çoban güttüğünden sorumludur. Böyle olunca, kalbin sağlıklı yapısını sürdürmesini ve doğru gidişatını korumasını sağlamak, her tasavvuf yolcusunun temel hareket noktası olmuştur.

Allah’ın düşmanı İblis, temel dayanak noktasının kalp olduğunu görünce vesveselerle, ihtiras ve tutkularla ona yöneldi. Onu dosdoğru yolundan saptıracak davranış ve hareketleri ona süslemeye başladı. Allah’ın hoşnutluğuna ulaştıracak vasıta ve sebeplerle arasına girerek, onu sapıklık içine düşürecek her türlü vasıta ve sebebi önüne sürdü. Ona çeşitli tuzaklar kurdu, oyunlar çevirdi. Bu tuzak ve oyunlardan kurtulsa bile bu süreçte oyalanmaktan, geciktirmekten kurtulamaz.

Şeytanın tuzaklarından kurtuluş, Allah’tan yardım istemeye ve O’nu hoşnut edecek davranışları yapmayı sağlayacak vasıta ve sebeplere tutunmaya devam etmekle ancak mümkün olur. “Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur.”¹ sigortasından faydalanabilmek için kalbin her hâl ve hareketinde O’na yönelmesi ve insanın ortaya koyabileceği en güzel davranış olan gönülden kulluğu yerine getirmek gerekir. Bu durum, kul ile şeytanların arasının ayrılması demektir. Bu ayrılmanın meydana gelmesi ise, âlemlerin Rabbine kulluğun gerçekleşmesini ve

¹ Hicr, 42

kalbe, hâl ve hareketlerde Allah'ın rızasını gözetme ve sürekli bir yakîn duygusunun kazandırılmasını sağlar. Kalp, kulluk ve ihlâs ile dolu dolu olduğunda Allah'a yakın olan kullardan olur ve *"Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna"*¹ istisnası onu da kuşatır.

Lütfu ve ihsanı bol olan Allah, lütfuyla bana kalp hastalıklarını, bunların tedavi yollarını, şeytanın kalplere musallat olan vesveselerini, bu vesveselerin kişilerde yol açtığı hâl ve davranışları ve ardından kalbin içine düştüğü durumları bilme imkânı verdi.

Bu nedenle kötü davranışın kaynağı, kalbin kötü yönelişidir. Sonra o kötü davranış kalbin katılaşmasına yol açar. Katılaştıran kalbin hastalığı iyice derinleşir ve nihayet kalp ölür. Geriye canlılık ve nurdan eser taşımayan bir kalp kalır.

Bütün bunlara sebep, şeytanın vesvesenin etkisinde kalmak ve kendisinden ancak açık bir başkaldırı ile kurtulanabilecek olan düşmâna itimat edip güvenmektir. Ben, hem Allah'ın lütuf ve ihsanını böylelikle dile getirmiş olayım ve hem de okuyanlar faydalansınlar ve yazarına rahmet ve mağfiretle dua etsinler diye bunları bu kitapta topladım.

Allah bu kitabımı sadece rızasına has yapsın, zararlar sonuçlanacak her türlü hâlden korusun ve onu yazarına ve okuruna dünyada ve âhirette faydalı kılsın. O her şeyi hakkıyla işiten ve bilendir. Yüce ve ulu Allah'tan başkasında güç ve kudret yoktur.

* * *

¹ Hicr, 40

Birinci Bölüm

**SAĞLIK VE HASTALIK
BAKIMINDAN KALPLER**

KALBİN DURUMU

Kalp, bütün beden organlarını çalıştıran, onlara görev ve işler veren hükümdardır. Onlar tarafından çepeçevre kuşatılmış, kendisine hizmet edilen, ortada/merkezde yerleşiktir.

O beden organlarının en şereflişidir. Hayat onunla mümkündür. İnsana canlılık veren, istekli hareketleri yaptıran ruhun ve doğuştan gelen istek ve heveslerin, bedenî faâliyetlerin kaynağı odur.

O akıl, ilim, yumuşak huylu olma, cesaret, cömertlik, sabır, tahammül, sevgi, seçme ve isteme yeteneği, hoşnutluk, öfke ve diğer ahlakî güzelliklerin madenidir.

Gözle görünen ve görünmeyen bütün beden organları ve güçleri, onun birer askeridir.

Göz onun öncü ve keşif kuvvetidir. Görme alanı içine giren şeyleri bulur ve meydana çıkarır. Bir şey gördüğünde onu derhal kalbe iletir. O şey kalbe yerleşir yerleşmez, aralarındaki güçlü bağ ve iletişimden ötürü derhal gözde belirir. Göz, kalpte olanı görme duyusuna yansıtan aynadır.

Dil de onun tercümanıdır; kalpte olanı işitme duygusuna iletir.

Bundan dolayı Allah pek çok âyetinde bu üçünü (kalp, kulak ve gözü) birarada anmıştır. Şu âyet onlardan biridir:

“Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”¹

Yine “...onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz.”² âyetinde olduğu gibi bazen bunlardan sadece kalp ve gözü birarada zikretmiştir.

Aynı şekilde kulaklar ona ulaştıran elçidir.

Dil de onun tercümanıdır.

Özetle; diğer bütün organlar onun hizmetçileri ve askerleridir. Bundan dolayı Peygamber (s.a.v.): “Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır; o iyi olduğunda bütün beden iyi olur, o kötü olduğunda bütün beden kötü olur. Dikkat edin! Bu et parçası kalptir.”³ buyurmuştur.

Ebû Hüreyre (r.a.) de kalp hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Kalp hükümdar, organlar onun askerleridir. Hükümdar iyi olursa, ordusu da iyi olur; kötü olursa ordusu da kötü olur.”⁴

Hayatı ve ölümü itibariyle kalp, bulunduğu duruma göre aşağıdaki üç kategoriden birinde yer alır.

1. Sağlıklı kalp

Sağlıklı kalp, kıyamet günü sahibini kurtaran selim kalptir. Allah onu şöyle haber vermiştir: “O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah’a selim kalp ile gelenler (o günde fayda bulur).”⁵

Selim; hasta ve sakat olmayan, sağlam, ayıpsız ve kursuz demektir.

¹ İsra, 36

² En’am, 110

³ Buhârî, 52; Müslim, 1599

⁴ “Miftâhu dâri’s-saâde”, (2/16), İbn Affan Yayınevi.

⁵ Şuarâ, 88-89

Selim kalp, selamet (hasta ve sakat olmama, sağlam, ayıpsız ve kusursuz olma hâli) kendisinin temelli niteliği olmuş kalptir.

Selim kalbin tanımında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bu görüşlerin özeti şudur:

Selim kalp, Allah'ın buyruklarına ve yasaklarına aykırı her tür istek, ihtiras ve tutkudan, onun bildirdikleriyle çelişen her tür kuruntu ve şüpheden selamette olan, kurtulmuş kalptir.

Allah'tan başkasına kulluk etmekten ve anlaşmazlıklarında O'nun Peygamber'inden başkasını hakem tayin etmekten uzak ve güvende olan kalptir. Allah ile beraber başkasını da sevmekten, o başkasından korkmaktan, ümit etmekten, ona güvenip dayanmaktan, yönelmekten, boyun eğmekten, her hâl ve harekette onun hoşnutluğunu aramaktan ve onun öfkesine neden olacak her şeyden uzak durmaktan kurtulmuş olan kalptir.

Zira bu davranışlar, sadece Allah'a yapılabilecek olan kulluğun özünü oluşturur.¹

Selim kalp, içinde hiçbir şekilde şirk barındırmayan; aksine isteme, sevme, güvenip dayanma, yönelme, korkma ve ümit etme bakımlarından kulluğunu Allah'a hâlis kılmış olan kalptir.

Bu kalp, işlerinde sadece Allah'ın rızasını gözetir. Sevdğinde Allah için sever. Kızdığında Allah için kızar. Verdi-

¹ Yazar, "Miftâhu dâri's-saâde", 1/200, kitabında bu konuda şöyle demektedir: Kalp bu durumda olduğunda:

- * Şirkten esenlikte
- * Bid'attan esenlikte
- * Azgınlıktan esenlikte
- * Bâtıldan esenlikte olur.

Bu, bu konuda söylenen bütün sözleri kapsayan bir açıklamadır.

ğinde Allah için verir; vermeyip tuttuğunda da Allah için vermez.

Kalp, Hz. Peygamber'den başkasına itaat etmekten ve onu anlaşılmazlıklarında hakem tayin etmekten uzak durup, söz ve davranışlarında onu (s.a.v.) tek önder ve uyulacak model olarak almadıkça selim olmaz.

Kalbin sözleri; kalpteki inançlardır. Dilin sözleri ise; kalpte olanın haber verilmesidir.

Kalbin davranışları; istemek, sevmek, nefret etmek ve bunlara bağlı fiillerdir.

Bütün bunlarda selim kalbe, Hz. Peygamber'in getirdikleri hakimdir. Kalp onların önüne geçerek, hiçbir inanç, söz ve davranış ortaya koymaz. Allah bir âyetinde bunu şöyle haber vermektedir: *"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlü'nün önüne geçmeyin."*¹ Yani o konuşmadıkça siz konuşmayın, o emretmedikçe yapmayın.

İlk örnek müslüman nesilden bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Basit bir iş bile olsa her fiil için iki sicil açılır: Bu sicilde "Niçin?" ve "Nasıl?"ın kayıtları tutulur.

Yani "niçin yaptın?" ve "nasıl yaptın?"

"Niçin yaptın?", davranışın ortaya çıkış sebebini ve arkasındaki itici gücü sormaktadır. O, insanlar tarafından övülme veya onlardan gelebilecek tehlikelerden korunma amacından mı kaynaklanmaktadır? Ya da hoş giden bir şeyi elde etme veya hoş gitmeyen bir şeyi kendinden savma isteğinden mi ileri gelmektedir? Yahut davranışın sebebi, Rabb'e kullukta bulunmak, O'na yakın olmak ve O'nun rızasına çare ve yol aramak mıdır?

Soruyu şöyle sormak gerek: Sen bu davranışı, Mevlân için mi yoksa arzularının tatmini için mi ortaya koydun?

¹ Hucurat, 1

“Nasıl yaptın?”; bu soru, kullukta Hz. Peygamber’e tâbi olmayı sorgular. Yani, Allah bununla şunu sorar: Bu davranış, benim , Peygamberim aracılığıyla size koyduğum bir amel midir, yoksa tarafımdan belirlenmemiş ve hoşnut da olmadığım bir iş midir?

Birinci soru, ihlâsı sorguluyor.

İkinci soru ise, Hz. Peygamber’e tâbi olmayı, amelin sünnete uygunluğunu.

Allah, bu ikisini birlikte barındırmayan hiçbir amel ve davranışı kabul etmemektedir.

Birinci sorudan kurtuluş, ihlâsı elde etmekle mümkündür. İkinci, sorudan kurtuluş da Hz. Peygamber’e bağlılığı (tâbiyeti) gerçekleştirip; kalbi ihlâsla çelişen isteklerden ve Peygamber’e bağlılıkla uyuşmayan nefsânî arzulardan temizlemekle mümkündür.

Kurtuluş ve mutluluğu garantilemiş olan kalbin hakikati işte budur.

2. Ölü kalp

İkinci kalp bunun zıttıdır. Bu, kendisinde hayat belirtileri olmayan ölmüş kalptir.¹ Bu kalp Rabbini tanımaz, O’na ibadet etmez, O’nun sevdiği ve hoşlandığı davranışlarda bulunmaz. Aksine Rabbini öfkeliendirecek olsa bile, zevk ve tutkularını gerçekleştirmeye çalışır. Hoşlandığı ve arzu ettiği bir şeyi yaptığında, bu davranışının, Rabbinin hoşnutluğuna mı yoksa öfkesine mi neden olduğuna aldırmaz.

Bu kalp, sevme, korkma, hoşnut etme, öfkeliendirme, ululama ve boyun eğme bakımlarından Allah’tan başkasına

¹ Burada ölü kalpten maksat, gerçek anlamda bir ölüm değil; her tür hayırdan yüz çevirip, şerre batmış olan ve bundan dolayı artık tekrar hayra dönmesinden ümit kesilmiş olan kalptir. Bununla birlikte İslâm, bu kalpleri tümünden gözden çıkarmamış ve belki Allah tekrar onlara hayat bahşeder ve diriltir ümidiyle hayra davet edilmelerini emretmiştir.

ibadet etmektedir. Sevdiğinde nefsanî zevk ve arzularından dolayı sever. Nefret ettiğinde yine nefsanî zevk ve arzularından dolayı nefret eder. Verdiğinde de vermeyip tuttuğunda da aynı şekilde nefsinin istek ve arzularından dolayı bunları yapar.

Onun yanında nefsî zevk ve düşkünlükleri, Rabb'inin hoşnutluğundan daha sevimli ve daha yeğdir.

Nefsânî istek ve arzular bu kalbin kılavuzu, ihtiras ve tutkular onun sürücüsü, cehâlet seyisi ve gaflet de binitidir.

O dünyevî arzularını elde etme düşüncesinde şen, nefsî düşkünlüklerinin sarhoşluğunda, hemen elde edilebilecek olan dünyevî menfaatleri istemesinde ise anlaşılmazdır. Uzak bir yerden Allah'a ve âhiret yurduna çağırılır; onu iyiliğine çağıran sesin gösterdiği istikamette gitmez, aksine her âsi şeytanın peşinden koşar. Dünyalık menfaatler nedeniyle öfkelenir ve hoşnut olur. Nefsî düşkünlükler, onu bâtil dışında her şeye karşı sağır yapmıştır; bâtilin sesinden başka bir ses duymaz. Onun dünyadaki durumu, Leyla'nın şiirde anlatılan durumu gibidir:

Onun düşmanına düşman, sevdiklerine dost
Kime yakın olmuşsa Leyla o sevgili ve akraba

Bu kalbin sahibiyle arkadaşlık kurmak, insanı hasta eder. Onunla sosyal ilişkilerde bulunmak, zehirler. Arkadaşlığı ve sosyal ilişkiyi sürdürmek ise helâk eder.

3. Hasta kalp

Üçüncü kalp; yaşayan, fakat hastalık taşıyan kalptir. Onun iki unsuru vardır; bazen biri bazen diğeri onu yönlendirir. Hangisi baskın çıkarsa onun olur.

Onda bulunan Allah sevgisi, iman, ihlâs ve tevekkül; hayat bulmasını sağlayan, canlılığını bahşeden unsurdur.

İhtiras ve tutkulara duyulan istek, onları tercih etme, elde etmek için çabalama, kibir, kendini beğenme, lider olma sevdası ise; kalbin zarar ve helâkına yol açan unsurdur.

Yine o iki davet sahibi tarafından sınanmaktadır:

- 1) Allah'a, Peygamber'ine ve âhiret yurduna çağıran davetçi.
- 2) Geçici dünya hayatına çağıran davetçi.

Hasta kalp, bu iki davet sahibinden hangisini kendisine daha yakın bulsa, onun çağrısını kabul eder.

* * *

İlk kalp diri, huzurlu, yumuşak, dikkatli ve uyanıktır.

İkinci kalp, katı ve ölüdür.

Üçüncü kalp, hastadır. Ya iyileşir, tekrar sağlığına kavuşur ya da hastalığı ilerler ve ölür.

Bu üç kalbi birarada anan Kur'ân âyeti

"(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini (lafız ve mâna bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaştıranlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler.

Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'an'ın) hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bil-

sinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir.”¹

Allah Teâlâ burada kalpleri üçe ayırmaktadır: İki denenmiş kalp ve bir kurtulmuş kalp.

Denenmiş iki kalp: Hastalıklı kalp ile katılaşmış kalptir.

Kurtulmuş kalp ise, Rabbiyle huzur ve tatmine kavuşmuş, O'na boyun eğmiş, bütün varlığıyla teslim olmuş kalptir.

Bu böyledir; çünkü kalpten ve diğer beden organlarından beklenen, her tür kusurdan uzak olmaları ve yaratılış amaçları olan davranışları ortaya koymalarıdır.

Kalbin yaratılış amacı olan davranışlarda bulunamaması;

- Ya katılaşmış ve sertleşmiş olmasından ileri gelir. Bu durumda yaratılış sebebi olan davranışı gösteremez. Onun hâli felçli kol, konuşma özürlü dil, Koku almayan burnun, iktidarsız erkeklik organı ve görmeyen göze benzer.

- Ya da bu davranışları gereğince yapmaktan onu alıkoyan bir hastalık ve kusurdan ileri gelir.

İşte bu nedenlerden dolayı kalpler üç gruba ayrılır:

- Sağlıklı, selim kalp: Hakkı kabul etmesinin ve onu isteyip tercih etmesinin önündeki tek şey, ona ulaşması ve kavramasıdır.

- Ölü, katı kalp: Hakkı kabul etmez ve ona boyun eğmez.

- Hasta kalp: Hastalığı ilerleyip önü alınamazsa, ölü-katı kalp; iyileşip tekrar sağlığına kavuşursa, selim kalp grubuna girer.

¹ Hac, 52-54

Sağlıklı kalbe şeytan zarar veremez

Şeytanın kulaklara fısıldadığı ve kalplere bıraktığı şüp-he ve vesveseler, hasta ve ölü kalpler için deneme vesilesi; diri selim, kalp içinse güç ve kuvvet kaynağı olur. Çünkü bu kalp, o şüphe ve vesveseleri kabul etmez, ondan tiksindir ve nefret eder. Bilir ki, gerçek onun zıttıdır. Böylece hakla huzur bulur ve ona boyun eğer. Şeytanın vesvese ve fısıltılarının bâtil ve asılsız olduğunu kavrar; hakka olan inancı ve sevgisi; bâtila olan inkârı ve hoşnutsuzluğu artar.

Denenmiş iki kalp, her zaman şeytanın vesvese ve fısıltılarının hedef tahtasıdır.

Sağlıklı, selim kalbe gelince; şeytanın vesvese ve fısıltıları ona kesinlikle zarar veremez.

* * *

İkinci Bölüm

KALBİN SAĞLIK VE HASTALIK BELİRTİLERİ

KALP HASTALIĞININ TANIMI

Bedenin her organı kendine özgü bir iş için yaratılmıştır. Bu işi gerektiği biçimde yerine getiren organ kusursuzdur.

Hastalığı ise, hangi iş için yaratılmışsa onu yapamamasıdır. Bu durumda ya o işi hiç yapamaz veya zorla, ıstırapla yapabilir.

Elin hastalığı: Tutamamak,

Gözün hastalığı: Görememek,

Dilin hastalığı: Konuşamamak,

Bedenin hastalığı: Normal hareketini yapamamak veya zor yapmaktır.

Kalbin hastalığı da: Yaratılma sebebi olan Allah'ı tanıma, O'nu sevme, O'na özlem duyma, yönelme ve O'nu her şeye tercih etme gibi davranışları yapamamasıdır.

İnsan her şeyi bilip tanısa; fakat Rabbini tanımasa, o hiçbir şeyi bilmemiş, tanımamış gibidir. O dünyanın her türlü nimet ve imkânını elde etse; fakat Allah sevgisini, O'nu özlemeyi ve O'nunla dostluğu elde etmemiş olsa, o hiçbir nimete, hiçbir göz aydınlığına sahip olmamış demektir. Aksine kalp bunlardan boş olunca, sahip olunan diğer nimet ve imkânlar kesinlikle ıstırap kaynağı olur. Daha önce kendisi için nimet olan şeyler bu defa iki bakımdan üzüntü ve ıstırap verir.

a) Çok sevdiği dünyalıkların, elinden çıkmasından dolayı pişmanlık ve üzüntüyle kahrolur.

b) Ondan daha iyisini, daha kalıcı olanını elde edemediği için de üzüntü duyar.

Sahip olunan dünyalık elden çıkmış; daha büyüğü de elde edilememiştir.

Allah'ı tanıyan herkes O'nu sever, O'na karşı ihlâslı bir kulluk ortaya koyar ve başka hiçbir sevgiliyi O'na tercih etmez.

Kim başka bir sevgiliyi O'na tercih ederse, onun kalbi hastadır.

Nitekim midesi kötü, fena şeyleri yemeyi alışkanlık edinir ve iyi, güzel yemeklere tercih ederse, güzel yemeklere karşı iştahı kesilir ve fena şeylere: arzulamaya iştah duymaya başlar.

Kalbin hastalandığının farkına varmak

Bazen kalp hastalanır, hatta hastalığı ağırlaşır; fakat sahibi kalp sağlığıyla ilgilenmeyip, umursamadığı için bu durumun farkında olmaz. Hatta kalbi ölür de, öldüğünü dahi hissetmez.

Bunun sebepleri şunlardır:

- Uygunsuz davranış ve çirkin hareketlerin açtığı yaralar ona acı vermez.
- Hakkı bilmemesi ve bâtil inanışları onda ağrı meydana getirmez.

Kuşkusuz kalp, eğer henüz ölmemiş ve hayat belirtileri taşıyorsa, sahibinin uygunsuz davranış ve çirkin hareketlerden dolayı acı duyar, hakkı bilmemesinden dolayı acıyla kıvrılır.

Ölü, yaradan dolayı acı çekmez.

Tedavinin zorluklarına tahammül etmek gerekir

Hasta bazen hastalığının farkına varır; fakat tedavinin zorluklarına tahammül etmek ona zor gelir. Bu zorluklara katlanmayı göze alamadığı için de acı çekmeyi tercih eder. Çünkü bu tedavi, nefsin arzu ve isteklerine muhalefet etmeyi gerektirir. Bu ise, nefse en ağır gelen; fakat en faydalı şeydir.

Bazen nefsinin sabır ve tahammüle alıştırır, sonra azmi kırılır ve bu tahammül ilminin, basiretinin ve sabrının azlığından dolayı son bulur.

Bu kimse, sonunda büyük bir emniyet ve güvenin bulunduğu; fakat korkuyla dolu olan bir yola giren kişiye benzer. Bu kimse bilir ki, bu yolda sabırla yürürse, korku son bulacak ve güvene kavuşacaktır. Onun bu esnada güçlü bir sabra ve varacağı yere ilişkin tam bir güvene ihtiyacı vardır. Ne zaman bu sabrı ve güveni zayıflarsa, zorluklar tahammül gösteremez ve yoldan geri döner. Özellikle yanında bir yol arkadaşı yoksa ve yalnızlıktan da ürküyorsa...¹ “İnsanlar nereye gittiler? Ben de onların ardınca gideyim” diye söylenmeye başlar ve bulunduğu yerden geri döner.

İnsanların çoğunu durumu budur; tek başına olmak onları helak etmiştir.

¹ Yazar burada arasöz açarak, cemaat kavramından söz eder ve cemaatin, sayıca az dahi olsalar, Hakka uyanlar olduğunu söyler. Sonra şöyle devam eder: “Basiretli insan, yol arkadaşının azlığından ve hatta olmamasından dolayı yolda yalnızlıktan ürkmez. Zira onun kalbi, Allah’ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve salihlerin kendisine yol arkadaşlığı yaptıklarını bilir. Onlar ne güzel yol arkadaşlarıdır! İnsanın hedefe giden yolda tek başına da olsa yürümesi, onun ianaç ve niyetinin doğruluğunu gösterir... Böyle bir kimse, doğru kendisine açıkça belli olduktan sonra yol arkadaşının olmamasından dolayı ürkmez. Zira hakikat, açıkça ortaya çıktığı zaman şahide ihtiyaç duymaz. Kalp de hakikatı, gözün güneşi görmesi gibi görür. O güneşi gördükten sonra, kendisine güneşin doğduğunu bildirip gösterecek ve bu konuda onunla uyum içinde olacak birini aramaz...(özetle-O.A.)

Kalbin hastalık belirtileri

Burada maksat, kalbin hastalık belirtilerinden bazıları-
nın açıklanmasıdır. Bu belirtiler şunlardır:

- Kendisine yararlı uygun gıdaları bırakıp zararlı gıdaları alması.
- Hastalığına iyi gelecek tedaviyi bırakıp, aksine artıracak zararlı tedaviyi uygulaması.

Burada dört öge var:

- 1) Faydalı besin
- 2) Şifa verecek tedavi
- 3) Zararlı besin
- 4) Öldürecek tedavi

Kalbin sağlık belirtileri

Sağlıklı kalp, fayda ve şifa verecek olanı, zarar ve sıkıntı verecek olana tercih eder. Hasta kalp ise, bunun zıddını yapar.

- En faydalı besin, iman gıdasıdır.
- En yararlı tedavi Kur'ân tedavisidir.

İman ve Kur'ân'ın her birinde hem besin hem de tedavi vardır.

Aynı şekilde **kalbin sağlık belirtilerinden** biri de; âhiret yurduna ulaşip, oraya yerleşinceye kadar dünyaya bağlanıp gönül vermemektir. Dünyada âhiret yurdunun insanı gibi yaşayıp, buraya sadece ihtiyaçlarını almak ve sonra da hemen asıl yurduna geri dönmek üzere gelen bir yabancı gibi davranmaktır. Nitekim Hz. Peygamber, Abdullah b. Ömer'e şöyle buyurmuştur: "Dünyada bir yabancı yahut bir yolcu gibi ol ve kendini kabir halkından kabul et."¹

¹ Buhârî, 6416 (son cümle hariç); Tirmizî, 2333

Haydi adn cennetlerine kuşkusuz onlar
 Senin asıl vatanın ve oradadır otağların
 Fakat düşman bizi esir almıştır acaba biz
 Vatanımıza dönüp bir gün olur muyuz özgür?

Hz. Ali bu konuda şöyle der: "Dünyadan uzaklaşmakta, âhirete doğru yaklaşmaktasın. Her birinin insanları vardır. Siz âhiret insanlarından¹ olun, dünya insanlarından olmayın. Bugün çalışma günüdür, hesap yoktur. Yarın ise, hesap günüdür, çalışma yoktur."

Kalp ne vakit hastalığından iyileşir, sağlığına tekrar kavuşursa, âhirete doğru yol almaya ve ona yaklaşmaya başlar. Bu yolculuğunu âhiret insanlarından oluncaya kadar sürdürür. Hastalandığında ise, dünya hayatını âhirete tercih eder ve dünyayı vatan edinir. Nihayet dünya insanlarından olur.

Kalbin sağlık belirtilerinden biri de şudur: Sağlıklı kalp, Allah'a yönelinceye, O'nunla huzur buluncaya ve O'na, sevgilisi için yanıp tutuşan dertli bir âşık gibi bağlanıncaya kadar sahibine telkinde bulunur. Nitekimbu âşık, yanında sevgilisi olmadan yaşayamaz, onsuz mutlu olmaz, huzura ermez. Onunla sakinleşir, ona sığınır, sevinçle dolar, güvenir, arzular ve onun için endişelenir.

Adını dilinden düşürmemek, ona güç verir, onu besler. Ona olan sevgisi ve özlemi, ona canlılık, saadet, refah ve rahatlık verir. Ondan başkasına gönül vermek, onu hasta eder. Başkalarını bırakıp, ona dönmek ise iyileştirir.

¹ **Âhiret insanı:** Âhiret hayatını esas alarak, yaşamını bu doğrultuda sürdüren insan. Bütün çabasını âhirette iyi bir yaşam sürmeye yönelten kişi. **Dünya insanı:** Âhiret insanının aksine dünya hayatını esas alan ve bütün çabasını dünyada iyi bir yaşam sürmeye yönelten kişi.-O.A.

Rabbini bulduğu zaman O'nunla sakinleşir ve huzura erer. Acısı ve ıstırabı, endişeleri ondan gider; ihtiyacı ve tatminsizliği son bulur.

Kalpte bir doyumsuzluk vardır; onu Allah'tan başka hiçbir şey asla gideremez.

Kalpte, bir karmaşa ve dağınıklık vardır; onu O'na yönelmekten başka hiçbir şey derleyip toparlayamaz.

Kalpte bir hastalık vardır; onu ihlâs ve sadece O'na kulluk etmekten başka hiçbir şey iyileştiremez.

Bu nedenle kalp, ilahı ve mabudu olan Allah ile sakinleşip, huzura kavuşuncaya kadar sürekli olarak sahibine telkinde bulunur. Bu gerçekleşince, onda hayata koşar, bu hayatın tadına varır. İnsanın yaratılış amacı, cennet ve cehennem varlık sebebi ve peygamberlerin ve kitapların gönderiliş nedeni olan bu işten yüz çeviren gafillerden farklı bir hayatın sahibi olur.

İrfan sahibi biri şöyle demiştir: "Bu dünyanın yoksul insanları, en güzel nimeti tatmadan dünyadan göçüp giderler." Onlar dünyadaki en güzel nimetin ne olduğunu soranlara da şu cevabı vermişlerdir: "Allah'ı sevme, O'nunla dostluk, O'na kavuşmayı arzulama zikir ve itaat."

Bir başkası da: "Bazen öyle anlar yaşıyorum ki, eğer cennet halkı da bu hâli yaşıyorlarsa, onlar gerçekten çok güzel bir yaşam sürüyorlar." diye düşünürüm." demiştir.

Bir diğeri de şunu söylemiştir: "Allah'a yemin ederim ki, O'nun sevgisi ve O'na kulluk olmasaydı, dünya yaşanacak bir yer olmazdı. Eğer orada O'nu görmek olmasaydı cennet de iyi bir yer olmazdı."

Bundan dolayı Hakk'ın farkına varmama, irfan sahibi insanlara ölümden daha ağır gelir. Çünkü Hakk'ın farkına varmamak, Hakk'tan kopmak demektir. Ölüm ise, insanlardan kopmaktır. Bu iki kopma arasında ne büyük fark vardır?

Bir başkası da şöyle demiştir: “Kimin Allah ile gönlü rahatlarsa, insanların da onunla gönlü rahatlar. Kimin de Allah ile gönlü rahatlamazsa, o kimsenin kalbi, elden kaçan veya elde edemediği dünyalıkların üzüntüsüyle paramparça olur.”

Yahya b. Muâz şöyle demiştir: “Kim Allah’a hizmet etmekten dolayı mutlu olursa, her şey de ona hizmet etmekten dolayı mutlu olur. Kimin Allah ile içi ferahlarsa, ona bakan herkesin de içi ferahlar.”

Kalbin sağlık belirtilerinden biri şudur: Rabbini anmaktan bir an bile geri kalmaz, O’na hizmet etmekten usanmaz ve kendisine O’nu hatırlatanlar ve tanıtanlar dışında O’ndan başkasıyla dostluk kurmaz.

Yine **kalbin sağlık belirtilerinden** biri de şudur: Bir virdini yapmayı ihmal ettiğinde veya unuttuğunda, ağgözlü birinin malını kaybettiği zaman duyduğu üzüntüden daha fazla üzülür ve acı çeker.

Aynı şekilde **kalbin sağlık belirtilerinden** bir diğeri de şudur: Aç kimsenin yemeğe ve suya aşırı arzu duyması gibi, o da Allah’a hizmet etmeye aşırı arzu duyar.

Yine **kalbin sağlık belirtilerinden** bir başkası şudur: Namaza başladığında dünyaya yönelik bütün üzüntü ve endişeleri kaybolur. Namazı bitirmek ona çok ağır gelir. Namazda huzur, göz aydınlığı ve gönül ferahlığı bulur.

Kalbin sağlık belirtilerinden bir diğeri da şudur: Hedefi tek olup, o da Allah’ın hoşnutluğudur.

Yine **kalbin sağlık belirtilerinden** bir diğeri şudur: Bu insan zaman konusunda çok cimridir. Vaktinin boşa gitmesinden çok korkar. Bu hususta, mallarında cimri davranan insanlardan daha fazla cimri davranır.

Bu **belirtilerden bir diğeri** de, yanlış amellerini düzeltmeye, amelde bulunmaktan daha fazla önem vermesidir. Amellerinde ihlâslı olmaya, Hz. Peygamber’e uymaya

ve ihsan seviyesine ulaşmaya gayret eder. Bununla beraber Allah'ın, ona olan lütuf ve iyiliklerini ve Allah'ın hakkını yerine getirmedeki kusurunu kabul eder.

Bu altı yerde,¹ diri, selim kalpten başkası bulunmaz.

Özetle sağlıklı kalp

Bu öyle bir kalptir ki, bütün endişesi, kaygısı ve çabası Allah'tır. Bütün sevgisini O'na ayırmıştır. Yönelişi yalnızca O'nadır. Bedeni, hâl ve hareketleri, uykusu, uyanıklığı ve konuşması sadece O'nun içindir. O'nu konuşmak, her türlü konuşmadan daha tatlıdır. Düşünceleri, O'nun rızasını ve sevgisini kazandıracak işler üzerinde yoğunlaşır.

O'nunla başbaşa kalmayı, insanlara karışmaya yeğ tutar. Ancak insanlarla birlikte olmak, onun için daha sevimli, daha hoş, daha fazla gönül rahatlatıcı, sakinleştirici ve huzur bahşedici ise, bu takdirde halkın arasına karışır. Fakat insanlarla birlikte olduğu zamanlarda gönlünün O'ndan başkasına kaydığını farkettiği an şu âyeti okur: *"Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön."*²

Buluşma gününde Rabinden bu hitabı işitmek için bu âyetleri tekrar tekrar okur. Böylelikle kalp, ilahının, gerçek mabudunun huzurunda kulluk boyasıyla boyanır. Kulluk onun esas niteliği olur. Külfet olmaktan çıkar, zevk hâlini alır. Sevgilisinin aşkıyla yanan âşığın, onun hizmetine koşması gibi o da severek ve isteyerek, O'na yakınlaşmak arzusuyla ibadet eder.

Ne zaman Rabinin bir buyruğuna ya da yasağına muhatap olsa, içinden bir ses: "Buyur, emret! Emrin başım üzere..! İşittim, itaat ettim ve gereğini yerine getirdim. İyili-

¹ Yazarın anlattıkları bu sayıdan daha fazla.

² Fecir, 27-28

ve lütufların karşısında sana borçluyum. Bundan ötürü her türlü övgü sana dır.” diye seslenir.

Ezelde mukadder olan üzücü bir olay başa geldiği zaman içindeki ses: “Ben senin miskin, fakir, kulunum. Ben senin muhtaç, aciz, zayıf ve yoksul kulunum. Sen ise benim, yüce, şefkatli Rabbimsin. Sen bana sabır vermezsen ben sabredemem. Sen bana dayanma gücü vermez, beni kuvvetlendirmezsen, benim gücüm ve kuvvetim olmaz. Sana karşı yine senden başka sığınacak kapım yoktur. Bana senden başka yardım edebilecek yoktur. Kapından gidecek; senden ayrılacak değilim.” diye seslenir.

Bütün varlığıyla kendini O’nun huzuruna atar, O’na dayanıp güvenir. Hoşlanmadığı bir şeyle karşılaştığı zaman “Bu bana hediye edilmiş bir rahmet, şefkatli bir doktor tarafından yollanmış faydalı bir ilaç..!” der. Sevdiği bir şey de elinden çıkınca “Bu benden uzaklaştırılan bir şerdir...!” diye düşünür.

Kendisini memnun eden ya da üzen bir olayla ne zaman karşılaşsa, onu Allah’a ulaşmaya bir vesile yapar. Böylece yaşadıkları, Allah’ın rızasına açılan bir kapı olur; oradan Allah’ın hoşnutluğuna ulaşır.

Ne zaman bir işe teşebbüs etsem
Ondan uzak tuttun merhametinle sen
Ben kendime karşı iyiysem
Bana benden daha merhametlisin sen

Vallahi, kalbe büyük bir ilim, kavrayış yeteneği verilmiştir. Kalpler, bu yetenekle doğru yolu açıkça kavrar ve başka her şeyi bırakarak en büyük istekleri olan Allah’a doğru yol alırlar. O’ndan başkasının davetlerini geri çevirir, başkasını O’na tercih etmezler.

KALP SAĞLIĞINI BOZAN DAVRANIŞLAR VE HASTALIĞA YOL AÇAN SEBEPLER¹

Kalp sağlığını bozan şeyler beş tanedir:

- 1) İnsanlar arasına fazla karışmak,
- 2) Olması veya olmaması yönündeki istekler (temenni),
- 3) Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmek,
- 4) Doyuncaya kadar yemek,
- 5) Çok uyumak.

Bu beş şey, kalp sağlığını bozan en önemli etkenlerdendir. Şimdi bunların, birlikte veya ayrı ayrı yol açtıkları sonuçlara bakalım:

Şunu bil ki, kalp Allah'a ve âhiret yurduna doğru yol almaktadır. Bu esnada Allah'a giden yolu, nefsin ve amel­lerin âfetlerini ve hak yolun yol kesicilerini kendi nuru, gücü, sağlığı, azmi, kulak ve gözünün âfiyet içinde oluşu ve meşgalelerin ortadan kalkmasıyla kavrar.

Bu beş davranış ise, kalbin nurunu söndürür, basiret kör eder. Tümünden sağır etmese de, işitmesini ağırlaştırır,

¹ Bu bölüm yazarın "Medâricü's-sâlikîn" adlı kitabından alınmıştır. bkz. age. 1/453-460

onu dilsiz yapar. Bütün yetenek ve kuvvetlerini zayıflatır. Sağlığını bozar, azmini kırar, niyet ve maksadını yapmaktan alıkoyar ve onu gerisingeriye döndürür. Bu durumun farkında olamayan insanın kalbi ölmüş demektir. Nasıl ki yara ise, ölüye acı vermezse, ölmüş kalp de bunlardan dolayı acı duymaz. Dolayısıyla kalp sağlığını bozan bu davranışlar, onu kemâl ermekten, kendisi için yaratılmış olduğu -huzur ve mutluluğunun, refah ve sevincinin kaynağı olan hedefe ulaşmaktan onu alıkor.

Kuşkusuz mutluluk, refah, sevinç ve kemâl; ancak Allah'ı tanımak, O'nu sevmek, O'nun zikriyle huzur bulmak, O'na yakın olmakla sevinmek ve O'na kavuşmayı arzu etmekle gerçekleşir. Onun dünyadaki cenneti işte budur. Aynı şekilde âhirette saadet ve bolluk içinde yaşamak ve kurtuluşa ermek de; ancak cennette, o saadet ve bolluk yurdunda Allah'ın yakınında bulunmakla mümkün olur. Öyleyse kul için iki cennet vardır. Bunlardan birincisine giremeyen ikincisine de giremez.

Şeyhülislâm İbnTeymiye'yi (Allah onun ruhunu kutsasın) şöyle derken dinledim: "Bu dünyada bir cennet vardır; ona giremeyen âhiretteki cennete de giremez."

İrfan ehlinden bir kişi de şöyle demiştir: "Bazen öyle anlar yaşıyorum ki, eğer cennet halkı da bu hâli yaşıyorlarsa, onlar gerçekten çok güzel bir yaşam sürüyorlar." diye düşünürüm."

Allah'ı sevenlerden bir kimse de şöyle demiştir: "Bu dünyanın yoksul insanları, en güzel nimeti tatmadan dünyadan göçüp giderler." demiştir. Onlar dünyadaki en güzel nimetin ne olduğunu soranlara şu cevabı vermişlerdir: "Allah'ı sevmek, O'nunla dost olmak, O'na kavuşmayı arzulamak, O'na yönelmek ve O'ndan başkasından yüz çevirmek." (veya buna benzer bir söz söylemiştir.)

Diri bir kalbe sahip olan her insan bunu görür ve tatmak sûretiyle bilir.

İşte kalp sağlığını bozan bu beş davranış, insanı bunlardan mahrum eder, onunla kalbi arasına perde olur. Onu yolundan alıkoyar ve birtakım hastalıklara yol açar. Kalbi hasta kişi, iyileşmek için gerekli çare ve yollara başvurmazsa, akıbetinden korkulur.

1. İnsanlar arasına fazla karışmak

İnsanlar arasına fazla karışmanın yol açtığı kötü sonuç şudur: İnsanlarla fazlaca beraber olan kimsenin kalbi, onların nefeslerinin dumanıyla dolar, kararır. Düzeni bozulur, darmadağın ve paramparça olur. Keder ve tasayla dolar, dermansız kalır. Kötü dostlar yüzünden taşıyamayacağı yükleri omuzlar ve kendi işlerini yapamaz. Onlarla ve onların işleriyle meşgul olurken, kendi işlerinden ve faydasına olan şeylerden geri kalır. Zihni onların istek ve ihtiyaçlarını karşılama düşüncesiyle dolar taşar. Böyle bir insan, Allah ve âhiret yurdu için neyini ayırabilir?

Bunlarla birlikte, insanlara çokça karışmak; birçok musibeti beraberinde getirir, nice nimeti ondan engeller. Nice meşakkati getirir, nice mükâfatı götürür. Nice ciddi hasar ve ağır kayıplara yol açar, musibet ve belâlara düşürür. İnsanın âfeti, yine insan değil midir? Vefatı esnasında Ebû Talib'e en büyük kötülüğü, kötü dostları yapmamış mıdır? Onu ölümünde bile kendi hâline bırakmamışlar, ebedî saadeti sağlayacak kelimeyi söylemesine engel olmuşlardır.

Bir tür dünya sevgisine ve karşılıklı beklentilerin giderilmesi esasına dayanan bu beraberlik, hakikatler ortaya çıktığı zaman düşmanlığa dönüşür ve insana pişmanlıktan parmaklarını ısırtır.

Allah bu hususta şöyle buyurmuştur:

“O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim! Çünkü zikir (Kur’ân) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı.”¹

“O gün, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.”²

İbrahim (a.s.) da, halkına şöyle seslenmiştir:

“(İbrahim onlara) dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah’ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çatığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur.”³

Gerçekte ortak amaçlara sahip bütün insanların durumu budur. Onlar aynı amacı taşıdıkları sürece bu uğurda yardımlaşırlar ve birbirlerini severler. Ortak yarann son bulmasıyla yerini pişmanlık, üzüntü ve acı alır. Sevgi nefrete, lanete, birbirini tenkide dönüşür. Nitekim bu dünyada herhangi bir suçta birleşen insanlar, o bâtıl yaşantı süresince birbirlerine yardım eder, birbirlerini severler. Ancak yakalanıp cezaya çarptırıldıklarında o sevgi nefret ve düşmanlığa dönüşmektedir.

Halkın içine karışma konusunda en faydalı ölçü şudur: Cuma namazı, cemaatle namaz ve bayram namazları, hac, ilim öğrenme, cihad, nasihat ve irşad gibi hayırlı işlerde halka arasına karışır. Kötü, fena işlerle diğer mübah fuzûlî işlerde onlardan çekilir, ayrı yaşar. Şayet kötü bir işte onlara katılmak zorunda kalır ve onlardan uzak kalamazsa, bu takdirde o işlerinde onlara uymaktan son derece sakınma-

¹ Furkan, 27-29

² Zuhruf, 67

³ Ankebut, 25

lıdır. Bundan dolayı onlardan gelecek eza ve sıkıntılara sabretmelidir. Çünkü eğer güçlü değilse ve yardımcısı da yoksa mutlaka ona eziyet edeceklerdir. Ancak bu eziyetin ardından şeref, sevgi ve saygı görme gelecek; hem onların, hem mü'minlerin, hem de Allah'ın övgüsüne nail olacaktır. Onlara uyması durumunda ise, hem onlardan, hem mü'minlerden, hem de Allah'tan hakaret, nefret, kınama görecektir.

Bunların eziyetlerine karşı sabretmek, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir. Eğer fuzûli mübah işlerde onlara katılmak zorunda kalırsa, bulunduğu meclisi mümkünse ve güç yetirebilirse, Allah'a itaat edilen bir meclise dönüştürmelidir. Kendine bu yolda cesaret telkin etmelidir. Şeytanın, kendisine engel olmak için ortaya attığı: "Bu riyadır; bilgili olduğunu göstererek, bununla övülmeyi istemektir." gibi vesveselerine kulak asmalıdır. Onunla savaşmalı, Allah'tan yardımını istemeli ve onlar için faydalarına olan şeyi yapmaya çalışmalıdır.

Şayet bu ölçüyü koruyamaz ve gereğini yerine getiremezse, tereyağından kıl çeker gibi, kalbini onların arasından çekip alsın. Onlarla bulunduğu zaman aynı anda hem var hem yok olsun, hem yakın hem uzak, hem uyur hem uyanık olsun. Onlara baksın; ama görmesin. Sözlerini işitsin; ama anlamasın. Çünkü kalbini onların arasından çekip almış, onu ruhlar âlemine yükseltmiştir. Kalbi, orada arşın etrafında temiz yüce ruhlarla birlikte Allah'ı tesbih etmektedir. Bunu başarmak nefis için ne kadar zor ve ne kadar sıkıntılıdır! Bu, ancak Allah'ın kendilerine kolaylaştırdığı insanlar için kolaydır. Kulun bunu başarması, Allah'a verdiği söze sadık kalmasına, O'na sığınmaya devam etmesine ve kendini O'nun kapısına alçalmış zelil bir nefisli varmasına bağlıdır. Bunu sağlayacak olan ise, gerçek sevgi, kalp ve dille yapılan kesintisiz zikir ve aşağıda anlatacağımız kalp sağlığını bozan diğer davranışlardan kaçınmadır. Buna ise,

ancak yeterli bir hazırlık, Allah'ın yardımı, dürüst bir azim ve Allah'tan başkasına ilgi duymamakla ulaşılabilir. Elbette Allah daha iyi bilir.

İnsanın, ihtiyaç oranında halkla birlikte olması, onların arasına karışması da gerekir.¹ Bundan dolayı bu insan halkı dört gruba ayırır. Bu gruplar birbirine karışır ve bunlar birbirinden ayırt edilemezse, kötülük onu sarar. Bu insanlar şunlardır:

1) Gıda hükmünde olan insanlar: Gece ya da gündüz günün hiçbir anında bunlardan bütünüyle uzak kalmaz. Onlarla olan ihtiyacını giderdikten sonra onlardan çekilip ayrılır. İhtiyaç duyduğunda tekrar onlarla birlikte olur. Bunu bu şekilde sürdürür. Bu insanlar, kibritiaherden² daha değerlidir. Bunlar Allah'ı, buyruklarını, düşmanının tuzaklarını, kalp hastalıklarını ve tedavi yollarını bilen insanlardır. Allah için, Kitabı için, Resûl'ü için ve insanlar için nasihat edenlerdir. Bu insanlarla birlikte olmak, onların arasına katılmak, bütünüyle kazançtır.

2) İlaç hükmünde olan insanlar: Bunlara hastalık zamanlarında ihtiyaç duyulur. Sağlıklı olduğun sürece onlara ihtiyacın olmaz, aralarına katılmazsın. İyi bir yaşam ve ihtiyacın olan ilişkiler, ortak faaliyetler ve akıl danışmalar için onlara ihtiyaç duyar, onlardan bütünüyle uzak kalmazsın. Onlar hastalığın için ihtiyaç duyduğun ilaç gibidirler. Onların arasına katılarak, ihtiyacın olanı aldıktan sonra onlardan ayrılırsın. Bundan sonra üçüncü grup gelir.

3) Hastalık hükmünde olan insanlar: Farklı derece ve türleriyle, kuvvet ve zayıflığıyla amansız dert ve kronikleşmiş hastalık hükmünde olan insanlar, âhirete ve dünyaya yönelik hiçbir faydası dokunmayan insanlardır. Bununla

¹ Buradan itibaren kalp sağlığını bozan ikinci davranışa kadar olan bölüm yazarın "Bedâiu'l-fevâid" kitabından alınmıştır. Bkz. 2/274-275

² Kibritiaher: Altın. Simyacılar tarafından cisimleri altın hâline çevireceğine inanılan sihirli madde.-O.A.

birlikte insana hem dünyası hem âhireti veya yalnızca dünyası veya yalnızca âhireti hususunda zarar verirler.

Onlarla birlikte olmak, aralarına karışmak, ölümcül hastalığa yakalanmak gibidir.

Onlardan bazılarıyla beraber olmak, diş ağrısına benzer. İstirabı şiddetlidir; ancak çekildiğinde ağrıdan eser kalmaz.

Onlardan kimileriyle beraber olmak, insanı bunaltır ve ağırlık verir. Zira onlar doğru dürüst konuşmayı beceremezler ki, konuşmalarıyla sana faydalı olsunlar. Susmayı da bilmezler ki, senin konuşmandan istifade etsin. Kendini tanımazlar ki, kendi değerlerini tam olarak takdir edebilsin. Konuştukları zaman, sözleri dinleyenlerin kalplerine balyoz gibi iner. Halbuki onlar kendi konuşmalarını çok beğenirler ve bundan mutluluk duyarlar. Konuştukları zaman ağızlarının ucuyla konuşurlar; ağızlarından bal aktığını düşünürler. Sustuklarında, ne omuzda ne de yerde sürüklenerek taşınamayacak kadar büyük bir değirmenin yarısından daha fazla ağırlık ve sıkıntı verirler.

İmam Şafî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ne zaman yanıma sakîl¹ bir kimse otursa, oturduğu tarafın onun ağırlığından dolayı diğer taraftan daha aşağıda olduğunu görmüşümdür."

Allah ruhunu kutsasın, bir gün hocamın² yanında böyle bir adam gördüm. Hocam büyük bir sabırla adama tahammül etmekteydi. Fakat sabrı tükenmeye yüz tutmuştu. Bana dönerek: "Sakîl insanlarla oturmak, çeyrek hummalı olmak gibidir. Fakat bizim ruhlarımız hummaya karşı idmanlı olduğu için bu hâl bizim için alelâde işlerdendir."

¹ Sakîl: Sıkıntı veren, can sıkı; ağırlığı çok olan, ağır, demektir. Kelime burada bütün anlamlarıyla kullanılmıştır.-O.A.

² Şeyhülislâm İbn Teymiye.-O.A.

Özetle, Allah'ın buyruk ve yasaklarına aykırı yaşayan insanlarla birlikte olmak, ruh için ateşli bir hastalıktır. Onun arızî ve aslî çeşitleri vardır. Dünya hayatının çilelerinden biri de Böyle insanlardan biriyle sinanmaktır. Bu tür insanlarla yakınlık kurmak, birarada bulunmak kaçınılmazdır. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan kimse, Allah kendisine bir çıkış kapısı açıncaya kadar onunla iyi geçinsin.

4) Zehir hükmünde olan insanlar: Onun için uygun panzehir bulunabilirse, ne alâ; yoksa Allah sonunu hayreylesin. Böyle insanların sayısı oldukça çoktur. Allah onları artırmasin! Bunlar, Hz. Peygamber'in sünnetinden alıkoyup, hilafına davranışlara çağıran bid'atçılar ve sapıklardır. Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve onu eğip bükme isteyen zalimlerdir. Bid'atı sünnet, sünneti bid'at; marufu münker, münkeri de maruf göstermeye çalışanlardır.

Saf tevhidi onlara açıkladığın zaman "Veli ve salihleri göz ardı ettin, onların açıklamalarını görmezden geldin." derler.

Hz. Peygamber'e katışıksız saf bir bağlılığın nasıl olacağını onlara anlattığın zaman "Kendisine tâbi olunan imam-ları yok kabul ettin." derler.

Allah'ı, O ve Peygamber'i O'nu nasıl tanıtmışlarsa, öylece, hiçbir aşırılığa kaçmadan ve eksiltme yapmadan tanıttığında "Sen Allah'ı yaratıklarına benzetenlerdensin." derler.

Allah'ın ve Resûlü'nün emrettiklerini yapmalarını ve yasakladıklarından uzak durmalarını söylediğinde "Sen fitneye düşürmek istiyorsun." derler.

Sünnete uyup, ona aykırı hâl ve davranışlardan kaçındığın zaman "Sen insanları saptıran bir bid'atçısın." derler.

Onları dünyalarıyla başbaşa bırakıp, kendini Allah'a verdiğin zaman da "Sen dünya ile âhireti birbirine karıştırıyorsun." derler.

Kendi kesin doğrularını bırakarak onların istek ve arzularına uyduğun zaman Allah katında zarar edeceğin gibi, onların gözünde de münafık bir kimse olursun.

Onların öfkesine uğrayacak olsan dahi sen, kesinlikle Allah'ı ve Resûlü'nü hoşnut etmeye bak. Onların kınamalarına, ayıplamalarına aldırma. Eleştiri ve tenkidlerini önemseme. Çünkü bu durum senin olgunluğunun ta kendisidir. Nitekim şair şöyle demiştir:

Bir kusurlu insan beni eleştirdiğinde sana
Bu benim üstünlüğümü gösterir değil başka

2. Olması veya olmaması yönündeki istekler

Kalp sağlığını bozan bir diğer davranış da insanın temenni denizinde yolculuğa çıkmasıdır. Temenni, sahili olmayan bir denizdir. Bu, iflas eden kimselerin yolculuk ettikleri denizdir. Bu nedenle "Temenni, müflislerin sermayesidir." denilmiştir. Bu denizde yolculuk yapanların eşyaları, şeytanın kandırmalarından ve gerçekleşmesi imkânsız beklentilerden ibarettir. Asılsız hayal ve yalancı umut dalgaları bu geminin yolcularıyla, köpeklerin leşlerle oynadığı gibi oynar. Bu tür hayal ve ümitler, dış dünyadaki somut gerçekleri elde etme amacından yoksun, sadece zihnin sınırları içine hapsolmuş umutların peşinden koşan, aşağılık ve sefil insanların sermayesidir. Bunların her birinin kendine göre bir hayali ve temennisi vardır: Kimi otorite ve güç sahibi olmayı, kimi dünyayı gezip dolaşmayı, kimi servet sahibi, bir zengin olmayı, kimi kadın ve uşaklarının olmasını ister. Onları hayalinde canlandırır; kendini onları elde etmiş gibi hayal eder ve bunların zevkini çıkarmaya başlar. Derken bu hayalî dünyadan birdenbire uyanır ve kendi gerçeğiyle karşılaşır.

Yüce idealleri olan kimsenin temennileri ise, ilim, iman, kendisini Allah'a yaklaştıracak ameller çerçevesinde meydana gelir.

Birinci tip kişilerin temennileri hayal ve aldanmadan ibaretken, bunları imman, nur ve hikmetten ibarettir.

Hız. Peygamber (s.a.v.) iyi işler temenni eden insanları övmüştür. Hatta "Eğer zengin olursam, malî bakımından dinî görevlerini yerine getiren, akrabalarını koruyup gözetken falan kişi gibi davranırım." diye iyi işleri yapmayı temenni eden kimselerin, o işleri yapanlar gibi mükafat göreceklerini bildirmiş ve "Onlar sevap ve mükâfat bakımından eşittirler." buyurmuştur. Hız. Peygamber (s.a.v.) Veda haccında Kıran haccı yapmış ve fakat "Keşke :Temettü haccı yap-saydım ve kurban kesmeseydim." diye temenni etmişti. Cenab-ı Allah, onun bu temennisine karşılık olarak ona hem yaptığı Kıran haccı sevabını, hem de yapmayı temenni ettiği Temettü haccı sevabını verdi.

3. Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmek

Kalp sağlığını bozan davranışların üçüncüsü, Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmektir.

Bu, kalp sağlığını bozan davranışların şüphesiz en tehlikeli olanıdır.

İnsan için, Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmekten daha zararlı, menfaat ve mutluluğuna daha fazla engel olan başka hiçbir şey yoktur. Çünkü insan Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvendiği zaman Allah onu yardımına fazlasıyla güvendiği şeye havale eder ve onu güvendiği konuda yardımsız bırakır. Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvendiği için Allah'ın yardımından da mahrum olur. Sonuçta ne Allah'tan umduğu

yardımları görür, ne de yardımına fazlasıyla güvendiği kişiden ümitlerini elde edebilir.

Allah bu insanlar hakkında şöyle buyurmuştur:

*“Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye Allah’tan başka tanrılar edindiler. Hayır, hayır! (Tap-tıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar.”*¹

*“Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah’tan başka ilâhlar edindiler. Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir.”*²

Bundan dolayı kaybı en fazla olan insanlar, Allah’ı bırakıp, başkalarına bel bağlayan insanlardır. Çünkü böylelerinin kaçırmış olduğu fayda, saadet ve bahtiyarlık, yardımlarına fazlasıyla güvendiği kişilerden elde ettiklerinden çok daha büyüktür. Kaldı ki o elde ettikleri de elden çıkmaya, yok olmaya mecburdur. Allah’tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenen insan, sıcak ve soğuktan korunmak için örümcek ağını, yani en dayanıksız evi kendisine gölgelik edinen kimseye benzer.

Sözün özü şudur: Şirkin aslı ve üzerine kurulduğu temel, Allah’tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenmektir. Allah’tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenen kimsenin sonu ise, yerilmek ve başarısızlıktır. Allah şöyle buyurmaktadır: *“Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.”* Yani övülmek bir yana kınanırsın, yardım edenin de bulunmaz ve başarısızlığa mahkum olursun. Bazı insanlar, mağlup ve mahkum oldukları hâlde övülebilmektedir. Haksız şekilde mağlup ve mahkum edilmiş kimselerin durumu böyledir. Bazı insanlar da galip ve üstün oldukları hâlde kınanabil-

¹ Meryem, 81-82

² Yasin, 74-75

mektedirler. Haksız şekilde galip ve üstün olmuş kimseler de bu gruba girerler. Bazıları da aynı anda hem galip ve üstün olur, hem de övgüye mazhar olur. Allah'tan başkasının yardımına fazlasıyla güvenen müşrik kişi, bu dört grup insanın en aşağı derecede olanıdır: O ne galip ve üstündür, ne de övgüye mazhar olmuştur.

4. Doyuncaya kadar yemek

Doyuncaya kadar yemek iki açıdan kalp sağlığını bozar:

1) Yenilenin, bizatihi kalp sağlığı için zararlı olması. Tüketilmesi din tarafından yasaklanmış yiyecekler böyledir.

Bunlar da ikiye ayrılır:

a) Allah'ın hakkı olarak haram kılınmış olan yiyecekler: Leş, kan, domuz, yırtıcı hayvan ve kuş etleri...

b) Kul hakkı nedeniyle haram kılınmış olan yiyecekler: Çalınmış, gasbedilmiş, yağmalanmış, sahibinin, rızası olmaksızın -utandığı, eleştirilmek istemediği veya kendisinden zorla alındığı için- verdiği şeyler...

2) Miktarı ve aşırılığı nedeniyle kalp sağlığını bozması. Helal olan yiyeceklerde savurganlık yapmak ve tıkabasa yemek böyledir.

Bu tür beslenme, insanı Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirmede gevşek ve ağır biri yapar. Oburluğunu tatmin edinceye kadar midesini doldurmakla meşgul olacağı için kulluktan geri kalır. Midesini tıkabasa doldurduktan sonra da yediklerini hazmetmeye, zararını gidermeye çalışır. Peşinden gelen ağırlık nedeniyle sıkıntı çeker. Şehvî istek ve arzuları güçlenir, şeytanın giriş kanalları genişler. Kuşkusuz şeytan âdemoğlunun kan damarlarında dolaşır. Oruç ise onun kanallarını daraltır ve yollarını tıkar. Tokluk ise onun yollarını açar ve genişletir. Çok yemek yiyen, çok

su içer. Çok yiyip içen, çok uyur. Sonuçta çok şey kaybeder.

Bir meşhur hadiste şöyle buyurulmuştur: “Hiçbir âdemoğlu midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Halbuki kendisini ayakta tutacak birkaç lokmacık ona yeter. Şayet insan mutlaka midesini dolduracaksa, onun üçte birini yemeğe, üçte birini suya ve üçte birini de kendisine ayırmalıdır (boş bırakmalıdır).”¹

Rivayete göre; İblis bir defasında Hz. Yahya’ya görünmüş, ikisi arasında şu konuşma geçmiştir:

- Ey İblis! Bugüne kadar bana kötü bir şey yaptırabildin mi?

- Hayır, ancak bir defasında bir gece sana yemek getirilmişti. Onu sana güzel gösterdim; sen de doyuncaya kadar ondan yedin ve o geceki virdini yapmadan uyudun.

- Öyleyse Allah’a yemin ederim ki, bundan sonra asla doyuncaya kadar yemek yemeyeceğim.

- Ben de Allah’a yemin ederim ki, bundan sonra hiç kimseye öğüt vermeyeceğim.

5. Çok Uyumak

Çok uyumak kalbi öldürür, vücuda ağırlık verir, vaktin boşa geçmesine neden olur, aşırı gaflet ve tembellik meydana getirir. Fazla uykunun bir kısmı son derece mekruh, bir kısmı ise beden için zararlı ve faydasızdır.

Uyku ihtiyacının yüksek olduğu zamanda uyunan uyku, en faydalı uykudur. Gecenin ilk yarısında uyunan uyku, son yarısından daha güzel ve faydalıdır. Gündüzün ortasında uyunan uyku, başında ve sonunda uyunandan yararlıdır. Gündüz uykusunun, gündüzün başına ve sona doğru yaklaştıkça faydası azalır, zararı ise artar. Özellikle

¹ Tirmizî (2380), İbn Mâce (3349)

ikindiden sonra uyumak böyledir. Gündüzün ilk saatlerinde uyumanın da faydası az, zararı çoktur. Bu vakitte ancak gece uyuyamayan kimsenin uyuması hoş görülmüştür.

Mutasavvıflar, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar geçen zaman içinde uyumayı mekruh saymışlardır. Çünkü günün bu vakti ganimet zamanıdır. Onlar, bu vakitte Allah'a giden yolda ilerlemeye (seyr) büyük önem verirler. Hatta bütün gece ibadet ve zikirle meşgul olmuş olsa dahi tasavvuf yolcusunun sabah namazından sonra güneş doğuncaya olan zaman içinde ibadet ve zikirden uzak kalması hoş görülmez. Çünkü bu vakit gündüzün başı ve anahtarı, rızıkların indiği, kısmetlerin dağıtıldığı, bereketlerin indiği bir zamandır. Gündüz, zamanın bu diliminden türemekte, gelişip büyümektedir. Gün tüm özelliklerini bu zamandan almaktadır. Bundan dolayı sabah namazından güneş doğuncaya olan zaman içinde uyumak, ancak zorunluluk ve mecburiyet hâlinde mâkul karşılanabilir.

Özetle; uykunun en uygun ve en faydalı olanı: Gecenin ilk yarısında ve son altıda birinde uyunan uykudur ki, bunun da süresi sekiz saattir. Doktorlara göre de en uygun uyku budur. Onlara göre; bu miktardan daha fazla veya daha az uyumak, o oranda insana zararlı olmakta, yaratılıştaki âhenk ve düzenden sapmaya yol açmaktadır.

Faydası olmayan uykudan biri de; gecenin ilk vaktinde, yani güneşin batmasından hemen sonra başlayıp akşam kızılığının kayboluşuna kadar geçen zaman içinde uyumaktır. Resûlullah (s.a.v.) bu vakitte uyumayı hoş görmezdi. Doğrusu bu uyku, hem dinen, hem de yaratılıştaki âhenk ve düzen bakımından hoş görülmemiştir.

Çok uyumak zararlıdır. Diğer taraftan, uykuya direnmek, uykusuz kalmak da beraberinde başka büyük zararlar getirir: Huysuzlaşma, geçimsiz biri olma, bedenin düzen ve dengesinin bozulması, anlama ve iş yapma yeteneklerinin zayıflaması... Yine uykusuzluk birtakım ölümcül hastalıklara

yol açar ki, bunun sonunda insan, kalbini ve bedenini kullanamaz olur. Halbuki varlık ancak düzen ve denge ile ayakta durabilir. Kim düzen ve dengeye sarılırsa, her türlü hayırdan payını alır. Yardım sadece Allah'tandır.

6. Fuzûlî bakmalar¹

Fuzûlî bakmalar; bakılanı güzel görmeye, görülenin bir sûretinin kalbe yansımaya ve zihnini onu elde etme düşüncesiyle dolmasına yol açar. Bundan dolayı fuzûlî bakmalar, insanın yoldan çıkma nedeni olabilmektedir. Nitekim "Müsned"de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Bakış, şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Kim gözünü Allah için korursa, Allah da kendisiyle buluşuncaya kadar ona kalbinde bir mutluluk duygusu bahşeder." (Hz. Peygamber böyle veya buna benzer bir şey söylemiştir.)

Büyük musibetlere yol açan, fuzûlî bakışlardan başka bir şey değildir. Nice bakış, ardından bir değil birçok pişmanlık ve derin üzüntü getirmiştir. Şair bunu şöyle anlatır:

Bakmak her musibetin başıdır
Cehenneme girmeye sebeptir küçük günahlardır
Nice bakış, kalpleri bir anı suikastle öldürür
Oku ve yayı olmadan gelen bir ok gibi

Bir diğeri de şöyle der:

¹ Yazar, "el-Fevâid" adlı kitabının 182. sayfasında şöyle der: "Kalp katılığının sebebi ihtiyaç miktarını aşan dört davranıştır: Yemek, uyumak, konuşmak ve halkın içine karışmak." "Bedâiu'l-fevâid" adlı kitabında ise şeytandan korunma konusunu anlatırken şunları söyler: "Fuzûlî bakmalardan, konuşmalardan, yemelerden ve halkın içine karışmalardan kaçınmak." Bkz. age., 2/271. Yazar burada yukarıdaki maddelere "fuzûlî bakmalar" ve "fuzûlî konuşmalar" diye iki madde daha eklemiştir. Ben de bunları "Bedâiu'l-fevâid" kitabından (2/271-273) buraya aldım.

Ne zaman bakışını önden göndersen
 Kalbine birçok manzaralarla döner
 Yapamayacağın ve sabredemeyeceğin
 Pek çok şey var ki orada görürsün

Anlatmak istediğimiz şudur: Belâların esası, bakmaktır.

7. Faydasız konuşmalar

Faydasız konuşmalar, öyle kötülükler getirir ki, hepsi de şeytanın giriş kapısıdır. Gereksiz, faydasız konuşmalardan uzak durmak, bu kapıların hepsini kapatır. Bir tek sözden hareketle başlamış nice savaş vardır. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.) Muâz b. Cebel'e şöyle demiştir: "İnsanları yüzüstü cehenneme düşüren, dillerinin ortaya koyduğu sözlerden başka bir şey midir?!"¹

Tirmizî de yer alan bir rivayete göre; ensârdan olan bir kimse vefat eder. Bazı sahâbîler "Ne mutlu ona!" diye ondan gıptayla söz eder. Bunu duyan Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Siz nereden bileceksiniz ki, o belki kendisini ilgilendirmeyen bir söz söylemiş veya verdiğinde onda bir eksiklik meydana getirmeyecek malda cimrilik etmiştir."²

Günahların çoğu, boş ve gereksiz konuşma ve bakmalardan kaynaklanmaktadır. Bu ikisi şeytanın, insan nefsine açılan en geniş giriş kapılarından. İnsan bir kere bu ikisine başladı mı artık bunlardan ne usanır ne de yorulur. Halbuki çok yemek böyle değildir. Çünkü mide dolduktan sonra insanda yeme isteği kalmaz. Fakat göz ve dil, kendi hâllerine bırakılsalar, bakmaya ve konuşmaya asla doymaz ve hiç ara vermezler. Bundan dolayı yol açtıkları suçun boyutları geniş ve çeşitleri de çoktur. İlk örnek müslüman âlimler, her

¹ Tirmizî (2616), İbn Mâce (3973)

² Tirmizî (2316). el-Elbânî hadis in zayıf olduğunu söylemiştir.

ikisine, hem fuzûlî konuşmalara hem de fuzûlî bakmalara karşı insanları uyarıyorlardı. Şöyle diyorlardı: “Uzun süre hapiste kalmaya dilden daha layık hiçbir şey yoktur.”

* * *

Üçüncü Bölüm

KALP HASTALIĞININ HAKİKATİ

KUR'ÂN'IN KALP HASTALIĞINA DAİR AÇIKLAMALARI

Allah Teâlâ münafıklar hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır.”¹

“Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşırlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın.”²

“Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır.”³

Allah, kalbinde şehvî arzular hastalığı taşıyanların ümide kapılmalarını engellemek için kadınların, yumuşak, edalı bir ses tonuyla konuşmalarını yasaklamıştır. Bununla beraber kötü sözler işitmekten korkarak, güzel söz söylemekten kaçınmasınlar.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Andolsun, iki yüzlüler, kalplerinde hastalık bulunanlar (fuhuş düşüncesi taşıyanlar), şehirde kötü haber yayanlar

¹ Bakara, 10

² Hac, 53

³ Ahzab, 32

(bu hâllerinden) vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz (onlarla savaşmanı ve onları şehirden sürüp çıkarmanı sana emrederiz).”¹

Aynı olay karşısında kalplerin farklı tutumları

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem mü’minler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: “Allah böyle misal vermekle ne murad eder?” desinler.”²

Allah bu âyette cehennemin işlerine bakmakla görevli meleklerin sayısının on dokuz olmasının hikmetini haber vermiştir.

Allah’ın onların sayısına dair bize açıkladığı beş hikmet şudur:

1) İnkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) olması. Böylelikle cehennemin işlerine bakmakla görevli meleklerin sayılarına dair yapılan açıklamayla onların inkâr ve sapıklıkları artar.

2) Kendilerine kitap verilenlerin iyiden iyiye öğrenmeleri. Böylelikle peygamberlerinin de haber verdiği bir hususta onların bu habere olan kabulleri güçlenir. Onlardan inkâr edenlerin aleyhine Allah’tan delil inmiş ve O’nun hidayetine tâbi olmak isteyenler iman etmişlerdir.

¹ Ahzab, 60. Herhalde yazarın bu âyetleri burada aktarma nedeni, kalplerinde hastalık olanların durumlarına ışık tutmak olsa gerektir.

² Müddessir, 31

3) İman edenlerin imanını arttırması. Bu habere tam bir inançla iman eden mü'minlerin imanı artar.

4) Ehli kitaptan ve mü'minlerden şüphenin temizlenmesi. Hem kesin bilgilerinden dolayı kendilerine kitap verilenlerin, hem de tam bir inançla haberin doğruluğuna inanmalarından dolayı mü'minlerin kalbinde şüphe kalmaz.

Kısaca bu dört hikmeti sıralayalım:

- İnkârcıların denenmesi,
- Ehli kitabın kesin sarsılmaz inanca kavuşturulması,
- Mü'minlerin imanlarının arttırılması,
- Mü'minlerden ve ehli kitaptan şüphenin giderilmesi.

5) Kâfirlerin ve kalplerinde hastalık bulunanların Allah'ın bu açıklamasıyla hayret ve şaşkınlık içinde kalmalarının sağlanması ve onların: *"Allah böyle misal vermekle ne murad eder?"* demeleri.

Kendisine hak tecelli ettiği zaman kalplerin durumu şudur:

- Küfür ve inkârla sınanan kalp,
- İmanı ve tasdiki artan kalp,
- Kesin olarak bilen ve aleyhine delil olan kalp,
- Getirilen misalle neyin amaçlandığını bilemeyen, şaşkın ve kör kalp,
- Kesin bilgiye ulaşan, şüpheden kurtulan kalp.

Kesin bilgi ve şüpheden kurtuluş şöyle gerçekleşir:

1) Kesin bilgiye ulaşma ve şüpheden kurtulma tek bir hususta meydana gelebilir. Bu durumda şüphenin olmayışı, kesin bilgiyi pekiştirmek ve her halükarda ona aykırı şeylerin reddedilmesi içindir.

2) Cehennem meleklerinin sayısına dair habere kesin inanmak ile Hz. Peygamber'in haber verdiği hiçbir şeyde

şüphe duymama örneğinde olduğu gibi bunlar iki ayrı hususta da meydana gelebilir. Ancak peygamberlerin açıklamasıyla bilinebilecek bu tür konularda, Peygamberin doğruluğundan şüphe etmeyen kimse, verdiği haberin doğruluğundan da şüphe etmez.

Gönüllerdekine şifa

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."*¹

O, gönüllerde olan cehalet ve günaha eğilim hastalığının şifasıdır. Kuşkusuz cehalet hastalığının şifası, ilim ve hidayettir. Günaha olan eğilim hastalığının şifası ise, akıl ve ruh bakımından olgunlaşmak, akli selim ile davranmaktır.

Allah, sevgili Peygamberini bu iki dert ve hastalıktan korumuştur. O (c.c.) şöyle buyurur: *"Battığı zaman yıldıza and olsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtila inanmadı."*²

Aynı şekilde Hz. Peygamber de halifelerini bu iki hastalıktan uzak olmalarıyla övmüş, şöyle demiştir: *"Benim sünnetime ve benden sonra gelecek olan hidayet rehberleri raşid halifelerin sünnetine sıkıca sarılınız."*³

Allah ilahî kelamını, genelde insanlık için öğüt, özelde de kendisine iman edenler için hidayet ve rahmet ve gönüllerde olan hastalıklara tam bir şifa yapmıştır. Kim şifasını onda arar ve ondan beklerse, hastalığından iyileşir ve sağlığına tekrar kavuşur. Hastalığını başkasında arayan ise, şairin dediği gibidir:

¹ Yunus, 57.

² Necm, 1-2.

³ Ebû Davûd (4607), Tirmizî (2676), İbn Mâce (42-44), Dârimî (95). el-Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

O bir hastalıktan iyileştiğinde kurtulduğunu sanır
Bilmez ki, aslında ölümcül hastalığa yakalanmıştır

Bir başka âyette ise Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Biz, Kur’ân’dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü’minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.”¹

Açıktır ki, âyette geçen “Kur’ân’dan” ifadesi tür bildirmek içindir. Yoksa bir bölümü veya parçası değil; Kur’ân’ın tamamı, mü’minler için şifa ve rahmettir.

* * *

¹ İsra, 82

KALP VE BEDEN HASTALIĞININ NEDENLERİ

Beden hastalıkları ve tedavi yolları

Bedenin hastalığı, onun sağlık ve iyi hâlinin zıddıdır. Bu ise, ortaya çıkan ve algılama yeteneğini ve doğal hareketini bozan bir aksaklıktan dolayı bedenin normal düzen ve dengesini yitirmesidir.

Algılamada hastalık; körlük, sağırılık ve felç gibi ya bedenin algı ve faaliyetini bütünüyle yitirmesi,

Ya algının varlığıyla beraber idrak yeteneğinin zayıflığı nedeniyle algıda eksiklik ve kusurun meydana gelmesi,

Ya da tatlıyı acı, pisi temiz, temizi pis algılama gibi nesne ve olayları olduğundan farklı algılama biçiminde ortaya çıkar.

Bedenin doğal düzeninde aksaklık ise; ya sindirim, boşaltım, savunma... sistemlerinin zayıflaması biçiminde ortaya çıkar. Bu durumda bedenin düzen ve dengesinde ortaya çıkan arıza ve aksaklıkla orantılı olarak ağrı ve acı hissedilir. Fakat bu, ölüm derecesine varmaz. Aksine bu durumda dainsan algı ve hareket kabiliyetine sahiptir. Bedende denge ve düzenin bozulma sebebi ise, ya miktarda ya da nitelikte meydana gelen bozulma ve yozlaşmadır. Miktarda meydana gelen bozulma, alınan besinin ya yetersizli-

ğinden ya da fazlalığından ileri gelir. Yetersizliğinde artırılması, fazlalığında azaltılması cihetine gidilmelidir.

Nitelikte meydana gelen bozulma ise, bedenin normal ısı ve sıvı dengesindeki fazlalık veya yetersizlikten kaynaklanır. Duruma göre tedavi uygulanır.

Sağlığın esası, bedenin direnç ve dayanıklılığını korumak, sağlığı bozucu şeylerden uzak durmak ve zararlı maddeyi vücuttan çıkarmaktır.

Doktorların da tedavide esas aldıkları bu üç husustur. Aziz Kur'an bu hususları içermekte, indirdiği şifa ve rahmette göndermeler yapmaktadır.

Bedenin direnç ve dayanıklılığını korumak: Allah Teâlâ bedenî güçlerini korumak için yolcunun ve hastanın ramazanda oruç tutmamasını; yolcunun döndüğünde, hastanın da iyileştiğinde kaza etmesini emretmiştir. Çünkü oruç, hastayı güç ve kuvvetten düşürür. Yolcu da yolculuğun zorluk ve sıkıntısını göğüsleyebilmek için dayanıklı ve güçlü olmak zorundadır. Oruç ise, onu zayıf bırakır.

Sağlığı bozucu şeylerden uzak durmak: Allah, hastayı koruyucu bir tedbir olarak, eğer zarar verecekse, soğuk suyla abdest ve gusül yapmaktan muaf tutmuştur. Bu durumda hastanın onların yerine teyemmüm yapmasını emretmiştir. Bu sadece onun bedenine gelecek bir rahatsızlığın önüne geçmek için alınmış bir önlemdir. Beden sağlığı için bu önlem alınıyorsa, kalp sağlığı için elbette daha fazlası alınacaktır.

Zararlı maddeyi vücuttan çıkarmak: Allah Teâlâ, başında bir rahatsızlığı olan ihramlı kimsenin saç traşı olmasına ruhsat vermiştir. O kimse traş sonucunda, kendisine sıkıntı veren buhar ve gazdan kurtulur. Bu ise zararlı maddeyi vücuttan çıkarmanın en basit biçimidir. Allah bununla daha ağır durumlar konusunda bir ikazda bulunmuştur.

Bunu Mısır'da ileri gelen bir tıp otoritesine anlattığım zaman bana şunu söylemişti: "Vallahi, sırf bunu öğrenmek için batıya gitseydim, bu hiç de fazla bir yolculuk sayılmazdı." (Bunu veya buna benzer bir şey söylemişti.)

Hastalık ve korunmada kalp beden gibidir

Bu anlaşıldıysa, artık bilinmelidir ki, kalp muhtaçtır:

- Direnç ve dayanıklılığının korunmasına, ki bunu iman ve farzlardan ayrı olarak yapılan ibadetler sağlar.
- Kendisine zarar veren şeylerden korunmaya, ki bu da her türlü günah ve dine aykırılıktan kaçınmakla gerçekleşir.
- Kendisine zarar veren her türlü bozuk maddeyi bünyesinden atmaya, ki bu da sâdik tövbe ve istiğfarla mümkün olur.

Kalbin hastalığı da kalpte ortaya çıkan bir tür bozukluk ve aksaklıktır. Bunun sonunda hakk'a dair düşüncesi değişir ve bozulur. Hakkı hak olarak algılayamaz ya da olduğunun zıddına algılar. Veya onu kavrayışında eksiklik meydana gelir. Bunun sonucunda ya faydalı olan haktan hoşlanmaz veya zararlı olan bâtili ise sever. Yahut yaygın olarak görüldüğü üzere, her iki tutumu da aynı anda taşır; hem haktan hoşlanmaz, hem de bâtili sever.

Bundan dolayı kalpteki hastalık, bazen tereddüt ve belirsizlik şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim "*Onların kalplerinde bir hastalık vardır.*" âyetinde geçen hastalığı Mücahid ve Katâde tereddüt ve belirsizlik diye tefsir etmiştir. Bazen de "*...sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır.*" âyetinde tefsir edildiği biçimiyle meşru olmayan cinsî arzu olarak yorumlanmıştır.

Birincisi, tereddüt hastalığıdır.

İkincisi de cinsî arzu hastalığıdır.

Sağlık benzer, aynı cinsten olan şeylerle korunurken, hastalık da zıt, karşıt cinsten olan şeylerle tedavi edilir. Hastalık, hastalığa yol açan sebebin benzerleriyle artıp, ağırlaşır; o sebebin zıddı olanla ise iyileşir. Aynı şekilde sağlık da böyledir. Sağlık, varlığını gerektiren sebebin benzerleriyle korunur; bu sebebin zıddı olanlarla ise, güçsüz düşer veya tümüyle bozulur.

Önemsiz miktardaki sıcak, soğuk veya hareket gibi sağlıklı bedene sıkıntı vermeyen durumlar, hasta bedene sıkıntı verir. Kalp de böyledir. Hasta olduğunda, en küçük bir tereddüt ve cinsî arzu onu rahatsız eder. Bu ikisini savacak gücü kendinde bulamaz. Halbuki sağlıklı, güçlü kalbe, ona gelenden çok daha fazla tereddüt ve cinsî arzular gelir de o bunları kuvvet ve sağlığıyla kendinden kolaylıkla uzaklaştırır.

Özetle; hastaya, hastalığının sebebi olan durumun benzeri gelip çatığında hastalığı artar ve ağırlaşır. Zamanla güçten düşer ve eğer direnç ve dayanıklılığını artıracak bir takviyede bulunulmazsa, ölüme doğru gider.

Kalbin durumunun esası şudur:

Bedenin hasta olması gibi kalp de hasta olur.

Şifası ise, tevbe ve korunmadır.

Aynanın paslanması gibi kalp de paslanır.

Onu tekrar parlatacak cilâ ise, zikirdir.

Bedenin çıplak kalması gibi kalp de çıplak kalır.

Onun elbisesi ise, takvadır.

Bedenin acıkması ve susaması gibi kalp de acikir ve susar.

Onun yiyecek ve içeceği ise, Allah'ı bilmek, sevmek, O'na güvenip dayanmak, O'na yönelip bağlanmak ve hizmet etmektir.¹

* * *

¹ Bu bölüm, "el-Fevâid" s. 183'den alınmıştır.

Dördüncü Bölüm

NEFSİN KALBİ İŞGAL ETMESİNDEN KORUNMA

KALBİN NEFİSTEN DOLAYI HASTALANMASI

Nefsin kötülüklerinden Allah'a sığınma

Bu bölüm, kendisinden sonra gelen bölümler için temel ve asıl hükmündedir.

Çünkü kalbin öteki hastalıkları ancak nefisten kaynaklanmaktadır. Kalp sağlığına zarar veren bütün unsurlar nefse dökülmekte; sonra oradan beden organlarına yayılmaktadır. Bunların ulaştığı ilk organ ise kalptir.

Bundan dolayı Allah Resûlü (s.a.v.) hacet hutbesinde şöyle dua etmişti: "Bütün övgüler Allah'adır. O'ndan yardımını, bizi doğru yola ulaştırmasını ve bizi bağışlamasını niyaz ederiz. Nefislerimizin ve amellerimizin kötülüklerinden de Allah'a sığınırız."¹

İmam Ahmed ve Tirmizî'nin, Husayn b. Ubeyd'den rivayet ettikleri hadise göre, Allah Resûlü (s.a.v.) Husayn'a şöyle demiştir: "Ey Husayn! Kaç ilâha tapıyorsun?" Husayn: "Altı yeryüzünde, bir de gökte olmak üzere toplam yedi ilâha." dedi. Allah Resûlü (s.a.v.): "Peki, hangisinden korkuyor ve ona ümit bağlıyorsun?" dedi. Husayn: "Gökte olan." dedi. Allah Resûlü (s.a.v.): "Müslüman ol; hem de sana bazı sözler öğreteyim de Allah seni o sözlerden faydalandırsın." dedi. Bunun üzerine Husayn müslüman oldu.

¹ Ebû Davud (2118) ve diğer "Sünen" sahipleri.

Hız. Peygamber şöyle buyurdu: “Şöyle de: «Ey Allah'ım! Bana doğru düşünce ve olgunluk ver. Beni nefsimin kötülüğünden koru.”¹

Allah Resûlü (s.a.v.) nefsin kötülüklerinden genel olarak sığındığı gibi, nefsin ortaya koyduğu amellerin kötülüğünden ve yine bu amellerden dolayı gelecek hoşnutsuzluk ve cezaların da kötülüğünden Allah'a sığınmıştır. O hem nefsin kötülüğünden, hem de amellerin kötülüğünden kendisini korumrsını istemiştir. Bu iki şekilde yorumlanabilir:

a) Bu tür bir ifade, türün cinsine nispet edilmesi kabildendir. Bu durumda bu söz “Bu tür amellerden sana sığınıyorum” anlamına gelir.

b) Bundan maksat, “Sahibini tasalandırarak amellerin cezalarından sana sığınıyorum” demektir.

Birinciye göre; nefisten ve amelinden...

İkinciye göre de cezalardan ve cezalara neden olacak davranışlardan sığınmış olmaktadır.

Kötü amel, nefsin kötülükleri kapsamına giriyor. O zaman mâna şu ikisinden hangisi olmaktadır: “Beni tasalandırarak cezadan sana sığınıyorum” mu, yoksa “Beni tasalandırarak olan kötü amelden sana sığınıyorum” mu?

Birincisi tercih edilebilir. Çünkü gerçekleşmesinden sonra kötü amelden sığınmak, ancak onun cezasından ve sonucundan sığınmak demektir. Aksi durumda var olan bir şeyin bizzat ortadan kalkması söz konusudur ki, burada mümkün değildir.

Nefis, kalp ile Yaratıcı'sı arasında duvardır

Farklı tarz ve meşreplerine rağmen Allah'a doğru yolculuk eden mutasavvıflar nefsin, kalbin Allah'a ulaşması önünde engel olup, vusûlün ancak nefsin öldürülmesiyle,

¹ Tirmizî (3483)

kötülüğünün önüne geçilmesiyle mümkün olacağı hususunda görüş birliği içindedirler.

Kuşkusuz insanlar iki gruptur:

a) Nefisleri kendilerine baskın gelip, mağlup etmiş, onu denetim ve kontrolüne almış; emirlerine isteyerek ve gönülden boyun eğmiş insanlar.

b) Nefislerini yenmiş, onları kontrol altına almış; nefisleri isteyerek ve gönülden onların emirlerine boyun eğmiş insanlar.

İrfan sahibi kimi insanlar da: “Bu yolun başındaki insanların yolculuğu, nefislerini mağlup ederek, kontrol altına aldıklarında biter. Nefsini boyun eğdiren kimse, korktuklarından kurtulmuş, umduklarına kavuşmuştur. Nefsine boyun eğen kişi ise, zarar etmiş, helâk olmuştur.” demişler ve ardından şu âyeti okumuşlardır: *“Artık kim azmışsa ve dünya hayatını âhirete tercih etmişse, şüphesiz cehennem (onun için) tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefisini kötü arzulardan uzaklaştırmış kimse için, şüphesiz cennet (onun) yegâne barınağıdır.”*¹

Nefis, insanı azgınlığa ve dünya hayatını âhirete tercih etmeye davet etmektedir.

Rab Teâlâ ise, kulunu kendisinden korkmaya ve nefsi ni kötü arzulardan uzaklaştırmaya çağırmaktadır.

Böylece kalp iki davetçinin arasında kalıp, bazen bunun, bazen onun çağrısını kabul etmektedir.

İşte bu, kulun sınanıp denendiği noktadır.

Nefis mi yoksa nefisler mi?

Allah (c.c.), Kur’ân’da nefsi, “huzura ermiş”, “kötülüğe çağıran” ve “paylayan”² olmak üzere üç vasıfla tanıtır.

¹ Naziat, 37-41

² Bunlar sırasıyla nefs-i mutmaine, nefs-i emâre ve nefs-i levvâmedir.-O.A.

Âlimler, nefis bir tane ve bunlar da onun özellikleri mi yoksa “huzura ermiş nefis”, “kötülüğe çağıran nefis” ve “paylayan nefis” olmak üzere insanın üç nefsi mi olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Nefsin bir tane olduğu görüşü; fakihlere, kelam âlimlerine, müfessirlere ve tasavvufun sağlam esaslara dayanan ileri gelen alimlerine aittir.

İkinci görüş; pek çok mutasavvıf tarafından dile getirilmiştir.

Bunun doğrusu ise şudur: Gerçekte bu iki görüşün taraftarları arasında bir anlaşmazlık ve çekişme yoktur. Zira nefis, zatı bakımından bir tane; sıfatları bakımından da üç tanedir. Nefsin kendisini esas alırsan, o bir tanedir. Tek tek sıfatlarını esas alırsan, bu çok ve çeşitlidir. Onların “her insanın üç nefsi bulunduğunu, her nefsin de bizzat kendi başına var ve diğerine tanım ve hakikatte eşit olduğunu, kul vefat ettiğinde birbirinden bağımsız olan üç nefsin de vefat ettiğini” söylediklerini sanmıyorum.

Kaldı ki Allah da, nefsi sahibine nispet ederek, bahsettiği zaman ondan tekil olarak söz eder. Bütün hadislerde de bu şekilde tekil olarak gelmiştir. Hiçbir yerde “nefislerin” ya da “nefisleri” ifadesi yer almaz. “*Nefisler (bedenlerle) birleştirildiğinde*”¹ âyetinde geldiği üzere bu çoğul biçim, ancak genelleme söz konusu olduğunda kullanılmıştır. Ya da “Nefislerimiz Allah’ın elindedir.”² hadisinde geldiği üzere topluluğa ait nefislerden bahsedildiğinde çoğul olarak gelmiştir. Şayet insanın üç nefsi olsaydı, hiç olmazsa bir tek yerde bile olsa, insana ait nefisten bahsedilirken, çoğul biçimde gelmesi gerekirdi.

* * *

¹ Tekvir, 7

² Bu cümle, Müslim’in (Hadis no: 680) rivayet ettiği uzun bir hadisten bir parçadır.

ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN NEFSİN ÇEŞİTLERİ

Huzura ermiş nefis (nefs-i mutmaine)

Nefis Allah'la sükûn bulup, rahatladığı, O'nun zikriyle huzur bulduğu, O'na yönelip bağlandığı ve O'na kavuşmayı özlediği zaman huzura kavuşmuş olur.

Bu nefse vefatı anında şöyle denilir: *"Ey huzura kavuşmuş nefis! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön."*¹

İbn Abbas, *"Ey huzura kavuşmuş nefis!"* âyetini *"Ey doğrulayıp tasdik etmiş nefis!"* biçiminde tefsir ediyordu.

Katâde de ondan bahsederken: *"Bu, mü'min kişidir. Onun gönlü, Allah'ın vaadiyle huzur bulmuştur."* def.

Hasan Basrî de: *"O, Allah'ın sözleriyle gönlü yatışıp rahata ermiş ve yine O'nun sözlerini doğrulayıp tasdik etmiş nefistir."* demiştir.

Mücahid ise bu âyeti: *"O, Allah'ın, kendisinin Rabbi olduğunu kesin olarak bilmiş, gönülden ve isteyerek O'nun emrine boyun eğmiş ve O'na kavuşacağına kesin olarak inanmış olan Allah'a bağlı nefistir."* şeklinde açıklamıştır.

Huzura kavuşmanın hakikati ise: Sakinleşip, rahatlama ve bir kararda durulmadır. Bu, Rabbiyle; O'na kullukla ve

¹ Fecir, 27-28

zikriyle sakinleşip rahatlayan ve bu karar üzere durulan nefistir. Bu nefis, O'ndan başkasında kendisini rahat hissetmez. O'nu sevmeye, O'na kulluk ve O'nu zikir etmeye; emir ve yasaklarına uymaya gönlü yatmış ve böylece huzur bulmuştur. O'na kavuşacak olmaktan ve vaadinden dolayı mutlu olmuştur. İsimlerinin ve sıfatlarının hakikatlerini tasdik etmekten dolayı sakinleşmiş ve rahatlamıştır. Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan ve peygamber olarak Muhammed'den razı olmuş ve bu kararda durulmuştur. O'nun kader ve kazasına, kuluna yeterli olduğuna gönlü yatmış ve huzur bulmuştur.

Yalnızca O'nun, kendisinin rabbi, ilahı, mabudu, hükümdarı, işlerinin yürütücüsü, sonunda döneceği yeri olduğuna ve göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir süre bile olsa O'ndan ayrı kalamayacağına dair inancıyla huzura ermiştir.

Kötülüğe çağıran nefis (nefs-i emmâre)

Huzura ermiş nefsin zıddı ise, sahibini, azdıracak şehvî duygulara ve bâtıla tâbi olmak gibi kötülüklere çağıran nefistir. Bu nefis, her türlü kötülüğün yatağı ve kaynağıdır. Böyle bir nefsin sahibi insan, çağırdığı şeylerde ona boyun eğer ve itaat ederse, onu her çeşit kötülüğün ve çirkinliğin içine sürer.

Allah, ondan bahsederken, kötülüğe çokça çağırdığından, kötülük onun alışkanlığı ve yaşam biçimi olduğundan "emmâre" demiş, "âmire" dememiştir. Allah ona acır ve onu kötülüğünden arındırırsa, o zaman sahibini iyiliklere çağırır ve yönlendirir. Bu ise onun merhametinden değil; Allah'ın rahmetindendir. Kuşkusuz bu nefis, kendinden kötülüğe çağırıcıdır. Çünkü asıl olarak, cahil ve zalim olarak yaratılmıştır. Adalet ve ilim, Rabbinin ilhamıyla ona sonradan gelen arızî şeylerdir. Allah ona doğru yolunu ilham etmezse, cahillik ve zalimliği üzere kalabilir. Bu hâlinin gereği olan şeylere çağırabilir. Allah'ın mü'minlere fazlı ve

rahmeti olmasaydı, bir tek mü'min bile bu hâlden kurtulamazdı.

Allah onun hakkında hayır murad ederse, kendini arındıracağı ve iyi duruma getireceği sebepleri: İrade ve tasavvuru ona bahşeder. Eğer onun hakkında böyle bir şeyi murad etmemişse, onu mayası olan cahillik ve zalimlikle baş başa bırakır.

Zalimlik iki nedenden ileri gelir: Cahillik veya zorunluluk. Nefis asıl itibariyle cahildir. Zorunluluk da ondan ayrılmaz. Bundan dolayı onun kötülüğe çağırması, Allah'ın rahmeti ve fazlı ona yetişmezse, onun için zorunlu bir hâldir.

Buradan kulun, Rabbine olan şiddetli ihtiyacının her türlü ihtiyacın üstünde olduğu anlaşılmaktadır. Bu hiçbir ihtiyaca benzemez ve bu hiçbir ihtiyaç onunla kıyaslanamaz. Allah ondan rahmet ve hidayetini bir an esirgeyecek olsa, zarar eder ve helak olur.

Kendini paylayan nefis (nefs-i levvâme)

Paylayan nefse gelince; âlimler, bu kelimenin (levvâme) hangi kökten türediği konusunda ihtilaf etmişlerdir. İstikrarsız ve dönecek olmak anlamına gelen "televvüm" kökünden mi, yoksa azarlamak, paylamak anlamına gelen "levm" kökünden mi türetilmiştir?

İlk örnek müslüman nesil âlimlerinin açıklamaları bu iki anlam üzerinde yoğunlaşıyor.

Said b. Cübeyr şöyle demiştir: "İbn Abbas'a: Nefs-i levvâme nedir? diye sordum. "O sürekli kendini paylayan nefistir." dedi.

Mücahid: "Kaçırdığı fırsat ve imkânlardan dolayı pişman olan ve kendini azarlayıp kınayan nefistir." demiştir.

Katâde ise bunu: "Günahkâr nefistir." diye açıklamıştır.

İkrime de onun için: “İyiden ve kötünden dolayı kendini azarlayan nefistir.” demiştir.

Atâ da İbn Abbas’tan onun şöyle dediğini aktarır: “Bu, iyi ve kötü sebebiyle kıyamet günü kendini paylayan her nefistir. Daha fazlasını yapmadığı için iyilik sebebiyle kendini kınar. Aynı şekilde vazgeçmediği için de kötülük sebebiyle kendini kınar.”

Hasan Basrî ise şöyle demiştir: “Vallahi, mü’mini her hâlinde kendini ayıplarken görürsün. Yaptığı iyilikleri az ve yetersiz bulur; bundan dolayı pişmanlık duyar ve kendini paylar. Günaha batmış kimse ise, hiçbir şekilde kendini eleştirmeksizin günah işlemeyi sürdürür.”

Bunlar, “levvâme” kelimesinin azarlamak, paylamak anlamına gelen “levm” kelimesinden türetilmiş olduğunu söyleyen bazı âlimlerin bu konudaki açıklamalarıdır.

İstikrarsız ve dönecek olmak anlamına gelen “televvüm” kökünden türetildiğini söyleyenlere gelince; bunun “levm” kelimesinden türetildiği daha açıktır. Şayet bununla “televvüm” anlamı kastedilseydi, “nefs-i levvâme” değil “nefs-i mütelevvime” denirdi. Fakat “televvüm” de “levm” kelimesinin anlam çerçevesi içindedir. Zira bu nefis, istikrarsız ve kararsızlığından dolayı bir şeyi yapar ve sonra yaptığından pişman olup, kendini paylar.

Nefsin hâlleri

Nefis bazen kötülüğe çağırır, bazen kendini paylar ve bazen de huzura kavuşur. Hatta aynı gün ve aynı zaman dilimi içinde bu üç hâli gösterebilir. Bu durumda baskın olan hâle göre değerlendirilir.

Onun huzura ermiş olması, onun için övünç sebebidir.

Kötülüğe çağırması ise, hakkında eleştiri sebebidir.

Kendini paylaması da, kendini payladığı hususa göre, övünç veya eleştiri sebebi olur.

NEFİS MUHASEBESİ YÖNTEMİYLE KALP HASTALIĞININ TEDAVİSİ

Kalp hastalığının tedavisi

Maksadımız, kötülüğe çağıran nefis sebebiyle hastalanan kalbin tekrar sağlığına kavuşturulmasıdır. Bunun ise, iki yöntemi vardır:

- Kendini hesaba çekme,
- Karşı koyma.

Kalbin helak, nefsin hesaba çekilmemesinden ve kötü arzularında ona uymaktan ileri gelir.

İmam Ahmed ve başkalarının Şeddâd b. Evs'ten (r.a.) rivayet ettikleri hadiste Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurur: "Akıllı kimse, nefsini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz de, nefsini özlem ve arzularının peşine takan ve Allah'tan temennide bulunan kimsedir."¹

Nefsi hesaba çekme hakkında selef âlimlerinin açıklamaları

İmam Ahmed, Hz. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Başkası sizi hesaba çekmeden önce kendinizi hesaba çekin. Sizi birileri tartmadan önce siz kendinizi tartın. Sizin

¹ Tirmizî (2459), İbn Mâce (4260)

bugün kendinizi hesaba çekmeniz, yarın başkasının sizi hesaba çekmesinden daha kolaydır. O gün gerçekleşecek “Büyük Geçit” için süslenin. O günde Allah’a arz olunursunuz da sizin hiçbir şeyiniz O’na gizli kalmaz.”

Yine İmam Ahmed, Hasan Basrî’den şöyle dediğini nakleder: “Mü’mini ne zaman görsen, onu “Bunu niçin konuştum? Bunu niçin yedim? Bunu niçin içtim?” diyerek kendini hesaba çekerken görürsün. Günaha batmış insan ise, günahları işleyip durur da kendini hesaba çekmez.”

Katâde de “...ve işi gücü aşırılık olan kimse...” âyetini şöyle tefsir etmiştir: “Kendini zarara sürmüş, aldatmış kimse. Bu kimseyi dünyalık malını koruyup, dinini telef ederken görürsün.”

Hasan Basrî de şöyle demiştir: “Vicdanı onu uyarmaya devam ettiği ve nefsinin hesaba çekmeyi sürdürdüğü sürece kul hayır üzeredir.”

Meymun b. Mihran da şunu söylemiştir: “İki ortağın birbirini hesaba çekmesinden daha sıkı şekilde kul, nefsinin hesaba çekmedikçe müttakî olamaz. Bu yüzden “Nefis çok hain bir ortaktır. Onu denetleyip hesaba çekmezsen, malınla birlikte kayıplara karışır.” demişlerdir.

Yine Meymun şöyle demiştir: “Müttakî kimse, kendini, zalim bir sultandan ve cimri bir ortaktan daha sıkı hesaba çeker.”

İmam Ahmed, Vehb’in şöyle dediğini nakletmiştir: “Davud ailesinin hikmetleri arasında şunlar da yazılıydı: Şu dört vakitten gafil olmaması, akıllı insana bir sorumluluktur: Rabbine dua ve niyazda bulunacağı vakit, kendini hesaba çekeceği vakit, kusur ve hatalarını kendisine haber verecek arkadaş ve dostlarla birlikte olacağı vakit ve dünyanın helal ve temiz nimetlerinden faydalanacağı vakit. Kuşkusuz bu sonuncu vakit, diğer vakitler için bir yardımcı ve kalpler için dinlenip kendine gelme zamanıdır.” Bu söz, Ebû Hatim,

İbn Hibbân ve başkalarının rivayetlerinde Hz. Peygamber'in bir hadisi olarak nakledilir.

Ahnef b. Kays, lambanın yanına gelir, parmağını lambanın alevine tutar ve sonra şöyle derdi: "Ey Ahnefcik! Falan gün yaptığın şeyin sebebini düşün! Falan gün yaptığın şeyin sebebini düşün!" derdi.

Hız. Ömer de bazı valilerine aşağıdaki mektubu göndermiştir: "Zorluk seni hesaba çekmeden önce sen rahatlık zamanında kendini hesaba çek. Çünkü zorluk kendini hesaba çekmeden önce rahatlık zamanında kendini hesaba çeken kimsenin işleri, memnun kalınacak ve gıpta edilecek duruma gelir. Kimin yaşamı ve nefsânî özlem ve arzuları onu nefis muhasebesinden alıkoyarsa, onun akıbeti pişmanlık ve hüsrandır."

Hasan Basrî şöyle demiştir: "Mü'min nefsine sahiptir. Onu Allah için hesaba çeker. Kıyamet gününün hesabı, dünyada kendilerini hesaba çekenler için kolaydır. O gün hesap, dünyada iken kendilerini hesaba çekmeden yaşayanlara ise, ağır ve zor olacaktır. Mü'min bazen beklenmedik bir yiyeceklerle karşılaşır ve hoşuna gider. Şöyle der: "Evet, vallahi seni canım arzuluyor. Seni yemeye ihtiyacım da var. Fakat seni yiyecek değilim. Yazık, çok yazık. Seninle aramızda engel var." Bazen de bir aşırı davranışta bulunur. Ardından kendisiyle baş başa kalır ve nefsinin hesaba çeker. "Bunu niçin yaptım? Ne diye yaptım? Yemin ederim ki, bunu bir daha asla yapmayacağım." der. Kuşkusuz mü'minler, öyle bir topluluktur ki, Kur'ân onları durdurmuş ve helak olmaktan kurtarmıştır. Yine mü'min, dünyada nefsinin kapanında bir esirdir. Allah'a kavuşuncaya kadar hiçbir şeye karşı güvende olmaz. İşittiklerinden, gördüklerinden, konuştuklarından ve yaptıklarından; bütün bunlardan ötürü hesaba çekileceğini bilir."

Malik b. Dinar da şöyle demiştir: "Senin şöyle şöyle malların yok mu?" diyerek nefsinin hesaba çeken ve sonra

isteklerine gem vurarak, onu Allah'ın kitabına mecbur edip, yöneten kimseye Allah merhamet etsin."

Nefis muhasebesinin nasıl yapılacağına dair bir örnek

Daha önce nefisle sahibini, iki ticarî ortağa benzetmiş-tim.

Öncelikle şirketin faaliyet alanı belirlenmeden şirketin kâr etmesi mümkün olmaz.

İkinci sırada, yapılan işlerin denetim ve gözetiminin yapılması gelir.

Üçüncü sırada şirket muhasebesi vardır.

Dördüncü sırayı, ihanet ve aldatmanın önüne geçilmesi alır.

Nefis de böyledir. Öncelikle sermaye hükmünde olan yedi organı koruması ondan istenir. Ardından kazanması ve kâr etmesi beklenir. Sermayesi olmayan kişi, nasıl kazanmayı ve kâr etmeyi ümit edebilir?

Söz konusu yedi organ; göz, kulak, ağız, cinsel organ, el ve ayaktır.¹ Bunlar kurtuluş ve helak bineğidir. Bu organları önemsemeyip, muhafaza etmeyen helak olmuştur. Onları koruyup, kollayan da kurtulmuştur. Bunların korunması, her türlü iyiliğin; onları önemsememe de her türlü kötülüğün esası ve temelidir.

Allah bu konuda şöyle buyurur:

*"Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle."*²

*"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin."*³

¹ Yazar kitapta bunlardan altı tanesini açıklamıştır.

² Nur, 30

³ İsra, 37

“Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”¹

“Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler.”²

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin.”³

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın.”⁴

Nefisle bu organların korunması hususunda anlaşmaya varıldıktan sonra nefsin denetim ve yönetimi sırayı alır. Bunda asla gevşeklik ve ihmal gösterilmez. Bir an bile bunda gevşeklik ve ihmal gösterecek olsa, mutlaka nefsin ihanet ve aldatmacası ile karşılaşır. İhmali ne kadar büyük olursa, nefsin ihanet ve aldatmacası da o kadar büyük olur. Nihayet bu ihanetin sonunda bütün sermayesini kaybeder. Halbuki sermayede bir eksiklik ve zarardan kuşkulandığı an derhal muhasebe yapmalıdır.

İşte o zaman kârda mı yoksa zarar mı ediyor, ona açık belli olur. Eğer zarar ettiğini kesin olarak bilirse, ondan, bir ortak ortağından ne isterse onu ister: Şirketin işleyişi ve olanlar hakkında kendisini bilgilendirmesini ister ve gelecek dönem için şirket sermayesinin korunması ve denetimini üstlenir.

Fakat yine de bu hainle olan ortaklık sözleşmesini feshetmeyi veya ortağını değiştirmeyi düşünmez. Çünkü bu ortak kaçınılmazdır. Bundan dolayı onu daha fazla denetler ve hesaba çeker. Onu kendi hâline başıboş bırakmaktan sakınır.

¹ İsra, 36

² İsra, 53

³ Ahzab, 70

⁴ Haşr, 18

Nefis muhasebesine yardımcı unsurlar

Bugün denetim ve muhasebede ne kadar sıkı davranırsa, yarın, hesaplar başkası tarafından denetlendiği zaman o kadar çok rahat edeceğini bilmek, söz konusu denetim ve kontrolü yapması yardımcı olur. Aynı şekilde bugün bu hususta gösterilecek ihmal ve gevşekliğin, yarın hesabın zor ve çetin olmasına yol açacağını bilmek de bu muhasebeye yardımcı unsurlardandır.

Yine bu ticaretin kazancının, firdevs cennetine yerleşmek ve Allah'ın cemalini görmek; zararının da cehennem ateşine girmek ve Allah'ın cemalini görmekten mahrum olmak olduğunu bilmek de bu muhasebeye yardımcı olur. Bu husus iyi kavrandığında dünya hayatındaki muhasebenin kolaylıkla üstesinden gelinir.

Allah'a ve âhiret gününe inanan kararlı insanın, nefis muhasebesi konusunda umursamaz ve dikkatsiz olmaması ve her tür hareket ve davranışında, düşünce ve eyleminde nefsinesinir koyup, onu zorlaması bir görevdir. Zira ömür nefeslerinden her biri, risksiz son derece pahalı birer mücevherdir. Bu mücevherle, son bulmayan, tükenmeyen saadet ve bolluk içinde ebedî bir yaşam satın alınabilir.

Bu nefesleri zayi etmek veya sahibinin onunla kendi helakine neden olacağı bir tutum içine girmesi, büyük bir zarar ve hüsrandır. İnsanların en cahili, en aptalı, en akılsızından başkası böyle bir şeyi hoş görüp, ona göz yummaz. O da aldananların açığa çıktığı kıyamet gününde bu hüsrânının farkına varır: *"Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun."*¹

* * *

¹ Âl-i İmrân, 30

NEFİS MUHASEBESİ

Nefis muhasebesi¹ ikiye ayrılır:

- 1) Bir işin öncesinde yapılan nefis muhasebesi.
- 2) Bir işin sonrasında yapılan nefis muhasebesi.

1) Bir işin öncesinde yapılan nefis muhasebesi

Nefis muhasebesinin bu türü, bir işin niyet ve karar aşamasında yapılır. Bu muhasebe sonunda, yapılmasının, yapılmamasından daha iyi ve tercihe şâyân olduğu iyice anlaşılmadıkça işe teşebbüs edilmez.

Hasan Basrî (rah.a.) şöyle demiştir: “Bir işi yapmaya niyetlendiğinde durup, düşünen ve o iş Allah’ın rızasına uygunsa yapan; değilse ondan uzak duran insanı Allah rahmetiyle sarsın.”

Bazıları onun bu sözünü şu şekilde yorumladılar: “Nefis bir işi yapma yönünde eğilim gösterir, kul da onu yapmaya niyetlendiğinde durur ve düşünür: Bu iş onun takatinde olan bir şey midir yoksa yapmaya güç yetiremeyeceği işlerden midir?

Eğer gücünü aşan işlerdense, ona teşebbüs etmez.

¹ İnsanın, dâimâ kötülük ve günâh işlemek isteyen nefsini hesâba çekip, kontrol etmesi ve gerektiğinde onu cezâlandırması.-O.A.

Yapabileceği işlerdense, teşebbüs etmeden önce tekrar durur ve düşünür: Kendi açısından, o işi yapmak mı daha iyi, yoksa yapmamak mı?

Eğer yapmamasının kendi hakkında daha iyi olacağını düşünüyorsa, ona teşebbüs etmez.

Eğer yapmasının kendisi için daha iyi olacağını düşünüyorsa, üçüncü kez durur ve düşünür: Bu işi niçin yapmak istiyor? Allah'ın hoşnutluğunu, sevabını kazanmak için mi yoksa makam, itibar ve mal mülk edinmek için mi?

Eğer o işi makam, itibar ve mal mülk edinmek için yapmak istiyorsa, yaptığı takdirde amacına ulaşacak bile olsa, o işe teşebbüs etmez. Nefsi şirke alışı, davranışlarında Allah'tan başkasının rızasını gözetmeyi basite alması diye o işten uzak durur.

Şayet o işi Allah'ın hoşnutluğunu, sevabını kazanmak için yapmak istiyorsa, bir kez daha durur, düşünür: Bu işte, eğer ihtiyaç olursa, yardımlarını isteyebileceği yardımcılar var mı? Eğer işin yapısı, yardımcılarının bulunmasını gerektiriyor; fakat kendisinin de yardımcısı yoksa, o işi yapmaktan vazgeçer. Nitekim Allah Resûlü (s.a.v.) de yeterli güç ve yardımcılara sahip olmadığı için İslâm'ın ilk yıllarında Mekk'e'de cihaddan uzak durmuştur. Eğer yardımcılar varsa, o işe girsin; o başaracaktır.

Bu özelliklerden mahrum olan insandan başkası başarıyı elinden kaçırmaz. Yoksa bu özelliklerin hepsinin yanı sıra başarıyı yakalayamamak mümkün değildir.

İşte insanın, bir işe teşebbüs etmeden önce nefsinin hesabı çekmesi gereken dört makam budur.

Gerçek şu ki, insanın yapmak istediği her iş, onun gücü dahilinde değildir.

Güç yetirilen her işi yapmak da her zaman fayda getirmez.

Fayda getirecek her işi de Allah için yapıyor değildir.

Allah için yaptığı her işte de mutlaka yardımcısı olmayabilir.

Bütün bunları düşünerek kendini hesaba çektiğinde, niyet ettiği işlerden hangilerini yapıp, hangilerinden uzak duracağı açıkça insana belli olur.

2) Bir işin sonrasında yapılan nefis muhasebesi

Nefis muhasebesinin bu ikinci türü ise, bir iş yapıldıktan sonra gerçekleşir. Bu da üçe ayrılır:

a) Gereğince yerine getirmeyip, eksik ve kusurlu yaptığı kulluk görevlerinden sonra kendini hesaba çekmek.

Allah'ın, kulluk görevlerini yerine getirirken kulları üzerinde altı hakkı vardır. Bunlar: 1) İbadeti yaparken sadece Allah'ın rızasını gözetmek (ihlâs), 2) Halka o ibadeti yapmalarını Allah için nasihat etmek, 3) O ibadeti Allah Resûlü'nün (s.a.v.) gösterdiği tarzda yapmak, 4) O ibadet sebebiyle eriştiği lütuf ve insanların farkına varmak, 5) Allah'ın bu lütuf ve iyilikleri karşısında kendini borçlu hissetmek, 6) Bütün bunlardan sonra o ibadeti gereğince yerine getiremeyip, onda eksik ve kusurlu olduğunu kabul etmek.

Bu noktada durur, kendini hesaba çeker: Bu makamların hakkını verdi mi? Yaptığı ibadette bütün bunları gözetti mi?

b) Yapılmaması, yapılmasından daha hayırlı olan her işten ötürü kendini hesaba çekmek.

c) Mubah ya da âdet hâline gelmiş işlerden ötürü kendini hesaba çekmek. Bu işi niçin yaptı? Onu yaparken Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu mu istedi? Böyle ise, o kazançlıdır. Şayet böyle değil de onunla dünya hayatının menfaat ve faydalarını amaçlamışsa, zarar etmiş; kârı elinden kaçırmıştır.

Nefis muhasebesi yapmamanın zararı

Nefis muhasebesi yapmamanın en büyük zararı; vazifeyi düzenli ve zamanında yapmama, nefis muhasebesini terk etme, serbestlik, işlerde kolaycılığa kaçma ve zamana uymadır. Bu gidişat ise, insanı helake götürür. Bu, boş şeylere güvenmekten dolayı aldananların hâlidir: İşlerin sonunu ve akıbetini görmezden gelir, her şeyi oluruna bırakır, Allah'ın affına güvenir. Bundan dolayı da nefis muhasebesi yapmaz, yaptıklarının ne sonuçlar getireceğini düşünmez. Bu hâl üzere devam ettiği sürece günah işlemek ona basit gelir, günaha alışır ve ondan ayrılmak iyice zor bir hâl alır. Akı başına gelip doğru yolu bulsa, günaha hiç bulaşmamanın, onu terk etmekten ve alışkanlıktan vazgeçmekten daha kolay olduğunu mutlaka bilir.

İbn Ebü'd-dünya şöyle demiştir: "Kureys'ten bir kişinin bana anlattığına göre, Talha b. Ubeydullah'ın oğlu ona şöyle demiştir: İbnü's-Simmet'in tevbesi, kalb inceliği ve yumuşaklığı sonunda gerçekleşmiştir. O kişi, kendini çokça hesaba çekerdi. Yine bir gün, altmış yaşlarındayken kendini hesaba çekti. Geçmiş günlerini saydı: Yirmi bir bin altı yüz gün. Ardından korkuyla bağırdı: "Eyvah! Yazıklar olsun bana..! Yirmi bir bin günahla Rabb'imın huzuruna gidiyorum. Her gün binlerce günah işleyip durmuşken Rabb'imın huzuruna nasıl çıkarım..?!" Sonra olduğu yerde yığılıp kaldı. Baktılar ki, ölmüş. Bu arada bir münadinin şöyle seslendiği duyuldu: "Ey Firdevs cennetine koşan nefis, ne mutlu sana!"

İbadetin ihlâs ve sünnete uygunluğu konusunda nefsi hesaba çekmek

Bu meselenin özü şudur:

Kendini önce farz ibadetlerde hesaba çeker.

Onlarda bir eksiklik ve kusur yaptığını anlarsa, ya kaza etmek veya eksikliklerini gidererek iyileştirmek sûretiyle telâfi eder.

Sonra kendini haramlarda hesaba çeker. Bir haram işlediğini anladığında derhal tevbe, istiğfar ve onu silecek bir iyilik yaparak, üzerindeki günah ve vebali temizlemeye çalışır.

Sonra kendini, nefsin arzularına uyarak boşa geçirdiği zamanlardan hesaba çeker. Hayatında böyle bir zaman varsa, zikirle ve Allah'a yaklaşılarak telâfi eder.

Sonra kendini, konuştuğu sözler, gittiği yerler, elleriyle yaptıkları ve kulak verip dinlediklerinden hesaba çeker: Bütün onları neden yaptı? Kimin için yaptı? Ve hangi biçimde yaptı? Sonra her bir sözü ve her bir hareketi için iki sicilin tutulduğunu bilir: "Kimin için yaptığı" kaydının tutulduğu sicil ile "nasıl yaptığı" kaydının tutulduğu sicil.

Birincisi, amelde ihlâsı sorguluyor.

İkincisi ise, amelin sünnete uygunluğunu...

Allah bu konuda şöyle buyurur:

*"Rabbın hakkı için, mutlaka onların hepsini yaptıklarından dolayı sorguya çekeceğiz."*¹

*"Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz! Ve onlara (olup bitenleri) tam bir bilgi ile mutlaka anlatacağız. Biz, onlardan uzak değiliz."*²

*"...doğrulardan doğruluklarını sormak."*³

Doğrular, doğruluklarından dolayı sorguya çekilecek olduktan sonra, yalancılardan hâli hakkında ne düşünürsün?!

Mukâtil, bu âyetin yorumunda şöyle demiştir: "Allah

¹ Hicr, 92-93

² A'raf, 6-7

³ Ahzab, 8

doğruları -yani peygamberleri- peygamberlik görevinden dolayı hesaba çekeceğine dair onlardansöz almıştır.”

Mücahid de âyet hakkında şunu söylemiştir: “Peygamberlere, görevlerini yapıp yapmadıkları bizzat sorulacağı gibi, kendilerine peygamber gönderilen halklara da peygamberlerinin, görevlerini yapıp yapmadıkları sorulur.”

Doğrusu; bu âyet, her iki sorgulamayı da içermektedir. Doğrulardan maksat, peygamberler ve davetçilerdir. Peygamberler, peygamberlik görevini yerine getirip getirmediplerinden sorgulanacaklardır. Kendilerine peygamber gönderilmiş davetçiler de peygamberin mesajını başkalarına ulaştırıp ulaştırmadıklarından sorguya çekileceklerdir. Sonra kendilerine peygamberin mesajı ulaşmış herkes bu mesaja nasıl karşılık verdiğinden sorguya çekilecektir. Allah bunu şöyle haber vermektedir: “O gün Allah onlara seslenir: *“Peygamberlere ne cevap verdiniz?”* der.”¹

Bu iki kelimedir ki, öncekiler ve sonrakiler, bütün herkes onlardan hesaba çekilir:

- Neye tapıyordunuz?
- Peygamberlerin mesajına nasıl karşılık verdiniz?

Allah bu iki soruyla,onlara ibadet ettikleri mabudu ve ibadetlerini soracaktır.

Allah şöyle buyurur: “*Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.*”²

Muhammed b. Cerîr bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Allah Teâlâ bu âyette, bizleri dünyada yararlandığımız nimetlerden, saadet ve bolluk dolu yaşamdan mutlaka sorguya çekeceğini haber veriyor. O gün diyecek ki: Bu nimetlere

¹ Kasas, 65

² Tekasür, 8

sahipken neler yaptınız? Onları nasıl ve nereden kazandınız? Nerede tükettiniz? Onlarla neler yaptınız?”

Katâde de âyetin yorumunda “Allah her kuldân, emânet olarak verdiği nimeti soracaktır.” demiştir.

Kulun, hakkında sorguya çekileceği nimet iki çeşittir:

1) Helalinden kazanılıp doğru yerde kullanılmış nimet. Bunun şükrünü yerine getirip getirmediği sorulacaktır.

2) Helalinden kazanılmamış ve doğru yerde kullanılmamış nimet. Bunun da nereden kazanılıp, nerede tüketildiği sorulacaktır.

Madem ki “*Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.*”¹ âyetiyle Allah’ın haber verdiği üzere insan kulak, göz ve kalbine varıncaya kadar her şeyden sorguya çekilecektir, bu takdirde ona yakışan, hesap gelip çatmadan önce kendini hesaba çekmektir.

Nefis muhasebesi yapmak farzdır

“*Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın.*”² âyeti, nefis muhasebesi yapmanın farz olduğunu göstermektedir. Allah bu âyette “Herkes kıyamet günü için önden gönderdiği amele dikkat etsin. O yaptığı, o gün onu kurtaracak salih amellerden midir yoksa onu azaba mahkum edecek kötü amellerden midir? baksın.” buyuruyor.

Katâde: “Allah âyette kıyamet zamanını o kadar yaklaştırmıştır ki, ondan yarın diye söz etmiştir.” demiştir.

¹ İsra, 36

² Haşr, 18

Bu bölümde anlatılmak istenen şudur: Kalbin iyi hâlli, faziletli olması ancak nefis muhasebesiyle mümkündür. Kalbin kötü hâlli ve nifak içinde olmasının nedeni de ona gereken ilginin, gerektiği şekil ve zamanda gösterilmeyip, serbest bırakılmasıdır.

* * *

NEFİS MUHASEBESİ YAPMANIN FAYDALARI

Nefis muhasebesi yapmanın çeşitli faydaları vardır:

1) Nefsin ayıplarını öğrenmek

Nefis muhasebesinin faydalarından biri, nefsin ayıplarını öğrenmektir. Nefsinin ayıplarını bilemeyen kimsenin, onları gidermesi mümkün değildir. Ayıplarını öğrendiği zaman ise, Allah ona onları çirkin gösterir.

İmam Ahmed, Ebü'd-Derdâ'nın şöyle dediğini rivayet eder: "İnsan, Allah'ın himayesinde insanları kötü görünceye ve sonra kendine dönüp, kendinden herkesten daha fazla nefret edinceye kadar tam fakih olamaz."

Mutarrif b. Abdullah da şöyle demiştir: "Eğer kendi kusurlarımı bilmeseydim, insanlardan nefret ederdim."

Yine Mutarraf Arafat'taki duasında şöyle demiştir: "Allah'ım! İnsanların duasını benden dolayı geri çevirme."

Ebû Bekir b. Abdullah el-Muzâ şöyle demiştir: "Arafat'taki insanlara baktığımda düşündüm ki, içlerinde ben olmasaydım, hepsinin günahlarının bağışlanacaktı."

Eyyûb es-Sahtiyânî şöyle demiştir: "Salihlerden söz açıldı mı ben bir vâdide, onlar başka bir vâdidedir."

Süfyân es-Sevrî ölmek üzereydi. Ebü'l-Eşheb ve Hammâd b. Seleme yanına girdi. Hammâd ona: "Ey Ebû

Abdullah! Korktuklarından emin değil misin? Kendisine karşı ümit beslediğin zata gidiyorsun. O merhametlilerin en merhametlisidir.” dedi. Süfyân: “Ey Ebû Seleme! Benim gibi birinin cehennemden kurtulabileceğini mi düşünüyorsun?” dedi. Hammâd: “Evet, vallahi. Senin için böyle düşünüyorum.” dedi.

İbn Zeyd, Müslim b. Saîd el-Vâsıtî'nin şöyle dediğini nakleder: “Hammâd b. Ca'fer b. Zeyd'in bana anlattığına göre, babası ona şöyle demiştir: “Kabil'e bir gaza düzenledik. Sıla b. Eşyem'de orduda bizimle birlikteydi. Gecenin ilk üçte biri geçince ordu mola verdi. İnsanlar namazlarını kıldılar. O da uzandı. Ne yapacak diye onu izlemeye başladım. İnsanların uykunun etkisiyle kendilerinden geçtikleri, “el ayak çekildi” dediğim bir vakitte yattığı yerden doğruldu. Yakınımızdaki sık ağaçlı ormana girdi. Ben de arkasından ormana girdim. Orada abdest aldı, sonra namaz kılmaya başladı. Bu sırada bir aslan ona doğru yaklaştı. Ben de bir ağaca tırmandım ve “Acaba ondan korkacak mı yoksa onu bir köpek yavrusu mu sanacak?” diye izlemeye başladım. Secde ettiği zaman “Şimdi onu parçalayacak!” dedim. Secdesinden doğruldu, selâm verdi. Ardından aslan: “Git, rızkını başka yerde ara!” diye seslendi. Aslan kükreyerek kaçıp gitti. Aslanın sesiyle dağlar parçalanacak sandım. Aslan uzaklaşınca, o da tekrar namazına geri döndü. Bu şekilde sabaha kadar namaz kıldı. Sabah olunca oturdu. Daha önce duymadığım övgü sözleriyle Allah'a hamd etti. Sonra “Allah'ım! Her ne kadar benim gibi birinin cenneti isteme cesareti yoksa da beni cehennem ateşinden kurtarmanı istiyorum.” diye dua etti. Sonra sanki bütün geceyi uykuyla geçirmiş gibi kalktı. Ben ise geceyi, Allah biliyor, korkuyla geçirdim.”

Yunus b. Ubeyd de: “Ben yüz tane fazilet biliyorum ki, bunlardan bir tanesi bile ben de yoktur.” demiştir.

Muhammed b. Vâsi ise: "Günahların rüzgarı olsaydı, yeryüzünde hiç kimse oturamazdı." demiştir.

İbn Ebü'd-Dünya da Hâlid b. Eyyûb'un şöyle dediğini nakleder: "İsrail oğulları toplumunda, altmış yıldır sinagogunda ibadet eden bir haham vardı. Bir gece bir rüya gördü. Rüyasında ona: "Falan el-İskâfî senden daha hayırlı." denildi. Bu rüyayı peş peşe birkaç gece gördü. Bunun üzerine o adama geldi ve nasıl ibadet ettiğini sordu. Adam: "Ben bana gelen herkesin cennetlik, kendimin ise cehennemlik olduğumu düşünürüm." dedi. Adam hahamı kendinden üstün gördüğü için ondan üstündü."

Davud et-Tâî bazı yöneticilerin yanında anıldı. Ondan övgüyle söz ettiler. Davud bunu duyunca: "İnsanlar bizim hâlimizi bilselerdi, asla bizi iyilikle anmazlardı." diye karşılık verdi.

Ebû Hafs da şöyle demiştir: "Her zaman kendini töhmet altında tutmayan, nefesine her hâlinde muhalefet etmeyen ve diğer zamanlarında da ona hoşlanmadığı şeyleri yaptırmayan kimse aldanmıştır. Kim de herhangi bir şey sebebiyle nefisini güzel görürse, helak olmuştur."

Zira nefis, insanı helak olmasına yol açacak şeylere çağırır. Ona karşı düşmanlarının tarafında yer alır. Her yakışsız ve fenanın özlemini çeker, onu hırsla ister. Her kötülüğün ardınca gider. Muhalefet meydanında at koşturur.

Ona köle olmaktan kurtulmak ise, tehlike ve riski olmayan bir nimettir. Kuşkusuz nefis, kul ile Rabbi arasındaki en büyük duvar ve engeldir. Ona karşı en çetin ve sıkı olanlar, nefretle dolu olanlar, onu en iyi tanıyanlardır.

İbn Ebû Hâtem, tefsirinde şöyle demiştir: "Bize Ali b. Hüseyin anlattı ve dedi ki: Bize el-Makdisî anlattı ve dedi ki: Bize Âmir b. Sâlih, babasından, o da Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan aktararak anlattı. Abdullah dedi ki: "Ömer b. Hattâb: "Allah'ım! Zulmümü ve nankörlüğümü bağışla."

diye dua etti. Onun bu şekilde dua ettiğini duyan birisi: “Ey Mü’minlerin Başkanı! Zulmünüzün bağışlanmasını istemenizi anlıyorum. Fakat nankörlükten bağışlanmayı istemek niye?” dedi. Hz. Ömer adama: “*Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür!*”¹ karşılığını verdi.

Yine İbn Ebû Hâtim şöyle demiştir: “Bize Yunus b. Hubeyb anlattı ve dedi ki: Bize Ebû Davud, Salt b. Dinar’dan aktararak anlattı. Salt dedi ki: “Bize Bakiye b. Sahbân el-Henâî anlattı ve dedi ki: “Hz. Aişe’ye “*Sonra Kitab’ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah’ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır.*”² âyetinin tefsirini sordum. “Ey çocuğum!” dedi, “Onlar cennettedirler. Hayırlarda öne geçmek için yarışanlar, Allah Resûlü’nün (s.a.v.) döneminde yaşayıp da Hz. Peygamber’in haklarında cennetlik diye tanıklıkta bulunduğu insanlardır. Ortada olanlar, Allah Resûlü’ne (s.a.v.) kavuşuncaya kadar onun çizgisi üzere yaşayan ashabıdır. Kendisine zulmedenler ise, senin benim gibi insanlardır.” O bu sözleriyle kendisini bizimle aynı kefeye koyuyordu.”

İmam Ahmed şöyle demiştir: ““Bize Haccac anlattı ve dedi ki: Bize Şüreyk, Âsım’dan, o da Ebû Vâil’den, o da Mesrûk’tan aktararak anlattı. Mesrûk dedi ki: “Abdurrahman, Ümmü Seleme’nin evine gitti. Ümmü Seleme ona: “Hz. Peygamber’i şöyle derken dinledim, dedi: “Ashabımdan bazı kişiler, ben öldükten sonra artık bir daha beni ebediyen göremez.” Bunu duyan Abdurrahman Ümmü Seleme’nin yanından korkmuş bir hâlde ayrıldı. Sonra tekrar geri döndü. Ona: “Allah aşkına söyle: Ben onlardan biri miyim?!” diye sordu. Ümmü Seleme: “Hayır,

¹ İbrahim, 34

² Fatır, 32

sen onlardan değilsin. Fakat ben de artık senden sonra kimseyi temize çıkarmayacağım.” dedi.”¹

Ben de hocamızı² şöyle derken dinledim: “Ümmü Se-
leme’nin “...artık senden sonra kimseyi temize çıkarmaya-
cağım...” sözünün anlamı “Bir daha bu konuyu kimseye
açmayacağım” demektir. Yoksa o bu sözünü “Ashab için-
de sadece sen bundan müstesnasın” demek istememiştir.”

2) Allah ona nefisini çirkin gösterir

Nefsi kıyasıya eleştirmek, sıddîklerin özelliklerindendir. Kul, nefisini kıyasıya eleştirerek, ibadetlerle yaklaşılamayaca-
ğı kadar Allah’a bir anda yaklaşır.

İbn Ebü’l-Dünya, Malik b. Dinâr’ın şöyle dediğini nak-
leder: “İsrail oğullarından bir topluluk bir bayram gününde
sinagoglarında toplandı. Bir genç geldi ve sinagogun kapı-
sında dikildi. “Benim gibi birisi sizinle birlikte olamaz. Be-
nim şöyle günahlarım var, böyle hatalarım var.” dedi. Bu
şekilde nefisini eleştirdi. Bunun üzerine Allah onların pey-
gamberine “O falan kişi, sıddîktir.” diye vahyetti.

İmam Ahmed şöyle demiştir: “Bize Muhammed b. Ha-
san b. Enes anlattı ve dedi ki: Bize Münzir, Vehb’den nak-
lederek anlattı ki, Vehb şöyle demiştir: “Dervişin biri evine
kapanarak Allah’a yetmiş yıl ibadet etti. Sonra dışarı, in-
sanların içine çıktı ve kendi yaptığı ibadetleri az buldu. Du-
rumunu Allah’a şikayet ederek, günahını itiraf etti. Bu sıra-
da Allah’tan bir melek gelerek: “Senin bu meclisin, geçen
ömrün boyunca yaptığın ibadetlerinden daha sevimli ve
hoştur.” dedi.”

Yine İmam Ahmed şöyle anlatmıştır: “Bize
Abdüssamed anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı, dedi ki:

¹ İmam Ahmed, “Müsned”, 6/298

² Yani Şeyhülislâm İbn Teymiye’yi.-O.A.

Bize Katâde anlattı: İsa (a.s.) şöyle konuştu: “Bana istediğinizi sorabilirsiniz. Zira ben yumuşak kalpli ve kendi gözünde bayağı biriyim.”

Yine İmam Ahmed, Abdullah b. Rebâh el-Ensârî’den şöyle nakletmiştir: Abdullah şöyle dedi: “Davud (a.s.) en sıradan ve bayağı insan topluluğunu araştırıyor, onlara katılıp, birlikte oturuyordu. Sonra şöyle diyordu: “Ey Rabbim! Ben iki zavallının arasına oturmuş zavallının biriyim.”

Yine o, İmran b. Musa el-Kasîr’den şöyle nakleder: “İmran dedi ki: “Musa “Ey Rabbim!” dedi. “Seni nerede arayayım?” Allah: “Beni gönlü kırıkların yanında ara. Zira ben her gün onlara bir kulaç yaklaşıyorum. Eğer böyle olmasa onlar dağılıp perişan olurlar.” buyurdu.”

Aynı şekilde İmam Ahmed’in “Zühd” adlı kitabında anlatılmaktadır ki: “İsrail oğullarından bir kimse, altmış sene boyunca ibadet ederek, Allah’tan bir dilekte bulundu. Fakat bir türlü dileği gerçekleşmedi. En sonunda “Eğer sende bir hayır olsaydı, dileğin gerçekleşirdi.” diyerek kendini payladı. Bir gece bir rüya gördü. Rüyasında ona: “Hani o kendini payladığın anı hatırlıyor musun? İşte o anın, yetmiş senelik ibadetinden daha üstündür.” denildi.

3) İnsan bu sayede Allah’ın hakkını öğrenir

Nefis muhasebesinin faydalarından biri de, insanın bu sayede Allah’ın, kendi üzerindeki hakkını öğrenmesidir. Allah’ın, kendisi üzerindeki hakkını bilmeyen insana, ibadeti neredeyse hiçbir fayda sağlamaz. Bu şekildeki ibadetin faydası gerçekten çok azdır.

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Haccac anlattı, dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim, Vehb’in şöyle dediğini anlattı: “Bir gün Musa (a.s.) Allah’a huşû içinde dua eden birine rastladı. Musa (a.s.): “Ey Rabbim! Ona merhamet et, acı. Kuşkusuz ben ona acıdım.” dedi. Bunun üzerine Allah: “Güçten

düşünceye kadar bana dua etse bile, benim onun üzerindeki hakkımı bilinceye kadar onun duasını kabul etmem.” buyurdu.”

Kalp sağlığı için en faydalı şeylerden biri de Allah’ın kul üzerindeki hakkını düşünmektir. Çünkü bu düşünce kulun, kendini eleştirmesini sağlar, kendini ve amelini beğenmekten alıkoyar. Ona, Rabbinin huzurunda kırık bir gönülle ve tam bir teslimiyet içinde durmanın ve nefsinden ümit kesmenin kapılarını açar. Kuşkusuz Allah’ın affı, mağfireti ve rahmeti olmadan kurtuluşa ermek mümkün değildir.

Allah’ın kul üzerindeki haklarından bazıları, O’na itaat edilip, karşı gelinmemesidir. Zikredilip, unutulmamasıdır. Şükredilip, nankörlük edilmemesidir.

Allah’ın, kendisi üzerindeki hakkını düşünen kul, sağlam bir bilgiyle bilir ki, o, Allah’a karşı kulluk görevlerini gerektiği biçimde yerine getirememektedir. Bu durumda o’nu Allah’ın affı ve mağfiretinden başka bir şey kurtarmaz. Eğer kul, Allah’ın affı olmaksızın, kendi amellerine bırakılacak olsa, helak olur.

İşte burası, Allah’ı ve kendilerini tanıyan insanların, düşüncelerini yoğunlaştırdıkları noktadır. Onlar, bütün umutlarını, Allah’ın affına ve rahmetine bağlamışlardır.

Fakat bakarsan, insanların çoğunun durumunun bunun aksine olduğunu görürsün. Onlar, Allah üzerindeki kendi haklarını görüyor; fakat Allah’ın onlar üzerindeki hakkını görmüyorlar. İşte burada Allah’tan kopuş başlıyor. Bu nedenle onların kalpleri Allah’ı tanıyamıyor, O’nu sevmiyor, O’na kavuşmayı özlemiyor ve O’nun adını anmakla huzur bulmuyor. Bu, insanın, Rabbin ve kendini (nefsini) tanımadaki cehaletinin doruk noktasıdır.

Öyleyse nefis muhasebesi;

Öncelikle kulun, Allah’ın, kendisi üzerindeki hakkını düşünmesidir.

Sonra da bu hakkı gereğince yerine getirmeye çalışmasıdır.

En üstün düşünce, bu hususları düşünmektir. Zira bu düşünce, kalbi Allah'a doğru hareket ettirir, yolculuğunu başlatır. Allah'ın huzurunda kırık bir gönülle, tam bir teslimiyet ve muhtaçlık duygusu içinde durmasını sağlar. Bu, içinde saadeti olan bir kırıklık, zenginliği olan bir muhtaçlık ve saygınlığı bulunan bir boyun eğme hâlidir. Yapabileceği tüm ibadet ve amelleri yapsa; fakat kendisinde bu şuur ve hâl bulunmasa, ne kıymeti var ki! Onun kaçırdığı iyilik, yaptıklarından çok daha üstündür.

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize İbnü'l-Kâsım anlattı, dedi ki: Bize Sâlih el-Mürri, Ebû İmrân el-Cevnî'den, o da Ebü'l-Celed'den nakletti ki, Ebü'l-Celed şöyle dedi: "Allah Musa'ya şöyle vahyetti: "Beni anacaksan, organların zikrimden dolayı titrerken beni an. Beni anarken alçakgönüllü, korku ve sevgiyle boyun eğmiş ve huzurla dolu bir hâlde bulun. Beni andığın zaman dilin kalbinin ardından gelsin. Bana ibadet etmek üzere kalktığın zaman bayağı, alçak bir köle gibi hareket et. Kendini de eleştir, payla; kuşkusuz paylanmayı en çok o hak ediyor. Bana gizlice yakardığında da sızılı bir kalp ve samimi bir dille yakar."

Kulun, Allah'ın, kendisi üzerindeki hakkını düşünmesinin faydalarından biri de, her ne sûrette olursa olsun, asla ameliyle şımarıp küstahlaşmasına fırsat tanımamasıdır. Zira her kim ameliyle şımarıp küstahlaşırsa, Allah'a yükselmez. İmam Ahmed'in, Allah'ı bilip, tanımış birinden naklettiğine göre, adamın biri böyle bir kişiye gelerek: "Ben kesinlikle namazlarımda o kadar çok ağlıyorum ki, göz yaşlarımdan yerde ot bitecek." diye övünmüş. Bu ârif kişi ona şu cevabı vermiş: "Amelinle övünüp durduğun sürece, gülerek günahını itiraf etmen, ağlayarak ibadet etmenden daha iyidir. Zira ibadetiyle övünen kimsenin ameli, göğe yükselmez."

Bu cevap üzerine o kişi: “Öyleyse bana tavsiyede bulunun.” dedi. Ârif insan ona şu tavsiyeyi yaptı: “Dünyaya karşı zâhid ol. Bütün çabaları, dünyada daha iyi bir yaşama kavuşmak olan insanlarla tartışma. Arı gibi ol. O yediğinde temiz olanı yer; bıraktığında da temiz olanı bırakır. Bir dala konduğunda ona zarar vermez ve kırmaz. Ben sana Allah için, doyursa da kovsa da kapısından ayrılmayan köpeğin, sahibine içten bağlılığı gibi içtenlikle öğüt veriyorum.”

İşte Şatıbî, şu şiiri buradan hareketle almış ve nakletmiştir:

“Denildi ki:

Sahibinin kovduğu köpek gibi ol
O sadakatinden asla vazgeçmez”

İmam Ahmed de şöyle demiştir: Bize Ca’fer anlattı, dedi ki: Bize Cüreyrî anlattı, dedi ki: “Bana anlatıldığına göre, İsrail oğullarından bir adam, Allah’tan bir dilekte bulundu. Bunun için ibadet etti, çabaladı. Sonra Allah’tan dileğini gerçekleştirmesini istedi. Fakat dileği yerine gelmemiştir. O geceyi nefisini kınayarak geçirdi. Şöyle diyordu: “Ey nefsim! Sana ne oluyor ki, dileğin yerine getirilmiyor?!” Üzüntüyle dolu olarak nefisini paylamaya devam etti. Şöyle dedi: “Vallahi, bu olanlar Rabbimin yüzünden değil, nefsimin yüzündendir!” İşte o geceyi bu şekilde sabaha kadar kendini eleştirip, kınayarak geçirdi. Bunun üzerine dileği gerçekleşti.”

* * *

Beşinci Bölüm

ŞEYTANIN KALBE EGEMEN OLMASINA MANİ OLMAK

ŞEYTANIN KALBE EGEMEN OLMASI VE İLACI

Şeytanın egemen olduğu merkez¹

Yüce Allah, bildiği bir sır gereği insanoğluna azılı bir düşman musallat etmiştir. Bu düşman, insanı helak etme yollarını çok iyi bilen, kötülük yolunda uzmanlaşmış, deneyimli, hırslı, uyku ve uyanık hâlde bile görevinden vazgeçmeyen, bıkip usanmayan bir düşmandır. O, şu altı şeyden birine mutlaka ulaşmak ister:

1-) İnsanoğlunu bilgi ve imandan uzaklaştırmak. Şeytanın temel hedefi budur. Bu hedefe ulaşmayı başardığı zaman, insanın ilahî gerçekleri inkâr etmesini sağlamış olur. Böylece hedefine ulaşan şeytan, artık o insanla uğraşmaktan vazgeçer ve rahat eder.

2-) Eğer şeytan bu temel amacına ulaşamazsa hidayet yoluna giren insanın, inkârdan sonra gelen bid'at yoluna sapması için çalışır. Bid'at yolu şeytan için günah yolundan daha sevimli bir yoldur. Zira mü'min, tevbe ederek kolaylıkla günahlardan dönebilir, ama bid'at'lardan dönmesi daha zordur. Çünkü bid'at yoluna sapan kişi, kendisinin doğru yolda olduğuna inanır.

Bazı İslâm büyüklerinden rivayet edildiğine göre, şeytan şöyle söyler: "Ben, insanoğlunu günahlarla perişan

¹ Bu kısım, "Miftâhu dâris's-saâde", (1/372) kitabından alınmıştır.

ettim. Onlar ise, günahlarından tevbe ederek, istiğfar ve tevhid kelimesi (Lâ ilâhe illallah sözü) ile beni perişan ettiler. Bunun üzerine onlar arasında, zevk aldıkları şeyleri yaymaya başladım. Artık onlar, zevk uğruna günah işliyor ve bundan tevbe etmiyorlar. Çünkü güzel bir şey yaptıklarını sanıyorlar.”

Şeytan, eğer bu planında başarılı olursa, askerlerini o insanların arasına gönderir ve daha fazla zevklere dalmalarını sağlar.

3-) Eğer bu planında başarılı olmazsa büyük günahları işletmeyi amaçlayan üçüncü planı uygular.

4-) Eğer bunda da başarı sağlayamazsa, dördüncü plan olan küçük günahları onlara işletmeye çalışır.

5-) Bu da bir yarar sağlamazsa beşinci planı devreye sokar. Bu plan insanı, daha yararlı olanı terk edip daha az yararlı olan şeylerle meşgul etmeyi esas alır. Şeytan bu planı ile insanoğlunu, daha verimli işler yapmaktan men etmeyi amaçlar.

6-) Şeytan eğer bu plandan da bir başarı elde edemezse, altıncı ve son planını uygulamaya koyar. Bu plan, şeytanın yukarıda saydığımız beş tuzaktan kurtulan mü'mine eziyet edecek, aşağılayacak, onu şaşkına çevirecek, duygu dünyasını çökertecek, aklını başından alacak ordularını ona musallat etmesidir. Bu planın amacı, mü'mini derinden üzme ve kalbini ilim, irade ve diğer hayırlı amellerden uzak tutarak, onu meşgul etmektir.

Bütün bu planlardan haberi olmayan, düşmanını tanımayan ve korunma metodlarını bilmeyen bir kimse, şeytandan nasıl korunabilir? Bu azılı düşmanın saptırma yollarını bilmeyen, ordularını tanımayan, giriş ve çıkış noktalarından haberi olmayan, nasıl ve ne gibi silahlarla savaştığını, yaraları ne ile tedavi edeceğini, onunla savaş-

mak ve onu başından def etmek için kimden yardım alacağını bilmeyen kimse o düşmandan kurtulamaz.

Şeytanla ve askerleriyle mücadele etmek ancak bilgiyle mümkün olur. Bilgisiz kimseler, bu büyük mücadeleden ve tehlikeden habersizdirler. Bu yüzden kendilerini bekleyen tehlikenin farkına varamazlar.

Yüce Allah sık sık insanların dikkatlerini bu tehlikeye çekmektedir. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîmin birçok yerinde bu düşmandan söz etmekte, durumunu, askerlerini, tuzaklarını ve saptırma metodlarını haber vermektedir. Çünkü insanlar, düşmanını tanımak ve onunla mücadele etme yollarını bilmek zorundadırlar. Eğer bu konularda insanlar bilgi sahibi olmazlarsa, hiç kimse o düşmandan kurtulamaz. Düşmandan kurtulmak, ancak bilgiyle mümkün olabilir.

Şeytan tehlikesi nefis tehlikesinden daha büyüktür

Elinizdeki kitabın en önemli ve en yararlı bölümü bu bölümdür. Son dönem tasavvufçuları nefis, nefsin ayıpları ve zararları ile ilgilendikleri kadar, şeytan konusuyla pek ilgilenmemiş ve önem vermemişleridir.

Halbuki Kur'ân ve hadisi okuyup, düşünen herkes Ebû Bekir iki kaynağın da nefisten daha çok şeytan ve onunla mücadele konusuna önem verdiğini görür. Kötülenen ve kınanan nefis, Kur'ân'da sadece şu üç yerde geçmektedir:

*“Gerçekten nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, var gücüyle kötülüğü emreder.”*¹

*“Kendisini kınayıp duran nefse yemin olsun.”*²

*“Kim de Rabbinin makamından korkar ve nefsini istek ve tutkulardan alıkoyarsa”*³

¹ Yusuf, 53

² Kıyamet, 2

³ Naziat, 40

Buna karşılık Kur'ân'ın birçok yerinde ve birçok hadiste şeytan konusu daha fazla işlenmektedir. Hatta Kur'ân'da onunla ilgili tam bir sûre¹ bulunmaktadır. Tüm bu gerçekler gösteriyor ki, Yüce Allah nefisten daha ziyade şeytandan sakındırmaktadır. Bu yüzden insanlar için, şeytan konusu nefisten daha önemli olmalıdır. Çünkü nefsin kötülüğü ve fesadı, şeytanın vesveselerinden kaynaklanmaktadır. Nefis, şeytanın bineği, kötülük mekanı ve itaat yeridir.

Allah Teâlâ, Kur'ân okumaya başlarken şeytandan kendisine sığınmamızı emretmektedir. Çünkü şeytan tehlikesinden kurtulmak ancak ona sığınmakla mümkün olur.

Halbuki Allah, Kur'ân'ın hiçbir yerinde nefisten kendisine sığınmamızı emretmemiştir. Nefsin kötülüklerinden sığınma, Cuma namazında okunan hutbede "Nefislerimizin kötülüklerinden ve kötü amellerimizden Allah'a sığınırız"² şeklinde geçmektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet ettiği ve sahih olduğunu söylediği bir hadis-i şerifte, şeytandan ve nefisten sığınmayı birarada zikretmiştir. Hiz. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Resulü! Bana, sabah ve akşam okuyacağım bir şey öğret." dedi. Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "De ki: "Ey görüneni ve görünmeyen bilen, gökleri ve yeri yaratan, her şeyin sahibi ve maliki olan Allah'ım! Senden başka ilahın bulunmadığına şahitlik ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden sana sığınırım. Nefsime kötülük etmekten ya da onu bir Müslümana kötülük yapmaya itmekten sana sığınırım." Bunu her sabah, her akşam ve yatağına girince oku."³

Bu hadis-i şerif, kötülükten, nedenlerinden ve sonuçlarından Allah'a sığınmayı öğütlemektedir. Çünkü bütün

¹ el-Fakiy'in söylediği gibi. bu, Felak sûresi olabilir.

² Ebû Davud, (2118) ve diğerleri.

³ Ebû Davud, (5067) Tirmizî, (3392)

kötülükler, ya nefisten ya da şeytandan kaynaklanmaktadır. İşlenen kötülükler sonuçta ya onu işleyene ya da müslüman kardeşine zarar vermektedir. Hadis, kötülüğün iki kaynağını ve doğurduğu iki sonucu ortaya koymaktadır.

Kur'ân okumaya başlarken Allah'a sığınmak

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *“Öyleyse Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Doğrusu şeytanın, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur. O'nun nüfuzu sadece, o'nu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.”*¹

Genel bir ifadeyle sığınmak, tehlikeden korunmak için uygun bir yere gitmek veya birinin himayesine girmek, ona tutunmak ve iltica etmek anlamına gelir.

Allah Teâla'nın, Kur'ân okumaya başlarken şeytandan kendisine sığınmamızı emretmesi birkaç yönden ele alınıp incelenebilir:

1- Kur'ân, kalplere şifadır. Şeytanın kalbe attığı vesveseleri, din dışı istek ve tutkuları yok eder. O, şeytanın yol açtığı manevî hastalıklara sağlam bir ilaçtır. Bu yüzden Allah, kalbin ilacı kabul eder hâle gelip bundan yararlanması ve her türlü yanlış duygu ve düşünceden arınması için kendisine sığınmamızı emretmektedir. Şeytanın izlerini silebilen ve kalbi etkileyen tek ilaçtır o. Bir şairin dediği gibi:

Havva'yı tanımadan önce sevgisi bana geldi
Boş bir kalple buluştu ve yerleşti

Kur'ân ilacının yararlı ve etkili olabilmesi için kalbin manevî sıkıntı ve hastalıklardan boşaltılması gerekir.

¹ Nahl, 98-100

2- Kur'ân, kalbin hidayet, bilgi ve hayır kaynağıdır. Tıpkı suyun, bitkilerin beslendiği kaynak olduğu gibi. Şeytan ise, bitkileri tek tek yakan bir ateş gibidir. Kalpte bir hayır filizi görmeye dursun hemen onu bozmaya ve yakmaya çalışır. İşte Kur'ân okumakla elde edilen bir iyiliğin bozulup yok olmaması için Allah, şeytandan sığınmayı bize emretmektedir.

Birinci ve ikinci maddeler arasındaki fark şudur: Birincisinde sığınma, insanın Kur'ân'dan faydalanabilmesi için; ikincisinde ise, elde edilen faydanın korunması ve kalıcı hâle gelmesi içindir.

Allah'a sığınmanın, Kur'ân okunduktan sonra yapılması görüşünde olanlar, sanki bu anlamı kast etmektedirler. Bu gerçekten iyi bir düşünce sayılabilir. Ancak hadisler ve sahâbîlerin uygulamaları bize, sığınmanın Kur'ân okumaya başlarken istiazenin yapılması gerektiğini belirtmektedir. İlk ve son dönem âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşü bu yöndedir. Bu görüş iki yönden doğrudur. a-) Melekler, Kur'ân okuyan kimseye yaklaşır ve okumasını dinler. Bu durum sahâbîden Üseyd b. Hudayr'ın başına gelmiştir. Useyd, Kur'ân okuduğu sırada fenerler gibi parlayan aydınlık gölgeler görmüş ve durumu Hz. Peygamber bildirmişti. Hz. Peygamber ona şöyle söyledi: "Onlar meleklerdi."¹ Şeytan ise meleklerin tam tersi yapıya sahiptir ve onlara düşmandır. Bu yüzden Allah, Kur'ân okumaya başlayacak kimseye, düşmanının uzaklaşması, meleklerin hazır bulunması için kendisinden sığınma talebinde bulunmasını emretmektedir. Zira Kur'ân okuma, bir davet yemeği gibidir. O davette şeytanlar ve melekler bir arada bulunamazlar.

3-) Şeytan, okuduğundan bir şey anlamaması için bütün atlı ve yaya askerlerini Kur'ân okuyanın üzerine sevk eder. Onu, Kur'ân'ın temel amacı olan düşünmekten uzak-

¹ Buhârî, (5018) Müslim, (796)

laştırmaya ve Yüce Allah'ın isteklerini daha iyi anlamasına mani olmaya çalışır. Tüm çabaları, Kur'ân okuyanın kalbi ile Kur'ân'ın amacı arasına girerek kişinin Kur'ân'dan yararlanmasını engellemektir. Bu yüzde Allah, Kur'ân okumaya başlarken kendisine sığınılmasını emretmiştir.

4-) Kur'ân okuyan, okuduklarıyla Allah'a münâcatta bulunmaktadır. Bir hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Yüce Allah, güzel sesle Kur'ân okuyan kimseyi, şarkı söyleyen hizmetçisini dinleyen efendiden daha fazla dinler."¹ Şeytan ise, sadece şiir ve şarkı okumayı sever. Bu nedenle Allah, Kur'ân okuyarak kendisine münâcatta bulunacak, istiaze duası ile şeytani kovmasını emretmektedir.

5-) Yüce Allah, gönderdiği her nebî ve resûlün, bir dilekte bulunduğu zaman şeytanın, onun dileğine (bir kuşku veya sapma unsuru) kattığını ancak kendisinin, şeytanın bu kattıklarını yok ettiğini bize haber vermektedir. Buna göre, peygamberleri bile rahat bırakmayan ve onların dilekleri arasına bir şeyler atan şeytan, başkasını rahat bırakır mı? Şeytan, Kur'ân okumak isteyen kimseyi yanlış okumaya, dilini birbirine dolamaya, zihninin berraklığını dağıtmaya çalışarak, Kur'ân'ı anlamasına ve düzgün okumasına mani olur. Bu yüzden Kur'ân okumaya başlarken, onun şerrinden Allah'a sığınmak son derece önemlidir.

6-) İnsan bir iyilik yapmak istediğinde şeytan daha çok hırçınlaşır ve o kişiyi, bu isteğinden vazgeçirmek için yoğun çaba harcar. Sahih bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Dün, bir şeytan peşimi hiç bırakmadı. Namaz kılmamı hep engellemek istedi."² Yapılacak iş, kul için ne kadar yararlı ve Allah'a ne kadar sevimli olursa, şeytanın karşı çıkması da o kadar şiddetli olur.

¹ İbn Mâce, (1340)

² Buhârî, (461) Müslim, (541)

İmam Ahmed'in "Müsned"inde, Sabre b. Ebü'l-Fakih-ten rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Şeytan, insanoğlunun yoluna oturur. Önce İslâm yoluna oturur ve: Kendi dinini, babanın ve atalarının dinini bırakıp müslüman mı olacaksın?" der. Ancak insan, onu dinlemez ve müslüman olur. Şeytan bunun üzerine hicret yoluna oturur ve: yerini ve yurdunu bırakıp hicret mi ediyorsun? Hicret edenin başıboş sahipsiz bir at gibi olduğunu bilmez misin? Der. Fakat insan, onu yine dinlemez ve hicret eder. Şeytan daha sonra can ve mal ile yapılan cihad yoluna oturur ve: "Öldürmek ya da öldürülme mi istiyorsun? Eşinin başkasıyla evlenmesine, malının da başkasına dağıtılmasına razı mı oluyorsun?" der. Fakat insan, onu yine dinlemez ve cihad eder."¹

Dolaysıyla şeytanın, her hayırlı yolun başına oturup insanı gözetlediğini ve onu, yapmak istediği hayırlardan vazgeçirmeye çalıştığını unutmamalıyız.

Mansur, Mücahid'den rivayet ederek der ki: "Mekke'ye doğru yola çıkmak isteyen hiçbir kabile yoktur ki, şeytan da onlarla birlikte hazırlığını yapmasın."²

Şeytan, Kur'ân okumak isteyen yolunu gözetlemektedir. Onu alıkoymak için yoğun şekilde ona vesveseler vermeye hazırlanmaktadır. Bu yüzden Allah Teâlâ, kuluna istiaze/sığınma duasını okuyarak kendisine iltica etmesini emretmekte, böylece yolunu kesmek isteyen bu düşmana karşı koymasını ve yoluna devam etmesini sağlamaktadır. Tıpkı yolculuk yapan bir kimsenin, yolunu kesen eşkiyayla mücadele ederek başından savması ve yoluna devam etmesi gibi.

7-) Kur'ân okumaya başlarken yapılan İstiaze duası, kendinden sonra gelen şeyin Kur'ân olduğunu bildirir. Bu

¹ Nesâî, (3134)

² İbn Ebû Hatim, bu sözü tefsirinde nakleder.

yüzden Kur'ân dışın da başkasının sözünden önce istiaze duasının okunması meşru kılınmamıştır. Bu dua, dinleyene, kendisinden sonra Kur'ân âyetlerinin geleceğini haber verir. Dinleyici de bu duayı işittiğinde, kendisini toparlayarak Allah'ın sözünü dinlemeye hazırlanır. Kur'ân okumak isteyen, yanında hiç kimse bulunmasa dahi yukarıda zikrettiğimiz hikmetler nedeniyle bu duayı okumak zorundadır.

İşte İstiaze/sığınma duasının bazı faydaları bunlardır.

İmam Ahmed, kendisinden yapılan bir rivayette şöyle söyler: "Gerek namazda gerekse namaz dışında Kur'ân okumaya başlarken istiaze/sığınma duası mutlaka okunmalıdır. Çünkü Yüce Allah'ın: "Öyleyse Kur'ân okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."¹ âyetindeki emri genelolup, burada herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır."

O, İbn Maşîş rivayetinde de şöyle söyler: Kur'ân okumaya her başladığında istiaze duasını da okur."²

¹ Nahl, 98

² Müellif, sığınma duasının hikmetlerini bu şekilde anlattıktan sonra, duanın şekli ve sözleriyle ilgili bazı ayrıntılardan da söz etmekte ve şunları söylemektedir: "Abdullah b. Ahmet anlatıyor: Babamın istiaze duasını "Eûzu billâhi mine's-şeytâni'r-racim, innellâhe hüve's-semî'ul âlîm" (Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım. Şüphesiz Allah, işiten ve bilendir) şeklinde okuduğunu işittim.

İmam Ahmed'in Müsned'inde, Tirmizî'nin de Sünen'inde Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edilen hadis-i şerifte; Hz. Peygamber (s.a.v.), namaza başladığında dua okuduktan sonra istiâze duasını şöyle okurdu: "Eûzu billâhi's-semî'il-âlimi mine's-şeytâni'r-râcim, min hemzihi ve nefhihi ve nefsihi" (Kovulmuş şeytanın şerrinden, vesvesesinden, böbürlendirmesinden ve ilhamından, her şeyi işiten ve bilen Allah'a sığınırım)."

İbn Münzir, aktarıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'ân okumaya başlamadan önce "Eûzu billâhi mine's-şeytâni'r-racim" (Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım) dediği rivayet edilmiştir.

Mezhep imamlarından Ebû Hanife, Şafiî ve Kâdî istiâze duasını "Eûzu billâhi mine's-şeytâni'r-racim" şeklinde tercih etmişlerdir. İstiâzeyi emreden ayet-i kerimenin zahirine ve İbn Münzir hadisine dayanarak İmam Ahmed'in de bir rivayette bu şekilde tercih yaptığı nakledilmiştir. Ancak Abdullah'ın İmam Ahmed'den yaptığı bir diğer rivayete göre de, İmam

İnsan ve cin şeytanlarından Allah'a sığınma

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"De ki: Rabbim, şeytanın kışkırtmalarından sana sığınırım. Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım Rabbim."*¹

Şeytanın kışkırtması, ısrarla ve kişiyi rahatsız edecek şekilde kalbe vesvese vermesi, onu kötülük işlemeye ya da iyilik yapmaktan vazgeçmeye zorlamasıdır.

İbn Abbas ve Hasan Basrî şeytanın kışkırtmasını, dürtü ve fısıltı olarak açıklamışlardır.

Mücahid ise, şeytanın kişiyi doğruluktan ayırmak için kalpte doğurduğu kuşku, huzursuzluk verici duygu ve düşünceler olarak açıklar. Bunların yoğun hâlde olması durumunda kişi, aklî dengesini kaybedebilir.

Fakat tercih edilen görüşe göre; şeytanın kışkırtması, yalnız olarak kullanıldığında, şeytanın insanoğluna yönelik yaptığı bütün çabaları anlaşılır. Bu çabalar nedeniyle kişinin aklî dengesini kaybedecek durumu gelmesi ise, kışkırtmanın daha özel bir anlamını oluşturur.

Ahmed'in yukarıda geçen Ebû Said el-Hudrî hadisini tercih ettiği nakledilmiştir. Bu aynı zamanda Hasan Basrî ve İbn Sîrîn'in de görüşüdür. Ebû Davud'un İfk olayını anlatırken aktardığı şu hadis de bu görüşü güçlendirmektedir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) oturdu ve yüzünü açarak şöyle dedi: "Euzu billâi's-semî'l-âlimi mine's-şeytâni'r-râcim"

İmam Ahmed'den rivayet edilen üçüncü bir görüş daha bulunmaktadır. Bu görüşe göre İmam Ahmed istiâzenin "Eûzu billahî mine's-şeytâni'r-râcim, innellâhe huve's-semî'ul alîm" şeklini tercih etmektedir. Süfyan es-Sevrî, Müslim b. Yesâr, Kâdî ve İbn Akîl de bu görüşü kabul etmektedirler. Çünkü Nahl sûresinin 98. ayetinin zâhiri "Eûzu billâhi mine's-şeytâni'r-racîm" bölümünü, Fussilet sûresi 36. ayette "İnnehu huve's-semî'ul-alim" bölümünü emretmektedir. Bu durum her iki ayeti birbirine eklememizi gerektirmektedir.

İshak der ki: "Ben de Hz. Peygamber'den rivayet edilen istiâzenin şu şeklini tercih ediyorum: "Allahümme innî eûzu bike mine's-şeytâni'r-racîm, min hemzihi ve nefhihi ve nefsihi". Hadiste geçen hemz'in, vesvese, dürtü; nefh'in, kibir, böbürlenme; nefs'in ise şiir olduğu bir başka hadiste açıklanmıştır.

¹ Mü'minûn, 97-98

Âyetin ikinci bölümünde geçen “Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım Rabbim.” cümlesini İbn Zeyd, “Bütün işlerimde”; Kelbî, “Kur’ân okurken”; İkrime de, “Kışkırtma sırasında” şeklinde açıklamışlardır.

Aslında bütün bu anlamların bir araya getirilmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Âyet, bütün bu anlamları kapsayacak şekildedir. Kısaca Yüce Allah, Kur’ân okumaya başlarken şeytanın yaklaşmasından, kışkırtmasından, üzüntü veya bir zarar vermesinden kendisine sığınılmasını emretmektedir.

Allah Teâlâ, bu âyetin hemen öncesinde şöyle buyurmaktadır: “Kötülüğü en güzel olanla uzaklaştır; biz, onların nitelendire geldiklerini en iyi biliniz.”¹ Bu âyette Yüce Allah, insan cinsinden olan şeytanların şerlerinden korunmayı ve yaptıkları kötülüğün en güzel şekilde baştan savılmasını emretmektedir. Bir sonraki âyette ise cin şeytanlarının şerlerinin de kendisine sığınarak uzaklaştırılmasını emretmektedir.

Mü’minûn sûresinde geçen bu âyetlerin bir benzeri A’raf sûresinde de bulunmaktadır. Yüce Allah burada şöyle buyuruyor:

“Sen af (veya kolaylık) yolunu tut, (İslâm’a) uygun olanı (örfü) emret ve cahillerden yüz çevir.”²

Allah bu âyette Hz. Peygambere dolayısıyla tüm inanlara, cahillerin verdikleri sıkıntıları onlardan yüz çevirmekle savmasını emrediyor. Hemen ardından da şeytanın şerrini, kendisine sığınmakla savmasını şöyle emrediyor:

“Eğer sana şeytandan bir kışkırtma gelirse, hemen Allah’a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.”³

Aynı benzerlik Fussilet sûresinde de bulunmaktadır:

¹ Mü’minûn, 96

² A’raf, 199

³ A’raf, 200

“İyilikle kötülük eşit olmaz. Sen, en güzel olan bir tarzda (kötülüğü) uzaklaştır; o zaman, (görürsün ki) seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost(un) oluvermiştir.”¹

Bu âyet, insan cinsinden olan şeytanların şerlerini defetmeyi emretmektedir. Hemen ardından gelen şu âyet ise cin şeytanların şerrinden Allah’a sığınarak korunmayı emretmektedir:

“Şayet sana şeytandan bir kışkırtma gelecek olursa, hemen Allah’a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.”²

¹ Fussilet, 34

² Fussilet, 36. Yazar burada, Arapça grameri açısından A’raf ve Fussilet sûrelerindeki âyetlerde geçen bir ayrıntıya dikkat çekmektedir. Fussilet sûresindeki âyet, “İnnehu huve’s-semî’ul-alîm” şeklinde vurgulu ve belirlilik takısıyla geçmekte; A’raf sûresindeki âyet ise sadece “İnnehu semî’un alîm” şeklinde yalın hâlde geçmektedir. Bunun sırrı -Allah daha iyi bilir- şudur: A’raf sûresinde Allah’ın “semî” ve “âlîm” sıfatlarının belirlilik takısı olmadan yalın hâlde geçmesi, istiâze ve haber için yeterli olan anlama dikkat çekilmiştir. Yani “Allah Teâlâ sizi işitmekte ve durumunuzu bilmektedir. O, sizin sığınma duanızı işitmekte ve kimden kendisine sığındığınızı bilmektedir. Şüphemiz olmasın ki o, sığındığınız şeyden sizi koruyacaktır.” İstiazenin amacı bu şekilde gerçekleştiği için A’raf sûresinde vurgu ve belirlilik takısı kullanılmamıştır. Bu anlam her iki sûredeki âyetleri kapsamaktadır.

Fussilet sûresindeki âyetin vurgulu ve belirlilik takısıyla gelmesi, önceki âyetlerle bağlantısının olduğunu gösteriyor. Çünkü bu âyet, Yüce Allah’ın bilme ve işitme nitelikleriyle ilgili kuşkuşu bulunanların kınanmasından sonra gelmektedir. Buhârî ve Müslim’de İbn Mes’ud’dan rivayet edilen bir hadis bu yorumu doğrulamaktadır. İbn Mesud anlatıyor: “Karınları büyük, akılları kıt iki Kureyşli ve bir Sakifli ya da iki Sakifli bir Kureyşliden oluşan bir grup Kâbe’nin yanında toplandı. Dediler ki: “Allah’ın söylediklerimizi işittiğine inanıyor musunuz?” Gruptan biri: Sesli konuştuğumuzda işitir, gizli konuştuğumuzda işitmez dedi. Bunun üzerine diğeri: “Eğer sözlerimizin bir kısmını işitiyorsa bütün hepsini işitir” dedi. Bu konuşmalar üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: “Siz, gözleriniz, kulaklarınız ve derilerinizin aleyhinize şahitlik edeceğinden korkarak kötü iş işlemekten çekinmiyordunuz. Aksine, yapmakta olduklarınızın birçoğunu Allah’ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. İşte bu sizin zannınız; Rabbiniz hakkında beslediğiniz bu zannınız, sizi bir yıkıma uğrattı, böylelikle hüsrana uğrayanlardan oldunuz.” Fussilet, 22-23

İstiâze duasıyla birlikte sabır da gereklidir

Kur'ân-ı Kerîm insana, iki düşmanını¹ en kolay yolla defedecek iki yol göstermektedir. Bunlar: İstiâze/sığınma duası okumak, cahillerden yüz çevirmek ve kötülüklerini iyilikle defetmektir.

Kur'ân, cahil birinin yaptığı kötülüğe iyilikle karşılık veren kimsenin, büyük bir erdeme sahip olduğunu ve kendi-

İşte söz konusu âyet, "İnnehu huve's-semî'ul-alîm" şeklinde vurgulu olarak bu kınamadan sonra gelmektedir. Bu âyetle işitme ve bilgi gücünün, tam ve eksiksiz olarak sadece Allah'ta bulunduğu vurgulanmakta; gerçeğin, bilgisiz cahillerin sandığı gibi olmadığını, onların "Gizli sözlerimizi işitmez ya da yaptıklarımızın çoğunu bilmez" iddiasının gerçek dışı olduğunu ispatlamaktadır. Allah Teâlâ hemen ardından böyle cahillerin, yaptıkları kötülüğe karşılık kendilerine iyilik yapılarak baştan savılmasını emretmekte; ancak bunun onlardan yüz çevirmekten daha zor olduğunu ve nefse daha ağır geleceğini belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Buna, sabredenlerden başkası ulaşamaz. Ve buna, büyük bir pay sahibi olanlardan başkası da ulaşamaz."* Fussilet, 35

A'raf sûresindeki âyet ise, müşriklere ve kardeşleri olan şeytanlara yapılan tehditten ve mü'minlere yapılan vaatten sonra gelmektedir. Onlara işiten ve bilen bir Rableri olduğunu hatırlatmakta, müşriklerin taptıkları ilahların kesinlikle böyle olmadığını, görebildikleri gözlerinin, duyabildikleri kulaklarının olmadığını vurgulamaktadır. Allah işiten ve bilendir ama onların ilahları asla işitmez, görmez ve bilmez. Buna rağmen bu müşrikler, ibadet etmede o ilahları Allah'a nasıl eş koşuyorlar? Bu anlattıklarımız gösteriyor ki, Allah'ın sıfatlarının bu âyetle belirlilik takısıyla gelmesi, ayetin siyakına uygun düşmektedir. Sıfatların burada başka şekilde zikredilmesi siyaka uygun düşmezdi. Şüphesiz Allah, sözlerinin gizli anlamlarını en iyi bilendir.

Mü'min sûresinde de aynı durum söz konusudur. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz, kendilerine gelmiş bulunan hiçbir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri konusunda mücadele edenlere gelince; onların göğüslerinde kendisine ulaşamayacakları bir büyükleme vardır. Artık sen Allah'a sığın. Şüphesiz O hakkıyla işiten, hakkıyla görendir."* Bu âyetle kendisinden sığınılan, inkârcılarla mücadele ve buna bağlı olarak gözle görülür somut eylemleri ve sözleri olunca, Allah burada da sıfatlarını "İnnehu huve's-semî'ul-basîr" şeklinde vurgulu ve belirlilik takısıyla zikretmiştir. A'raf sûresinde ise kendisinden sığınılan, bizim gözle göremediğimiz ama onların bizi gördüğü varlıklardır. Onların varlığını, Allah'ın ve elçisinin haber vermesiyle ancak bilmekte ve inanmaktayız.

¹ Bu iki düşman, önceki bölümde zikredilen "nefis" ve bu bölümün konusu olan şeytandır.

sine büyük bir pay verildiğini haber vermektedir. Çünkü böyle davranmakla, düşmanın kendisine daha fazla zarar vermesini önlemiş ve onun bir dosta dönüşmesini sağlamıştır. Nefislerine hakim olarak, kendilerine kötülük yapanlara iyilikle karşılık verenler, her zaman insanların sevgilerini kazanır ve övgülerine mahzar olurlar. Böyle davranmakla hem kalplerini her türlü kin ve nefretten korurlar hem de insanların -hatta düşmanlarının- kendisine güven duymasını sağlarlar.

Bunun yanında, böyle kimseler Allah katında da büyük saygınlık kazanır ve her şeyden daha önemli olan O'nun rızasını/hoşnutluğunu elde ederler. İşte kötülüğe iyilikle karşılık vermenin bu dünyadaki ve âhiretteki karşılığı...

Fakat sabır olmadan bu mertebeye ulaşmanın mümkün olmadığını Yüce Allah şöyle haber vermektedir: "*Buna, sabredenlerden başkası ulaşamaz.*"¹ Gerçekten sabırlı olmayan ve sebat göstermeyen kimse, yapılan kötülüğe kötülükle karşılık vermekten kendini alıkoyamaz.

Öfke ve hiddet, şeytanın bineğidir. Öfkeli nefis ile şeytan, kötülüğü iyilikle savmayı emreden huzurlu nefse karşı işbirliği yaparak yardımlaşırlar. Bu ittifaka karşılık Yüce Allah, istiâze duası okunarak kendisinden yardım dilenmesini emretmekte; böylece huzura ermiş nefis, öfkeli nefis ile şeytan işbirliğine karşı güçlendirilmektedir. İstiâze duasıyla güçlenen huzurlu nefis, öfkesini yenmekte ve kötülüğe karşı sabrederek iyilikle karşılık vermektedir. Öfkesini yenerek ve sabrederek zafer kazanan kişinin Allah'a olan imanı ve tevekkülü daha da artmakta, şeytanın kendisine egemen olmasına mani olmaktadır. Yüce Allah bu gerçeği şöyle ifade ediyor:

¹ Fussilet, 41/35.

“Doğrusu şeytanın, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur.”¹

Mücahid, İkrime ve diğer bazı müfessirler âyette geçen ve “nüfûz” olarak tercüme ettiğimiz “sultân” sözcüğünü “Hüccet” delil ve kanıt olarak tefsir etmişlerdir. Ancak müfessirlerin büyük çoğunluğu, bu görüşü kabul etmemekte; kelimenin ne kanıt ne de güç yönüyle ele alınamayacağını söylemektedirler. Çünkü “sultân” kavramı daha geniş anlamlar ifade etmektedir. Güç ise, “sultân” kelimesinin anlamlarından sadece bir tanesidir. Aynı şekilde “sultân” sözcüğü, her ne kadar “hüccet” anlamı içerse de burada bu anlamda kullanılmamaktadır. Hüccet’in “sultân” olarak adlandırılması, güç sahibinin, elini kullandığı gibi hüccet sahibinin de hüccetini kullanması nedeniyledir. Dolayısıyla âyetin doğru olan anlamı şudur: “İman edenlere egemen olacak bir yol bulamaz.”

Yüce Allah, kendisine içtenlikle bağlı olan ve sadece kendisine dayanıp tevekkül eden kulları üzerinde şeytanın hiçbir yol bulamayacağını ve onları etkileyemeyeceğini bize şöyle haber vermektedir:

“Rabbim! Beni saptırdığın için, andolsun ki yeryüzünde fenalıkları onlara güzel göstereceğim; hâlis kıldığın kulların dışında, onların hepsini saptıracağım.” dedi. Allah dedi ki: “Benim gerekli kıldığım dosdoğru yol budur; Şüphesiz, kışkırtılıp-saptırılmışlardan sana uyanlar dışında, senin benim kullarım üzerinde hiçbir nüfuzun olamaz.”²

“Doğrusu şeytanın, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfûzu yoktur. O’nun nüfûzu sadece, o’nu dost edinenler ve Allah’a ortak koşanlar üzerinde.”³

Bu âyetler iki duruma dikkat çekmektedirler:

¹ Nahl, 99

² Hicr, 39-42

³ Nahl, 99-100

1- Şeytanın tevhid ehli ve ihlâs sahibi kimseler üzerinde nüfuz ve etkisinin olamayacağını haber veriyor.

2- Şeytanın nüfûz ve etkisinin Allah'a şirk koşan ve şeytanı dost edinenler üzerinde olacağını haber veriyor.

Allah düşmanı şeytan, Allah'ın kendisine tevhid ehli ve ihlâs sahibi kimseler üzerinde nüfuz kurma imkânı vermediğini bildiği için şöyle söylemektedir:

*"Dedi ki: İzzetine andolsun ki, ben de, sana içten ve samimi olarak bağlanan kulların hariç onların tümünü mutlaka kışkırtıp-azdıracam."*¹

Allah düşmanı da biliyor ki, Allah'a samimiyetle ve içtenlikle bağlanan, sadece O'na dayanıp güvenen kimseyi saptıramayacak ve azdıramayacaktır. Şeytan, etki ve nüfûzunun sadece kendisini dost edinen ve Allah'a eş koşan kimseler üzerinde olacağını biliyor. İşte böyle kimseler ancak onun tebaası olabilir. O, ancak Allah'a şirk koşan ve onu dost edinenlerin sultanıdır.

Soru: Yukarıdaki âyetlerde, şeytanın, kendisini dost edinenler üzerinde etkili ve nüfuz sahibi olduğu belirtilmektedir. Ancak şu âyette beni çağır" *Andolsun ki İblis, onlar hakkındaki görüşünü doğru çıkartmış; inananlardan bir topluluk dışında hepsi ona uymuşlardı. Oysa İblis'in onlar üzerinde bir nüfûzu yoktu; ama biz âhirete inananı, ondan kuşku içinde olandan ayırdetmek için (ona bu imkânı verdik)."*² şeytanın nüfuz sahibi olmadığı belirtilmektedir: Bu bir çelişki değil midir?

Cevap: "Onlar üzerinde bir nüfuzu yoktur" âyetindeki "Onlar" zamiri, eğer mü'minlere dönüyorsa, soru geçerliliğini yitirir. Çünkü bu durumda anlam, diğer âyetlerin anlamlarıyla örtüşmektedir. Ama eğer "Onlar" zamiri, şeytanın yoldan çıkardığı kimselere dönüyorsa -ki, âyetin zahiri

¹ Sâd, 82-83

² Sebe, 20-21

bunu gösteriyor- bu durumda âyetin anlamı: “Onlar arasında âhirete inananları bilip ortaya çıkarmak için şeytanı, onlar üzerinde nüfûz sahibi yaptık.” olur.

İbn Kuteybe anlatıyor: Şeytan, Allah’tan kendisine süre tanınmasını istediğinde dedi ki: “*Elbette onları kışkırtıp doğruluktan saptıracağım, onlara şunu şunu emredeceğim ve kullarından belli bir bölümünü mutlaka kendime bağlı kıla-
cağım.*” Şeytan bu sözü söylerken, ne kadar kişiyi yoldan çıkaracağını kesin bir şekilde bilmemekte, sadece tahminde bulunmaktaydı. Fakat daha sonra insanlar ona itaat edip peşinden gidince şeytan, onlar hakkındaki zannını doğrulamış oldu. O zaman Allah da şöyle buyurdu: “Bizim, şeytanı insanlar üzerinde nüfûz sahibi kılmamız, âhirete inananları ondan kuşku duyanlardan ayırt edip bilmek içindi. Böylece şeytanın peşinden gidip âhiretten kuşku duyanları açıkça ortaya çıkartıp vaad ettiğimiz azabın gerçekleşmesini sağlamış olduk.”

Dolayısıyla buradaki nüfûz, âhirete inanmayıp ondan şüphe eden kimseler üzerinde geçerlidir. Bu kimseler, şeytanı dost edinen ve Allah’a eş koşanlardır. Böylece âyetin anlamı diğer âyetlerin anlamlarına uygun düşmektedir.

Soru: Peki, İbrahim sûresinde geçen ve şeytanın, cehennem ehline söylediği şu söz hakkında ne diyeceksin? “*Esasen benim sizi zorlayacak bir nüfûzum yoktu; yalnızca sizi çağırdım, siz de geldiniz. O hâlde, beni değil kendinizi kınayın....*”¹ Her ne kadar bu, şeytanın sözü ise de, Allah’ın onun bu itiraf ve ikrarını inkâr etmeden bize haber vermesi, onun gerçekten nüfûz sahibi olmadığını gösteriyor.

Cevap: Bu güzel bir soru. Cevabı ise, yok olduğu söylenen “sultân (nüfûz)” sözcüğü burada İbn Abbas (r.a.)’ın da belirttiği gibi kanıt ve delil anlamındadır. Yani şeytan şöyle demektedir: “Benim sizi savunacak, size gösterecek

¹ İbrahim 22

herhangi bir delilim ve kanıtım yoktu. Sizi sadece davet ettim, siz de sözlerime inanarak peşimden geldiniz. Hem de hiçbir delil ve kanıt olmadan bana tâbi oldunuz.”

Halbuki, “Onun nüfûzu, onu dost edinenler üzerindedir.”¹ âyetinde var olduğu belirtilen sultan (nüfuz) ise, onları kışkırtıp saptırma, inkâra ve şirke sürüklenme, peşlerini hiç bırakmama ve onlara egemen olma anlamındadır. Allah Teâlâ bu anlama, şu âyetle dikkat çekmektedir:

“Görmedin mi, biz gerçekten şeytanları, küfre sapanların üzerine gönderdik, onları tahrik edip kışkırtıyorlar.”²

Bu âyette belirtildiği gibi şeytanın görevi, insanı doğruluktan ayırmak, günah işlemeye tahrik etmek ve onu sapkınlığa yönlendirmektir.

Şeytan, kendisini dost edinen ve Allah’a eş koşanlar üzerinde bu gücünü kullanabilir. Ancak hiçbir kanıtı ve dayanağı olmadan, sadece davet etmekle bu kimseler onun peşine takılır giderler. Çünkü şeytanın çağırmakta olduğu şeyler, o kimselerin arzu, istek ve amaçlarıyla bağdaşmaktadır. Bunlar, gerçekte kendi aleyhlerine hareket ederek şeytanın, üzerlerinde nüfuz kurmasına ve egemen olmasına fırsat vermişlerdir. Kendi elleriyle şeytana imkân verince, Allah’tan bir ceza olarak, şeytan da onlar üzerinde nüfuz kurdu ve onları kendine esir etti.

Yüce Allah şu âyette bu anlama dikkat çekmektedir: “Allah, kâfirlere mü’minlerin aleyhinde kesinlikle yol vermez...”³

Allah bu âyette genel anlamıyla, inananlar aleyhinde inkârcılara asla fırsat vermeyeceğini belirtiyor. Ancak mü’minlerin imanlarına ters gelen günahlar işlemeleri, inkârcıların onlar üzerinde nüfûz sahibi olmalarına imkân

¹ Nahl, 100

² Meryem, 83

³ Nisa, 141

verecektir. Mü'minler, Allah'ın emirlerine muhalefet etmekle, kendi elleriyle yenilgiye neden olurlar. Uhud savaşında Hz. Peygamberin emrini dinlemeyenlerin neden olduğu sonuç ortadadır.

Aynı şekilde Allah, şeytanın kul üzerinde nüfûz kurmasına da fırsat vermemiştir. Ancak kul, ona itaat ederek ve Allah'a şirk koşarak şeytanın, kendisi üzerinde nüfuz kurmasına fırsat vermiştir. Böylece Allah da, şeytanın kula egemen olmasına ve etkisi altına almasına imkân tanımıştır.

Dolayısıyla iyilik yapan ve doğruluktan ayrılmayan Allah'a hamd etmeli, bundan başka eylemleri olan da kendisinden başka kimseyi kınamamalı ve suçlamamalıdır.

Sadece Allah'a inanıp ibadet etmek, O'na dayanıp güvenmek ve ihlâs sahibi olmak, insanı şeytanın şerrinden korur ve tasallutundan kurtarır. Allah'a şirk koşturmak ve emirlerine muhalefet etmek de şeytanın nüfûz kurmasını sağlar. Tüm bunlar, Allah'ın takdiri ile gerçekleşmektedir. Sonuçta herkes Allah'a varacaktır. O zaman Allah apaçık delillerini herkese gösterecektir. Allah dileseydi, tüm insanları tek bir millet ve tek bir din üzere yaratırdı. Ancak O'nun hikmeti ve iktidarı, insanları farklı milletlerden ve dinlerden yaratmayı uygun bulmuştur.

“Şu hâlde hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'ındır. Göklerde ve yerde büyüklük O'nundur. O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹

* * *

¹ Casiye, 36-37

KULU ŞEYTANDAN KORUYAN ŞEYLER

İbn Kayyîm der ki:¹

En yararlı bilgi, kulu Şeytandan koruyan, Şerrini baŗtan savan ve kendisini himaye eden Şeyleri bilmektir. Şu on Şey insanı, Şeytan tehlikesinden korur:

1- İstiaze duası okuyarak Şeytandan Allah'a sığınmak.²

2- Felak ve Nas sûrelerini okumak. Şeytanın Şerrinden Allah'a sığınmada, onu baŗtan savmada ve ondan korunmada, bu iki sûrenin Őaŗırtıcı biçimde etkisi vardır. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurmuŗtur: "Koruma talep edenler, bu iki sûreyle korundukları kadar baŗka bir Şeyle korunamazlar."³ Son derece yararlı olması nedeniyle Hz. Peygamber, her yatmak istediğinde bu iki sûreyi mutlaka okurdu.⁴ Ayrıca Ukbe'ye, her namazdan sonra bu sûreleri okumasını emretti.⁵ Bu sûrelerin önemini belirten bir diğerk hadis ise Şudur. Hz. Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurdu: "Kim sabahladığında ve akŗamladığında İhlâs sûresiyle birlikte bu iki suûeyi üçer defa okursa, bu onu her Şeyden korur."⁶

¹ İbn Kayyîm, "Bedâi'ul-fevaid", (2/267 vd.)

² Bu konu, önceki bölümde ayrıntılarla işlendi.

³ Nesâî, (5453), Dârimî (3440)

⁴ Buhârî, (5017)

⁵ Ebû Davud, (1523), Tirmizî, Nesâî

⁶ Ebû Davud, (5082), Tirmizî, Nesâî

3- Âyete'l-Kürsî'yi okumak. Muhammed b. Sîrîn, Ebû Hüreyre'den rivayetle anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v.), beni ramazanda toplanan zekat mallarını korumakla görevlendirdi. Nöbet tuttuğum sırada birisi gelip malları dağıtmaya başladı. Onu yakaladım ve: Seni Allah Resûlü'ne götüreceğim!" dedim. Hadisin devamında: "Bunun üzerine bana şöyle dedi: "Yatağına girdiğin zaman Âyet el-Kürsî'yi oku. Artık Allah'ın himayesine girersin ve sabahlayıncaya kadar şeytan sana asla yaklaşamaz." dedi. Durumu Hz. Peygamber'e anlattım, şöyle buyurdu: "Yalancı biri olduğu hâlde o sana doğru söyledi. O, bizzat şeytanın kendisiydi."¹

4- Bakara sûresini okumak. Sehl b. Abdullah, Ebû Hüreyre'den rivayetle anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şeytan, içinde Bakara sûresi okunan eve giremez."²

5- Bakara sûresinin son iki âyetini (Âmene'r-resûlü'yü) okumak. Ebû Musa el-Ensârî³ anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Geceleyin Bakara sûresinin son iki âyetini okuyan kimseye bu yeterlidir."⁴ Tirmizî'nin Nu'man b. Beşir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah, varlıkları yaratmadan bin yıl önce bir kitap yazdı. Bu kitaptan iki âyet indirerek onlarla Bakara sûresini tamamladı. Bu iki âyet, üç gece bir evde okunduğunda artık o eve şeytan yaklaşamaz."⁵

6- Mü'min sûresinin ilk üç âyetini, âyet Âyete'l-Kürsî ile birlikte okumak. Tirmizî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Kim, sabahladığında Mü'min sûresinin ilk üç âyetini Âyete'l-Kürsî ile birlikte okursa, akşamlayıncaya kadar bu ikisi

¹ Buhârî (2311), Muallak olarak rivayet eder.

² Müslim (780)

³ Bir başka rivayette ise Ebû Mes'ud, hadisi rivayet ediyor.

⁴ Buhârî (4008, 5051), Müslim (807, 808)

⁵ Tirmizî (2882), Dârimî (3387)

onu korur. Kim de akşamladığında onları okursa, sabahlayıncaya kadar onu korur.”¹ Bu hadisi rivayet edenlerden Abdurrahman el-Meliki’nin ezberi konusunda her ne kadar bazı eleştiriler yapılmışsa da, hadisin değişik yollardan da rivayet edilmesi onu güçlendirmektedir.

7- Yüz defa “Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh, lehu’l-mülkü velehu’l-hamdu ve hûve âla külli şey’in kadîr” duasını okumak. Ebû Hüreyre anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kim bir günde yüz defa “Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh, lehu’l-mülkü velehu’l-hamdu ve hûve âla külli şey’in kadîr” derse, on köleyi özgürlüğüne kavuşturmuş gibi sevap alır, kendisine yüz iyilik sevabı yazılır, yüz kötülüğün günahı silinir ve akşam oluncaya kadar onun için şeytana karşı bir kalkan olur. Kendisinden daha fazla okuyan dışında hiç kimse, onun yaptığından daha güzel bir şey yapamaz.”² İşte son derece kolay, rahat ve büyük faydaları olan ve şeytana karşı da sağlam bir kalkan olan dua...

8- Şeytana karşı koruyan bir diğer sağlam kalkan, Allah’ı çokça anmaktır (zikir). Tirmizî, Haris el-Eş’arî’den rivayetle Hz. Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu nakleder: “Allah Teâlâ, Hz. Yahya’ya (a.s.) amel etmesi için beş söz emretti ve İsrail oğullarına da bu sözlerle amel etmelerini söylemesini emretti. Fakat o, neredeyse bunu yapmayacaktı.

Bunun üzerine İsa (a.s.) kendisine: Allah, amel etmen için sana beş kelime emretti ve israiloğullarına da bunlarla amel etmeleri için onlara emretmeni söyledi. Bu kelimeleri, ya sen onlara emredersin ya da ben gider onlara emrederim.” dedi.

¹ Tirmizî (2879), Dârimî (3386)

² Buhârî (3293), Müslim (2691)

Yahya: “Eğer benden önce davranırsan, Allah’ın beni yerin dibine geçirmesinden ya da bana azap etmesinden korkarım dedi ve İsrail oğullarını Beytu’l-makdis’in yanında toplanmaya çağırdı. İsrail oğulları meydanı doldurunca Yahya (a.s.) yüksek bir yere çıktı ve şöyle dedi: “Allah, kendisiyle amel etmem için bana beş söz emretti. Ben de, size, bunlarla amel etmenizi emrediyorum. Bu beş sözün birincisi, yalnız Allah’a ibadet etmeniz ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdır. Allah’a ortak koşan kimsenin durumu, kendi altın veya gümüş parasıyla bir köle satın alan adama benzer. Adam köleye: “İşte evim, işte işim; çalış ve kazancını bana getir!” der. Fakat köle, çalışır ve kazancını efendisinden başkasına götürür verir. Aranızdan kim kölesinin böyle olmasını ister.

Allah’ın bana emrettiği sözlerin ikincisi, namazdır. Ben de size, namaz kılmanızı emrediyorum. Namaz kıldığınızda etrafınıza bakmayınız. Çünkü Allah yüzünü, namaz kılan kulunun yüzüne çevirir. Kul, namazda etrafına bakmadıkça Allah yüzünü ondan çevirmez.

Bu sözlerin üçüncüsü oruçtur. Allah, size oruç tutmanızı emrediyor. Oruçlu kimsenin misali, bir topluluk arasında kesesinde misk kokusu bulunan adam gibidir. O topluluk-taki herkes onu ya da güzel kokusunu sever. Oruçlu kimsenin kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

Bana emredilen dördüncü söz, sadakadır. Allah size, sadaka vermenizi de emrediyor. Sadaka veren kimsenin misali, düşmanın esir aldığı ve boynunu vurmak için ellerini boynuna bağladıkları adam gibidir. Tam bu sırada adam: Beni bağışlamanız için az çok ne kadar malım varsa hepsini fideye olarak vermeye razıyım” der ve canını kurtarır.

Bana emredilen beşinci söz ise, Allah’ı çokça anmaktır. Ben de size, Allah’ı çokça anmanızı emrediyorum. Allah’ı zikreden kimsenin misali, kendisini takip eden düşmanın-dan kaçan ve bir kaleye sığınarak canını kurtaran adam

gibidir. İşte kul da, Ancak Allah'ı zikrederek nefsinı şeytandan koruyabilir.

Hz. Peygamber bu olayı aktardıktan sonra şöyle buyurur: "Ben de Allah'ın bana emrettiği şu beş şeyi size emre diyorum: Söz dinlemek, itaat etmek, cihad etmek, hicret etmek ve cemaate bağlı kalmak. Kim bir karış bile cemaatten ayrılırsa, tekrar boynuna geçirinceye kadar İslâm ilmiğini boynundan çıkarmış demektir. Kim de cahiliye davasını savunursa, cehenneme mahkum olmuştur." Bunun üzerine bir adam: "Namaz kılsa ve oruç tutsa da mı?" dedi. Hz. Peygamber: "Evet, namaz kılsa ve oruç tutsa da. Bunun için, sizleri müslüman ve mü'min olarak adlandıran Allah'ın davasını savununuz, ey Allah'ın kulları!" buyurdu.

Tirmizî, bu hadisin hasen sahih ve garip olduğunu söyler. Buhârî ise, hadisi rivayet eden Hâris el-Eş'arî'nin sahabelerden olduğunu ve Hz. Peygamberden başka hadisler de rivayet ettiğini belirtir.

Hz. Peygamber bu hadis-i şerifinde kişinin, ancak Allah'ı zikrederek nefsinı şeytandan koruyabileceğini haber vermektedir. Felak ve Nas sûreleri de işte tam bu anlama işaret etmektedir. Çünkü şeytan burada "hannâs" olarak nitelendirilmektedir. Hânnâs, kul, Allah'ı zikrettiğinde toplanıp gizlenen ve kaybolan; gafil kaldığında ise, yeniden gelip kalbi kuşatan, kışkırtan ve gizliden vesvese veren anlamındadır. Bu kışkırtma ve vesveseler, her kötülüğün kaynağını oluşturur. Bu yüzden Allah'ı zikretmek kadar kulu şeytandan koruyan başka bir şey yoktur.

9- Abdest almak ve namaz kılmak. Bunlar da şeytani kovan önemli ibadetlerdir. Bunlar, özellikle öfke ve şehvet gücü dizginlenemez duruma geldiği zaman çok yaralıdır. Çünkü bu iki kuvvet, insanoğlunun kalbinde tutuşan ve kaynayan ateş gibidir. Tirmizî'nin, Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Şunu biliniz ki, öfke insanoğlunun kalbinde

ateşten bir kor parçası gibidir. İnsan öfkelenildiğinde yüzünün kızardığını ve damarlarının şiştiğini görmez misiniz? Kim öyle bir şey hissederse, hemen yere otursun.”¹

Hız. Peygamber bir başka hadisinde ise şöyle buyurur: “Şeytan ateşten yaratılmıştır. Ateş ise, su ile söndürülür.”² O hâlde kul, öfke ve şehvet ateşini ancak abdest ve namazla söndürebilir. Öncelikle abdest bu ateşi söndürür; tam bir huşu ve içtenlikle kılınan namaz da, bu ateşin yarattığı bütün izleri siler. Bu, birçok kimseler tarafından denenmiş ve büyük faydaları olduğu ispat edilmiştir.

10- Her şeyin fazlasından sakınmak. Bakışların, sözlerin, yemeğin ve insanların arasına karışmanın fazlasından sakınmak gerekir. Çünkü şeytan genelde bu dört yönden insanoğluna yaklaşır ve amacına ulaşır.

Özet olarak³

Her akıl sahibi, şeytanın ancak şu üç yolla kendisine yaklaşabileceğini bilir:

1-) İsrâf ve aşırılık. İhtiyaç fazlası olan her şey, şeytanın payıdır. Şeytan bununla kalbe yaklaşır ve sahibine vesvese verir. Bundan sakınmanın yolu, nefsin yemek, uyku, zevk ve rahatlıktan her istediğini tam olarak vermemektir. Bu kapı eğer kapatılırsa, düşmanın giriş kapısı kapatılmış olur ve kişi kendisini güvende hisseder.

2-) Gaflet. Allah'ı zikreden ve anan kimse, Allah'ın himayesindedir. Ne zaman zikri bırakır ve gaflete dalarsa, kalenin kapısını açmış ve düşmanın rahatlıkla kaleye gir-

¹ Tirmizî (2191), İbn Mâce (4000)

² el-Elbânî, “Silsiletü'l-ehâdîdî'd-daîfe”, s. 582'de bunun zayıf olduğunu söyler.

³ İbn Kayyîm, “Fevâid”, s. 334, fayda no: 115

mesine zemin hazırlamış olur. Kaleye giren düşmanı dışarı atmak ise oldukça zordur.

3-) Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmak.

* * *

Altıncı Bölüm

**VESVESE VE GÜNAHLARIN
KALP ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

VESVESELERİN KALBE GELMESİ

Huzeyfe b. Yemân anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Hasır tek tek örüldüğü gibi vesveseler de kalbe tek tek gelir. Gelen vesveseyi kabul eden kalpte siyah; reddeden kalpte ise beyaz bir nokta oluşur. Kalp bu ikisinden birine tamamen dönüşünceye kadar vesveseler gelmeye devam eder. Kararan kalp, yan yatırılmış testi¹ gibidir. Ne bir iyilik yapar, ne de bir kötülükten sakınır. Hep isteklerinin peşinden gider. Beyaz kalp ise, yer ve gökler varoldukça vesveseler artık ona zarar veremez.”²

Allah Resûlü burada kalplere gelen vesveseleri, hasır kamışlarının tek tek örülmesine benzetmekte, ardından kalpleri iki kısma ayırmaktadır:

1-) Gelen vesveseyi kabul eden kalp: Süngerin suyu çekip yutması gibi, bu kalp de gelen vesveseyi kabul eder.

¹ Böyle bir testide su, hiç toplanmaz, dökülür gider.

² Müslim (144), Müslim’in bu rivayetinde hadisin başı şöyledir: “Huzeyfe anlatıyor: Bizler Hz. Ömer (r.a.)’ın yanındaydık. Dedi ki: Sizden kim, Hz. Peygamberin (s.a.v.) fitnelerden söz ettiğini işitti?” Bir topluluk: Biz işittik.” diye cevap verdi. Hz. Ömer: “Belki, sizin işittikleriniz kişinin ailesi ve komşusuyla ilgili olan fitnelerdir dedi. Topluluk: Evet” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: “O fitneleri, namaz, oruç ve sadakalar örter dedi. Sonra tekrar: Sizden kim, Hz. Peygamber’in deniz dalgaları gibi peş peşe gelen fitnelerden söz ettiğini işitti?” dedi. Huzeyfe: Orada bulunanların tamamı sustu. Bunun üzerine: Ben” diye cevap verdim. Hz. Ömer: “Allah aşkına söyle” dedi. Huzeyfe, yukarıda aktardığımız hadisi nakletmeye başladı.

Vesvese, kendisini kabul eden bu kalpte siyah bir nokta bırakır ve kalbi tamamen karartıncaya kadar peş peşe gelmeye devam eder. Kalp kararınca artık şu iki beladan kurtulamaz. Bu iki belâ, son derece tehlikelidir ve kişinin helak olmasına neden olur:

Bu belâların ilki, kişinin iyiyi kötünden ayırt edememesidir. Kalbi kararan kimse artık iyiliği tanımaz, kötülükten vazgeçmez. Belki bu hastalık öyle ileri bir dereceye varır ki, artık iyiliğin kötülük, kötülüğün iyilik, sünnetin bid'at, bid'atın sünnet, hakkın bâtil, bâtilin hak olduğuna inanır.

Kalbi kararan kimsenin karşılaşacağı ikinci bir belâ ise, nefsânî arzu ve isteklerini Hz. Peygamber'in getirdiklerine tercih etmesi ve bunların peşinden hiç ayrılmaması, âdeta nefsinin esiri hâline gelmesidir.

2- Gelen vesveseleri reddeden kalp: İman nuru ile aydınlanan ve parıldayan bu beyaz kalbe, vesveseler geldiği zaman onları kabul etmez ve geri çevirir. Böylece aydınlığı, parlaklığı ve gücü daha da artar.

Kalbe gelen vesveseler, aynı zamanda kalbin hastalanmasına da neden olur. Değişik çeşitleri bulunan vesveselerin başında şu ikisi gelir:

- Kişinin dikkatini cinselliğe çeken vesveseler
- Kişiyi kuşku ve şüphelere düşüren vesveseler. Bu tür vesveseler, kişiyi cehalete, haksızlığa, bid'atlar, günahlara ve türlü sapıklıklara sürükleyen vesveselerdir.

Birinci tür vesveseler, kişinin amaç/niyet ve iradesini bozmaya yönelikken, ikinci tür vesveseler kişinin bilgi ve inancını bozmaya yöneliktir.

Huzeyfe b. Yeman'dan rivayet edildiğine göre bazı sahâbîler, kalpleri dört gruba ayırmışlardır:

1- Temiz kalp: bu kalpte, parlayan bir ışık vardır. Mü'minin kalbi böyledir.

2- Örtülü kalp: Bu da inkârcıların kalbidir.

3- Ters kalp: Münafıkların kalbi böyledir. Dışarıya karşı kabul eder görünür; ama gerçekte inkâr eder.

4- Kararsız kalp: Bazen gerçekten iman eder, bazen de inkâr eder, iki yüzlülüğe meyleder. Bu kalpte, hangisi ağır basarsa o taraf kazanır.

Şimdi bu kalp çeşitlerini biraz inceleyelim. Mü'min'in Temiz olan kalbi, Allah ve Resûlü'nün dışında her şeyden arınmıştır. Bu kalp, haktan başka hiçbir şeye teslim olmaz. Bâtıl kuşkulara ve gerçekdışı şüphelere kesinlikle kapılmaz. Böylece iman nuru kalpte parlar ve daima hayırlı amellere yönelir.

Örtülü kalp, inkârcıların kalbidir. Çünkü bu kalp, içine kapanmış ve kabuğuna çekilmiştir. Bu yüzden ilim ve iman nuruna ulaşmaz. Yüce Allah, bu kalp türünü yahudilerden söz ederken kullanır ve şöyle buyurur:

*"Dediler ki: "Bizim kalplerimiz örtülüdür." Hayır; Allah, küfürlerinden dolayı onları lanetlemiştir. Bundan dolayı onların pek azı iman eder."*¹

Âyette geçen ve "örtülü" olarak anlam verdiğimiz "Ğulf" sözcüğü, "Ağlaf" sözcüğünün çoğuludur ve içine kapanmış, kabuğuna çekilmiş anlamına gelir. Hakkı reddetmeleri ve büyüklenerek onu kabul etmekten kaçınmaları nedeniyle Allah, bir ceza olarak kalplerini katılaştırmış, gözlerinin üzerine perde çekmiş ve kulaklarına da ağırlık koymuştur. Bu yüzden, hakkı işitemez ve göremezler. Allah bu gerçeği şöyle dile getirir:

¹ Bakara, 88

“Kur’ân okuduğun zaman seninle âhirete inanmayanlar arasında görünmeyen bir perde kıldık ve onların kalpleri üzerine, onu kavrayıp anlamalarını engelleyen kabuklar, kulaklarına da bir ağırlık koyduk.”¹

Kalpleri tevhid inancından soyutlanan ve bu inancın gereklerini yerine getirmekten uzak tutulan bu kimseler, Kur’ân’ı işittiklerinde elbette nefretle arkalarını dönüp giderler.

Ters kalp, münafıkların kalbidir. Yüce Allah bu kalp hakkında da şöyle buyuruyor: *“Şu hâlde münafıklar konusunda ne diye ikiye bölünüyorsunuz? Oysa Allah, onları kazandıkları dolayısıyla baş aşağı etmiştir.”²* Yani Allah, katında geçerli olmayan amelleri nedeniyle onları, eskiden içinde bulundukları bâtila geri çevirmiştir.

Saydığımız bu dört kalp türü içerisinde en kötü ve çirkin olanı bu kalp türüdür. Çünkü bâtil olana hak diye inanmakta ve onu savunanlara destek vermekte, hakkı da bâtil olarak görmekte ve hak sahiplerine düşmanlık etmektedir. Allah bu duruma düşmekten bizi korusun.

Kararsız kalp ise, imanın tam olarak yerleşip karar kılmadığı ve ışığını yakmadığı kalptir. Bu kalp, Allah’ın, sevgili Peygamberiyle gönderdiği gerçekleri tam olarak kabul edememiştir. Bu yüzden inanıp inanmamakta kararsızdır. Bazen imandan çok küfre yaklaşmakta, bazen de küfürden çok imana yaklaşmaktadır. Sonuçta hangisi daha ağır basarsa kalp, o tarafa ait olacaktır.

* * *

¹ İsrâ, 45-46

² Nisa, 88

GÜNAHLARIN KALP ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹

Günahların hem dünyada hem de âhirette, kalp ve bedene büyük zararlar veren çirkin etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin büyüklüğünü tam olarak Allah'ın dışında kimse bilemez. Biz de burada bu etkilerin sadece bir kısmını ele alacağız:

1) Allah'a saygı duyma hissini zayıflatması

Günahların kalp üzerindeki birinci etkisi, yüce Allah'a saygı duyma hissini ve inancını azaltması, Allah'ın kalpteki saygınlığını ve heybetini zayıflatmasıdır. Kul istese de istemese de günahlar, bu etkiyi kalpt yaratır. Çünkü Allah'ın saygınlık ve heybeti, kalpte güçlü olsaydı kul günah işleme cesaretinde bulunamazdı.

Kimi aldanmışlar, "Benim günah işlemem, Allah'ın saygınlık ve heybetinin kalbimde zayıf olmasından değil, O'na karşı beslediğim ümidin ve bağışlanma umudunun bir sonucudur." diyebilir. Fakat böyle düşünen bilmelidir ki, bu, sadece nefsin boş bir iddiası ve yanıltmasıdır. Çünkü Allah'ın azamet ve yüceliğinin, saygınlık ve heybetinin bir kulun kalbinde bulunması, Allah'ın emir ve yasaklarına uymayı gerektirir. Allah'ın taleplerini yerine getirmek, O'na

¹ İbn Kayyîm, "el-Cevâbu'l-kâfi", s. 119-130

isyan etmekten ve günah işlemekten alıkoyar. Günah işleme cesaretinde bulunanlar, Allah'ı hakkıyla tanımayan ve saygı göstermeyenlerdir. Bunlar, günah işledikleri hâlde nasıl Allah'a saygı duyabilir, O'nu yüceltebilir ya da bağışlamasını dileyebilirler? Allah'ın emir ve yasaklarına uymayanlar, af konusunda nasıl ümit sahibi olabiliyorlar? Bu, kesinlikle gerçekleşmesi mümkün olmayacak boş bir ümittir; bâtil bir düşünce olduğu apaçık ortadadır. Allah'ın saygı ve heybetinin kalbinde zayıflaması, emir ve yasaklarını hafife alması ve hakkına dikkat etmemesi, bir günahkâra ceza olarak yeter.

Bu cezanın bir sonucu olarak Allah, günahkâr kimsenin sevgi ve saygısını insanların kalplerinden çıkarır. İnsanlar artık ona saygı göstermez ve sevgi beslemez. Allah'ın emir ve yasaklarını hafife alıp alay ettiği gibi, insanlar da onu hafife alır ve alay ederler. Kul, Allah'ı ne kadar çok sever ve emirlerine uyarsa, insanlar da o kadar o kulu sever ve saygı gösterir. Kul, Allah'a isyan etmekten ve günah işlemekten ne kadar korkar ve çekinirse, insanlar da o kadar ondan korkar ve çekinirler. Kul, Allah'a ne kadar saygı gösterir ve kutsallarını korursa, insanlar da o derece ona saygı gösterir ve hürmet ederler. Allah'ın haram kıldıklarını işlemekten çekinmeyenler, insanların kendilerine saygı göstermesini ve sevgi beslemesini nasıl bekleyebilirler? Ya da Allah, kendisinin hak ve hukukunu hafife alan kimseyi insanların nazarında küçük düşürmez mi? Allah, günah işlemeyi basit göreni, insanlar arasında basit bir koruma indirmez mi?

Yüce Allah, Aziz Kitabında günah işlemenin kötü sonuçlarını anlatırken tüm bunlara işaret etmektedir. İşledikleri kötü ameller nedeniyle günahkârların kalplerine gizli perde çektiğini ve mühürlediğini, kendisini unuttukları gibi kendisinin de onları unuttuğunu, dinini hafife aldıkları gibi kendisinin de onları hafife aldığını, emirlerini yerine getir-medikleri gibi kendisinin de onların taleplerine cevap ver-

mediğini belirtmektedir. Allah bütün varlıkların kendisine secde ederek emrine uyduklarını, ancak insanlardan bir kısmının bu emre uymadığını, bu nedenle onları aşağılık kıldığını bize şöyle bildirmektedir:

“Görmedin mi, gerçekten, göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan birçoğu Allah’a secde etmektedirler. insanların birçoğu da azabı hak etmiştir. Allah kimi aşağılık kılsa, artık onu yüceltecek biri yoktur.”¹

Bu insanlar, Allah’a secde etmeyi hafife alıp emrini yerine getirmeyince Allah da onları hafife aldı ve aşağılık kimselerden kıldı. Artık bundan sonra onları bu aşağılıktan kurtaracak ve yüceltecek kimse olmayacaktır. Allah’ın küçük düşürdüğüne kim saygı gösterir ve değer verir? Ya da Allah’ın değer verdiğini ve üstün tuttuğunu kim küçük düşürebilir?

2) Kalbin korku ve yalnızlık hissine kapılması

Günahların kalp üzerindeki etkilerinden biri de, kalbin korku, endişe ve yalnızlık hissine kapılmasıdır. Allah, günahkâr kimsenin kalbinde tedirginlik, korku ve yalnızlık hissi uyandırır. Bu yüzden günahkâr kimseyi daima tedirgin ve endişeli görürsün. Allah’a itaat, en büyük ve en önemli sığınaktır. Bu sığınağa giren, Allah’ın dünyadaki ve âhiretteki cezalarından kurtulur. Sığınaktan çıkanı ise, korku ve endişeler her yönden çepeçevre kuşatır. Korkular, Allah’a itaat edenler için bir güven ve huzura dönüşür. İsyan eden ve günah işleyenlerin de en güvenli yerlerini bile korku ve kabûs alanlarına çevirir.

Bu yüzden günahkârın kalbi, sanki bir kuşun kanatları arasındadır. Rüzgar, kapısını hafif hareket ettirecek olsa

¹ Hac, 22/18

“Beni arıyorlar, işte geldiler” der. Bir ayak sesi işitse, kendisini öldürmeye gelen biri zanneder. Her şeyden endişe duyar, korkuya kapılır. Her kötülüğün kendisine geldiğini sanır. Oysa sadece Allah’tan korkan her şeyden güvende olur. Allah’tan korkmayan ise, her şeyden korkar; hiçbir şeye güven duyamaz.

Allah, insanı yarattığında günah işleme kabiliyetini ve korkuyu da beraberinde yaratmayı takdir etmiştir.

Günahların kalp üzerindeki bir etkisi de, kalpte büyük bir yalnızlık duygusu yaratmasıdır. Bu nedenle günahkâr, kendisini daima yalnız hisseder. Zira kendisiyle Rabbi arasında, kendisiyle insanlar arasında ve kendisiyle nefsi arasında yalnızlık egemen olmuştur. Günahlar çoğaldıkça yalnızlık hissi de artar. En acı hayat ise, gerçekten yalnızların ve korkuya kapılanların hayatıdır. En güzel hayat ise, kendisiyle, insanlarla ve Rabbiyle barışık ve huzurlu olanların hayatıdır.

Aklı başında bir günahkâr, düşünür ve günahların verdiği zevk ile doğurduğu korku ve yalnızlık gibi sonuçları karşılaştırıp kıyaslarsa, ne kadar kötü bir durumda olduğunu ve ne kadar ahmakça davrandığını çok iyi anlar. Çünkü Allah’a itaat etmenin verdiği huzuru, güveni ve tatlılığı, günahların neden olduğu yalnızlık, korku ve endişelere değişmiştir. Şair der ki:

Günahlar, seni yalnızlığa sürüklediye eğer
İstersen onları terk et ve itaatle huzura kavuş

Özetle meselenin sırrı şudur: Allah’a itaat, O’na yaklaşmayı sağlar. O’na yaklaştıkça huzur, neşe ve mutluluk daha da artar. Günah işlemek ise, Allah’tan uzaklaşmaya neden olur. Allah’tan uzaklaştıkça da yalnızlık duygusu daha fazla şiddetlenir. Bu yüzden insan, yakın bile olsa aralarındaki manevî uzaklık nedeniyle kendisiyle düşmanı

arasında bir yalnızlık hisseder. Buna karşılık uzak bile olsa sevdiği kimse ile arasında güçlü bir dostluk ve sıcaklık hissederek.

Yalnızlığın nedeni günahla gelen görünmez bir perdedir. Günah işlendikçe perde kalınlaşır ve yalnızlık hissi artar. Allah'tan gafil olmak da yalnızlığa neden olur. Ancak günahların neden olduğu yalnızlık duygusu daha şiddetlidir. Yalnızlık duygusunu zirveye çıkaran ise Allah'a ortak koşmak ve ilahi gerçekleri inkâr etmektir. Bu durumda kişinin yaşamakta olduğu yalnızlık hissi, kalbinden yüzüne vurmaya başlar.

3) Kalp sağlığını bozması

Günahların kalp üzerindeki etkilerinden biri de, kalp sağlığını bozup, onu hasta etmesidir. Kalbin hastalığı öyle bir dereceye gelir ki, artık hayatı ve sağlığı için oldukça önemli olan gıdalardan bir fayda görmez. Günahların kalpler üzerindeki etkisi, hastalıkların bedenler üzerindeki etkisi gibidir. Hatta günahlar, kalp hastalığının birincil nedenidir. Günahlar terk edilmedikçe, bu hastalığın ilacı da yoktur. Allah'a yönelip yürüyenler şu görüşte ittifak etmişlerdir: "Kalpler, Rablerine kavuşmadıkça amacına ulaşamaz. O'nun dışındaki şeylerden arınmadıkça Rabbine kavuşamaz. Nefsini tedavi edip hastalıklarından kurtulmadıkça da arınamaz. Hastalıklarından da ancak arzu ve isteklerine aykırı davranmakla kurtulabilir." Çünkü kalbin hastalıkları, nefsin arzu ve istekleridir; ilacı ise, bunlara aykırı davranmaktır. Eğer hastalık kalpte yer ederse, sahibini öldürür ya da ölümden beter eder. Nefsini, sınır tanımayan isteklerinden alıkoyan kimsenin varacağı yer cennettir. Ancak oraya girmeden önce bu dünyadaki gönül cennetine girecektir. Bu gönül cennetine girenlere bahşedilen nimetler, dünya nimetleri gibi değildir. Dünya nimetleri ile gönül cennetinin

nimetleri arasındaki fark, dünya ve âhiret nimetleri arasındaki fark gibidir. Her iki nimeti tatmayan kalpler, bu gerçeğe inanamazlar. Yüce Allah'ın, “Şüphesiz iyiler nimet içindedirler. Kötüler ise cehennemdedirler”¹ buyruğunun sadece âhirete has nimetler ya da azap olduğunu sanma. Bu nimet ve azap, her üç hayatta da (Dünya hayatı, Kabir hayatı ve Âhiret hayatı) mevcuttur. İnanan ve hayırlı amel işleyenler, bu üç hayatta da nimetle içindedirler. İnanmayan ve kötülük işleyenler de bu üç hayatta cehennemdedirler. Kalbin yararlandığı nimetlerden daha üstün nimet var mıdır? Kalbin yaşadığı azaptan da daha ağır bir azap var mıdır?

Hangi azap ve işkence, korku, endişe, keder, hüzn, göğüs darlığı, Allah'tan ve âhiret hayatından yüz çevirme, Allah'tan başkasına uyma ve O'ndan kopup ayrılmaktan daha ağırdır. Kalp, Allah'tan başka kime güvenip bağlanır ve severse, bu ona en kötü azabı ve işkenceyi tattırır. Kim Allah'tan başka bir şeyi severse, bu ona üç defa azap tattırır. Bu üç azabın birincisi, arzusuna kavuşmadan önce onu elde etmek için gösterdiği çaba ve gayretle çektiği azap eder. İkincisi, onu elde edince bunun elinden geri alınacağı ve onu kaybedeceği korkusuyla azapolunmaktır. Elde ettiğini kaybetmemek için ona daha düşkün olur, daha fazla çaba harcar. Bu da onu daha fazla yorar, sıkıntı verir. Üçüncüsü, kazandığını kaybedince, bu ona daha ağır gelir ve daha fazla acı çeker. İşte kalp, bu üç çeşit azabı daha âhirete gitmeden bu dünyada iken yaşar.

Kabir hayatında ise, onu artık geri dönüşü olmayan ayrılık acısıyla birlikte bir azap beklemektedir. Dünyada iken yaptıklarının aksine ne kadar büyük nimetler kaçırdığını burada anlayacak ve bu fırsatı kaçırmamanın acısını, Allah'tan

¹ İnfitar, 13-14

uzak yaşamanın acısını yaşayacaktır. Hem de ciğerleri parçalayan hasret acısına mahkum bir hâlde yaşayacaktır.

Fırsatı kaçırmamanın verdiği gam, keder, hasret ve üzüntü, toprak haşerelerin bedenlere verdikleri zarar gibi nefislerine zarar verecek, onlara eziyet edeceklerdir. Hatta keder ve üzüntünün acısı daha şiddetli ve etkisi daha fazladır. Allah, ruhlarını tekrar bedenlerine koyuncaya kadar bu hayat böyle acıyla devam eder. Artık bundan sonra acısı öncekilere benzemeyen daha şiddetli azap dönemi gelmiştir.

Bu acılar nerede? Kalbi, Allah'la coşan, sevinç ve neşeye boğulan, O'nun özlemiyle yanıp tutuşan, sevgisiyle huzur bulan, zikriyle rahatlayan kimsenin yaşadığı nimetler nerede? Bu nimetlere kavuşanlardan kimi, yaşadığı neşe ve coşku anında: Benim neşem gibisi yoktur." der. Kimi, Eğer cennet ehli bu hâlde ise gerçekten hayatları çok güzel!" der. Kimi, "Vay dünya miskinleri, orada yaşama zevkini ve tatlı nimetlerini tatmadan göçüp gittiler" der. Kimisi, Eğer krallar ve prensler yaşadığımız zevkleri bilselerdi, elimizden onu almak için bizimle savaşırlardı!" der. Kimisi de, "Dünyada da bir cennet var. O cennete giremeyen, âhiret cennetine giremez." der.

O hâlde, ey değerli nimetleri ucuza satanlar! Yapmakta olduğunuz bu satış gerçekten zararına bir satıştır. Zararın açık olduğu ortadadır. Eğer malının kıymetini bilemiyorsan bari, değerini bilenlere sor. Alıcısı Allah, kârı cennet olan bir alış verişten sakın zarar etme. Satış akdini gerçekleştiren ve parayı alıcıdan alacağını garantileyen Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) izinden ayrılma.

4) Kalbin basiretini köreltmesi

Günahlar, kalbin basiretini köreltir, nurunu söndürür, ilim yolunu kapatır ve doğru yolu bulmaya engel olur.

İmam Şafiî, İmam Mâlik'i ziyarete geldiğinde İmam Mâlik, basireti ile onun gelecekteki parlaklığını görür ve der ki: "Allah'ın senin kalbine bir nur koyduğunu görüyorum. Sakın, günah işleyerek o nuru söndürme."

Günah işlemekle kalpteki nur giderek zayıflar, yerini günahın karanlığı almaya başlar. Günah işlendikçe karanlık daha da artar. Öyle ki kalp, zifiri karanlık bir gece hâline dönüşür. Helak olan nice kimseler, önlerini göremedikleri için bu karanlıklarda düşüp yok olmuşlardır. Tıpkı tehlikelerle dolu bir yolda geceleyin yola çıkan bir âmâ gibi... Karanlıkların zorlukları çoktur, ondan kurtulmak zordur. İşlenen günahlarla artan karanlık, artık kalbi aşır diğer organları kaplamaya başlar. Karanlığın şiddetine göre kalp katılaşıp ve haktan yüz çevirir. Bu dünyada karanlıklar içinde yaşayan kimsenin, öldükten sonra kabir hayatı'nda karanlıkla dolacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu durumu şöyle ifade ediyor: "Şu kabirler, içine girenleri karanlıklarla kuşatır. Fakat yaptığım dua ile Allah, onlara kabirlerini aydınlatıyor."¹

Hesap günü gelip insanlar toplandığında, karanlıklar geçici olarak kalkar ve herkes birbirini görür. Sonra tekrar karanlık çöker. Öyle ki, yüzler kömür gibi siyahlaşır. Ne kötü bir ceza! İşte o zaman, baştan sona dünyadaki bütün zevkler, bu zevklere dalıp Allah'ın yolundan ayrılan insanlara sadece bir saatlik bir hayal gibi gelir. Allah, yardımıyla bizleri bu duruma düşmekten korusun.

* * *

¹ Müslim, 956

Yedinci Bölüm

DİRİ KALP

KALBİN DİRİ OLMASI HER İYİLİĞİN ANA KAYNAĞIDIR

Hayat ve nur, kulun mutlu olmasını sağlayan temel unsurlardır.

1-) Hayat ve nur, kulun mutlu olmasının temelidir.

Her iyiliğin ve her kulun hatta her insanın mutlu olmasının temeli, hayatın ve nurun kemâle ermesidir. Bu yüzden hayat ve nur, her iyiliğin temel kaynağı sayılır. Yüce Allah, hayat ve nurun önemini şöyle belirtmektedir:

“Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar içinde yürümesi için kendisine bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp oradan bir çıkış bulamayanın durumu gibi midir?”¹

Allah Teâlâ burada hayat ve nurun ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü hayatla ancak insanın güç, işitme, görme, haya, iffet, cesaret ve sabır gibi üstün özellikleri ortaya çıkar. İyiye sevmesi, kötünden nefret etmesi ancak hayatta olmakla gerçekleşir.

¹ En'am, 122

İnsanda yaşama arzu ve isteği güçlendikçe, bu erdemli davranışlar da önem kazanır ve güçlenir. Bu arzu ve istek azaldıkça bu nitelikler de zayıflar ve önemini yitirir.

İnsanın çirkinliklerden utanç duyması, seçtiği hayat tarzına göre değişiklik gösterir.

Sağlam, uyanık ve canlı bir kalp, çirkinliklerle karşılaştığında doğası gereği onlardan nefret eder ve onlara bakmadan uzaklaşır. Ölü kalp ise, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edemez. Abdullah b. Mes'ud der ki: "İyiliği tanıyacak ve kötülükten nefret edecek bir kalbe sahip olmayan kimse helak olmuştur."

Aynı şekilde sınırsız arzu ve isteklere ve cinselliğe düşkün olan kalp, bu tür şeylerle karşılaştığında hemen oraya yönelir. Zayıflık ya da hastalığının durumuna göre bu eğilimi artar veya azalır.

Ama eğer kalpte, kendisini aydınlatan bir nur varsa insan o zaman işin gerçeğini hemen fark eder. İyinin iyi, kötünün kötü olduğunu görür; iyiliği tercih edip kötülükten uzaklaşır.

Allah Teâlâ bu iki aslı, hayat ve nuru Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerde zikreder ve insanların dikkatini çeker. Örneğin Şura sûresinde Allah şöyle buyurur:

*"Böylece sana da biz kendi emrimizden bir ruh vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmiyordun. Ancak biz onu bir nur kıldık; onunla kullarımızdan dilediklerimizi hidayete erdiririz."*¹

Allah burada, hayat için gerekli olan ruh ile aydınlık ve parlaklığın elde edildiği nuru bir arada zikretmekte; peygamberine gönderdiği kutsal kitabın her ikisini de kapsadığını bize haber vermektedir. Bu kutsal kitap, kalplere canlılık kazandıracak ve aydınlığı ile ona yol gösterecektir.

¹ Şura, 42/52

En'am sûresinde ise şöyle buyurur:

*"Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar içinde yürümesi için kendisine bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp oradan bir çıkış bulamayanın durumu gibi midir?"*¹

Yani o, kalbi ölü bir inkârcı iken, cehalet karanlıklarında dolaşırken biz ona doğru yolu gösterdik, iman etmesinde başarılı kıldık ve ölü kalbine canlılık verdik, karanlıkların ardından kalbini aydınlattık.

Burada Allah Teâlâ, kendisine itaatten yüz çeviren, kendisini tanımayan, birlemeyen, dinî yasalarını kabul etmeyen, razı ve hoşnut olduğu şeylerden payını almayan, kurtuluşa ve mutluluğa götürecektir ameller işlemeyen inkârcıyı, nefsine hiçbir faydası olmayan ve başına gelen hiçbir kötülüğü defedemeyen bir ölüye benzetmektedir. İşte Allah, böyle birine, kendi yolunu gösterip, onu hidayete erdirmekte ve İslâm'la yaşatarak ona hayat vermektedir. Bu sayede kişi, kendisine zarar veren ya da yarar sağlayan şeyleri tanımakta, kendisini Allah'ın azabından kurtaracak ameller işlemekte, daha önce göremediği ve bilemediği hakkı görmeye ve bilmeye başlamakta, önceleri yüz çevirdiği şeylere yeniden rağbet etmektedir. Bunun sonucunda da kalbinde, yolunu aydınlatan bir nur doğmakta ve karanlıklar içindeki insanlar arasında bu nurla yürümektedir. Şair bu nuru kastederek şöyle söyler:

Benim gecem, seninle aydınlıktır
Oysa gece karanlığı devam etmektedir
İnsanlar zifiri karanlıklar içindeyken
Bizler gündüz gibi aydınlık içindeyiz

¹ En'am, 6/122

Su ve ateş örnekleri

Yüce Allah su ve ateş örneğini vererek, vahyinin kullar üzerinde nasıl farklı etki yarattığını izah etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

“Allah gökten su indirir, dereler onunla dolar taşar. Sel, üste çıkan köpüğü alır götürür. Süslenmek veya faydalanmak için ateşte erittiklerinizin üzerinde de buna benzer bir köpük vardır. İşte Allah, hak ve bâtıl için böyle misaller verir: Köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yeryüzünde kalır. İşte Allah örnekleri böyle vermektedir.”¹

Yüce Allah burada, vahyini, hayat için vazgeçilmez bir madde olan suya ve kendisiyle aydınlanan ışığa benzetmektedir. Vadilerden çağlayarak akan suların, vadinin büyüklüğüne göre çok veya az olduğunu haber vermekte; büyük vadilerden çok, küçük vadilerden ise az suyun akancağı gerçeğini hatırlatmaktadır. Kalpler de tıpkı bu vadiler gibidir. Büyük ve geniş kalpler, çok ilim; küçük ve dar kalpler de az ilim elde ederler.

Allah, gelen vahiyden kuşku ve şüphe duyan kalpleri, selin üzerindeki köpüklere benzetmektedir. Faydalı ilmin kalbe yerleşmesiyle birlikte bu kuşku ve şüphelerin, selin üzerindeki köpüklerin yok olduğu gibi yok olacağına dikkat çekmekte; yararlı suyun kaldığı gibi faydalı ilmin de kalıcı olduğunu bildirmektedir.

Bu âyetin hemen ardından Allah Teâlâ, cevherin üzerindeki kiri ve pası giderdiğini ve parlaklığını ortaya çıkardığını haber vermektedir. Bakara sûresinde ise kullarına ateş ve su misalini şöyle vermektedir:

“Bunların örneği, ateş yakan adamın örneğine benzer; (ki ateşi) çevresini aydınlattığı zaman, Allah onların aydınlığını giderir ve göremez bir şekilde karanlıklar içinde bırakı-

¹ Ra'd, 17

verir. (Onlar) Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bundan dolayı dönmezler.”¹

Bu âyet ateş örneğini, aşağıdaki âyet ise su örneğini vermektedir:

“Ya da (bunlar) karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşeklerle yüklü, gökten şiddetli bir yağmur fırtınasına tutulmuş gibidirler ki, yıldırımların saldıdığı dehşetle; ölüm korkusundan parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar. Oysa Allah kâfirleri çepeçevre kuşatıcıdır.”²

Bu iki örneğin birçok gizli hikmetini “el-Mealim” adlı kitabımızda ayrıntılarıyla anlattık.³

2-) Kalbin düzelmesi, iki temel esasa bağlıdır

Kalbin düzelmesi, huzura kavuşması, kurtuluşa ermesi şu iki temel esasa dayanır. Allah bu iki esası, Kur’ân-ı Kerimde bize şöyle bildirir:

“O (Hz. Peygambere indirilen Kitap), yalnızca bir öğüt ve apaçık olan bir Kur’ân’dır. (Bu Kur’ân,) diri olanları uyarıp-korkutmak ve küfre sapanların üzerine sözün hak olması için (indirilmiştir).”⁴

Bu âyette Allah Teâlâ, sadece canlı ve uyanık bir kalbe sahip olanların Kur’ân’dan yararlanabileceğini ve ilahî uyarıya, gereken cevabı vereceğini haber vermektedir. Allah bu gerçeğe yine şöyle dikkat çeker:

“Hiç şüphesiz, bunda, kalbi olan ya da bir şahit olarak kulak veren kimse için elbette bir öğüt vardır.”⁵

“Ey iman edenler, size hayat verecek şeylere sizi çağır-

¹ Bakara, 17-18

² Bakara, 19

³ Bkz. İbn Kayyım, el-Vabilu’s-sayyib, el-Mektebetü’l-İslamiyye bâskısı, s. 122 vd.

⁴ Yasin, 69-70

⁵ Kâf, 37

*dığı zaman, Allah'a ve Resûlüne icabet edin. Ve bilin ki, muhakkak Allah, kişi ile kalbi arasına girer...."*¹

Bu âyette gerçek hayatın, Allah'ın ve Resulünün çağırdığı ilim ve imanda olduğu vurgulanmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki, ilim ve iman olmayan kalpte hayat yoktur. Bunların bulunmadığı kalp, ölüdür.

Bir başka âyette Allah Teâlâ, Resulünün çağrısına cevap vermeyenleri kabirlerdeki ölümlere benzetmektedir. Bu, çok güzel ve yerinde bir benzetmedir. Çünkü bu kimselerin kalpleri ölmüş ve bedenlerine gömülmüştür. Allah bu benzetmeyi şu âyette yapmaktadır:

*"Diri olanlarla ölümler de bir değildir. Gerçekten Allah, dilediğine işittirir; sen ise kabirlerde olanlara işittirecek değilsin."*²

Şair ise şöyle söyler:

Cehalet gerçek ölümden önce sahipleri için ölümdür
Bedenleri kabirlerden önce kabirlere dönmüştür
Bedenlerindeki ruhlar yalnızlık içindedir
Büyük dirilişe kadar onlar için diriliş yoktur

Bu yüzden Allah Teâlâ, peygamberlere gelen vahyi Kur'ân'da iki yerde ruh olarak tanımlamış ve şöyle buyurmuştur:

*"Dereceleri yükselten Arş'ın sahibi (Allah), (âhiretteki) buluşma günü ile uyarıp-korkutmak için, kendi emrinden olan ruhu kullarından dilediğine indirir."*³

*"(Allah) kullarından dilediklerine, melekleri emrinden olan bir ruh ile indirir"*⁴

¹ Enfal, 24

² Fatır, 22

³ Mü'min, 15

⁴ Nahl, 2

*"Böylece sana da kendi emrimizden bir ruh vahy ettik."*¹

Bu âyette de belirtildiği gibi, ruhların ve kalplerin yaşaması Allah'tan gelen bu vahye bağlıdır. Vahyi kabul eden ve gerekleriyle amel edenlere Allah, henüz bu dünyada iken güzel bir hayat yaşamayı bahşetmiştir. Şöyle buyuruyor Yüce Allah:

*"Erkek olsun, kadın olsun, bir mü'min olarak kim salih bir amel işlerse, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız ve onların karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle muhakkak veririz."*²

Allah bu âyette, hem dünyada hem de âhirette güzel hayatın sadece vahyine cevap verenlere has olduğunu belirtmektedir. Şu âyetler de bu anlamı teyit etmektedir:

*"Ve Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. O da size, belirlenmiş bir vakte kadar güzel bir hayat yaşatsın ve her ihsan sahibine de ihsanını versin...."*³

*"Bu dünyada güzel davranışlarda bulunanlara güzellik vardır; âhiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu ne güzeldir."*⁴

Tüm bu âyetler gösteriyor ki, Allah Teâlâ, iyilik yapanı, yaptığı iyilik nedeniyle hem bu dünyada hem de âhirette mutlu edecek ve ona güzel bir hayat yaşatacaktır. Aynı şekilde Allah, kötülük yapanı da kötülüğü nedeniyle bu dünyada ve âhirette mutsuz edecek ve bedbaht yapacaktır. Şu âyetle bize bunu bildirmektedir:

*"Kim de benim zikrimden yüz çevirirse, artık onun için sıkıntılı ve dar bir geçim vardır; biz onu kıyamet günü kör olarak haşrederiz."*⁵

¹ Şura, 52

² Nahl, 97

³ Hud, 13

⁴ Nahl, 30

⁵ Tâhâ, 124

Aşağıdaki âyette ise Allah, her iki durumu birlikte zikretmektedir:

“Allah, kimi hidayete erdirmek isterse, onun göğsünü İslâm’a açar; kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü, - sanki göğsü yükseliyormuş gibi- dar ve sıkıntılı kılar. Allah, iman etmeyenlerin üstüne pıslığı işte böyle atıverir.”¹

Dolaysıyla iman ve hidayet ehlinin göğsü daima ferah, geniş ve huzurludur. Diğerlerinin ise göğüsleri daima sıkıntılı, dar ve huzursuzdur.

Yüce Allah, bir başka âyette şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ın, göğsünü İslâm’a açtığı kimse, Rabbinden bir nur üzeredir, (öyle) değil mi? Fakat Allah’ın zikrine karşı kalpleri katılaştırmış olanların vay hâllerine. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.”²

Buna göre, sadece iman ehlinin gönülleri ferah hâlde Allah’tan bir nur üzerindedir. Onların dışındakilerin ise, gönülleri dar ve karanlıklar içindedir.

Kalp Temizliği bölümünde bu konuyla ilgili ayrıntılar zikredilecektir.

Sonuç olarak, kalbin canlı, uyanık ve aydınlık olması her hayırlı işin temeli ve esasıdır. Kalbin ölmesi ve karanlıklar içinde bulunması ise, her kötülüğün ana kaynağıdır.

* * *

¹ En’am, 125

² Zümer, 22

KALP, HAKKI ANLAMAKLA CANLANIR

Kalpteki iki güç: İlim ve irade

Kalpte iki güç bulunur. Bunlar:

- İlim ve anlama gücü.
- İrade ve sevgi gücü.

Kalp, bu iki gücü kendi yararına kullanmakla ancak olgunlaşır. Bu güçlerin uygun ve faydalı yerlerde kullanılmasıyla kişinin amelleri düzelir, mutluluğa kavuşur.

İlim gücü, hakkı tanımak, anlamak ve onunla bâtıl arasındaki farkı ayırt etmekte kullanılırsa, olgunluğa ve kemale erer.

İrade ve sevgi gücü de, hakkı arama, sevme ve onu bâtıla tercih etmede kullanılırsa, ancak olgunluğuna kavuşur.

Hakkı ve gerçeği bilmeyen ve tanımayan kimse, yolunu şaşırmış biridir.

Fakat hakkı tanıdığı hâlde onu tercih etmeyip başkasını tercih eden, Allah'ın gazabına uğrar.

Ama hakkı tanıyan ve ona uyan ise, büyük bir nimete ve mutluluğa kavuşmuş olur.

Allah Teâlâ bizden, her namazda, gazaba uğramışların ya da sapıtanların yolunu değil, kendilerine nimet verilenlerin yolunu talep etmemizi emretmektedir. Fatıha sûresinde

geçen “sapıtanlar”dan maksat, hıristiyanlar; “gazaba uğrayanlar”dan maksat ise yahudilerdir. Çünkü hıristiyanlar cahil, yahudiler ise inatçı bir millettir.

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in ümmeti ise, kendilerine nimet verilen bir ümmettir. Bu yüzden Süfyan b. Uyeyne der ki: “İçimizden kendilerini ibâdete verenler bozulduğunda hıristiyanlara; âlimlerimiz bozulduğunda ise yahudilere benzemiş olurlar. Çünkü hıristiyanlar, bilgi olmadan kendilerini ibadetlere verdiler; yahudiler ise, hakkı bilip tanıdıklarını hâlde ondan sapıp bâtili tercih ettiler.”

Adiy b. Hatem’den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: “Gazaba uğrayanlar, yahudiler; sapıtanlar ise, hıristiyanlardır.”¹

Hakkı bilip-tanımak ve ona tâbi olmak

Yüce Allah, Kur’ân-ı Kerim’in birçok yerinde bu iki temel ilkeye işaret eder. İşte bu âyetlerden bir demet:

*“Kullarım beni sana soracak olursa, işte ben (onlara) pek yakıным. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm. Öyleyse, onlar da benim çağırma cevap versinler ve bana iman etsinler. Umulur ki irşad (doğru yolu bulmuş) olurlar.”*²

Allah Teâlâ burada, çağrısına cevap vermekle iman etmeyi bir arada zikretmektedir.

*“Ona inananlar, saygı gösterip düşmanlarına karşı yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nuru izleyenler, işte kurtuluşa erenler bunlardır.”*³

“Elif, Lâm Mîm. Bu, kendisinde şüphe olmayan, muttakiler için de kılavuz olan bir kitaptır. Ki onlar, gabya ina-

¹ Tirmizî (2954)

² Bakara, 186

³ A’raf, 157

nırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. Ve (yine) onlar, sana indirilene, senden önce indirilenlere iman ederler ve âhirete de kesin bir bilgiyle inanırlar. İşte bunlar, Rablerinden olan bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de bunlardır.”¹

“Yüzlerinizi doğudan ve batıdan yana çevirmeniz iyilik değildir. Ama iyilik, Allah’a, âhiret gününe, meleklerle, Kıtaba ve peygamberlere iman eden; ona olan sevgisine rağmen, malı yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyip-dilenene ve kölelere (özgürlükleri için) veren; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler ile zorda, hastalıkta ve savaşın kızııştığı zamanlarda (direnip) sabredenler(in tutum ve davranışdır). İşte bunlar, doğru olanlardır ve muttâki olanlar da bunlardır.”²

“Asra andolsun; gerçekten insan, ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka.”³

Allah Teâlâ bu sûrede, kazandıran ya da kaybettiren amellerin işlendiği zamana yemin etmektedir. Bu zaman içinde herkesin kaybettiğini, sadece ilmî gücü ile Allah’a inanan ve amelî gücü ile de Allah’a itaat edenlerin kaybetmediğine vurgu yapmaktadır. Bu nitelik kişiyi olgunlaştırır. Ancak o, bununla yetinmez. Çevresine de bunları tavsiye eder, hatta emreder. Bunun için karşılaştığı güçlüklerle karşı sabreder.

Böylece faydalı ilim ve salih amelle kendisi olgunlaşmış, onu çevresindekiler öğretmekle de başkalarını olgunlaştırmaya çalışmıştır. İmam Şafiî Asr sûresi hakkında şöyle

¹ Bakara, 1-5

² Bakara, 177

³ Asr, 1-3

söyler: “İnsanlar Asr sûresini yeterince düşünselerdi, bu onlara yeterdi.”

Bütün bu aktardıklarımız, Kur’ân’ın birçok yerinde değişik ifadelerle geçmektedir. Bütün bu yerlerde Allah Teâlâ, saadet ve mutluluk ehlinin, hakkı tanıyıp bilen ve ona tâbi olanlar olduğunu; bedbaht ve mutsuzların da hakkı bilmeyen ya da bildikleri hâlde başkasını tercih edenler olduğunu bize haber vermektedir.

Bu yüzden bu her iki gücün iyi bilinmesi ve kalbin bunlardan gafil olmaması gerekir. Eğer ilmî güç, hakkı tanıma ve anlamada kullanılmazsa, zorunlu olarak bâtil şeylerde kullanılır. İrade gücü eğer salih amellerde kullanılmazsa, ister istemez salih olmayan amellerde kullanılır. Çünkü insan, yapısı gereği boş duramaz. Daima bir şeyler yapmak, çalışmak ve istemek durumundadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadislerinde buna dikkat çekmekte ve şöyle buyurmaktadır:

“En doğru isimler, Hâris ve Hemmâm’dır.”¹

Hadiste geçen “Hâris, çalışıp kazanan; Hemmâ”m ise, isteyen ve talep eden anlamındadır.

İnsan nefsi, iradeyle hareket eder. Onun iradeyle hareket etmesi, yapısının bir gereğidir. İrade, istemek ve dilemek demektir. Yani istek, nefsin ayrılmaz bir niteliğidir. Bu yüzden eğer irade, hakka yönlendirilmez ve hakkı talep etmezse, zorunlu olarak bâtili düşünür ve onu talep eder.

Bir sonraki bölümde bu konuyu ele alacağız inşallah...

* * *

¹ Ebû Davud (4950)

Sekizinci Bölüm

KALBİN HASTALIKLARININ TEDAVİSİ

KALP HASTALIKLARI

Kalp hastalıkları iki türüdür

1-) Kalp hastalığı bulunan kimsede, hastalığın acısını hemen hissetmez. Önceki bölümde açıkladığımız cehalet, kuşku ve şüphe, nefsanî arzulara ve cinselliğe düşkünlük bu hastalık türüne girer.

Gerçekte bu hastalık türünün acısı Jaha büyüktür. Ne var ki, kalbin tamamen bozulmuş olması bu acıyı hissettirmemektedir. Cehalet ve tutku sarhoşluğu, hasta ile acıyı hissetme duygusu arasına girmiştir. Yoksa acı, o an vardır. Ancak hastanın başka şeylerle meşgul olması acıyı gizlemektedir.

Bu, hastalıkların en zor ve tehlikeli olanıdır. Tek ilacı ise, peygamberlerin yolunu izlemek ve onların peşinden gitmektir. Çünkü onlar, bu tür kalp hastalıklarının uzman doktorlarıdır.

2-) Sahibine anında acı veren hastalıktır. Gam, keder, üzüntü, kin ve nefret bu hastalık türündendir. Bu tür hastalık, bazı doğal ilaçlarla giderilebilir. Hastalığın nedenlerini ortadan kaldırmak veya antidepresan ilaçlar kullanmak gibi... Bu ilaçlar, kişinin acısını hafifletebilir ve geçici olarak kişiyi rahatlatır.

Bedenin acı duyması nasıl ki kalbi etkiliyor ve kalbin acı duymasına neden oluyorsa, aynı şekilde beden de kalbin acılarından etkilenir ve huzursuz olur. Doğal veya tıbbî ilaçlarla tedavi edilebilen kalp hastalıkları, normal bedensel hastalıklar gibidir. Bu da tek başına kalbe acı vermeyi gerektirmez.

Fakat sadece peygamberin gösterdiği ilaçlarla tedavi edilebilen hastalıklar, gerekli ilaçlar kullanılmadıkça sahibine daima acı verir ve huzursuz eder. Peygamberin belirttiği ilaçları kullanan hasta kalp sahibi, şifa bulur ve huzursuzluklarından kurtulur.

Arap dilinde “Şefa gayzehu/Öfkesi şifa buldu” deyimi vardır. Yani “öfkesi dindi ve rahat etti” demektir. Düşmanına yenilen kimse bundan büyük bir acı duyar ve ona karşı kalbi öfke ve hınçla dolar. Ancak ondan intikamını aldığı anda, bu acısı diner ve içi rahat eder. İşte kalpte meydana gelen bu öfke ve hınca Allah Teâlâ şöyle işaret eder:

“Onlarla çarpışınız. Allah, onları sizin ellerinizle azablandırınsın, hor ve aşağılık kılsın ve onlara karşı size zafer versin, mü’minler topluluğunun göğsünü de şifaya kavuştursun. Ve kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder.”¹

Allah bu âyette mü’minlere düşmanlarıyla çarpışmalarını emretmekte ve bunda altı faydanın bulunduğunu haber vermektedir.²

Öfke, kalbe acı verir. İlacı ise öfkenin giderilmesidir. Eğer öfke, hak olan bir davranışla giderilirse, kalp şifa bulur ve hastalıktan kurtulur. Eğer haksızlıkla veya bâtil bir davranışla giderilirse, bu, aksine kalbin hastalığını daha da artırır. Tıpkı aşığın, maşuku ile meşru olarak değil; gizli

¹ Tevbe, 14-15

² Bu altı fayda, Allah’ın onlara azap etmesi, onları aşağılık kılması, mü’minlere zafer vermesi, göğüslerinin de olanı şifaya kavuşturması, kalplerindeki öfkeyi gidermesi ve dilediğinin tevbesini kabul etmesidir.

yoldan ilişkiye girmesi gibidir. Böyle bir ilişki, hastalığını iyileştirecek yerde daha da ağırlaştırır ve aşk hastalığından daha zor hastalıklara yol açar.

Aynı şekilde gam, keder ve hüznün de kalp hastalıklarındandır. Bunların tedavisi ise, sevinç, mutluluk ve neşeyle yapılır. Eğer bu sevinç ve mutluluklar Allah'ın meşru kıldığı çerçevede olursa, kalp şifa bulur ve hastalıktan kurtulur. Eğer meşru olmayan çerçevede olursa, bu durumda hastalık gizlenir ve daha da derinleşir. Ardından daha zor ve tehlikeli hastalıklara neden olur.

Cehalet ve bilgisizlik, kalbe acı veren bir diğer hastalıktır. Kimi insanlar bu hastalığı yararlı olmayan ilimler öğrenmekle tedavi etmeye çalışır. Bu ilimlerle hastalığının iyileştiğini zanneder. Gerçekte bu ilimler, hastalığı daha da artırmıştır. Kişinin böyle yararsız ilimlerle uğraşması, onun yararlı ilimleri öğrenmesine ve kalpteki gizli acıyı hissetmesine engel olur. Halbuki yararlı ilimler ancak kalbin sağlığına kavuşmasını sağlar.

Allah Resûlü, bilmeden fetva veren ve bu fetvalarıyla bir kişinin ölümüne neden olanlar hakkında şöyle buyurmuştur: "Onu öldürdüler! Allah da onları kahretsin. Bilmediklerinde bilen birine sorsaydılar ya? Kuşkusuz cehaletin şifası, sormaktır."¹

Allah Resûlü bu hadisinde cehaleti bir hastalık olarak değerlendirmekte ve ilacının da ilim ehline sormak olduğunu belirtmektedir.

Bir şeyden şüphe eden ve kuşku duyan kimsenin kalbi de acı çeker. Kuşku duyduğu konuda kesin bilgiye kavuşuncaya kadar bu acısı devam eder. Kuşku ve şüpheler, kişide beden ısısının yükselmesine neden olur. Bu yüzden şüpheyi gideren kesin bilgiye kavuşan kimse için Araplar,

¹ Ebû Davud (337) İbn Mâce (572) Dârimî (752)

rahatladı, mutlu oldu anlamında “göğsü serinledi” veya “kesin bilginin serinliğine kavuştu” derler.

Cehalet ve doğru yoldan ayrılmak kalbi daraltır. Buna karşılık doğru yola girmek ve bilgi sahibi olmak da kişinin kalbini ve gönlünü ferahlatır, mutlu eder. Allah şu âyetle bu gerçeğe dikkat çekmektedir:

“Allah, kimi hidayete eriştirmek isterse, onun göğsünü İslâm’a açar; kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü, - sanki göğsü yükseliyormuş gibi- dar ve sıkıntılı yapar.”¹

Göğüs darlığı, nedeni ve ilacı hakkında ayrıntılar ileride zikredilecektir.

Sonuç olarak,

Kimi kalp hastalıkları doğal ilaçlarla tedavi edilebilir.

Kimi kalp hastalıkları da ancak imanî ilaçlarla tedavi edilebilir.

Kalp, manen canlı ya da ölü olabilir. Hastalanıp iyileşebilir.

Kalp hastalıkları, beden hastalıklarından daha büyük ve daha etkilidir. Bu hastalıklardan kurtulmak, ancak Allah’ın başarılı kılmasıyla mümkündür.

* * *

¹ En’am, 125

KUR'ÂN, KALP İLAÇLARINI HABER VERİYOR

Kur'ân'ın kuşku ve şüphe hastalığına ilacı

Allah Teâlâ, bu hastalığın ilacı hakkında şöyle buyurmaktadır:

*"Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt, göğüslerde olana bir şifa ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet geldi."*¹

*"Kur'ân'dan mü'minler için şifa ve rahmet olan şeyleri indirmekteyiz."*²

Daha önce şüphelerin, nefsanî arzu ve isteklerin kalp hastalıklarının en başında geldiğini belirtmiştik. Kur'ân, bu her iki hastalık türüne de şifadır.

Çünkü orada hakkı ve bâtılı birbirinden ayıran kesin ve açık kanıtlar bulunmaktadır. Bu kanıtlar, kişinin bilgi, düşünce ve anlama gücünü bozan kuşku ve şüphe hastalığını iyileştirir, onu ortadan kaldırır. Eşyaların gerçeğini anlamasını sağlar.

Bu yerkürede Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını âhiretin varlığını, peygamberliği, bâtıl ve bozuk düşüncelerin geçersizliğini en güzel şekilde ortaya koyan Kur'ân'dan başka bir kitap yoktur. O, bütün bunları eksiksiz ve mü-

¹ Yunus, 57

² İsra, 82

kemmel bir şekilde, açık bir dille ve aklî bir üslupla açıklamak için insanoğluna yeterli bir kitaptır.

Kur'ân gerçek bir şifadır

Kur'ân kuşku ve şüphe hastalıklarına karşı gerçek bir şifadır. Ancak bu, Kur'ân'ı anlamaya ve amacını bilip-tanımayaya bağlıdır. Allah bu imkânı kime tanırса, o kimse gece ve gündüzü açıkça fark ettiği gibi hakkı ve bâtılı da kalp gözüyle görüp birbirinden ayırt edebilir. Kur'ân dışındaki tüm kitapların, insan kaynaklı gerçek olmayan düşünceler olduğunu bilir. Bu düşüncelerin:

- Güvenilir olmadığını, kişisel görüşler ve gelenekler olduğunu,
- Sahte zanlar olduğunu ve hiçbir gerçeği yansıtmadığını,
- Kalbe hiçbir yarar sağlamayan sağlıksız görüşler olduğunu,

Gerçek ve sağlıklı bilgilere ulaşmayı zorlaştırdığını, buna engel olduğunu ve yararı yok denecek kadar az olmasına rağmen görüşlerini ispat etmek için sözü uzattıklarını anlar. Bu düşünceler “Sarp kayalık bir dağ başındaki zayıf bir deve eti gibidir. Kolay bir yer değil ki, çıkılsın; semiz bir deve eti değil ki, yolun zorluğuna katlanılsın”¹

Kelamcıların sıkıntı ve çıkmazları

Kur'ân, kelamcı ve felsefecilerin görüş ve düşüncelerinden daha güzel, daha açık ve net, kesin bilgiler vermektedir. Kelamcılar ve diğerleri ise, düşüncelerini açıklamak için sözlerini uzatmakta, karışık, kapalı ve anlaşılmaz ifadeler kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Şairin dediği gibi:

¹ Buhârî (5189) Müslim (2448) Bu benzetme, Ümmü Zer hadisi olarak bilinen hadisin bir bölümüdür.

Dünyada rekabet ve çekişme olmasaydı
 Münazara kitapları olmazdı
 Ne Muğni ne de Amed bulunmazdı
 Bu kitaplarla sorunları çözdüklerini sanıyorlar
 Oysa bunlarla sorunları daha da zorlaştırıyorlar

Bu kimseler, yazdıkları bu tip eserlerle insanların şüphelerini giderdiklerini sanıyorlar. Halbuki akıllı biri, bu eserlerin şüpheleri daha da artırdığını rahatlıkla anlar. Şifa ve hidayet yolu, Allah'ın Kitab'ı ve Resûlünün sözlerindeki kesin bilgilerle bulunmayacak da, bu şüphecî, şaşkın ve insanların kuşkularını daha da artıran kimselerin sözleriyle mi bulunacak? Bu kesinlikle mümkün değildir! İşte onlardan biri¹ bir kitabının sonunda vardıkları sonu şu dizelerle ifade etmektedir:

Akılların vardığı son bilinmezlik
 İnsanların çalışmalarının çoğu boş
 Ruhlarımız bedenlerden ayrı ve yalnız
 Dünyamızın özü, cefa ve günahkârlık
 Ömrümüz boyunca bir fayda sağlamadık
 Dedikoduların dışında bir şey öğrenemedik

Ben de bütün kelimî üslupları ve felsefî metodları inceledim ve hiçbir hastaya şifa vermediklerini, hiçbir susuza çare olamadıklarını gördüm. Hastalıkları iyileştirmede en güzel metodun, Kur'ân metodu olduğunu müşahade ettim. Benim gibi bu metodları incelemek ve denemek isteyen her akıl sahibi, benim vardığım bu sonuca ulaşacaktır. Dilerse-
 niz isbat senesinde şu âyetleri okuyabiliriz:

“Rahman (olan Allah) arşa istiva etmiştir.”²

¹ Fahrüddin er-Râzî, (ö. 606)

² Tâhâ, 20/ 5

“Güzel söz O’na yükselir, salih amel de onu yükseltir.”¹

Ret sadedinde de şu âyetleri okuyabilirsiniz:

“O’nun benzeri olan hiçbir şey yoktur.”²

“Onların hiçbirinin ilmi O’nu kuşatamaz.”³

İşte ömrü kelim tartışmalarıyla geçmiş birinin, bir kitabının sonuna koyduğu dizeleri yukarda aktardım. Bu kişi, tartışmasız olarak kelim ve felsefede döneminin en parlak ve en üstün kişisiydi.

Onun gibi nice kelimci felsefeciden buna benzer sözler nakledilmiştir. Bunları “es-Sevaiku’l-mürsele” adlı eserimizde detaylı bir şekilde aktardık.

Adı geçen eserimizde bazı ariflerin söylediği şu sözü de nakletmiştik: “Kelimcilerin sonu, şüpheye düşmek; tasavvufçuların sonu ise, ölçsüzlüktür.”

Kur’ân ise, insanları dolaysız olarak net bilgiye götürür ve onları gerçek amaçlarına ulaştırır. Zaten onu indiren Allah’ın tek amacı da budur. Bu yüzden Kur’ân, göğüslerdeki kuşku ve şüpheleri gideren bir ilaç, inananlara doğru yolu gösteren bir hidayet kaynağı ve merhamet kitabıdır.

Kur’ân’ın, nefsanî düşkünlük hastalığına ilacı

Kur’ân-ı Kerim nefsanî arzu ve isteklere, tutku ve ihtiraslara düşkünlük hastalığını, etkileyici ve güzel öğütlerle iyileştirmeye çalışır. Bazen iyiliğe teşvik eder, bazen cezalandırmakla tehdit eder. Bazen dünya ve nimetlerine dalmamayı ve onlardan uzak kalmayı tavsiye eder, bazen âhireti hatırlatarak insanları bu kalıcı hayata teşvik eder. Bazen de geçmişten çeşitli ibret ve derslerle dolu birçok örnek verir, kıssalar anlatır. Bu örnek ve kıssaları okuyan

¹ Fatır, 10

² Şura, 11

³ Tâhâ, 110

ve düşünen sağlıklı bir kalp sahibi, bunlardan bu dünyada veya âhirette kendisine fayda sağlayacak dersler çıkarır. Kendisine zarar verecek şeylerden sakınıp, yarar sağlayacak şeyleri yapmaya çalışır. Böylece kalp, iyiyi ve doğruyu sever; kötüden ve yanlıştan nefret edip, uzaklaşır.

O hâlde Kur'ân, bozuk düşünce ve istekleri doğuran hastalıkları iyileştirmektedir. Kalpler düzelince istekler de düzelmekte ve üzerinde yaratıldığı fitrata geri dönmektedir. Böylece kendi istek ve arzusuyla, özgür seçimiyle yaptığı fiil ve eylem ve amelleri düzelmektedir. Hasta bir beden sağlığına kavuşup eski normal hâline döndüğü gibi kalp de, sağlığına kavuşur ve normal tabîi hâline döner. Sütten başka bir şey kabul etmeyen bir bebek gibi o da artık haktan başka bir şey kabul etmez. Bir şairin dediği gibi:

Delikanlı, sütten başka bir şeyi kabul etmeyen
Çocuk gibi oldu onu azarlayanlar rahat etti

Bedenler, kendilerini geliştiren ve güçlendiren maddelerle beslendikleri gibi kalpler de, kendilerini arındıran, güçlendiren, destek veren, sevindiren, mutlu eden, canlandıran ve olgunlaştıran iman ve Kur'ân'la beslenir.

Kalpler ve bedenler, düzelip olgunlaşınca kadar daima gelişmeye, büyümeye ve çoğalmaya ihtiyaç duyarlar. Bedenler, kendilerine yarayan gıdalarla beslenmeye ve zarar veren şeylerden sakınmaya muhtaçtırlar. Yararlı olan şeyler verilmedikçe, zararlı olan şeylerden de sakınmadıkça bedenler gelişemez ve büyüyemezler. Kalpler de böyledir. Faydalı şeyler verilmedikçe ve zararlı şeylerden korunmadıkça kalp arınamaz, gelişemez ve huzura kavuşamaz. Kur'ân olmadan kalp, bunlara erişemez. Kalp, Kur'ân'ın dışında başka bir şeyle mutluluğa kavuşsa bile bu son derece basit ve önemsiz bir mutluluktur. Bu şekilde gerçek ve tam bir mutluluk elde edilemez.

Tarım ürünleri de böyledir. Ürünlere yararlı şeyler verilmedikçe ve zararlı şeylerden korunmadıkça gelişemez ve büyüyemezler.

Kalbin canlı, mutlu ve huzurlu olması, arınmasına ve temizlenmesine bağlı olduğuna göre, bu iki durumu anlatmamız kaçınılmazdır. Önümüzdeki bölümün konusunu bunlar teşkil edecektir.

* * *

Dokuzuncu Bölüm

**KALBİN KİR VE PİSLİKTE
TEMİZLENMESİ**

ELBİSE VE KALBİN TEMİZLİĞİ

Allah Teâlâ buyuruyor ki: “Elbiseni temizle”¹

Bu bölüm her ne kadar bir önceki “Kalbin Tezkiyesi” bölümüne dahilse de² kalbin temizliğinin ne mânaya geldiğini açıklamak, temizliğe olan ihtiyacın önemini ve Kur’ân ve Sünnetin buna delâletini göstermek için kalbin temizliği konusunu burada müstakil olarak ele alıyoruz. Allah Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey örtünüp bürünen, kalk ve artık uyar, ve yalnız Rabbini yücelt, elbiseni temizle.”³

“Onlar, Allah’ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Dünyada onlara zillet vardır. Âhirette de onlara pek büyük bir azab vardır.”⁴

“Elbiseden maksat kalptir” diyenler

Selefe ve onlardan sonra gelen müfessirlerin cumhuru-na göre, bu âyetteki “elbise”den maksat kalptir. Temizlenmesinden maksat da ahlakı ve amelleri düzeltmektir.

¹ Müddessir, 4

² Yani burası kalbin tezkiyesi bölümüne aittir. Bu da gelecek bölümün konusudur. Yazar bunu bir önceki bölüme koymuştur. Müellifin; “Tezkiye ancak temizlikten sonradır” açıklamasına binaen ben bu konuyu bir sonrasına bıraktım.

³ Müddessir, 1,4

⁴ Maide, 41

Vahidî, müfessirlerin bunun mânasında ihtilaf ettiklerini söyler.

Atâ, İbnû Abbas'tan, "Günahtan ve cahiliyeye göre serbest olan şeylerden temizle," anlamında olduğunu aktarır. Bu aynı zamanda Katâde ve Mücahidin de görüşü olup, onlar kendini günahtan temizle," anlamına geldiğini söylemişlerdir. Şa'bi, İbrahim, Dahhâk ve Zühriden de benzer görüş rivayet edilmiştir.

Bu göre, âyetteki elbise (siyâb) kelimesi nefisten ibarettir. Araplar "siyap" kelimesini nefisten kinaye olarak kullanırlar. Şemmah'ın şu sözü de işte bu anlama gelir:

Üzengiye hafif bedenlerini attılar

Ona benzer sadece ürkmüş deve kuşunu görebilirsin

Antere de şöyle der:

Elbisesini (bedenini) uzun mızrakla deldim

Şerefli olana kargı haram değildir.

Kelbî bir rivayette şöyle der: "İhanet etme; aksi hâlde elbisesi kirli bir hain olursun."

Saîd Cübeyr: "Adam vefasız olduğunda Ona Elbisesi pis ve kirli denir.

İkrime de şöyle der: "Elbisene günah ve fücür giydirme." Bu görüş şairin şu sözü delil getirerek İbn Abbas tan rivayet edilmiştir:

Allah'a hamdolsun hainlik elbisesi giymedim

Rezilliğede hiç kanaat etmedim.

Bu âyetin "amelini düzelt" diye tefsir Ebû Rezînin sözü ve Mansûr'un, Mücahid'den ve Ebû Ravk tan rivayettir.

Süddî der ki: "Adam salih ise elbisesi temiz; facir ise elbisesi pis birisidir, denir.

Şair şöyle der:

Âmir b. Cehm pis elbise içinde hac için ihrama girmiş.

Yani kendisini hatalarla pisletmiş olarak ihrama giriyor. Araplar elbisesi kirl” demekle, günahkârı kastettikleri gibi aynı şekilde hain ve faciri de “elbisesi pis” diye nitelerler. Salih bir kişiyi ise elbisesi temiz diye nitelerler. İmru’ül-Kays:

“Benû Avf’ın elbisesi tertemizdir.” der. O bununla onların asla vefasızlık etmediklerini bilakis vefalı olduklarını anlatmak istiyor.

Hasan ise âyeti: “Ahlakını güzelleştir” diye açıklar. Bu aynı zamanda Kurtubî’nin de görüşü oluyor. Bu açıklamaya göre elbiseden maksat ahlaktır da. Çünkü elbisenin insan bedenini sarıp sarmaladığı gibi ahlakta kişiyi elbise gibi sarar.

Bu âyet hakkında Avfî İbn Abbas’ın şöyle dediğini aktarır: “Elbiseni helal oyma bir kazançla giyme.” Bu sözle şunu anlatmak istiyor: “Gasbedilmiş olmak veya helal olmayan bir yoldan edinilmiş olmaktan temizle.”

Said b. Cübeyr’den: “Kalbini ve niyetini temizle.” dediği rivayet edilmiş.

Ebû Abbas: “Siyab’ın giyisi olduğu gibi kalp demek olduğu da söylenmiş, bu anlamda şöyle denir:

“Elbisemi elbisenden çek çıkar ki teselli bulasın.”

Âyeti zâhiriyle tefsir edenler

Bu âyeti bir takım kimseler zâhiri üzere tefsir etmişlerdir. Demişlerdir ki: “Bu âyette, kendisiyle namaz kılınması caiz olmayacak necasetlerden elbiseyi temizlemek emrolunmuştur. Bu görüş, İbn Sîrîn ve İbn Zeyd’in görüşüdür.

Ebû İshak ise: “Elbiseni kısalt” der ve şu açıklamada bulunur: “Çünkü kısa elbise pisliklerden daha iyi korunur; zira yerlerde sürünen bir elbisenin pislenmemesi mümkün değildir.” Tavus’un görüşü de bu şekildedir.

Elbise kelimesini kadınlar diye tefsir edenler

İbn Arafa âyetin anlamı: “Kadınlarını temizle, demektir; çünkü elbise lafzıyla kadınlar kinaye edilir. Allah Teâlâ: “Oruç gecesinde, kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin elbiseniz, siz de onlar için bir elbisesiniz.”¹ buyurmuştur, der.

Kadınları ifade etmek için “izar” lafzı da kullanılmıştır. İşte şairin şu sözü de bu anlamdadır:

“Güvenli kardeşim izarımdan senin için Ebû Hafs’a fidiye için elçi göndermedim mi?”

Yani ailemden demek istiyor. Ailesi yerine izar lafzını kullanıyor.

Akabe gecesini Bera b. Ma’ruf’un peygambere söylediği şu söz de bu anlamdadır: “Kadınlarımızı koruduğumuz her şeyden seni de koruyacağız.”

İbn Kayyim’in görüşü

Âyet tüm bu mânaları kapsar. Lafzan delâlet etmese de tenbih ve gereklilik yoluyla bu mânaları gösterir. Âyette emredilen kalbin temizliği olsa da elbisenin temizliği, kazancının helallığı da kalbin temizliğinin tamamlayıcısıdır.

Elbise ve yiyeceğin kalbin üzerindeki etkisi

Gerçekten, helal olmayan pis yiyecek kalbe o pisliği kazandırdığı gibi, elbisenin pis oluşu da kalbe pis bir hâl kazandırır. İşte bu nedenledir ki kaplan, aslan gibi yırtıcı hayvanların derilerinin giyilmesini Hz. Peygamber birçok sahih hadislerinde yasaklamıştır.² Bunda bir çelişki yoktur çünkü onların derilerinin giyilmesi, kalbe o hayvanlara

¹ Bakara, 187

² Ebû Davud (4130, 4131)

benzer bir hâl kazandırır. Yine dıştaki elbiseler içe nüfûz eder. İşte bu nedenledir ki, erkeklere ipek ve altın giymeleri yasaklanmıştır. Zira bunları giymekle, kalp, bunları giyen kadınların, facirlerin ve kibirlilerin huylarını kazanır.

Elbisenin temizliği ve helal kazanç, kalbin temizliğinin ve kemalinin tamamındandır. Eğer âyette emredilen elbisenin temizliği ve kazancın helal oluşu ise, bu başkasını elde etmek için kastedilmiş vesiledir. Öyleyse kastedilenin kendisi emredilmeye daha layıktır. Eğer burada emredilen kalbin temizliği ve tezkiyesi ise, bu onlarsız tamamlanamaz. İşte buradan da Kur'ân'ın hem buna hem ona delâleti ortaya çıkmış oluyor.

* * *

BÂTILI DİNLEMENİN KALBE ETKİSİ

Bâtılı dinlemek hakkı tahrife, saptırmaya götürür

“Onlar, Allah’ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir.”¹ Bu ifade, aynı âyet içindeki şu ifadelerin peşinden geliyor: “Yahudilerden durmadan yalana kulak veren, huzuruna gelmeyen diğer bir kavim lehine dinleyenler vardır. Kelimeleri yerine konulduktan sonra değiştirirler.”² Bu âyet şunu gösterir: Kul bâtılı dinlemeyi ve bâtılı kabulü alışkanlık hâline getirirse, bu durum ona hakkı yerinden saptırmayı kazandırır. Gerçekten bâtıl kabul edilince, sevilir ve razı olunur. Bunun tersine, hak gelince de güç yetiyorsa o hak reddedilir ve yalanlanır, buna güç yetmiyorsa hak tahrif edilir.

Sıfat âyetleri ve hadisler hakkında Cehmiye’nin yaptığı gibi, hakikatini yalanlamak olan tevillerle bunları reddederler. Yine “Âhâd haberlere, Allah’ı tanımada, isim ve sıfatları konusunda itimat edilemez.” demeleri de işte bu kabildendir. İşte bunlar, Allah’ın, kalplerini temizlemek istemediği kimselerin kardeşleridir. Eğer temizlemiş olsaydı, Allah ve Resûlü’nün kelamına bâtılla itiraz etmezlerdi.

Aynı şekilde Allah’ın kalplerini temizlemediği ehl-i iradenin sapıkları da Kur’ânî imanî yerine şeytanî olanı almışlar.

¹ Maide, 41

² Maide, 41

Osman b Affan: “Eğer kalplerimiz temiz olsaydı, Allah’ın kelamına doyamazdı.” der.

Temiz kalp -mükemmel hayatı, nuru ve kirlerden, pisliklerden kurtulmuş olmasından dolayı- Kur’âna doymaz; ancak onun hakikatleriyle gıdalanır, sadece onun ilaçlarıyla tedavi olur. Allah’ın temizlemediği kalp ise, böyle değildir. Çünkü o kendisinde bulunan pisliğe uygun gıdalarla beslenir. Pis kalp, hastalıklı ciğer gibidir ki, sağlıklı kişiye yararlı olan gıdalar buna yaramaz.

Âyet bize kalp temizliğinin Allah’ın iradesine bağlı olduğunu gösteriyor. Allah Teâlâ bâtil söz söyleyenlerin ve hakkı saptıranların kalplerini temizlemek istemediğinden onların kalpleri temizlenmemiştir.

Buradaki “irade”yi emretmek ve sevmek anlamındaki “dinî irade” ile açıklamak doğru değildir. Çünkü Allah emrederek ve severek onlara bunu emretmiştir. Ancak bunu onlardan kevnî olarak istememiştir. Temizliği onlara emretmiş; ancak hikmeti gereği, kalplerinin temizlenmesi gerçekleşmemiştir. Kalplerinde temizliğin olmamasının ardında yatan hikmet, temizliğin olmasından daha iyidir. Bundan dolayı temizlik gerçekleşmemiştir. Bu mevzudaki sözü kader hakkındaki büyük kitabımızda detaylı olarak anlattık.¹

Cennete kötü olan giremez²

Âyet-i kerime, Allah Teâlâ’nın, kalbini temizlemediği kişilerin, kalbindeki kir ve pisliğe göre, mutlaka dünyada rezil ve rüsvay olmalarının; âhirette de azaba düşmelerinin kaçınılmaz olduğunu gösteriyor.

İşte bundan dolayı Allah Teâlâ, kalbinde pislik ve kötülük bulunanın cennete girmesini haram kılmıştır. Böyle biri

¹ Şifâu’l-alîl.

² Buradan itibaren bölümün sonuna kadar, âyet-i kerimenin delâletinin getirdiği arasözlerdir.

ancak temizlendikten sonra cennete girebilir. Zira cennet sadece temiz olan kimselerin yurduudur. Bu sebeptendir ki, cennete gireceklere şöyle denir:

*“Tertemiz geldiniz! Hemen oraya ebediler olarak girin.”*¹ Yani tertemiz oluşunuzdan dolayı girin buraya.

Ölüm anında da müjde başkalarına değil yalnız bunlaradır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

*“Onlar ki melekler hoş ve temiz olarak onların ruhlarnı alırken: “Selâm size! İşleyegeldiğinizin karşılığı olmak üzere girin cennete!” derler.”*²

Cennete kötü olan giremez ve kendinde kötülükten bir şeyler bulunan da giremez. Her kim dünyada temizlenirse, kirlerinden arınmış olarak Allah’a kavuşursa, hiçbir engel olmaksızın oraya girer.

Her kim de dünyada temizlenmemişse, şayet bunun pisliği kâfir gibi aynî necasetten ise, hiçbir şekilde cennete giremez. Şayet necaseti arizî bir pislikse, bu pislikten temizlendikten sonra oraya girer ve oradan çıkmaz.

Hatta iman ehli sıratı geçince, cennet ve cehennem arasındaki bir köprüde durdurulur ve cennete girmekten alıkoyan, cehenneme de girmeyi gerektirmeyen kalıntılardan temizlenirler. Ta ki temizlenip arındıklarında cennete girmelerine izin verilir.

İki temizlik

Allah Teâlâ, hikmeti gereği, namaz kılanın huzuruna çıkmasını temizliğe bağlamış; aynı şekilde cennetine girişi de temiz olmaya bağlamıştır. Bu nedenledir ki, cennete sadece hoş ve temiz olan girecektir.

Bu iki temizliktir:

¹ Zümer, 73

² Nahl, 32

- Beden temizliği
- Kalp temizliği

Bu nedenledir ki, abdest alan, abdesten sonra “Şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve Resûlü’dür. Ey Allah’ım! Beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle.”¹ der.

- Kalbin temizliği tövbe ile dir.
- Bedenin temizliği de su ile dir.

Ne zaman kişide bu iki temizlik olursa, Allah’ın huzuruna çıkması ve önünde durup O’na münâcatta bulunması uygun olur.

“Ey Allah’ım! Beni temizle” duasının anlamı

Şeyhülislâm’a, Hz. Peygamber’in: “Ey Allah’ım! Suyla, karla ve doluyla beni hatalarımdan temizle.”² duasının anlamını sordum. “Hatalar bunlarla nasıl temizlenir? Temizliğin sadece bunlarla belirtilmesinin anlamı nedir? Ve başka bir lafızda “soğuk suyla” deniyor; halbuki sıcak su, temizliğe daha elverişlidir?” dedim.

Dedi ki: “Hatalar kalbe sıcaklık, pislik ve zayıflık getirir. Kalp gevşer, onda şehvet ateşi tutuşur ve onu pisletir. Kuşkusuz hatalar ve günahlar, ateşi yakan ve tutuşturan odun mesabesindedir. İşte bu nedenledir ki, hatalar çoğaldıkça kalbin de ateşi ve zayıflığı artar. Su ise pisliği yıkar ateşi söndürür. Şayet su soğuk olursa cismi sertleştirir ve kuvvetlendirir. Eğer suyla birlikte kar ve dolu olursa soğutması ve cismi sertleştirmesi daha güçlü olur. Bu da hataların izini daha çabuk giderir.

¹ Müslim ve diğerleri

² Müttefekun aleyhi. (Buhârî (744) Müslim (598))

İşte bu, onun sözünün anlamıdır; bu söz daha fazla açıklanmaya muhtaçtır.

Bil ki burada ikisi hissî, ikisi de manevî dört husus vardır. Su ile giderilen pisliğin gidericileri hissîdir. Tövbe ve istiğfarla giderilen hataların eseri ve gidericisi de iki manevî şeydir. Kalbin ıslahı, hayatı ve nimeti ancak hem bununla hem diğeriyle gerçekleşir.

Peygamberimiz her parçada diğerk kısma işaret ederek zikretmiştir. Dolayısıyla sözü, çok veciz ve güzel bir açıklamayla bu dört kısmı da içine almaktadır.

Abdesten sonraki “Ey Allah’ım! Beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle duası da bu dört kısmı içine almaktadır.

Haber verdiğini ve emrettiğini gerçekleştirmek, Peygamberimizin mükemmel açıklamasındandır ki, istenen manevî durumu hissî olanla ifade etmiştir.

Bu tarz söylem Efendimizin sözlerinde çokça bulunur. Ali b. Ebû Talib (r.a.)n şu hadisindeki sözü gibi: “Allah’ım! Bana hidayet ver! Beni doğruya muvaffak kıl de! Hüda ile seni yola getirdiğini, doğrulukla da oku doğrulttuğunu hatırla.”¹ Nasihatın ve öğretimin en etkilisi budur. Şöyle ki Ona Allah’tan rızası ve cennetinin yoluna hidayeti istediğinde, kendisinin yolunu yitirmiş ve nereye yöneleceğini bilmez bir yolcu olduğunu, derken karşısına yolu bilen bir adamın çıktığını ve ondan yolu göstermesini istediğini hatırlamasını emrediyor. İşte âhiret yolu da aynen böyledir ki bunu yolcu için hissî olan yol ile temsil ediyor.

Yolcunun, Allah’ın gideceği yere onu ulaştıracak olan yolunu göstermesine olan ihtiyacı, yolcunun yerleşim yerine olan ihtiyacından daha büyüktür.

¹ Müslim (2725)

Söz ve amelde hedefe isabet anlamındaki olan “sedad” da aynen böyledir ki, ok atıcısı oku attığı hedefe vurduğunda “seddede” sehmuhu: (oku isabet etti) denir. İşte söz ve fiillerinde hakka isabet eden de atışında isabet eden kişi mesabesindedir.

Kur’ân’da her ikisinin de yan yana gelmesi çoktur. İşte Allah Teâlâ’nın:

*“Azık edinin şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır.”*¹

sözü de böyledir. Hacıların hac için azık almalarını, azıksız yola çıkmamalarını emrediyor, sonrasında ise âhiret yolculuğunun azığı olan takvaya dikkat çekiyor. Nasıl ki yolcu kendisini menziline ulaştıracak azık olmadan menziline varamazsa aynen bunun gibi Allah ve âhiret yurdunun yolcusu da takva azığı olmadan Cennete ulaşamaz.

Şu âyet de böyledir:

*“Ey âdemoğulları, size auret yerlerinizi örtecek bir libas ile giyip süsleneceğiniz bir elbise indirdik. Takva elbisesine gelince o, daha hayırlıdır.”*²

Bedenin süsü olan elbise ile kalbin süsü olan takvayı, zahirin süsüyle bâtınınkini, zâhirin güzelliği ile bâtının güzelliğini yan yana getirmiştir.

Şu âyet de böyledir:

*“Kim benim hidayetime uyarsa o, hem sapıtmaz, hem bedbaht olmaz.”*³

Kalp ve ruhun azabı olan sapıklığı, beden ve ruhun azabı olan mutsuzluk o kimsede olmayacağını ifade ediyor. Bundan dolayı o kimse kalbi ve bedeni hidayetle, felah la nimete ermiş bir kimse olmuştur.

¹ Bakara, 197

² Araf, 26

³ Taha, 123

Yusuf (a.s.) dan bahsederken azizin hanımının, Yusuf'u sevgisinden dolayı kendisini kınayan kadınlara gösterdiğinde söylediği şu sözü de böyledir:

*"Kendisi dolayısıyla beni ayıpladığınız işte budur."*¹

O kadınlara Yusuf'un dış güzelliğini gösterdi ve sonrasında şöyle dedi:

*"Evet, andolsun ben ondan murad almak istedim. Fakat o kendisini korudu."*²

Bu sözüyle de iç güzelliği olan iffetinden haber vermiş oldu. Dolayısıyla Batını güzelliğini haber verip dış güzelliğini göstermiş oldu.

Peygamber (s.a.v): "Allah'ım! Beni hatalarımdan su, kar ve doluyla temizle" sözüyle kalp ve bedenini kendilerini temizleyecek, soğutacak ve güçlendirecek şeylere ne kadar şiddetle muhtaç olduklarına dikkatimizi çekmiş oluyor. Böylece duası hem bunu hem onu kapsamış oluyor. Allah en iyisini bilir.

Buna benzer olarak Peygamberin tuvaletten çıktıklarında: "Ğufraneke"³ demeleridir. Allah daha iyi bilir ki, burada ki sır şudur: Pislik bedene ağır gelir, bedende kalmasıyla da bedene eziyet verir. Günahlar da kalbe ağırlık verir ve kalp de kalmakla ona eziyet eder. İşte bu her iki pislik ve günah hem bedene hem de kalbe eziyet veren zararlı iki ezadır. Bu nedenledir ki bedenine eziyet veren bu pisliğin çıkışıyla kurtulduğundan ve bedenini hafifleyip rahatlamasından dolayı Allah'a hamd etmiş. diğer eziyet verenden kurtulmayı kalbini ondan rahatlatmasını ve hafifletmesini istemiştir. Peygamberimizin söz ve dualarındaki sırlar, akla ve hayale gelenlerden çok daha üstündür.

* * *

¹ Yusuf, 32

² Yusuf, 32

³ Ebû Davud, 30

GÜNAHLARIN PİSLİĞİ VE KALBE OLAN ETKİLERİ¹

Şirk, zina ve lûtîlik pislîği

Allah Teâlâ Kitab'ında, diğer günahların dışında her ne kadar onlar pis olsalar da şirk, zina ve lûtîliği kötülük ve pislikle nitelemiştir. Kur'ân bunları şöyle anlatır:

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir.”²

Lutîlik hakkında:

“Lut'a da hikmet ve ilim verdik. Onu kötülükleri işleyen o ülkeden kurtardık. Çünkü onlar, kötü bir kavim idiler, hem de fasık idiler.”³

Lutîler şöyle demişlerdi:

“Lût'u ve ailesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizlik taslar kimselerdir.”⁴

Bu sözle onlar şirk ve küfürlerine rağmen kendilerinin kötü ve pis olduklarını, Lût ve ailesinin ise, bu pisliliklerden kaçındıklarından dolayı temiz olduklarını itiraf etmiş oluyorlar.

¹ Günahların kalbe olan etkileri hakkındaki söz daha önce geçmişti. Burada ise maksat, kalbin temizlenmesi hasebiyle etkilerini açıklamaktır.

² Tevbe, 28

³ Enbiya, 74

⁴ Neml, 56

Zinakarlar hakkında Allaha Teâlâ şöyle buyurur:

“Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler e kötü kadınlara yakışırlar.”¹

Şirk pisliği iki kısımdır

Şirk pisliği: birisi ağır, diğeri hafif olmak üzere iki kısma ayrılır.

Ağır şirk: Allah’ın affetmediği büyük şirktir. Çünkü Allah kendisine ortak koşmayı kesinlikle affetmez.

Hafif şirk: Riya, yaratılmışa yapmacık davranma, yaratılmış adına yemin, ondan korkma ve umma küçük şirktir.

Şirk pisliği aynîdir. Bu nedenledir ki Allah Teâlâ şirki “neces” kılmış ve “müşrikler necestir” demiş, necis dememiştir. Çünkü “neces” necasetin bizzat kendisidir, necis ise pislenen demektir. Mesala elbiseye sidik veya şarap sürülürse elbise necis olur, şarap ve idrar ise necestir. Nasıl ki, zulümlerin en büyüğü şirktir, pisliklerin en pisi de şirktir.

“Neces” kelimesi dil ve dinde kendisinden uzak durulan ve uzak tutulması istenilen, pis oluşu ve selim fitratın tiksinişi hasebiyle onunla olmak şurda orda kalsın kendisine dokunulmayan, koklanmayan ve kendisine bakılmayan pisliğe denir. Canlı bir kişinin canlılığı ne kadar mükemmel, hayası ne kadar sahih olursa, necesten kaçınması ve ona olan nefreti de o kadar güçlü olur.

Necasetin kendisi ya bedene veya kalbe veyahut ta her ikisine birden eziyet verir. Neces kokusuyla eziyet verir, bazen de kendisinde kötü koku olmasa bile onunla birlikte olmak insana eziyet verir.

Necasetin kalp ve ruhtaki eseri

Necaset bazen gözle görülen hissî bir şey, bazen de bâ-

¹ Nur, 26

tında olan manevî bir şey olur. Böylece kötülük ve pislik, kalp ve ruha galebe çalar. öyle ki diri bir kalbin sahibi, pislik ve kötülük mağlubu böyle bir kalp ve ruhtan, iğrenç bir şeyi koklayanın rahatsız olması gibi, kendisini rahatsız eden kokular duyar. Bu pis kokular terinde ortaya çıkar; öyle ki onun terinin kokusu çok iğrenç, kokar. Ruh ve kalbin bu iğrenç kokusu, bedenin dışından çok içine ulaşır, ter de içten dışa doğru taşar. İşte bu sebeptendir ki, salih bir kimsenin teri çok hoştur, Peygamberimiz de insanlar içinde teri en hoş olanıydı.

Allah Resûlü (s.a.v.) Ümmü Süleym'e, Resûlüllah'ın terini alıyorken ne yapacaksın diye sormuş o da şöyle demiştir: "Bu senin terindir onu kokumuza katıyoruz o kokuların en güzelidir.

Pis ve kötü bir nefisin pislik ve kötülüğü kuvvetlenir hatta öyle ki, vücudun dışında bile görülür. Temiz bir nefis ise, bunun tam zıddıdır. Bu nefis ölümle bedenden ayrılınca bu nefisten yer yüzünde bulunan kokuların en güzeli çıkar pis nefisten ise yeryüzünde bulunan en iğrenç kokular çıkar.

Allah Teâlâya göre şirkin sonuçları

Şirk; zulmün en büyüğü, kötünün en kötüsü ve çirkinin en çirkini olduğundan Allah'ın en fazla buğzettiği, en fazla nefret ettiği şey olmuş, dolayısıyla dünya ve âhirette diğer hiçbir günaha vermediği cezayı şirke vermiştir. Onu asla bağışlamayacağını bildirerek, şirk ehlinin birer pislik olduklarını, haremine yaklaşımdan onları men ettiğini, nikahlanmalarının da, kestiklerinin de haram olduğunu haber vermiştir. Yine onlarla müslümanlar arasında hiçbir dostluğun olamayacağını, kendinin, meleklerinin ve resûllerinin düşmanları olduklarını bildirmiş, tevhid ehline malla-

rının, kadınlarının ve çocuklarının mübah olduğunu ve onları köle edinmelerinin serbest olduğunu haber vermiştir.

Bunun nedeni şudur: Şirk rububiyet hakkını yok etmek, ulûhiyetinin azametini eksiltmek ve âlemlerin Rabine karşı kötü zanda bulunmaktır. Allah Teâlâ buyuruyor ki:

*“Ve Allah hakkında kötü zan besleyen, münafık erkeklerle münafık kadınları ve müşrik erkeklerle müşrik kadınları azablandırırsın diye. Kötü âkıbet onların üzerine olsun. Allah da onlara karşı gazaplanmış, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. O ne kötü bir dönüş yeri-
dir.”¹*

Allah Teâlâ şirk ehline yaptığı tehdit ve azabı başka hiçbir kimseye yapmamıştır. Çünkü onlar O’na karşı kötü zanda bulunmuşlar ve bunun neticesinde O’ şirk koşmuşlardır. Eğer güzel zanda bulunsalardı, hakkıyla O’nu tevhid ederlerdi.

Bundan dolayı Kur’ân’ın tam üç yerinde müşriklerin Allah’ı hakkıyla takdir etmediklerini haber vermiştir. Allah’a denk edinen, O’nu seven, O’ndan uman ve O’na boyun eğip karşısında iki büklüm olan, öfkesinden kaçınan ve onun hoşnutluğunu tercih eden biri, Allah’ı nasıl hakkıyla takdir edebilir ki?

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

“İnsanlar içinde Allah’dan başkasını (Allah’a) eş edinen kimseler de vardır. Onları Allah’ı sever gibi severler.”²

“Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah’ındır. Sonra da kâfir olanlar buna rağmen Rablerine eş tutarlar.”³

Yani gerek ibadet etmede, gerek sevgi ve tazimde O’na karşı eşler edinirler. İşte bu durum, müşriklerin Allah’la

¹ Fetih, 6

² Bakara, 165

³ En’âm, 1

kendi ilahlarını eşit tutmalarıdır ki, cehennemde iken bunun bâtil ve sapıklık olduğunu bilecekler ve ilahları ile birlikte ateşte iken ilahlarına şöyle diyeceklerdir:

“Allah’a yemin olsun ki, biz gerçekten apaçık bir sapıklıkta idik. Çünkü sizi âlemlerin Rabbi ile bir tutmuştuk.”

Şurası bilinen bir husustur ki, onlar asla ilahlarını ne zatında, ne sıfatlarında ve ne de fiillerinde Allah’a eşit kabul etmedikleri gibi ilahlarının yerleri ve gökleri yarattığını, öldüren ve diriltlenler olduklarını da söylememişlerdir. Ancak onlar, kendilerini İslâma nispet edenler arasında gördüğün gibi onları sevme, tazim etme ve onlara ibadet etmede Allah’a eş tutmuşlardır.

Hayret edilecek husus; böyle kimseler tevhid ehlini kurlu görürler, tevhid ehlinin suçları ise sadeceşunu söylemektir: “Sizin o ortak koştuklarınız, ne kendilerine ne de başkalarına hiçbir fayda ve zarar veremeyen, öldürüp diriltemeyen, kendilerine kulluk edenlere asla şefaata edemeyecek olanlardır. Bilakis onlara şefaata etmeyi, Allah’ın haram kıldığı tevhid ehline bile Allah’ın kendilerine izin verdikten sonra ancak şefaata edebilecek kullardır onların olup biten işlerde hiçbir payları yoktur. Tüm işlerin Allah’ın elindedir, tüm şefaata da Allah’a aittir. Yarattıkları için kendinden başka ne bir veli nede bir şefaataçi yoktur.

Şirk ve Allah’ın sıfatlarını iptal etmenin kaynağı, Allah’a karşı kötü zan beslemektir. İşte bu nedenledir ki, haniflerin imamı müşrik düşmanlarına karşı şöyle diyor:

“Yalan ve iftira ederek Allah’dan başkasını mı istiyorsunuz? Alemlerin Rabbi hakkında zannınız nedir?”¹

Bu âyetin anlamı şudur: O’nunla birlikte başkalarına ibadet ettiğiniz ve onları Allah’a eş tuttuğunuz hâlde Allah’ın size muamelesi ve yaptıklarınıza vereceği karşılık hakkında ne sanıyorsunuz?” Sen bu tehdidin altında şu

¹ Saffat, 86, 87

mânayı rahatlıkla bulabilirsin: Rabbinize kötü zan beslediğiniz için Ondan başkalarına kulluk ettiniz.

Müşrik, Allah'ın, tüm âlemin işini idare etmede kendisinin birtakım yardımcılara ihtiyacı olduğunu zannediyor ki bu, kendisinden başka her şeyden müstağnî olan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu zatın hakkını eksiltmenin en büyüğüdür.

Veya zannediyor ki: Allah'ın kudreti ancak bu ortağıyla tamam oluyor. Ya da aracı kılınan bildirmediği Allah'ın bilemeyeceğini sanıyor. Aracı olan merhamet etmedikçe Allah'ın da merhamet etmeyeceğini zannediyor. Veya yalnızca O'na kulluğun yetmeyeceği, yaratılanın yaratığa aracı olması gibi vasıta kılınan şefaathet etmedikçe kulun isteğini yerine getirmeyeceğini sanıyor.

Veya dünyadaki kralların durumunda olduğu gibi aracı olan ihtiyaçları Allah'a ulaştırmadıkça Allah'ın istekleri kabul etmeyeceğini zannediyor. İşte halkın şirkinin temeli budur.

Yahut da müşrik sanıyor ki, Allah kendilerinden çok uzaktır; bu nedenle aracılar Allah'a ulaştırmadıkça, Allah onların dualarını duymaz.

Ya da insanların, büyüklere ve krallara onların saydığı kendilerine muhalefet etmeyeceği kimselerle tevessülde bulundukları gibi mahlukun da Allah üzerinde bir hakkı varmışta o da bu mahlukun hakkıyla O'na yeminde bulunduğunu zannediyor.

Tüm bu anlattıklarımız, rubûbiyetin hakkını yok edip eksiltmektir. Bu durumda sadece müşriğin kalbinden Allah ile ortak koştuğu arasında taksim ettiğinden dolayı Allah sevgisi, korkusu, umudu, O'na tevekkül ve O'na yönelme eksilse, zayıflasa ve hepten yok olsa -ki bunları çoğunu ve bir kısmını Allah'dan başka kulluk ettiğine yöneltmesi sebe-

biyle bu olur- sadece bunun çirkinliği çirkinlik olarak yete de artar bile.

Bidat şirkin arkadaşıdır

Şirk, Rabbi eksik ve yetersiz görmenin bir sonucudur. Eksiklik, şirkin zorunlu gereğidir. Müşrik bunu kabul etse de etmese de durum böyledir. Bu sebeptendir ki, rubûbiyetinin kemali ve eksiksiz hamdi müşriğin bağışlanmamasını, şirk sahibinin elim bir azap içerisinde ebedi kalmasını ve mahlukatın en bedbahtı sayılmasını gerektirmiştir. Her müşrik ne kadar da Allah'ı tazim ettiğini söylese de o mutlaka Allah'ı eksik kabul ediyordur.

Aynen yukarıda dediğimiz gibi nasıl ki müşrik, Allah'ta kusur görüyorsa her bid'atçı da her ne kadar bu bid'atı ile Reslû yücelttiğini söylese de o da Resûlullah'ı eksik ve kusurlu görüyordur. Kuşkusuz o bu bidatın sünnetten daha evlâ ve doğru olduğunu idda ediyor. Veya bidat'çı cahil bir mukallid ise bidatın sünnet olduğunu sanıyordur; yok eğer bidatını bilerek işliyorsa, o Allah ve Resûlü'ne muhalefet etmiş biridir.

Eksik ve kusurlu görenleri Allah, Resûlü ve onların evliyası kusurlu görüyor. Onlar şirk ve bid'at ehli kimselerdir. Özellikle de dinlerini Allah ve Resûlü'nün sözlerinin kesinlik ve ilim ifade etmeyen lafzî deliller olduğu görüşüne bina edenler, bu görüş sahipleri, eksik ve kusurdan ne kaçırmışlar ki?

Allah'ı mahlukata benzetme ve cisimlendirme vehmiyle -ki bu Allah' kemal sıfatlarının zıddıyla eksik görmektir; Allah Teâlâ'nın kemal sıfatlarını kabul etmeyenler de aynen yukarıdakiler gibidir.

Gerçekte bu her iki grupta eksiltlenlerdir. Hatta bunlar eksiltme açısından en büyükleridir. Şeytan bunlara karıştırmıştır. Öyle ki eksiltmenin mükemmellik olduğunu zan-

netmişlerdir. İşte bu nedenledir ki, Allah'ın Kitabında bid'at şirkle yan yana gelmiştir.

Allah Teâlâ şöyle der:

“De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedığı bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”¹

Günah ile haksız yere sınırı aşmayı şirk ile de bid'atı yan yana zikretmiştir.

Günah pisliği ile şirk pisliği arasındaki fark

Günah pisliği başka bir pisliktir. Çünkü bu rubûbiyeti noksan görmeyi gerektirmediği gibi, Allah'a karşı kötü zannı da gerektirmiyor. Bundan dolayıdır ki, Allah Teâlâ şirke verdiği ceza ve hükümleri buna vermemiştir.

Şeriatta yerleşmiş kurala göre, istinca mahallindeki, mestlerin ve ayakkabıların altındaki, süt emen küçük çocuğun idrarı ve diğer başka hafif necasetlerden affolunanlar büyük necasetlerden affolmamıştır. Aynı şekilde küçük günahlardan affolunmuş, büyüklerin affolunmamıştır. İnançlarına hiçbir şirk bulaştırmamış olan hâlis tevhid ehlinde bağışlanacak olanlar da diğerlerinden bağışlanmamıştır. Şayet tevhid ehlinde, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın Allah'a kavuşan bir kimse yeryüzü dolusu hatalarla Rabbinin huzuruna çıksa, Rabbi de ona yeryüzü dolusu mağfiretle gelir.² Bu durum, tevhide eksik ve şirkle karışık olan kimseye olmayacaktır. Çünkü şirkle lekelenmemiş tevhide beraber hiçbir günah kalmaz. Zira o tevhid; Allah sevgisini, tazimini, korkusunu ve yalnız O'ndan ummayı kapsadığı için günahları yıkamayı gerektirmiştir. Velez ki bu günahlar

¹ Araf, 33

² Müslim (2687)'de geçen hadisten bir bölüm.

yeryüzünün dolusu kadar bile olsa, çünkü necaset geçici ve onu def edecek olan da kuvvetlidir, öyleyse ikisi beraber olamazlar.

Zina ve homoseksüellik necasetlerin en ağırlarındandır

Ancak zina ve homoseksüelliğin necaseti, kalbi bozması ve tevhide gerçekten zayıflatması açısından diğer necasetlerden daha ağırdır. Bu nedenledir ki, bu necasetlerden payı büyük olanların şirkleri de çoktur. Kul şirk galip oldukça, bu ve diğer pislikler de çok olur. Kulun ihlâsı büyük oldukça bunlardan daha uzak kalmış olur. Yusuf (a.s.) hakkında Allah'ın buyurduğu gibi:

“Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi, o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandır.”¹

Şüphesiz ki haram görüntülere duyulan aşk, maşuka ibadetin bir çeşididir. Hatta bu aşk, kalbi istila ettiğinde ibadetin en üstün bir çeşidi olur. Kalbe yerleşmiş ise, ibâdet olur. Böylece âşık maşukunun ibadet edicisi olmuştur. Genellikle de sevgisi, zikri, ona olan özlemi, onun rızasını elde etme çabası ve onun sevgisini Allah sevgisi onu Allah sevgisine, zikrine ve rızasını elde etme çabasına tercih eder bir hâle getirmiş olur. Bilakis bu durum âşıkın kalbinde tamamen yerleşince gördüğü maşukuna tutkun hale gelir. Böylece artık onun ilahı Allah değil de maşuku olmuş olur. Onun sevgi ve rızasını, Allah'ın sevgisinin ve rızasının önüne geçirir. Allah'a yaklaşmadığı şeylerle ona yaklaşır, Allah rızası için harcamadığını onun rızası için harcar, Allah'ın kızmasından kaçınmadığı şeylerde onun kızmasından ka-

¹ Yusuf, 24

çınır, sonunda onu Rabbine sevgi, boyun eğme, zillet ve itatte tercih eder.

Gürültülere duyulan aşkla şirkin ayrılmazlığı

Bu nedenledir ki şirk ve aşk birbirini gerekli kılar. Allah; Lût kavminden olan müşriklerin aşkını ve azizin hanımının aşkını -ki o zaman müşrikti- anlatır. Dolayısıyla kulun şirki güçlü oldukça görüntülere olan aşka müptela olur, Tevhidi güçlendikçe de ondan alıkonulur.

Lezzetleri tam olan zina ve homoseksüellik de ancak aşkla beraber bulunur. Bu işleri yapanlar aşk olmadan bunları yapmazlar. Ancak bir mahalden diğerine geçmeleri, ancak onların bir yere bağlı olmamalarındandır. Bilakis birçok hisseye ayrılmış olurlar. Her sevilende ilah edinilme ve kulluktan bir pay vardır.

Günahlar içerisinde, kalbi ve dini bu iki fuhuş kadar bozan başka bir günah yoktur. Bu ikisinde, kalbin Allah'a kulluğundan iğdiş edilmesi vardır. Bu nedenledir ki, bunlar pisliklerin en büyüklerindendirler. Kalp bu ikisiyle boyandıkça hoş olandan uzaklaşır, ona da ancak hoş olan yükselir. Pisiği artıkça Allah'dan uzaklaşması da artar. Bu nedenle İmam Ahmed'in "Zühd" kitabındaki rivayetine göre, Mesih şöyle demiştir: "Bâtılla uğraşanlar hakim olamaz. Zinakarlar da semanın melekûtüne giremezler".

Zinakarların hâli böyle olunca, Allah'ın Kitabında şirkle yan yana gelmişlerdir. Allah Teâlâ:

*"Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır."*¹

¹ Nur, 3. Burada yazar konuyu değiştirerek âyeti açıklamaya geçerek şöyle diyor:

Doğrusu bu âyet kendisiyle amel edilen muhkem bir ayettir. Hiçbir şekilde mensuh değildir. Bu ayet haber ve haram kılmayı içerir. Bunun

mensuh olduğunu iddia eden kimse, kesinlikle bir delil getirmiş değildir. Burada insanlardan bir çoğuna müşkil gelen şey, Allah'a hamdolsun açıktır. "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez". Burası insanlara müşkil geliyor. Şöyle ki, bu haber midir, nehi midir yoksa mbahlık mı bildirmektedir.

Eğer bu haber ise, yani böyle bir olay vuku bulmaz, demekse görüyoruz ki birçok zinakar, iffetli kadınla evleniyor. Öyleyse bu haber değildir.

Eğer bu bir nehiy ise, yani yasaksa, o zaman zina eden biri yalnız zina eden ve müşrik bir kadınla evlenebilir demektir, ki onun iffetli bir mümin kadınla evlenmesi yasaklanıp, zinakar ve müşrik kadınlarla evlenmesi serbest olmuş oluyor. Oysaki Allah'ın bunu kastetmiş olması kesinlikle mümkün değildir. Bu durum insanlara müşkül olunca, o zaman ayetin hamledilmesi sahih olan bir yönü araştırmışlardır.

Bazıları: Buradaki nikahlamaktan maksat, cima ve zina etmek demektir." Demişlerdir. O zaman sanki zina eden ancak zina eden biriyle veya müşrik olan biriyle zina eder demek oluyor.

Bu ise, yanlıştır. Çünkü bunun hiçbir anlamı yoktur. Allah'ın kelamını bu tarz bir mânadan korumak gerekir. Çünkü zina edenin ancak zina edenle bu işi yapacağı bilinen bir şeydir. Öyleyse bunu haber vermenin ne anlamı var ki? Zaten cumhur da bunun yanlışlığını gördüğü için bu görüşten vazgeçmiştir.

Başka bir gurup da şöyle der: "Bu ayetin lafzı genel, mânası özeldir. Maksat, bir erkekle bir kadındır, onlar da fahişe Anaka ile arkadaşıdır. Onun arkadaşı müslüman olmuş ve o kadınla evlenmek için Peygamberden izin istemiş, bunun üzerine işte bu ayet inmiştir, derler."

Bu görüş de aynı şekilde yanlıştır. Her ne kadar bu özel olay ayetin inişinin sebebi ise de Kur'an'ın iniş sebebi. Eğer böyle olursa, onu başkasına delil olarak getirmek yanlış olmuş olur.

Bir gurup ise: "Bu ayet *"Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyele-
rinizden elverişli olanları evlendirin."* (Nur, 32) ayetiyle nesh olmuştur." derler. Bu ise çelişkili hepsinden daha yanlıştır. Zira bu iki ayet arasında herhangi bir taaruz yoktur. Bilakis Allah bekarları evlendirmeyi emretmiş, zinakarı nikahlamayı ise, iddetli, ihramlı ve mahrem olanlarla evlenmeyi yasakladığı gibi bunu da haram kılmıştır. Bu durumda nesh eden ve edilen âyet nerede?

Öyleyse ayetin doğru olan anlamı nedir?

Allah en iyisini bilir ya, doğrusu şudur: Nisa(24) ve Maide (5)de söylendiği gibi; evlenecek olanın iffetli ve namuslu bir kadınla evlenmesi emrolunmuştur. Ancak bu şartla bir kadınla evlenmek mübah görülmüştür. Şarta bağlı bir hüküm ancak şartın olmamasıyla ortadan kalkar, ibaha (serbestlik) ise namus şartına bağlanmıştır, namus olmayınca da ortadan kalkmış olur.

Şimdi evlenecek bir kişi, Resûl'ün diliyle meşrû kılınmış Allah'ın bu hükmünü ya kabul edip, ona sarılır veya o hükmü kendine gerekli kılıp uygulamaz. Eğer bu hükmü kabul etmezse, o bir müşriktir; dolayısıyla

Kalbin Allah'tan uzaklaşmasında zinanın etkisi

Allah Teâlâ zina eden erkekleri ve zina eden kadınları kötü erkekler ve kadınlar olarak isimlendirmiştir. Bu tür cinsel ilişkiler için helal dahi olsa temizlik meşru kılınmıştır. Cinsel ilişkide bulunan da cünüp diye isimlendirilmiştir. Sebebi ise, bu işi yapan kişi namazdan, Kur'ân okumadan ve mescidlerden uzak olduğundandır. Su ile temizleninceye kadar da bunlardan men edilmişlerdir.

ancak kendi gibi bir müşrikle evlenmekden başkasına razı olmaz. Yok eğer kabul etmekle beraber o hükme muhalefet edip de kendine haram kılınmış olanla evlenirse, onun nikahı sahih değildir, dolayısıyla zinakar olmuş demektir. İşte böylece; "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez" ayetinin anlamı gayet açık bir şekilde ortaya çıkmış oluyor. Bu konuda kadının hükmü de aynen böyledir.

Bu hüküm, Kuranın açık bir hükmü ve gereği olduğu gibi aynı zamanda fıtratın da, aklın da gereği budur. Çünkü Allah Teâlâ, kulunun, bir fahişenin eşi olup boynuzlu olmasını yasaklıyor. Zaten Allah insanları da bunu çirkin görüp bundan kaçınacakları bir insana üzere yaratmıştır. Bundan dolayıdır ki bir adama adamakıllı küfür edilirken de "Her türlü hayırdan uzak çirkinin eşi" diye sövülür. Allah'da müslümanın böyle olmasını haram kılmıştır. İşte böylece haram kılmanın hikmeti ve ayetin anlamı ortaya çıkmış oluyor. Muvaffak kılan yalnızca Allah'tır.

Haram kılmayı açıklayan ve bu mükemmel şeriata uygun olan bir hususta kadının bu hiyaneti sonuç itibariyle kocanın yatağını kirletir ve insanlar arasında faydaları olan ve kendilerine verilen nimetlerden sayılan neseplerinin bozulmasına yol açar. Çünkü zina sonuç itibariyle neseplerin karışmasına neden olur. Şeriatın, tövbe edip namusunu temizlemedikçe zinakarla evliliği haram kılmasındaki güzelliklerden birisi de budur. Aynı şekilde yukarıda da geçtiği gibi zinakar pistir, Allah ise evliliği eşler arasında sevgi ve rahmete sebep kılmıştır. Eşler arasındaki sevgi ise hâlis bir sevgidir. Öyleyse bir pis, nasıl olur da bir temiz sevgilisi ve eşi olabilir? Zevce denmesinin sebebi, aralarında eşleşme ve benzeşme olduğu içindir. Karı koca birbirlerine benzer iki kişidir. Temizle pis arasındaki iticilik, dinen de aklen de var olan bir husustur. Bu nedenle aralarında asla sevgi, merhamet ve izdivaç olamaz. Bu görüşte olanlar ve adamın her türlü hayırdan uzak bir çirkinin eşi olmasını yasaklayanlar gayet güzel bir görüş üzeredirler. Bu görüş nere? dün gece başkasıyla cinsel ilişkiye girip bu gecede onunla evlenin cinsel ilişkiye girmesi caizdir, zinakarın soyunun hürmeti yoktur" diyen görüş nerede? Farzet ki, durum böyledir. Oysa nesebinin ise hürmeti vardır. O hâlde hürmeti olan eşin soyuyla zinakarın soyu bir rahimde nasıl bir araya gelebilir.?

Aynı şekilde bir de bu ilişki haram yolla yapılmışsa kalbi Allah'tan, âhiret yurdundan da uzaklaştırır. Ta ki tövbeyle tam bir temizlik ve suyla da bedenine temizlik gerçekleşene kadar, kişiyle iman arasına engel olur.

Homoseksüellerin yapanların şu sözü:

*"Kavminin cevabı: Onları (Lût'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış! demelerinden başka bir şey olmadı."*¹

Allah Teâlâ'nın ashabı hakkındaki şu sözü gibidir:

*"Onlardan, sırf göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar."*²

Yine şu ayet gibi:

*"(Onlara) şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?"*³

İşte müşrik'de böyledir. Tevhid ehline olan kinleri sadece ehli tevhidin hiçbir şirke bulaşmayan saf tevhidlerinden başkası değildir. Bid'atçı da; sünnete uyan bir kişiye, Resûle tâbi ol ve ona muhalif hiçbir görüşü ciddiye almasından dolayı kin gütmektedir. Öyleyse Resûle tabî olan muvahhidin şirk ve bid'at ehlinin kendisine karşı kin ve öfkelerine rağmen sabretmesi, kendisi için daha hayırlı, daha faydalı ve Allah ve Resûlü'nün şirk ve bid'at ehline muvafakat etmesinden dolayı kendisine duyacakları öfkeye sabretmesinden daha kolaydır.

Sabır kaçınılmaz ise, hakka sabret

Bu sabrın sonu olur rahmet

* * *

¹ Araf, 82

² Buruç, 8

³ Maide, 59

Onuncu Bölüm

KALBİN TEZKİYESİ

KALBİN TEZKİYESİ

Tezkiyenin mânası

Kelimenin aslını oluşturan Zekat kelimesinin anlamı: Faydalı bir hususta ve bir şeyin kemalindeki gelişme ve artış demektir. Bir şey gelişip artınca, Araplar buna “Zeka’ş-şey’ü” derler.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin.”¹

Âyet’i kerime temizlikle tezkiye birbirinden ayrılmadıkları için bir arada zikretmiştir.

Tezkiye ancak temizlikten sonra olur

Fuhuş ve günahların kalpteki pisiği; kötü karışımların beden üzerine, çalı çırpının zirata, süprüntünün altın, gümüş, demir ve bakıra verdiği zarar gibidir.

Nasıl ki beden, kötü karışımları boşaltıp tabîî kuvvetten kurtulunca rahat eder ve hiçbir mânî ve engel olmadan normal işlevini yerine getirince nemalanmış gelişmiş olursa, kalp de tevbeyle günahlardan kurtulunca kötü karışımlarını boşaltmış ve böylece kuvvet ve iradesini hayra yöneltmiş

¹ Tевbe, 103

olur. Neticede bu bozuk maddelerden ve fasid cazibelerden rahata kavuşarak artıp gelişmiş, kuvvetlenip güçlenmiş olarak saltanat koltuğuna oturur ve hükmünü tebasına tatbik eder. Böylece tabi olanlar onu dinler ve ona itaat eder. Temizlenmeden kalbin gelişip güçlenmesine imkân yoktur. Allah Teâl'a şöyle buyurur:

*"(Resûlüm!) Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır."*¹

Âyet'i kerime gözü haramdan sakındıktan ve ırzı koruduktan sonra tezkiyenin mümkün olacağını söylüyor.

Gözü haramlardan sakınmanın faydaları

Haramdan gözü korumanın çok büyük, çok önemli üç faydası vardır:

Birinci fayda: İmanın tad ve lezzetini elde etmek. Bu, Allah için terk edip, yüz çevirdiği şeyden daha lezzetli, daha hoş ve daha tatlıdır. Çünkü kim bir şeyi Allah için terk ederse, Allah'da ona ondan daha hayırlısını verir. Nefis güzel görüntülere bakmaya düşkündür. Göz kalbin gözcüsüdür. Kalp derhal gözcüsünü, orada ne olduğuna bakmaya gönderir. Gözcü görülenin güzelliğini haber verince kalpde güzelliğe olan iştiahtan dolayı harekete geçer. Ve çok kere hem kendisini hem de gözcüsünü ve elçisini yorar. İşte şu şiirde dile getirildiği gibi:

Ne zaman gözünü kalbin için gözcü göndersen
Görülenler seni yorar
Bütününe sahip olamayacağın
Bir kısmına ise sabredemeyeceğini gördün

¹ Nur, 30

Ne zaman ki, gözcü keşiften ve araştırmadan alıkonulursa, kalp isteme ve irade etme külfetinden kurtulmuş olur. Her kim bakışlarını serbest bırakırsa, pişmanlığı devamlı olur.

Kuşkusuz bakış sevgiyi oluşturur. Görülenle ilgilenen kalpte alâka başlar, sonra bu alâka güçlenip bütünüyle kalbin kendisine doğru aktığı kuvvetli sevgi olur. Bu kuvvetlenince, alacaklının alacaklısının yakasını bırakmadığı gibi kalbe bağlanıp kalan ondan ayrılmayan tutkuya dönüşür. Bu da kuvvetlenince, aşırı sevmek demek olan aşka dönüşür. Bu güçlenince, ta kalbin derinliklerine ulaşan kara sevda olur, bu kuvvetlenince teteyyüme dönüşür ki teteyyüm kulluk etmek demektir. Böylece kalp, kendisine kulluk edilmeye asla uygun olmayan birine kulluk eder hâle gelir ki tüm bunlar bakışın işlediği cinayetlerdir.

Bu durumda kalp bir esaret içerisinde. Artık o, bir kral iken esir ve serbest iken bir mahkum olmuştur. Gözünden dolayı zulme uğradığını düşünüp ve onu şikayete başlayınca göz der ki: "Ben senin gözcün ve elçin idim, beni sen gönderdin."

Bu duruma ancak kalpleri ihlâs ve Allah sevgisinden boş olanlar düşerler. Çünkü kalp bir sevgiyle tutunmak, bağlanmak ister. Öyleyse kimin sevgilisi, ilahı ve mabudu sadece Allah olmazsa, mutlaka kalbi Allah'tan başkasına kulluk edecektir.

Allah Teâlâ Yusuf (a.s.) hakkında şöyle buyurur:

*"İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandır."*¹

Azizin hanımı, kocası olmasına rağmen, müşrik iken o duruma düşmüştü. Yusuf ise ihlâslı olunca, bekar, genç,

¹ Yusuf, 24

garip ve köle olmasına rağmen Allah onu bu durumdan kurtarmıştı.

İkinci fayda: Nurlu bir kalp ve sahih bir ferasettir

Ebû Şucâ el-Kirmanî der ki: Her kim dışını sünnete uyarak, içini de devamlı murakabe ederek mamur ederse, nefisini şehvetlerden, gözünü de haramlardan sakındırmış olur. devamlı helal yerse, ferasetinde de hata etmez.”

Allah Teâlâ Lût kavmini ve içine düştükleri durumu anlattıktan sonra şöyle diyor:

“İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır.”¹

Onlar bakışlarını haramdan ve fahişelikten bakışlarını kurtarmış ferasetli kimselerdir.

Allah Teâlâ mü'minlere gözlerini sakınıp ırzlarını korumalarını emrettikten sonra şöyle der:

“Allah, göklerin ve yerin nurudur.”²

Bundaki sır şudur: “Ceza amel cinsinden olur. Kim ki gözünü Allah'ın haram kıldığından korursa, Allah'da onun cinsinden daha hayırlısını ona verir. O nasıl ki, göz nurunu haramdan alıkoyuyorsa, Allah'da basiret ve kalbine nur salar böylece gözünü haramlardan korumayanın göremeyeceği şeyleri görür.

Bu durum, insanın kendi içinde hissettiği bir durumdur. Çünkü kalp bir ayna gibidir. Heva ise onun pasıdır. Kalp ne zaman bu pastan kurtulursa, eşyanın hakikatleri onda yansımaya başlar. Paslanınca ise, malumatın şekilleri onda makes bulamaz, böyle olunca da artık onun ilmi ve sözü zanlar ve tahminlerden öteye geçmez olur.

Üçüncü fayda: Kalbin kuvvetlenmesi, sebatı ve cesaretidir. Böylece kuvvetli kalbe nurundan dolayı hü-

¹ Hicr, 75

² Nur, 35

cet yetkisi verildiği gibi nusret yetkisi de verilir. Bir eserde şöyle gelmiştir: “hevâsına muhalefet edenin Şeytan gölgesinden kaçır.”

Günahın zilleti, taatin izzeti

Böyle olduğundandır ki Allah kendisine isyan edenlere vermiş olduğu zillet, zayıflık ve hakirlik gibi şeyler, hevâsına uyan kimselerde bulunur. Çünkü Allah izzeti kendine itaat edenlere, zilleti ise, isyan edenlere vermiştir. Allah şöyle buyurur:

“Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir..”¹

“Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz.”²

“Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şeref hepsi Allah’ındır.”³

Yani kim şeref, izzet istiyorsa, bunu Allah’a itaat ederek, hoş sözle ve salih amelle istesin.

Seleften bazıları şöyle der: “İnsanlar izzeti kralların kapılarında arıyorlar. Halbuy onu sadece Allah’a itaatte bulurlar.”

Hasan şöyle der: “Günahkârları safatlar ve katırlar konforlu yolculuklar da yapsalar, şüphesiz ki günahın zilleti onların kalplerindedir. Allah mutlaka kendine isyan edenleri zelil eder. Kunut duasında “Gerçek şu ki senin dost edindiğin zelil, düşman edindiğin de aziz olamaz” dendiği gibi kim Allah’a itaat ederse, Allah onu dost edinmiştir, Rabbi kimi de dost edinirse, asla onu zelil etmez.

¹ Münafikun, 8

² Âl-i İmran, 139

³ Fatır, 10

Kalbin tezkiyesi onun temiz olmasına bağlıdır

Bedenin serpilip gelişmesi, bozuk ve kötü karışımları boşaltmasına bağlı olduğu gibi, kalbin de serpilip gelişmesi onun temizliğine bağlıdır.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Eğer üstünüzde Allah’ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.”¹

Allah’ın, bu buyruğunu zinanın, iftiranın ve zinakarlar evlenmenin haramlığını belirttikten sonra zikretmesi gösteriyor ki, tezkiye ancak bunlardan kaçınmakla olur.

Ev halkından eve girip içinizin isteme ile ilgili buyruğu da aynen bunun gibidir:

“Eğer size, “Geri dönün!” denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.”²

Nasıl ki gözü haramdan çevirmek, gözün sahibi için daha iyi tezkiye ediciyse, kuşkusuz onların ev sahibinin görülmesini istemediği mahremlerini görmemek için geri dönmelerinin emir olunması, onlar için daha fazla tezkiye edici bir durum olmuş oluyor.

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

“Temizlenen, Rabbinin adını anıp, O’na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir.”³

Yine Allah, Musa’nın firavuna seslenirken şöyle demesini emretmiştir:

“De ki: Arınmayı ve seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin? Böylece O,ndan korkarsın.”⁴

¹ Nur, 21

² Nur, 28

³ A’lâ, 14-15

⁴ Naziat, 18

Yine şöyle buyuruyor:

*“Ortak koşanların vay hâline! Onlar zekâtı vermezler.”*¹

Selefin geneli ve sonrakiler, buradaki zekattan maksat, Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik demek olan tevhid ve kalbi tezkiye eden imandır. Zira tevhid, kalpte hakkın dışındakileri reddetmeyi kapsamaktadır ki, işte buda onun temizliğidir. Allah’ın ilahlığını kabul her türlü arınma ve gelişmenin kaynağı ve aslıdır. Her ne kadar tezkiye, ziyade-lik ve bereket anlamına gelse de bu ancak şerrin yok edilmesiyle oluşur. Bu nedenledir ki tezkiye ancak bu iki şeyle birlikte tam anlamıyla gerçekleşir. Kalp ve ruhların tezkiye-sinin aslı sadece tevhiddir.

Nefsi tezkiye etmek ile nefsin tezkiyesinden haber vermek arasındaki fark

Tezkiye bir şeyi temiz ve arı yapmak demiktir.

Bu da ya zatında ya da itikatta ve ondan haber vermekte olur.

Nasıl ki bir kişi için. “Onun adil olduğunu/fasık olduğunu söyledim” sözü hariçte böyle olduğundan veya inançta ve haber vermede böyle yaptığından söyleniyorsa, tezkiye de böyledir.

Buna göre Allah Teâlâ’nın şu sözü:

*“Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.”*²

Şu âyetteki mânayla aynı değildir:

*“Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir,”*³
Bunun manası şudur: Biz tezkiyeye ermiş, salih ve muttaki kimseleriz diyerek, nefsinizin arınmış olduğunu haber ver-

¹ Fussilet, 6-7

² Necm, 32

³ Şems, 9

meyin. Bundan dolayı bunun arkasından şöyle buyurulmuştur:

*“Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.”*¹

Zeynep’in ismi “berr” idi peygamber ona sen kendini tezkiye mi ediyorsun? Allah sizden ehli berri (iyileri) daha iyi bilir. buyurdu ve onu Zeynep diye onu isimlendirdi.²

Allah Teâlâ’nın şu buyruğu da böyledir:

*“Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin!”*³

Tezkiyecinin bir şahidi tezkiye etmesi gibi onlar da müzekkinin şahit hakkında söylediğini kendileri hakkında söyleyerek, nefislerinin temiz olduğuna inanıyor ve bunu haber veriyorlar. Sonrasında Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

*“Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır.”*⁴

Yani: Kişiyi tezkiye eden ve öyle olduğunu haber veren sadece Allah’tır.

Bu durum Şems sûresinde ki durumdan farklıdır ki, orada şöyle buyuruluyordu:

*“Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir.”*⁵

buradaki şu âyetteki gibidir:

*“De ki: Arınmayı ve seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin?”*⁶

Yani: Allah’a itaat et ki, arınmış olasın. Bunun bir benzeri de şu âyetteki gibidir:

*“Temizlenen, Rabbinin adını anıp O’na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir.”*⁷

¹ Necm, 32

² Müslim (2141-2142)

³ Nisa, 49

⁴ Nisa, 49

⁵ Şems, 9

⁶ Naziat, 18

⁷ A’lâ, 14

“Arıtan kurtuluşa ermiştir” âyetinin mânası

Âyet’i kerimede ki “rıtan” fiilinin faili hakkında ihtilaf edilmiştir. Allah olduğu Arıtanın söyleyenlere göre, âyetin anlamı: Allah’ın arındırdığı nefis de, gerçekten kurtuluşa ermiş, O’nun gömdüğü nefiste gerçekten hüsrana uğramıştır. Diğer bir görüşe göre ise, arıtanın faili, kurtuluşa eren kişinin kendisidir. Birinci görüşte olanlar diyorlar ki; Âyet’in aslındaki “men” lafzı her ne kadar lafzen müzekker olsa da şayet müennes için olursa ona giden zamirin mânayı göz önünde bulundurarak müennes olması caiz olduğu gibi lafzı göz önünde bulundurarak müzekker olması da caizdir. Budurumda her ikisi de fasih bir sözdür, Kur’ân’da da lafız ve mânaya göre kullanımı vardır. Birincisi şu âyette olduğu gibidir:

“Onlardan seni (okuduğun Kur’an’ı) dinleyenler de vardır.”¹

Burada zamir (dinleyen) tekil gelmiştir. İkincisi ise şu âyet kerimedeki gibi mâna göz önünde bulundurularak gelmiştir.

“Onlardan seni dinleyenler vardır.”²

Birinci görüşü tecih edenler şöyle derler: “Sünen sahiplerinin naklettiği Ebû Müleyke’nin Aîşeden yaptığı rivayet bu görüşümüzü destekler Şöyle ki Aîşe der ki: “Bir gece geldiğimde Resûlullah şöyle diyordu: “Ey Rabbim nefsine takvasını ver ve onu arındır, arındıranların en hayırlısı sensin, nefsimin velisi de mevlâsı da sensin.”³

İşte bu dua ele aldığımız âyetin tefsiri gibidir. Kukusuz ki nefisleri arıtıp da arınmış yapan Allah’tır. Müzekki Allah’tır, kul ise tezkiye olandır. Kur’ân’da arınmanın kula

¹ En’am, 25

² Yunus, 42

³ Müslim (2722)

nisbeti ancak bahsettiğimiz gibi, birinci anlamda değil; ikinci anlamdadır. Allah'ın şu sözünde olduğu gibi:

“Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir.”¹

“De ki: Arınmayı ve seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin? Böylece O'ndan korkarsın.”²

Yani: Allah'ın seni tezkiye etmesini kabul edip de arınasın. demektir.

Doğrusu da budur, diyorlar, çünkü Allah'ın arındırdıkları dışında kimse kurtuluşa eremez. Yine bu görüş sahipleri diyor ki: “Bu görüş, aynı zamanda Kur'ân'ın tercümanı İbnu Abbas'ın da tercih ettiği görüştür. O; İbn Ebû Talha, Ata, ve Kelbîden gelen bir rivayette: “Kuşkusuz ki Allah'ın nefisini arındırdığı kişi kurtuluşa ermiştir.”

İbn Zeyd der ki: “Allah'ın, nefisini arındırdığı kimse kurtuluşa ermiştir.” İbn Cerir de bu görüşü tercih etmiştir.

Yine bu görüştekiler derler ki: Sûrenin başındaki Allah'ın şu sözü de bunu gösterir:

“Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki...”³

Yine derler ki: “Aynı şekilde nefsi ve onun sıfatlarını yaratanın Allah olduğunu haber veriyor.”

Buda âyette bildirilen düzeltmenin anlamıdır.

Diğer görüş sahipleri yani tezkiyeyi kulun yaptığını savunanlar da derler ki: “Âyetin zâhiri ve sahih metnindeki (zekkâhâ): yine ayetin aslındaki fiilindeki zamir “men”e gider. Böyle olunca da anlam şöyle olur: “Nefisini arındıran kurtuluşa ermiştir. Akla ilk gelen mâna budur. Hatta başka türlü anlamak mümkün değildir. Nasıl ki sen: “Bu cariyeyi satın alan gerçekten kar etmiştir, namazı kılan mutlu olmuş-

¹ A'lâ, 14-15

² Naziât, 18-19

³ Şems, 8

tur ve yitiği alan zarar etmiştir” ve benzerlerinde dendiği üzere işi yapanlara isnad ediyorsun.

Derler ki: “Nefis kelimesi dişilik bildiren bir kelimedir. Şayet âyetteki zamir Allah’a gidecek olursa, anlam şöyle olur: “O’nun arındırdığı nefis felaha ermiştir” ya da “onun arındırdığı felaha ermiştir.” Mâna böyle olur; zira bu durumda “men” lafzı nefis anlamına gelmiş oluyor.

Yine derler ki: “Şayet “men” lafzından dolayı fiilden dişilik alâmeti olan “ta” harfinin düşürülmesi caiz olursa, bunun nefis olması caizdir. Nitekim kadınları gösteren zamirle birlikte şöyle dendiği gibi: sizden(kadınlar kastedilerek) kalkan kurtulmuştur. Çünkü burada herhangi bir karışıklık mevzu bahis olmuyor. Yok eğer karışıklık olursa o zaman o karışıklığı giderecek şeyi (tâ’yı) söylemek icap eder.

Yine derler ki: “Âyetteki “men” lafzı “ellezi” mânasındadır. Buna göre âyeti kerime: “Allah’ın arındırdığı kişi kurtulmuştur.” diye ellezi lafzıyla söylenirse, bu caiz olmaz. Zira o zaman âyette geçen dişilik zamir: müzekkerlik (erkeklik) bildiren “ellezi” lafzına dönmüş olur ki, bu caiz değildir.

Yine: “Allah Tealâ nefisini arındırdığında kurtuluşu nefsin sahibine nisbet etmiştir. Bu sebeptendir ki fiil “tâ” harfi olmaksızın, “men” de ellezi mânasına gelmiştir. Müfessirlerin geneli hatta İbn Abbas’ın arkadaşlarının da görüşü böyledir.” Demişlerdir.

“Kendini arındıran kurtulmuştur” âyetini şöyle anlamlandırır: “Kim hayır işlerse Allah’a itaatle onu arındırmıştır.” Yine derki: “Nefsini arındıran kurtulmuştur. Bu sebeple, onu ıslah etmiş ve Allah’a taata götürmüş olur, onu helak edense, zarara uğramış ve onu Allah’a isyana götürmüştür.”

İbn Kuteybe de şöyle der: “Burada kast edilen; nefisini tezkiye eden, tatla, iyilikle, sadakayla ve iyilik yaparak onu

yüceltip geliştiren felaha ermiş, “Onu gömen hüsrana uğramıştır” yani eksilten, iyi işleri terk ederek ve günahları işleyerek onu gizleyen zarar etmiştir.

Facir daima makânı gizlemiş, onurunu yitiren, şahsiyetini kapatan başı eğik kimsedir. Fuhşu işleyen kimse de nefsini gömüp yok eden; iyilikleri yapansa, nefsini meşhur edip yükseltendir.

Arapların en cömerdi rızık arayanlara kendi yerini belli etmek için bir tepeye çıkar ve orayı yükseltir ve gece gelecek için orada ateş yakarmış. Cimri ise, yerini gizlemek için aralara, kenarlara ve kuytu yerlere gidermiş. Cömertler kendilerini ortaya koyup yükseltirken, bunlar kendilerini gizleyip örterler. Bununla alâkalı olarak şair şöyle söyler:

Evinin kapılarının yeri ve perdeleri bir işarettir
Sen dilenenlere ve ağırlanmak isteyenlere yettin
köpek ise havlatana havlar

Bu iki görüş de âyet için meşhur görüşlerdir.

Burada bir üçüncü görüş daha vardır: “Kendisi Salihlerden olmadığı hâlde kendini onların arasına katan, aralarında kaybolan kime zarar etmiştir.” Bunu Vakidî hikaye edip, şöyle der: “Bu kişi, kendini salihler arasında gizlediği, salihlerden olmadığı hâlde kendini onlardanmış gibi gösterir.”

Bu görüş kendi içinde her ne kadar doğruysa da âyetten bunun kastedilmiş olması tartışmalıdır. Bu mâna ancak âyetin kapsamına girebilir. Çünkü kendini günaha gömen hayır ehline karıştığında kendini onlar arasında gizlemiş olmaktadır. En iyisini Allah bilir.

On Birinci Bölüm

KENDİSİNDE KALBİN SAADETİ OLAN ŞEYLER (KALP SAADETİ)

“Şu bir gerçek ki: Allah kalbin tek ilahı ve yaratıcısı, tek mabudu ve isteği ve her şeyden daha çok sevdiği olmadıkça, kalp için asla saadet, lezzet ve nimet olamaz.”

FAYDA VE ZARARIN KÜLLÎ TASAVVURU VE SAADET

Fayda ve zararın küllî tasavvuru

Gerek melek, gerek insan, gerek cin veya hayvan olsun Allah dışındaki tüm canlılar faydalıyı elde etmek zararlıdan da kaçınmaya muhtaçtır. Bu durum ise, ancak fayda ve zarar vereni tasavvur etmekle tamamlanır. Menfaat, nimet ve lezzet cinsinden; zarar ise, acı ve azap cinsindendir.

Öyleyse kişi için iki durum söz konusudur:

- Kendisinden yararlanılan ve idrak edilmesinden lezzet alınan sevgili ve matlubun bilinmesi.
- Yukarıdaki maksadı gerçekleştirip, ona ulaştıran yardımcı.

Bunun karşısında da iki durum vardır:

- Hoşlanılmayıp buğz edilen zararlı.
- Ondan bu zararı savuşturacak yardımcı.

Böylece bunlar dört şeydir:

- Varlığı istenip sevilen durum.
- Yokluğu istenen hoşlanılmayan durum.
- Sevilip istenileni gerçekleştirecek vesile.
- Hoşlanılmayanı giderecek vesile.

İşte bu dört durum kul için zaruridir, hatta her canlı için zaruridir, varlığı ve menfatı ancak bunlarla gerçekleşir.

Bu sayılanların Allah'la alakası

Bu çağrılan tespit edilince Allah Teâlâ'nın amaçlanan, istenen ve çağrılan olması gereklidir. vechi arzulanan, yakınlığı istenen ve rızası talep edilen O'dur. Bunları gerçekleştirmede yardımcı da O'dur.

Allah'tan başkasına kulluk, iltifat ve bağlılık hoşlanılmayan zararın ta kendisidir.

O zararı uzaklaştırmada yardımcı sadece Allah'tır. Bu sayılan dört hususu kendisinde toplayan da sadece Allah'tır.

İstenip, sevilen mabud sadece O'dur.

Kendisine ve kulluğuna kulunu ulaştıran yardımcı da sadece O'dur.

Hoşlanılmayıp buğzedilen, ancak O'nun dilemesi ve kudretiyle olur.

Bunu kulundan uzaklaştırıp savacak yardımcı da sadece O'dur.

Mahlukatın O'nu en iyi tanıyanının dediği gibi:

“Öfkenden rızana, cezalandırmandan afiyetine, senden sana sığınırım”¹

“Allah'ım! Ben nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana yönelttim, işimi sana havale ettim, sırtımı umarak ve korkarak sana dayadım. Senden kurtulup sığınılacak ancak sensin.”²

Dilemesi ve kudretiyle olacak her türlü şerden kendisine sığınılacak, iltica edilecek ve kurtuluşu sağlayacak sadece Allah'tır. Korunması altıda almak onun fiilidir. Onun hi-

¹ Müslim (486)

² Müttefekun aleyhi (Buhârî, 6313; Müslim, 2710)

mayesini talep etmek de onun fiili veya meşiyetiyle yarattığı işidir.

Öyleyse tüm işler O'nun, hamd O'nun, tüm mülk O'nundur. Hayrın tamamı iki elinde olan O'dur. Mahluktan hiç kimse O'na övgüyü tastamam yapamaz. Bilakis O kendini övdüğü gibidir. O, kendisini övenlerin hepsinin övgüsünün üstündedir.

Kulun mutluluğu şundadır: “(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız”

Bunun içindir ki kulun fayda ve mutluluğu “Ancak sana ibadet eder ve ancak senden medet umarız.” âyetini gerçekleştirmesindedir. Çünkü kulluk; amaçlananı, istenileni ve medet umulanı içine almaktadır. İstenilenin elde edilmesi için yardımı istenecek O'dur.

Birincisi: Uluhiyyetin mânası.

İkincisi ise: Rububiyetinin mânasıdır.

Çünkü ilah: Kalplerin; sevgi, yönelme, saygı, değer verme, yücelme, boyun eğme, korku, umut, ve tevekkülle kendisine kulluk ettiği kimsedir.

Rab ise: Kulunu terbiye eden, yaratıp, sonrada faydasına olan şeylere yönlendirendir.

Öyleyse O'ndan başka ilah ve O'ndan başka Rab yoktur.

O'ndan başkasının rubûbiyeti, üç noktada bir bâtil olduğu gibi O'ndan başkasının ilahlığı da böyledir.

Tevhidin bu iki aslını bir araya getiren âyet kerimeler

Allah Teâlâ Kitab'ının birçok yerinde tevhidin bu iki aslını, uluhiyet ve rubûbiyeti bir arada zikretmiştir.

Şu âyetler böyledir:

“Göklerin ve yerin gaybı (sırrı) yalnız Allah’a aittir. Her iş O’na döndürülür. Öyle ise O’na kulluk et ve O’na dayan! Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.”¹

“Başarmam ancak Allah’ın yardımı iledir. Yalnız O’na dayandım ve yalnız O’na döneceğim.”²

“Ölümsüz ve daima diri olan Allah’a güvenip dayan. O’nu hamd ile tesbih et.”³

“Rabbinin adını an. Bütün varlığınla O’na yönel. O, doğunun da batının da Rabbidir. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O’nun himayesine sığın.”⁴

“De ki: O benim Rabbimdir. O’ndan başka tanrı yoktur. Sadece O’na tevekkül ettim ve dönüş sadece O’na-
dır.”⁵

“Rabbimiz! Ancak sana dayandık, sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır.”⁶

İşte bu yedi yerde,⁷ tevhidin iki aslı yan yana sıralanmıştır. Kul, bunlarsız mutluluğu asla elde edemez.

* * *

¹ Hud, 123

² Hud, 88

³ Furkan, 58

⁴ Müzzemmil, 8-9

⁵ Ra’d, 30

⁶ Mümtetine, 4

⁷ Her ne kadar yazar demişse de altısını vermiştir. Bunun yedincisi, bölümün başındaki “Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım isteriz” ayeti olmaktadır.

DÜNYADA ÖZLEMEK, ÂHİRETTE GÖRMEK

Özlem ve görmenin bir araya gelmesi

Kulun mutluluğunu sağlayan şeylerin ikincisi şudur:¹ Allah Teâlâ, mahlukatı kendini bilmeyi, O'na yönelmeyi, sevmeyi ve ihlâsı içinde barındıran ibadet için yaratmıştır.

Yalnız O'nun zikriyle kalpleri huzur bulur ve nefisleri sakinleştirir.

Âhirette O'nu görmekle gözleri aydın, nimetleri tamam olur. Orada onlar için en sevimli ve kalpleri için en iyi nimet olan O'na bakma ve vasıtasız sözünü duymaktan daha iyi hiçbir nimet vermemiştir.

Dünyada ise, kendisine iman, O'nu sevmek, O'nu arzulama, O'nun yakınlığıyla ünsiyet kurma ve zikriyle huzura erme nimetlerinden daha hayırlı ve daha sevimli başka hiçbir nimet vermemiştir.

Peygamberimiz bu iki durumu Nesei, İmam Ahmet, İbn Hıbban "Sahih"inde ve daha başkalarının Ammar b. Yasir'den rivayet ettikleri şu duasında bir araya getirmiştir.

"Ey Allah'ım! Gayb ilminle ve mahlukat üzerindeki kudretinle, hayat benim için daha hayırlı olduğunu bildiğin sürece beni yaşat. Ölüm benim için daha hayırlı olduğunu

¹ Birincisini yazar tevhidin iki aslını anlatırken zikretmiştir. Bu, Dünyada Allah'a kavuşmayı özlemek, âhiret de O'nu görmektir.

da da beni öldür. Gizlide ve açıkta senden senin haşyetini, öfke ve rızada senden hak sözü, fakirlik ve zenginlikte sende itidali, senden tükenmez bir nimet, kesintisiz göz aydınlığı, kazadan sonra rızayı, ölüm sonrasında serin bir hayat, cemaline bakmanın lezzetini ve zarar veren bir zararlı ve saptıran bir fitne olmaksızın sana kavuşma arzusunu istiyorum. Ey Allah'ım! İman süsüyle bizleri süsle ve bizleri hidayete ermiş hidayet davetçileri eyle.”¹

Değeri büyük bu duada, dünyada en hoş olan Allah'a kavuşma arzusu ile âhirette Allah'ın cemaline bakma nimetleri bir araya getirilmiştir.

Bu nimetin tamamı ve kemali, dünyada bir zarar olmamasına ve dinde fitneye düşülmemesine bağlı olduğundan Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle demiştir: “Zarar veren herhangi bir zararlı ve saptıran fitne olmaksızın.”

Kulun yulun kemali hakkı bilmek, ona tabi olmak, onu başkalarına da öğretmek ve ona irşad etmek olduğundan dolayı da şöyle demiştir: “Hidayete ermiş hidayet davetçilerinden eyle”

Yine maksadı gerçekleştiren faydalı rıza kazanın öncesinde değil, sonunda gösterilendir. Çünkü, bu razı olmaya azmetmektir. Kaza vuku bulunca bu azim yok olacağından, Allah'tan kazanın sonrasındaki rızayı istiyor.

Takdir olunanı iki durum kuşatır:

- Takdir edilmiş şey olmadan önce istihâre yapmak.
- Olduktan sonra rıza göstermek.

Kulun mutluluğu, bu ikisini bir araya getirmesindedir. “Müsned” ve diğerlerinde Peygamberimizden rivayet edildiği gibi:

“Adem oğlunun mutluluğu, Allah'tan hayrı istemesinde ve Allah'ın kazasına rıza göstermesindedir. Âdem oğlunun

¹ Nesâî (1304-1305)

mutsuzluğu, Allah'tan hayrı istemeyi terk etmesinde ve Allah'ın kazasına kızmasındadır.”¹

Açık ve gizlide Allah'tan korkmak tüm hayırların başı olduğundan açık ve gizlide O'ndan korkmayı istemiştir.

Yine insanların çoğu, doğruyu sadece hoşnut olduklarında söylediklerinden, kızdığına ise ağzından bâtil söz çıktığından, bazen de hoşnutken bile bâtil konuştuğundan Allah Resûlü (s.a.v.) Allah'tan hoşnut ve öfkeli hallerinde kendisini hakka muvaffak kılmasını istemiştir. Seleften bazıları şöyle demiştir: “Sakın, razı olduğunda rızası onu bâtila sokan, öfkeli olduğunda de öfkesi onu haktan çıkaran kimselerden olma.”

Fakirlik ve zenginlik iki deneme aracı ve Allah'ın kendileriyle kulu imtihan ettiği bir bela olduklarından, her iki hâlde de Allah'tan israf ve cimrilik arasındaki itidali istemiştir.

Nimetler de biri bedene diğeri kalbe ait olup, devamlı olması istenen göz aydınlığı olmak üzere iki kısım olduğundan her ikisini de yine şu ifadelerinde bir araya getirmiştir: “Tükenmez nimeti kesintisiz göz aydınlığını istiyorum.”

Ziynetler de beden ve kalp zineti olmak üzere iki kısım, kalbin ziyneti daha önemli ve daha değerlidir. Âhirette bedenın ziyneti en mükemmel bir şekilde tamam olunca, Rabbinden şöyle diyerek Kalp ziynetini istemiştik: “İman ziyneti ile bizi ziynetlendir.”

Bu dünyada kişi, kim olursa olsun, serin ve rahat bir hayat yaşayamaz. Bilakis hayat sıkıntı ve kederlerle doludur, açık ve gizli acılarla sarılıdır. Bu nedenle o ölüm sonrası için seri ve rahat bir yaşam istemiştir.

¹ Tirmizî (2151) Tirmizî bu hadisin garip olduğunu, sadece Muhammed Ebû Humeyd kanalıyla bilindiğini, belirtir ve şöyle der: “Yine ona Hammat b. Ebû Humeyd de denir ki, o Ebû İbrahim el-Medenî'dir. Hadis ehine göre bu kişi sağlam bir kimse değildir.” Elbânî de bu hadisin zayıf olduğunu söyler.

Sadece rubûbiyet tevhidi yeterli değildir

Netice itibariyle Peygamberimiz bu duasıda dünyada en hoş olan ile âhirette en hoş olanı bir araya getirmiştir.

Kulların yalnız O'na kulluk edip, yalnız O'nu ilah edinmeye olan ihtiyaçları, kendileri için yaratmasına, onlara rızık vermesine, vücutlarına afiyet vermesine, kabahatlerini örtmesine, korkularından güvende kılmasına olan ihtiyaçları gibidir. Hatta O'nu sevip, O'na kulluk etmeye olan ihtiyaçları daha büyüktür. Çünkü bu onlar için amaçlanmış bir gayedir. Bunsuz onların dirlik, nimet, felah, lezzet ve mutluluk elde etmeleri kesinlikle mümkün değildir.

Bu sebeptendir ki, “lâ ilâhe illallah” sözü yapılan iyiliklerin en güzeli olmuştur. İlahı tevhid etme/birleme bütün işlerin başıdır.

Müslüman olsun kafir olsun, herkesin kabul ettiği rubûbiyet tevhidi, tek başına yeterli değildir. Bilakis Allah Teâlâ Kitabının birçok yerinde açıkladığı gibi, bu durumonların aleyhine bir delildir.

Bu nedenledir ki, Muâz b. Cebelin Peygamberimizden yaptığı bir rivayete göre, Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet etmeleridir.

Allah Resûlü (s.a.v.) hadisin de: “Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” Dedimki: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” Dedi ki: “Kulları üzerindeki hakkı O'na kulluk edip hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Bunu yaptıklarında kulların Allah üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?” Dedim ki: Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” Buyurdu ki: “Üzerindeki hakları, onlara ateşte azap etmemesidir.”¹

Bunun için Allah, muvahhid kullarını sever ve onların tövbeleriyle sevinir. Nitekim kulun en büyük lezzeti, mutlu-

¹ Müttefekun aleyh (Buhârî, 2756; Müslim, 30)

luğu ve nimeti de bundadır. Kainatta Allah'tan başka kalbin kendisi ile sükûn bulup, huzura ereceği ve ünsiyet edip, yöneleceği hiçbir şey yoktur.

Her kim Allah'tan başkasına kulluk ediyor ve bunda da kendisine bir menfaat ve huzur bulunuyorsa, bunun elde ettiği zararı çok üstündedir. Böyle bir kimse aynen zehirli ve lezzetli bir yemeği yiyen kimse gibidir.

Allah'ın buyurduğu gibi:

“Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.”¹

Yerde ve göklerde Allah'tan başka bir ilah olsaydı, bunlar bozulurdu. Kalpte de Allah'tan başka bir mabud olsa, bu mabud oradan çıkmadıkça ve Allah; sevdiği, umduğu, korktuğu, kendisine tevekkül ettiği ve yöneldiği onun tek ilahı ve mabudu olmadıkça, o kalp düzelmesi mümkün olmayacak şekilde bozulmuş demektir.

* * *

¹ Enbiya, 22

KULUN ALLAH'A İBADETE MUHTAÇ OLMASI

Kulun ibadete ihtiyacı

Kulun mutluluğunun üçüncüsü şudur: Kulun yalnızca Allah'a ibadet edip, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya olan ihtiyacını ifade etmek için kendisine kıyas yapacağımız benzer hiçbir şey yoktur. Ancak bazı noktalardan, vücudun gıdaya, içmeye ve suya olan ihtiyacına benzetilebilir. Ancak yine de aralarında çok büyük farklar vardır.

Kulun hakikati, kalbi ve ruhudur. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ın gerçek ilahlığını kabul etmeden kulun hiçbir salah ve faydası olamaz. Çünkü ancak O'nun zikriyle huzura kavuşur ve ancak O'nu tanıyıp sevmekle sakinleşir. Kul O'na kavuşuncaya kadar bir çaba ve uğraş içindedir ve bir gün kesinlikle O'na kavuşacaktır. Kul O'na olan muhabbetini, ibadetini, korku ve umudunu O'na halis kılmadıkça kendisinin yararı asla gerçekleşemez. Şayet olmadan birtakım lezzetler ve sevinçler elde etse de onlar kesinlikle daimî olmayacaktır. Bilakis bir çeşitten diğerine bir şahıstan öbürüne geçerek, bazen bununla bazen şununla yararlanacak, neticede kendisinden faydalanıp yararlandığı o şeyler, acı veren zararlıların en büyük sebeplerinden olacaktır.

Kulun hak ilahı ise, durum ne olursa olsun hiçbir zaman ondan ayrılmayacaktır. İnsan nerede olursa olsun, içindeki O'na olan imanı, sevgisi, saygısı ve zikri onun gıdası, gücü, faydası ve dayanağı olacaktır. Nitekim iman

ehlinde durum budur. Kur'ân ve Sünnet bunu gösterdiği gibi, fitrat ve vicdanlar da bu şahittir.

İbadet bir teklif değildir

“O’na ibadet, O’nu zikir, O’na şükür etmek, teklif ve meşakkattir.” sözü, tahkik ve irfanı eksik, ihsandan da payı az olanların söyledikleri bir sözdür ve asla doğru değildir. Bu sözlerinin, yani “ibadetler teklif ve meşakkattir” iddialarının gerekçelerini şöyle sıralarlar:

İbadetler deneme ve imtihan içindir.

Veya imanın bedeli gibi sırf sevaba karşılık olduğu içindir.

Veyahut da sırf nefsi eğitip terbiye ederek; o’nu hayvanî dereceden yukarı çıkarmak içindir. Rahman’ı tanınması ve iman hakikatlerinin zevkinden nasibi az olan ve yanlarındaki zihin pisliği, ve bilgi kısıntılarıyla sevinen bu kimselerin sözleri böyledir.

Halbuki O’na ibadet, O’nu birleme, ve O’na şükür gözün aydınlığı, kalp, ruh ve gönüllerin en üstün lezzeti ve buna layık kimselerin eriştikleri en hoş nimettir.

Yardımlı istenen ve kendine güvenilen yalnızca Allah’tır.

İbadetlerde ve emirlerde her ne kadar bunlara tâbi olarak ve bunlar içinde, kaçınılmaz birtakım sebeplerden dolayı bazı meşakkatler bulunsa da ibadetlerdeki ilk maksat kesinlikle külfet ve meşakkat değildir. Birtakım sıkıntılar şu doğumun gereğidir.

İbadet gözlere sevinç sinelere şifadır

Allah Teâlâ’nın emirleri, kullara farz kıldığı hakkı ve onlar için meşru kıldığı kuralları; gözün sevinci, kalplere lezzet ve ruhların nimet ve sevincidirler. Yalnız bununla kul mutlu olur, felaha erer. Dünyada ve ukbâda kemali buna

bağlıdır. Hatta ibadet olmadan kulun gerçekten mutlu, sevinçli, lezzetli ve nimet içerisinde olması düşünülemez. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi:

*“Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki-
ne bir şifa, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.
De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla se-
vinsinler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından
daha hayırlıdır.”*¹

Ebû Saîd el-Hudrî: “Âyette geçen “lütfu”, Kur'ân; “rahmet ise, sizleri Kur'ân ehli kılmış olmasıdır.” Demiştir.

Hilal b. Yisâf der ki: “Allah'ın sizi kendisine hidayet et-
tiği İslâm ve kendisiyle amel ettiğiniz Kur'ân, toplayıp birik-
tirdiğiniz altın ve gümüşten çok daha hayırlıdır.”

Aynı şekilde İbn Abbas, Hasan ve Katâde de bu ayeti
şöyle açıklamışlardır. Fazlı İslâm, rahmeti ise Kur'ân'dır.”

Seleften bir grup da şöyle demiştir: Fazlı Kur'ân, rah-
meti İslâm'dır.”

Gerçekte ise, bunların her ikisinde lütuf ve rahmet ol-
mak üzere iki sıfat bulunmaktadır. Bu ikisi Allah'ın buyur-
duğu gibi Resûlü'ne ihsan ettiği iki şeydir.

*“İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik.
Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin.”*²

Allah Teâlâ yücelttiğini iman ve Kitapla; alçattığını da
bu ikisinin yokluğuyla yapar.

İtiraz ve cevap

İbadet ve benzeri işler Kur'ân'da “teklif” diye isimlendi-
rilmiştir. İşte şu âyetlerde olduğu gibi:

*“Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükel-
lef kılar.”*³

¹ Yunus, 57-58

² Şura, 52

³ Bakara, 286

*"Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz."*¹

Evet, doğrudur Ancak bu olumsuz cümle yapısıyla gelmiştir. Allah Teâlâ, emirlerini, tavsiyelerini ve yasaklarını hiçbir zaman "teklif" diye isimlendirmemiştir. Tam aksine ruh, nur, şifa, hüda, rahmet, hayat, ahid, vasiyet ve benzeri şekilde isimlendirmiştir.

* * *

¹ En'am, 152

KIYAMET GÜNÜ ALLAH TEÂLÂ'NIN CEMALİNE BAKMANIN HAZZI

Âhirette en büyük nimet, Allah'a bakmanın hazzıdır

Kulun mutluluğunun dördüncü yönü şudur: Mutlak olarak âhiret nimetinin en faziletlisi, en yücesi ve kıymetlisi Allah'ın cemaline bakıp, sözünü duymaktır.

Süheyb, Peygamberimizden şöyle rivayet eder: "Cennet ehli cennete girince biri şöyle çağırır: "Ey cennet ehli! Allah'ın size yerine getireceği bir vaadi var." Cennet ehli: "O nedir? Yüzlerimizi ak edip, terazide yüklerimizi ağır kılmadı mı? Ve bizleri cennetine sokup, ateş ten kurtarmadı mı?" diyeceklerdir." Peygamberimiz dedi ki: "İşte o an perde açılır, derhal O'na bakarlar. Kendisine bakmalarından daha sevimli hiçbir şey onlara verilmemiştir."¹

Başka bir hadiste: "O'na baktıkları sürece, dönüp başka hiçbir nimete bakmayacaklardır."² buyurmuştur.

Peygamberimiz şunu belirtiyor ki, onlara Rablerinin cennette kendilerine verdiği nimetlerin kemaline rağmen kendisine bakmalarından daha sevimli hiçbir şey verilmemiştir. Bunun onlara herşeyden daha sevimli olması; bakış-

¹ Müslim (181)

² İbnu Mâce (184) el-Elbânî zayıf olduğunu söyler.

tan kaynaklanan nimet, seviç, sürur ve göz aydınlığı, yeme, içme ve iri gözlü hurilerden elde edilen lezzetin çok üstünde olduğundandır. Bu iki nimet ve lezzet arasında hiçbir bağ ve alaka yoktur.

Bu nedenledir ki, Allah Teâlâ kâfirler hakkında şöyle demiştir:

*“Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O’nu görmekten) mahrum kalmışlardır. Sonra onlar cehenneme girerler.”*¹

İşte bu âyette onlara azabın ikisini bir arada vermiştir: Ateş azabı ve O’nu görmekten mahrum olmak. Evliyasına da iki çeşit nimet hazırlamıştır. Cennette yaşama nimeti ve O’nu görme nimeti. Allah Teâlâ aynı sûrede bu dördünü şöyle zikrediyor:

*“İyiler kesinlikle cennettedir. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.”*²

“Buradaki bakmaktan maksat, azap olunan düşmanlarına veya saraylarına ve bostanlarına veya birbirlerine bakmaktır.” Diyenler, bu âyete zulmetmişlerdir. Tüm bunlar maksattan başkasına yönelmedir. Bu âyetin anlamı: “Sadece rablerinin yüzüne bakıyorlar.” demektir. Rablerin den hicaplı olan kâfirlerden farlıdırlar. Zira onlar:

*“Sonra onlar cehenneme girerler.”*³

Allah; kâfirlerin dünyadayken onlara dedikleri sözlerin ve alay etmelerinin tam zıddıyla onları karşılıyor. Çünkü kâfirler, mü’minlere rastladıklarında onları iğneleyip, gülüyorlardı:

*“Mü’minleri gördüklerinde: “Şüphesiz bunlar sapıtmış” derlerdi.”*⁴

¹ Mutaaffin, 15-16

² Mutaaffin, 22-23

³ Mutaaffin, 16

⁴ Mutaaffin, 32

“İşte o gün (âhirette) de iman edenler kâfirlere gülerler.”

işte o alayları ve eğlenmelerinin karşılığı bu olacaktır.

Sonra buyuruyor ki:

“Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.”¹

Bu âyette bakma fiili, bakılan herhangi bir şeyle kayıtlanmamıştır. Baktıklarının en yücesi, en muazzamı Allah'tır. O'na bakmak, bakışların en yücesi ve en değerlisidir. Bu da hidayet mertebelerinin en üstünüdür. Bundan dolayı şu sözlerine karşılık verilmiş oldu:

“Mü'minleri gördüklerinde: “Şüphesiz bunlar sapıtmış” derlerdi.”

Allah Teâlâ'ya bakmak, kesinlikle bu iki tür nimetlerden kasdolunanlardandır ki, bu da kuşkusuz olacaktır.

Görme hazzı tanımaya bağlıdır

Nasıl ki, cennette Allah'ın en yüce yüzüne bakmaya denk bir nimet yoksa, dünyada da O'nu sevmeye, tanıma, arzulama ve O'nunla güven duyma gibi nimet yoktur. O'na bakma, O'nu tanımaya ve sevmeye bağlıdır. Çünkü haz, hissetmeye ve sevmeye tâbidir. Nitekim seven, sevdiğini ne kadar iyi tanır ve ne kadar çok severse, ona yakınlık, onu görme ve ona kavuşma arzusu da o kadar büyük olur.

* * *

¹ Mutaaffin, 35

YARDIM VE RIZIK ALLAH'TANDIR

Kulun mutluluk yönlerinin beşincisi şudur: Muhakkak ki fayda, zarar, verme, vermeme, hidayet, sapıklık, yardım, muvaffakiyet, alçaltma, yükseltme, izzet ve zilletten hiçbirisi kulun elinde değil; bilakis tüm bunlar, bütün bunların tek sahibi Allah'ın elindedir.

Allah bu hususta şöyle buyuruyor:

*"Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir."*¹

*"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O bağışlayandır, esirgeyendir."*²

*"Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, O'ndan sonra size kim yardım eder? Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmadırlar."*³

¹ Fatır, 3

² Yunus, 107

³ Âl-i İmran, 160

“O’ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar.”¹

“Ey insanlar! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın; Allah’tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O’ndan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz!”²

“Rahman olan Allah’a karşı şu size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? İnkârcılar ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadır. Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verebilecek olan kimdir? Hayır, onlar azgınlık ve nefrette direnip durmaktadırlar.”³

Bu âyetlerde Allah Teâlâ rızık ve yardımı yan yana getirmiştir; çünkü kul, yardımı ile düşmanını kendisinden bertaraf edecek ve rızıkıyla tüm faydalarını kendine verecek birine mecburdur. O hâlde ona rızık verecek ve yardım edecek biri gereklidir. Tek yardım edip rızıklandıracak da Allah’tan başkası olamaz. Rezzak da, sağlam güç sahibi de yalnızca Allah’tır.

Kulun fetanet ve marifetinin mükemmelliği de kendisine Allah bir kötülük verirse o kötülüğü o’ndan başkasının kaldıramayacağını ve yine bir nimete nail ederse O’ndan başkasının o nimeti veremeyeceğini bilmesidir.

Allah’ın bazı peygamberlerine şöyle vahyettiği anlatılır:

“Beni anla. Zekanın incisini, lütfun hafifini severim.” Dedi ki: “Ya Rab! İnce zeka nedir?” Buyurdu ki: “Eğer üzerine bir sinek konsa, bil ki onu senin üstüne konduran benim. Öyleyse benden iste, onu kaldırayım.” Dedi ki: “Lütfun hafifi nedir?” Buyurdu ki: “Sana bir tane gelse, bil ki onunla ben seni anmışımdır.”

¹ Yasin, 23

² Fatır, 3

³ Mülk, 20-21

Allah Teâlâ sihirbazlardan da şöyle bahseder:

*"Oysa büyüçüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler."*¹

Öyleyse kuluna yeten, yardım eden, rızıklandıran ve onu koruyan yalnızca Allah'tır.

İmam Ahmed der ki: Bize Abdürrezzak anlattı: İmran bize şöyle haber verip, dedi ki: Vehb'i şöyle derken duydum: "Allah Teâlâ bazı kitaplarında şöyle buyurdu: "İzzetime yemin olsun ki, kim bana sarılırsa şayet gökler ve içindekiler, yerler ve içindekiler, ona tuzak kursalar, ben o kulum için bundan bir çıkış yaratırım. Kim de bana sarılmazsa, göğün yollarından ellerini keser ve ayaklarının altından onu yere batırırım. Onu hevaya kor, sonra da kendi nefesine havale ederim. Benim iki elim de kulum için dopdoludur. Kulum bana itaat ettiğinde istemeden veririm, bana dua etmeden ona icabet ederim. Çünkü ben onun kendisine yararlı olan ihtiyacını biliyorum."

Ahmed dedi ki: Bize Haşim b. Kasım, ona Ebû Saîd el-Müeddeb, ona Atâ el-Horasanî'den işiten biri anlatmış: Atâ der ki: "Kâbe'yi tavaf ederken Vehb b. Münebbih'le karşılaştım. Ona dedim ki: "Burada senden ezberliyeceğim kısa bir hadis bana anlatır mısın?" O da: "Olur." dedi ve şöyle anlattı: "Allah Davud'a vahyederek şöyle dedi: Ey Davud! İzzet ve azametime yemin olsun ki, kullarımdan biri, diğer kullarıma değil de bana sarılırsa, ki ben bunu onun niyetinden bilirim, yedi sema ve içerisindekiler, yedi yer ve içerisindekiler ona tuzak kursa, mutlaka ben de ona onların arasından bir çıkış veririm. İzzet ve azametime yemin olsun ki, kullarımdan biri benden başka mahlukuma sarılırsa, ki ben niyetinden bunu anlarım, mutlaka onun elinden semanın yollarını keser, ayaklarının altından yeri çekerim, sonra hangi vâdide helak olacağına hiç aldırmam."

¹ Bakara, 102

Bu husus, genel olarak, bir öncesinden daha zâhirdir. Bundan dolayıdır ki, evvelkinden daha fazla Kur'ân'da bununla muhatap olunmuş ve bundan dolayı resûller de birinci yöne insanları çağırmışlardır.¹

Akıllı birisi, Kur'ân'ı tedebbür ederse, Allah Teâlâ'nın bu hususla kullarını birinci yöne çağırdığını görür. Bu yön, Allah'a tevekkülü, O'ndan yardım istemeyi, O'na dua etmeyi ve yalnız O'ndan istemeyi gerektirir. Yine O'nu sevmeyi ve O'na kullarına olan ihsanı, onlara verdiği bol nimetlerinden dolayı kulluk etmeyi de gerektirir. Bun yönden dolayı O'na kulluk ettikleri, sevdikleri ve tevekkül ettikleri zaman böylelikle ilk yönü gerçekleştirmiş olurlar.

Bunun benzeri şöyledir: Bir kimseye büyük bir bela veya şiddetli bir fakirlik veya endişelendiren bir korku isabet edince, derhal Allah'a tazarru ile yalvarmaya başlar. Allah da ona kendine münacatının lezzetini ve büyük bir imanı nasip eder ki, bu ilk olarak kast ettiği ihtiyacından çok daha güzeldir. Fakat o kimse isteyinceye ve O'na kavuşmayı özleyinceye kadar bunu bilmez. İşte bunun bir benzerini şair şöyle dile getirir:

Allah korku günü daha hayırlısıyla mükafatlandırdı
Çünkü o bize onun üstünde Ümmü Sabiti gösterdi
Bize korunmuş sekmeleri gösterdi
Biz onları ancak nitelenenlerin nitelemesinde gördük

* * *

¹ Bu, bölümün birinci konusunda geçmiştir ki, o da ulûhiyeti ve rubûbiyetiyle Allah'ı tanımaktır.

ALLAH'TAN BAŞKASINA TUTULMAK İKİ CİHANDA DA ZARARDIR

Allah'tan başkasına tutulmanın zararı

Kulun mutluluğunun altıncı yönü şudur: Kulun Allah'tan başkasına severek tutulması, şayet ona Allah'a kullukta yardımcı olmayacaksa, ihtiyacının üstündeki miktar kendisine zarardır.

Yemek, içmek, cinsil ilişkide bulunmak ve giyinmek gibi şeylerde ihtiyaç fazlası, kişiye zarar verir.

Allah'tan gayrı kimi severse sevsin, sevdiği kendisinden alınacak ve ondan ayrı kalacaktır. Eğer Allah'tan başkasını severse, mutlaka bu sevgi ona zarar verecek ve sevgilisiyle azap çekecektir. Bu azap ya dünyada veyahut âhirette olacaktır. Genellikle bu, her iki cihanda da olur.

Allah Teâlâ buyuruyor:

“Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): “İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!”¹

Yine şöyle buyuruyor:

¹ Tevbe, 24-25

“(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onlara azap etmeyi ve onların kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.”¹

¹ Tevbe, 55. Bu ayetin bir yönünü açıklamak üzere yazar burada da konu dışına çıkarak şöyle diyor:

Cürcanî gibi bazı kimselerin “Bu ayette takdim ve tehir vardır.” demeleri doğru değildir. Şöyle diyorlar: “Dünya hayatında” sözü yerinde olmayan başka bir fasıldan sonra gelmesi şu teville göre düzgün olur: “Dünya hayatında onların malları ve çocukları seni imrendirmesin, çünkü Allah bunlarla âhîret hayatında onlara azap etmek istiyor.” Bu görüş İbn Abbas’tan munkatı bir senetle rivayet edilmiştir. Katâde ve bir grup da bu görüşü tercih etmiştir.

Allah’ın onlara dünyada mal ve çocukla azap etmesi, halbuki onların sevinç ve lezzetleri bunlarla oluyor, bu görüş sahiplerine anlaşılma gelince, takdim ve tehir olduğu fikrine kapıldılar.

“Ayet olduğu gibidir ve takdim de tehir de yoktur.” görüşündekilere gelince; onlar da azap konusunda ihtilaf etmişler. Hasan Basrî: “Onlardan zekat almak ve cihad için infak etmekle, Allah onlara azap eder.” demiştir. Bu görüş İbn Cerir’in de tercih ettiği görüştür. İbn Cerir bunu şöyle diyerek izah etmiştir: “Bunlarla azap, onları Allah’ın kendilerine o mallarda farz kıldığı şeye icbar etmektir. Çünkü bu mal o kişiden gönlü hoş olmaksızın alınıyor, buna karşılık Allah’tan bir mükafatı da ummuyor, alan da onu övmüyor ve teşekkür de etmiyor; bilakis onu aşağılayıp çirkin görüyor. İşte bu, onlara azap etmektir.

Bu görüş de ayetin maksudından ve dünyada onlara azap etme muradından sapmadır.

Bir grup da şöyle der: “Bunlarla azap, onların kâfirlikleri sebebiyle mallarının ganimet, çocuklarının da esir olma tehlikesiyle karşı karşıya olmalarıdır. Oysaki bu, kâfirin hükmüdür. Onlarsa zahirde değil kendi içlerinde kâfirdir. Öyleyse bu görüş de yukarıdaki gibidir. Çünkü Allah Teâlâ münaflıkları kabul etmiş ve zahirî İslamlarıyla mallarını ve evlatlarını korumuş, içlerini ise kendisi üstlenmiştir. Eğer maksat, bu kimselerin dediği gibiye, onların mallarının ganimet, çocuklarının da esir edilmeleriyle Allah’ın muradı gerçekleşmeliydi. Çünkü burada Allah’ın iradesi; istediğinin olup, istemediğinin de olmaması gereken kevnî iradedir.

O hâlde Allah daha iyi bilir ya, doğrusu şöyle demektir: Bu mallarla onlara azap etmek, gözle görülen bir durumdur. Oysaki dünyayı isteyenler, onu sevenler ve âhirete tercih edenler, bunu elde etmedeki hırslarıyla, biriktirmedeki büyük yorgunluklarıyla ve bu husustaki çeşitli sıkıntılarla zaten azap olunuyorlar. Sen dünyayı elde etme çabasında hırslı, tek derdi dünya olan kimseden daha yorgun hiç kimseyi göremezsin.

Buradaki azap; acı, meşakkat ve yorgunluktur. Allah Resûlü (s.a.v.)’in buyurduğu gibi: “Yolculuk azaptan bir parçadır.” ve “Şüphesiz ölü aile-

Dünyaya tutulmanın zararı

Dünyayı seven şu üç şeyden ayrı kalamaz: Ayrılmaz keder, daimî yorgunluk ve bitmeyen pişmanlık.

Bunun nedeni şudur: Dünyayı seven kişi dünyalık neyi elde etse mutlaka nefsi onun bir üstündekine tamah eder. Sahih hadiste Allah Resûlü (s.a.v.)'in dediği gibi: "Şayet âdem oğlunun iki vâdi dolusu malı olsa, onlara bir üçüncüsünü katmak ister."¹

İsa (a.s.) dünyayı seven kişiyi, içtikçe susuzluğu artan kişiye benzetir.

İbn Ebü'd-Dünya anlatır: "Hasan, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle bir mektup gönderir: "Dünya kalınacak değil; göçülecek bir yurttur. Âdem buraya yaptığının cezası için indirildi. Öyleyse ey Mü'minlerin emiri dünyadan sakın! Dünyadaki azık onu terk, ondaki zenginlik ise ondan fakirliktir. Her zaman onun için ölenler vardır. Onunla şereflenen zelil,

sinin kendisine ağlamasıyla azap görür." Yani acı çeker; yoksa onların yaptığı amelden dolayı azap görmez. İşte tüm amacı veya en büyük amacı dünya olan kişi böyledir. Tıpkı Tirmizî ve diğerlerinin Enes'ten yaptıkları rivayette Peygamberimizin şöyle demiş olduğu kimseler gibi: "Kimin amacı, derdi, âhiretse, Allah zenginliği kalbine koyar, dağınıklığını toplar ve dünya ona boyun eğerek gelir. Kimin de tek derdi dünya olursa, Allah fakirliğini gözünün önüne koyar, topluluğunu dağıtır. Dünyadan da ona ancak takdir edilen gelir."

Dünyada azabın en önemlisi: Topluluğun dağılması, kalbin parçalanması ve fakirliğin, kulun kendisinden ayrılmaz biçimde gözlerinin önüne konulmasıdır. Eğer dünya aşıkları onun sevgisiyle sarhoş olmasalardı, bu azaptan dolayı feryatla yardım isterlerdi. Zaten böylelerinin çoğu da ondan feryatla şikayet etmektedirler. Aynı şekilde Tirmizî, Ebû Hüreyre'den nakille Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Ey âdem oğlu! Bana ibadete yönel, göğsünü zenginlikle doldurayım ve fakirliğini engelleyeyim. Eğer böyle yapmazsan, ellerini meşguliyetle doldururum ve fakirliğini de engellemem."

Bu da yukarıda dediğimiz gibi bir azap çeşididir, bu kalp ve bedenin dünya sıkıntısını yüklenip, dünya ehliyle savaşıması ve düşmanlıklarıyla zorluk çekmesidir. Nitekim seleften bazıları: "Kim dünyayı severse, musibetleri taşımaya kendini alıştırsın." demiştir.

Müttefekun aleyh (Buhârî, 6436; Müslim, 1048)

onu biriktiren fakir olur. O bilmeyenin yediği zehir gibidir. Halbuki o yiyeni öldürür. Dünyada yarasını tedavi eden gibi ol; uzun sürecektir çirkinlikten korktuğu için yarasını biraz dağlar. Belanın uzamasından korktuğu için tedavinin sıkıntısına sabreder. Bu çok aldatıcı hileci, hayalci yurttan sakın. O entrikasıyla süsler, aldatarak fitneye düşürür, emelleriyle oyuna getirir. İsteyenlerince arzulanır. Ve cilveli bir gelin gibi davranır. Gözler ona bakar, kalpler ona düşer, nefisler ona aşık olur. Oysaki o eşlerinin katilidir. Ona aşık olan, ondan ihtiyacını elde edince aldanır, azıtır ve âhireti unuttur. Dünya onun kalbini meşgul eder, ta ki ondan ayakları kayar, pişmanlığı büyür, ölüm sarhoşluğu, acısı, elden kaçan şeylerin pişmanlıkları üzerinde yığılır. Böylece sıkıntılarıyla yaşar, üzüntüleriyle geçip gider. Böylece dünyadan istediğine kavuşmadı, nefsi de yorgunluktan rahata eremedi, neticede buradan azıksız çıktı ve hazırlık yapmadığı beşiğine gitti. Onda olanlara çok sevin onun olanlardan da çok sakın. Çünkü dünyanın arkadaşı ne zaman dünyalık bir sevinçle huzura erse, kötüye gözlerini diktirir. Ondaki rahatlık belaya götürür. Ondaki beka yokluktur. Sevinci kederle karışıktır. Arzuları yalancıdır. Emelleri boştur. Saflığı bulanıklıktır. Yaşamı zorluktur. Şayet onun Rabbi ondan hiçbir şeyi haber vermeseydi ve ona misal getirmeseydi bile uyuyanı uyandırır, gafili ikaz ederdi. Nasıl olur halbuki onun için Allah'tan bir vaiz, ondan alıkoyan bir uyarıcı gelmiştir. Dünyanın Allah katında hiçbir değeri ve ağırlığı yoktur. Yarattığından beri ona bakmamıştır. And olsun ki, o tüm anahtarları ve hazineleriyle Peygamberimize arz olundu da onu kabul etmekten kaçındı, yaratanının buğzettiğini sevmekten hoşlanmadı ve sahibinin alçattığını yükseltmekten çekindi. Böylece O, isteyerek, salihlerden onu aldı ve aldatmak için düşmanlarına verdi. Bundan dolayı onda muktedir olup da onunla aldanmış kendisine

ikram edildiğini sanır da karnına taş bağladığında, Allah'ın Resûlü'ne yaptığı unuttur.

Hasan der ki: "Bir takım insanlar dünyaya değer verdi de o onları ağaçlara astı. Öyleyse ona değer vermeyin ki, değer vermedikleriniz size afiyet versin."

Bu çok geniş bir konudur. Dünya ehli ve aşıkları onu elde etmek için karşılaştıkları azap ve acıları daha iyi bilirler.

Âhirete inanmayan ve Rabbiyle karşılaşmayı ummayanların en büyük tasası, dünya olduğundan onunla azabı da dünyaya olan hırsı ve elde etmedeki çabasının şiddetine göre olacaktır.

Dünya ehlinin dünyalıkla azabını öğrenmek istersen, maşukunun sevgisinde fani bir aşıkın hâlini düşün. Her ne zaman maşukuna yaklaşmak istese ondan uzaklaşır, ona vefa göstermez, onu terk eder ve düşmanına varır. Böylece o maşukuyla en zor hayatı yaşar. Onsuz ölümü ister, oysaki maşukunun vefası az, cefası çok, ortağı bol, dönmesi çabuk, hıyaneti büyük, hilesi çoktur. Aşık maşukuyla birlikte nefinden ve malından emin değildir. Oysaki onsuzluğa sabredemez. Maşukundan kendini rahatlatacak bir teselli bulamaz, sürekli beraber de olamaz. Şayet bu aşık sadece bu geçiciyi arzu etmesinden başkası olmasa bu bile ona azap olarak yeterdi. Nasıl olmasın ki, bütün lezzetlerine engel olduğunda, kendisiyle lezzetlendiğinde lezzeti oranında azaplanmaktadır. O lezzetler ki, ağızını hazırlamaktan ve âhiret faydalarından onu alıkoymuştur.

Allah'tan başka kim bir şeyi severse onunla azaplandırılır

Kim Allah'tan başkasını, Allah için olmayan biçim ve Allah'a ibadete yardımcı da olmayan bir şekilde severse,

Allah'ın huzuruna çıkmadan daha bu dünyada iken o sevdiği ile azaplandırılır.

Şöyle denmiştir:

Sen sevdiğin herkesle öldürülmüşsün
Öyleyse sen aşkta seni arındıranı seç

Kıyamet günü olunca adil hakim Allah, her sevene dünyada sevdiği hakkındaki hükmü verecektir. O sevgisiyle ya azap veya nimete ulaşır. Bu sebeptedir ki: "Mal sahibine malı, ağırtlarından ısınp, ben senin malınım, ben senin hazinenim diyen dazlak bir yılan şekline sokulur. Ve o kişi için ateşten levhalar yapılarak bunlarla anlı, iki böğrü ve sırtı dağlanır."¹

Aynı şekilde şekil Allah dışındaki şeylere aşık olanlar, Allah'a itaatın dışında bir araya gelirlerse, ateşte de bir araya getirilir ve her biri diğeriyle azap olunur. Allah Teâlâ buyuruyor ki:

*"O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar birbirlerine düşman kesilirler."*²

Dünyada şirk üzere birbirini sevenlerin kıyamet günü birbirlerini inkâr edip, birbirlerini lanetleyeceği ve barınaklarının ateş olup hiçbir yardımcılarının da olmayacağını Allah yukarıdaki âyetinde haber veriyor. O hâlde dünya ve âhirette, seven, sevdiği ile beraber olacaktır. Bu sebeptedir ki, Allah kıyamet günü: "Dünya hayatında birbirini dost edinmiş olanları, birbiriyle dost yapmam adil değil mi?" diyecektir.

Resulullah (s.a.v.) buyurur ki: "Kişi sevdiği ile beraberdir."³

¹ Buhârî (1403)

² Zuhurf, 67

³ Müslim (2640)

Allah Teâlâ der ki:

“O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim!”¹

Yine:

“(Allah meleklerine emreder:) Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah’tan başka tapmış oldukları putlarını toplayın. Onlara cehennemın yolunu gösterin. Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler! Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?”²

Yine Allah Teâlâ buyurur ki:

“Nefisler birleştirildiğinde”³

Her şekil kendi şekliyle birleştirilir, o ona arkadaş ve eş yapılır. İyi iyiyle, facir de facirle eşleştirilir.

Yani kim Allah’tan başkasını severse, sevdiğini elde etse de etmese de sevgiliyle zarar elde eder. Çünkü sevgilisini yitirse, kaybetmesiyle azap görür. Acısı da kalbindeki sevgilisine karşı olan tutkusunun kuvvetine göre olur. Şayet sevdiğini elde etmiş olsa, elde etmeden önceki acısı yine elindeykenki çilesi ve ıstırapıyla devam eder. Elinden kaçırıldıktan sonraki hasreti ise elindeyken ondan aldığı lezzetin çok daha fazla olur.

Yeryüzünde sevenden daha bedbaht yoktur

Tadı tatlı aşkı düşmüşse

Her zaman ağlar görürsün

Ya ayrılık korkusu ya da özleminden

Sevgilisinden uzaksa aşkıandan ağlar

Yakınındaysa ayrılık korkusundan ağlar

¹ Furkan, 27-29

² Saffat, 22-25

³ Tekvir, 7

Kavuştuğunda gözleri sıcak akar
Ayrılığında da gözleri sıcak akar

İşte bu durum, tecrübe ve ibretle bilinen bir husustur. Bu nedenle Allah Resûlü (s.a.v.) Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurur: "Dünya mel'undur. İçindekiler de mel'undur. Ancak Allah'ın zikri ve O'nun sevdikleri hariç."¹

Allah'ı zikir demek: O'na taatın her çeşidi demektir.

O hâlde Allah'a itaat eden herkes O'nu zikredendir, vev ki, dilini hareket ettirmemiş bile olsa.

Allah kimi veli edinirse, onu sevmiş ve kendine yaklaştırmıştır. Mel'un ise buna hiçbir şekilde nail olamaz. Bilakis mel'un, bunların dışında her şeye nail olur.

Kulun yaratılmışı itimat etmesi desteksiz kalmadır

Kulun mutluluğunun yedinci yönü şudur: Kulun yaratılmışı dayanıp güvenmesi bizzat o güvenip dayandığından beklediğinin zıddıyla zarar görmesini gerektirir. Böylece kendine yardım geleceğini sandığı yerden desteksiz kalmış ve övüleceğini sandığı yerden kınanmış olur. Bu durumun böyle olması hem tecrübe hem de Kitap ve Sünnet'ten bilinen bir husustur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

*"Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye, Allah'tan başka tanrılar edindiler. Hayır, hayır! (Tap-tıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar."*²

¹ Tirmizî (2322)

² Meryem, 81-82

*"Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir."*¹

Yani bu ilahları için kızar ve harp ederler. Nasıl ki, bir asker kızar ve arkadaşlarını korumak için harp ederse, bunlarda böyledir. Oysaki o ilahları onlara yardım edemez; bilakis onlara yük olurlar.

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

*"Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı."*²

*"O hâlde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma, sonra azap edilenlerden olursun!"*³

*"Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın."*⁴

Gerçekten de müşrik, şirkiyle bazen yardım, bazen de övülmek ister. Allah Teâlâ da müşrikin maksadının tersi olacağını, kendisinin yardımsız ve kınanmış bir hâlde kalacağını haber veriyor.

Yani yaratılmış hakkında bu ikisi olurken, Yaratıcı da ise bunların zıddı olur.

Öyleyse kalbin yararı, felahı ve mutluluğu; Allah'a kullukta ve O'ndan yardım istemektedir. Helakı, bedbahtlığı, gerek hemen ve gerekse sonraki zararı da yaratılmışa kulluk etmek ve ondan yardım istemektedir.

* * *

¹ Yasin 74-75

² Hud, 101

³ Şuara, 213

⁴ İsra, 22

YARATICININ MENFAATİ VE YARATILMIŞIN MENFAATİ

**Allah kullarına ihsan eden ve onlardan müstağni
olandır**

Kalbin mutluluğunun sekizinci yönü şudur: Şüphesiz Allah Teâlâ ğanıdır, kerimdir, aziz ve rahimdir. Kuluna, ondan müstağni olduğu hâlde onun hayrını isteyerek ihsanda bulunur. Kuldan bir menfaat elde etme veya bir zararı giderme söz konusu olmaksızın, sırf rahmet ve ihsanı olarak ondan zararı giderir. Allah, mahlukatını, onlarla azını çoğaltmak, zilletten dolayı onlarla aziz olmak için yaratmadığı gibi, onları kendini rızıklandırmaları, kendine fayda vermeleri veya kendini savunmaları için de yaratmamıştır. Nitekim O şöyle b yurmaktadır:

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, g   ve kuvvet sahibi olan ancak Allah’tır.”¹

“ ocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan,  cizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah’a hamd ederim” de ve tekbir getirerek O’nun  anını yücelt!”²

¹ Zariyat, 56-58

² İsra, 111

Allah, yaratılmışın yaratılanı dost edinme sebebi olan acizlikten dolayı kimseyi dost edinmez. Bilakis O dostlarına ihsan ve rahmet etmek ve onları sevmek için dost edinir. Kullar ise Allah'ın dediği gibidirler:

*"Allah zengindir; siz ise fakirsiniz."*¹

İnsanlar fakirlikleri ve ihtiyaçlarından dolayı birbirlerine yaptıkları iyiliğe muhtaç olduklarından birbirlerine iyilikte bulunurlar. Yaptıkları bu iyilikten ya bu dünyada veya öbür dünyada faydalanacaklarından iyilik yapmışlardır. Şayet böyle bir düşünce olmasa, bu iyiliği yapmazlardı. Öyleyse insan başkasına yaptığı bu iyiliği ile aslında kendisine iyilik yapmış oluyor. Başkasına yaptığı iyiliği ise, onun faydasının kendisine ulaşması için bir sebep ve yol eylemiştir.

Kul birine ya bu dünyada karşılığını beklediği için iyilik eder, öyleyse o bu iyiliğe muhtaçtır, iyiliğini bir bedel için yapmıştır, veya iyilik ettiğinden bir övgü ve teşekkür almak için yapmıştır. O hâlde kul, başkasına, muhtaç olduğu övgüyü elde etmek için iyilik etmiş olur. Bu nedenle de o başkasına iyilik etmiş olsa da o iyiliği kendine yapmış demektir.

Başkasına iyilik eden, bu iyiliğinin âhirette karşılığını Allah'tan almayı isteyerek yapar. Bu niyetle iyilik eden de iyiliğinin karşılığını fakirlik ve yoksulluk gününe bırakmış demektir. Bu kimse böyle bir maksattan dolayı kınanmaz; çünkü o fakir ve muhtaç birisidir. Onun fakirliği, ihtiyacı kendi zatının gereklerinden olan kaçınılmaz bir durumdur. Onun kemali ise, kendisine faydalı olanı, acizliğe düşmeden elde etmeye hırslı olmasındadır.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

*"Eğer iyilik ederseniz, kendinize etmiş olursunuz."*²

¹ Muhammed, 38

² İsra, 7

“Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah’ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa; karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.”¹

Resûlullah’ın Allah’tan rivayet ettiği bir hadis-i kutsîde Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Ey kullarım! Bana faydanız dokunmaz ki bana fayda verebilesiniz, zararınız da ulaşamaz ki bana zarar veresiniz. Ey kullarım! İşte şu amellerinizi tesbit ediyorum, sonra onları size tastamam vereceğim. Şimdi her kim hayır bulursa, Allah’a hamdetsin. Bundan başkasını bulan da sadece kendini kınasın.”²

Yaratılmış senin faydanı amaçlamaz

Yaratılan biri, ilk olarak, senin menfaatini düşünmez; bilakis seninle kendi menfaatini amaçlar. Seninle kendi menfaatini değil; sadece senin menfaatini amaçlayan sadece Allah’tır. Bu ise, senin için zarardan uzak, katıksız bir faydadır. Ama yaratılmış birinin sana yaptığı faydadaki maksadı böyle değildir. Belki de o fayda, minnet altına girmenle senin için zarardır.

Bunu iyi düşün; zira bunu göz önünde bulundurman, seni, yaratılmıştan ummaktan ve Allah’ı hesaba katmaksızın onunla muamele etmekten alıkoyar. Yine fayda ve zararından istemenden veya kalbini ona bağlamandan alıkoyar. Çünkü sana faydalı olmak isteyen kul, sadece senin faydanı değil, kendi faydasını düşünür. Bu durum, tüm mahlukatın birbirlerine karşı olan durumudur. Bu durum çocuğun babasına, kocanın karısına, kölenin efendisine ve ortağın ortağına karşı olan durumudur.

¹ Bakara, 272

² Müslim (2577)

Bahtiyar kişi, yaratıklarla olan ilişkisini onlar için değil Allah için yapan, onlara Allah için iyilik eden, onlar hakkında Allah'tan korkan, Allah'la beraber onlardan korkmıyandır. Onlara karşı yaptığı iyilikle Allah'tan uman, Allah'la beraber onlardan ummayan; Allah sevgisi ile onları seven, Allah'la beraber onları sevmeyen kişidir. Şu ayette belirtilen Allah dostlarının dediği gibi:

“Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.”¹

Kul kendi maslahatını bile bilemezken sana nasıl faydalı olabilir?

Kalbin mutluluğunun dokuzuncu yönü şudur: Allah ona öğretmedikçe kul senin menfaatini bilemez, Allah ona güç vermedikçe o faydayı sana kazandırmaya da güç yetiremez, Allah onda irade ve istemeyi yaratmadıkça, onu senin için dileyemez. Öyleyse tüm işler işlerin kendisinden kaynaklandığı Allah'a döner. Hayrın tamamı elinde olan O'dur ve tüm işler O'na döner. Öyleyse kalbin ümit ederek, korkarak, tevekkül ve kulluk ederek O'ndan başkasına bağlanmasının hiçbir faydası olmayıp, tam zarardır. Her türlü işten kaynaklanan herhangi bir faydayı takdir ederek ve yollarını kolaylaştırarak sana ulaştıran sadece, Allah'tır.

Yaratılmışlar senden kendi ihtiyaçlarını isterler

Kalbin mutluluğunun onuncu yönü şudur: Yaratılmışların geneli, senin dinine ve dünyana zararı da olsa, senden kendi ihtiyaçlarını gidermeni isterler. O hâlde onların maksadı senin zararına da olsa kendi ihtiyaçlarının yerine getirilmesidir. Allah ise sadece senin yararını ister, sana ihsanıyla, kendi menfaatini değil, sadece senin menfaatini kar-

¹ İnsan, 9

şılamayı ve senden zararı gidermeyi ister. Öyleyse emelini, umudunu ve korkunu nasıl oluyor da O'ndan başkasına bağlıyorsun? Bu meselenin özü şunu bilmenden ibarettir: "Bütün mahlukat sana herhangi bir hususta zarar vermek için bir araya gelse, Allah'ın sana takdir etmiş olduğundan başka hiçbir şeyle zarar veremezler."¹

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

*"De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."*²

* * *

¹ Tirmizî (2516)

² Tevbe, 51

BİTİRİRKEN

İnsan ve hatta tüm canlılar iradeyle hareket eder. Bunların bu iradeyle hareketleri ilim, irade ve amelden ayrı olamaz. Onların istek ve talebi olduğu gibi, o isteğine ulaşacak kendisine yardımcı olan yol ve sebeplere de ihtiyacı vardır. Sebep bazen kendinden bazen de kendinden ayrı, hariçten olur, bazen de hem kendinden hem de hariçten olur. Öyleyse canlı, bir şeyi kast ve irade edecek, bir şeyden yardım alacak ve maksadını elde etmek için bir şeye güvenecek fitratta yaratılmıştır.

İstenilen iki kısımdır:

- Doğrudan doğruya istenen şey.
- Başkası için istenen şey.

Yardıma istenen de iki kısımdır:

- Bizzat kendisinden yardım istenen.
- Yardıma tabi ve alet olan.

Öyleyse istek sahibi dört şeyle karşı karşıyadır: Bizzat istenen, başkası için istenen, bizzat yardım istenen ve buna alet olması bakımından yardımcı istenen.

Kalp, için kendisiyle huzura kavuşacağı ve sevgisini sunacağı bir sevgili ve kendisini bu sevgiliye kavuşturacak, bunda kendinden yardım alacağı bir şey de gereklidir.

Yardıma istenen, yalvarılan ve istenendir.

İbadet ve yardım isteme, çoğu kere birbirinden ayrılmayan şeylerdir.

O hâlde kalp, rızık vermesinde, yardım istemede, fayda vermede kime itimat ediyorsa, ona boyun eğer, itaat eder ve kendisini bizzat sevmese de bu yönden onu sever. Fakat içinde bulunduğu hâlin hükmü galebe çalar; öyle ki artık ondan elde etmek istediği maksadını unutup, onu zatından dolayı sever.

Kalp sevdiği, irade ettiği ve kastettiğinden bazen yardım istemez de başkasından o sevdiği için yardım ister. Mesela malı, makamı veya bir kadını seven, eğer sevdiğinin maksadını oluşturmaya kadir olduğunu bilirse, ondan yardım ister. Dolayısıyla onu sevmeyi ve ondan yardım istemeyi bir arada yapmış olur.

Böylece dört kategori ortaya çıkıyor:

a) Bizzat sevilen ve bizzat yardım istenen. Bu en yücesidir ve sadece Allah'tır. Allah dışındaki her şey ancak O'nun sevgisine tâbi olarak sevilir, alet ve sebep olduğu için de kendilerinden yardım istenir.

b) Başkası için sevilen ve başkası için yardım istenen. Sevdiğinin maksadını oluşturmaya gücü yeten sevgili gibi.

c) Sevilen, başkası için yardım istenen.

d) Yardım istenen, bizatihi seilmeyen.

Bunları bildiğin zaman bu dört kategoriden hangisinin kulluk edilmeye ve yardımı istenmeğe daha müstehak olduğu apaçık ortaya çıkmış olur. Bu müstehak olandan başkasını sevme ve ondan yardım isteme! Eğer O'nun sevgisine ve yardımının istenmesine vesile değilse, bu, kula zarardır, zararı faydasından daha büyüktür.

Yalnızca yardımı istenen Allah'tır ve güvenip dayanma da sadece O'nadır.■

Nefis Terbiyesi

İbn-i Kayyım'ın irfan ve duygu yüklü metodunun en belirgin örneklerini taşıyan "Tıbbu'l Kulub/Nefis Terbiyesi" iç dünyasına yolculuk yapmak isteyenler için yerinde bir el kitabı olma özelliğini taşıyor. Bir çok ibadet, yasak ve emirlerin, insanların iç dünyasını esas alarak açıklayan kitabın bir özelliğide getirilen alternatif terbiye metotlarının Kur'an ve Sünnet'le olan güçlü bağlarıdır.

KARINCA & POLEN YAYINEVİ
Perakende Satış Mağazası
Ordu cd. Özdemir Marmara Çarşısı No:21/49
Beyazıt / İSTANBUL Tel : 0212 638 69 19